

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Pravicově populistické strany v Evropské unii

Dizertační práce

ŠKOLITEL

Doc. Ing. Dr. Štefan Danics, Ph.D.

AUTOR PRÁCE

PhDr. Ondřej Moňski

**PRAHA
2024**

POLICE ACADEMY OF THE CZECH REPUBLIC IN PRAGUE

Right-wing Populist Parties in the European Union

Dissertation

SUPERVISOR

Doc. Ing. Dr. Štefan Danics, Ph.D.

AUTHOR

PhDr. Ondřej Moňski

**PRAGUE
2024**

Abstrakt

Práce se zabývá vývojem a činností soudobých pravicově populistických politických stran v zemích Evropské unie a vlivem těchto subjektů na politiku evropských států i Evropské unie jako celku v souvislosti s jejich posilováním v posledních dvou desetiletích. Podrobně jsou zkoumány dva pravicově populistické subjekty – Alternativa pro Německo a francouzské Národní sdružení. Další pravicově populistické strany jsou pak zmíněny jednak v souvislosti s jejich působením na půdě Evropského parlamentu a jednak v empirické části zkoumající jejich procentuální vzestup v rámci volebních klání. Využita je metoda analýzy působení vybraných pravicově populistických subjektů i metoda syntézy při zkoumání úspěšnosti pravicově populistických stran v celoevropském měřítku, zejména při volbách do Evropského parlamentu. V empirické části je pak využita metoda komparace údajů a metoda výpočtu procentuálního vyjádření síly pravicově populistických subjektů v celoevropském měřítku. Vzhledem k soudobému dynamickému vývoji na evropské politické scéně se jedná o zachycení aktuálního stavu, který se ale neustále mění v řádu týdnů a měsíců, a proto je důležité dále soustavně ve výzkumu daného tématu pokračovat.

Klíčová slova:

Populismus, pravicový populismus, Alternativa pro Německo, Národní sdružení, krajní pravice, radikalismus, extremismus, nativismus, Evropská unie, Evropský parlament, parlamentní volby a eurovolby.

Abstract

The thesis deals with the development and activities of contemporary right-wing populist political parties in the countries of the European Union and the influence of these entities on the politics of European states and the European Union as a whole in the context of their strengthening in the last two decades. Two right-wing populist entities - the Alternative for Germany and the French National Association - are examined in detail. Other right-wing populist parties are then mentioned both in the context of their presence in the European Parliament and in the empirical section examining their percentage rise in electoral contests. The method of analysis of the performance of selected right-wing populist entities is used, as well as the method of synthesis in examining the success of right-wing populist parties on a pan-European scale, especially in the European Parliament elections. In the empirical part, the method of data comparison and the method of calculating the percentage of the strength of the right-wing populist entities on a pan-European scale are used. Due to the contemporary dynamic development on the European political scene, this is a depiction of the current state of affairs, which, however, is constantly changing on a weekly and monthly basis, and therefore it is important to continue researching the topic on a continuous basis.

Keywords:

Populism, right-wing populism, Alternative for Germany, National Rally, far right, radicalism, extremism, nativism, European Union, European Parliament, parliamentary elections and European elections.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Karviné, dne 26. 5. 2024

PhDr. Ondřej Moňski

Obsah

Úvod	8
1 Vymezení pojmů.....	14
2 Metodologie.....	53
3 Pravicově populistické strany ve vybraných zemích Evropské unie	56
3.1 Německo	56
3.2 Francie.....	93
4 Spolupráce pravicově populistických stran v Evropském parlamentu.....	110
5 Empirická část	127
5.1 Zvolené parametry výzkumu.....	129
5.2 Volební úspěšnost pravicově populistických stran	134
Lucembursko.....	134
Belgie.....	134
Nizozemsko	137
Dánsko	138
Švédsko	139
Finsko.....	140
Estonsko	141
Lotyšsko.....	141
Polsko.....	142
Česká republika	144
Slovensko	144
Maďarsko.....	145
Rakousko.....	146
Rumunsko.....	147
Bulharsko.....	148
Řecko	149
Chorvatsko	151
Slovinsko.....	151
Itálie	152
Španělsko.....	153
Portugalsko.....	154
5.3 Interpretace výsledků	154

Závěr	161
Literatura –	164
Seznam příloh.....	183

Úvod

Aktivizace a vzestup pravicového populismu, potažmo pravicově populistických politických stran, je významným jevem soudobé evropské politiky. Politické strany označované jako radikálně pravicové, případně též strany označované jako pravicově populistické se v první pětině 21. století v řadě evropských států postupně propracovaly z postavení malých stran, jakými byly ještě v 90. letech 20. století, ve strany s vysokými volebními zisky, které dokáží konkurovat tradičním politickým stranám umírněné pravice i levice. Tento trend podporuje bezesporu mnoho faktorů společných většině evropských zemí a zároveň k němu v jednotlivých státech přispívají místní specifika. Určité obecnější ozřejnění toho, proč se pravicovým populistům ve více evropských zemích daří v současnosti oslovovat mnohem větší voličské skupiny než v minulosti, je jistě možné. Existuje totiž řada společenských, ekonomických i kulturních trendů, jejichž působení má v globalizovaném světě podobné účinky na občany jednotlivých zemí, ať už se jedná o natolik rozdílné státy, jako jsou Spojené státy americké nebo Německo. Tím spíše se pak tyto procesy projevují v evropských státech, které nejen prostřednictvím integračních procesů v rámci Evropské unie sdílejí řadu společných charakteristik. Vysvětlení této širší tendence vzestupu radikálně pravicových stran je zároveň žádoucí. Může totiž objasnit některé politicko-ekonomické či politicko-psychologické souvislosti, které mohou mít vliv na chování voličů. Tyto poznatky pak mohou být užitečným příspěvkem na poli společenskovědních šetření a v konečném důsledku mohou být využita i politickou reprezentací při implementaci svých politik.

Posilování pravicového populismu v Evropě je zřejmé již při prostém porovnání voleb konaných před několika lety a nejnovějších volebních klání. Provedeme-li časovou komparaci volebních výsledků v různých státech Evropské unie, bude proměna politických spekter v evropských zemích patrná takřka na první pohled. Zatímco ještě v poměrně nedávné minulosti byly parlamenty některých evropských zemí prosty přítomnosti poslanců zvolených za pravicově populistické strany, v současnosti jsou zástupci těchto subjektů ve většině evropských zákonodárných orgánů. V různých zemích zejména po roce 2000 začaly významně posilovat radikálně pravicové, resp. pravicově populistické

proudy. Tento jev byl přitom zaznamenán i ve státech geograficky i kulturně vzdálených. Tuto skutečnost si můžeme ilustrovat na příkladech dvou do značné míry tak odlišných států, jako je Španělsko a Finsko.

Španělsko, země náležící do kulturního okruhu jihoevropských zemí hovořících románskými jazyky, monarchie, země se silnou římskokatolickou tradicí, dlouhou imperiální historií a zkušeností s nacionalistickou diktaturou, která skončila teprve v 70. letech 20. století. Naproti tomu severské Finsko, odlišující se od ostatních skandinávských států svým jazykem spadajícím do ugrofinské jazykové skupiny, republika, země s historicky převažujícím protestantismem, země, která se teprve na konci 1. světové války dočkala své vlastní státnosti a po celou svou moderní historii se těšila demokratickému uspořádání.

Z hlediska působení pravicově populistických subjektů však obě země vykazují nápadně podobné charakteristiky, ačkoliv s určitým časovým posunem. Na konci 20. století byly již obě země členy Evropských společenství, resp. Evropské unie (Španělsko vstoupilo do klubu členských států v roce 1986, Finsko se stalo členem v roce 1995), v obou probíhal v rámci demokratické soutěže politických stran především zápas mezi silami umírněné pravice a levice, byť s některými odlišnostmi. V obou zemích však jako relevantní aktér na politickém hřišti absentovala krajní pravice. Například ve finských parlamentních volbách roku 1999 tehdy teprve nedávno zformovanou politickou stranu Práví Finové, která navíc v tomto období ještě nevykazovala současné radikální charakteristiky, podpořilo zhruba 26 000 voličů, získala tedy pouhé 1 % hlasů, kterýmžto výsledkem si zajistila jedno jediné poslanecké křeslo ve dvousetčlenném parlamentu. V posledních finských parlamentních volbách, které se konaly v roce 2023, straně odevzdalo svůj hlas více než 600 000 voličů, více než pětinu hlasů, což jí vyneslo zisk 46 poslaneckých křesel a stala se druhou nejsilnější finskou stranou. V té době již pro stranu takovýto zisk nebyl ničím výjimečným, neboť srovnatelných výsledků dosahovala už v předešlých volbách v letech 2011 a 2015.

Na moderní španělskou politickou scénu vstoupila současná krajní pravice ještě později. Politická strana Vox byla založena teprve v roce 2013 a ještě ve volbách

roku 2016 získala pouhých 47 000 hlasů, v procentuálním vyjádření tento zisk představoval zhruba 0,2 % hlasů. Již v následujících volbách roku 2019 pak Vox oslovil více než 2 miliony voličů, čímž získal více než 10 % hlasů a ve španělském parlamentu usedlo 24 poslanců strany. V následných předčasných parlamentních volbách strana svůj zisk ještě navýšila na 3,5 milionu hlasů, Vox tedy upřednostnilo 15 % voličů.

Podobné tendence byly v uplynulých desetiletích patrné i v ostatních evropských zemích. Pravicově populistické strany zaznamenaly vzestup ve Švédsku, v Nizozemsku, v Belgii, v Německu, v Rakousku, ve Francii i v Itálii, pravicový populismus posílil své postavení také v zemích středovýchodní Evropy, jako Polsko, Maďarsko a Slovensko. Působení britských, resp. anglických pravicových populistů mělo koneckonců nezanedbatelný vliv i na vystoupení Spojeného království z Evropské unie. Specifickou podobu mělo vzepětí pravicového populismu v České republice.

Takovéto vzepětí radikálně pravicového proudu nemá v poválečné historii Evropy obdoby. Od porážky fašistických, resp. nacistických režimů Německa a jeho spojenců na konci 2. světové války v roce 1945, se politické síly řazené ke krajní pravici, včetně pravice radikální či populistické, ocitly v naprosté politické i společenské izolaci. V západní Evropě byly myšlenky spjaté s nacionalismem či rasismem natolik zdiskreditované, že v zásadě jakýkoliv politický subjekt, který by hlásal takovéto myšlenky, neměl u voličů naději na úspěch. V souvislosti se zeměmi tehdy formovaného východního bloku nelze o svobodné soutěži politických stran vůbec hovořit, vládnoucí komunistické strany v jednotlivých východních zemích netrpěly byt' jen náznak působení jakékoliv pravicové strany, natožpak strany krajně pravicové.

Soudobé radikálně pravicové strany začaly vznikat mnohem později a, jak již bylo výše uvedeno, ve svých počátcích byly pouze marginálními subjekty. Vystává tedy otázka, proč v první pětině 21. století tento politický proud takovýmto způsobem zmohutněl. Jaké souvislosti spojují vzestupy jednotlivých radikálně pravicových stran a které charakteristiky jsou naopak u těchto trajektorií odlišné?

Zásadní otázkou je zkoumání politického vlivu a bezpečnostní dimenze etablované populistické radikální pravice. Je třeba mít na paměti, že zkoumaný politický proud je součástí a zároveň dominantní silou v rámci soudobé krajní pravice. To znamená, že je součástí politiky, která ve své extrémní podobě se staví proti systému liberální demokracie a hodlá ho nahradit alternativním systémem vlády. Pravicoví populisté vůči liberální demokracii staví koncept tzv. neliberální demokracie, při jehož realizaci jsou omezována práva některých menšin, včetně nezávislosti soudů a médií. Těchto změn je dosahováno po úspěchu v demokratických procedurách (vítězství ve volbách a následné změny právních předpisů prostřednictvím legislativního procesu, včetně změn v ústavě). Takováto trajektorie je zřejmá v soudobém Maďarsku, přičemž Evropský parlament přijal v roce 2022 usnesení, kde hodnotí Maďarsko jako volební autokracii, tj. hybridní režim.¹² Vzhledem k masivnímu zesílení pravicově populistického proudu napříč Evropskou unií, je nutné uvažovat o tomto scénáři také v dalších evropských zemích. Je nutno zdůraznit, že pravicově populistické strany nesouhlasí s liberálně nastavenou migrační politikou EU. Pravicoví populisté také mají odlišné názory na vojenskou pomoc Ukrajině, což se nedávno projevilo na pražském summitu Visegrádského uskupení (viz postoj Maďarska a Slovenska, byť na Slovensku nejsou pravicoví populisté nejsilnější vládní stranou), a proto představují důležitý předmět akademického zájmu a výzkumu. V neposlední řadě je důležité zdůraznit, že hranice mezi pravicovým populismem a antisystémovým pravicovým extremismem vůči liberální demokracii, není nepropustná a posílení pravicového populismu může jít ruku v ruce s aktivizací antisystémové politiky pravicového extremismu.

Tato práce analyzuje působení soudobých pravicově populistických politických stran ve vybraných zemích Evropské unie i jejich vzájemnou spolupráci na evropské úrovni. Měla by být příspěvkem k lepšímu pochopení společenských

¹ Maďarsko už není demokracie, shodli se europoslanci - Novinky.cz. *Novinky.cz – nejčtenější zprávy na českém internetu* [online]. Copyright © 2003 [cit. 04.05.2024]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-madarsko-uz-neni-demokracie-shodli-se-europoslanci-40408798>

mechanismů, které pomáhají zlepšovat volební úspěšnost těchto stran v evropských společnostech a zároveň objasnit širší souvislosti působení těchto subjektů na evropské politické scéně. Práce se bude snažit zodpovědět následující výzkumné otázky:

- 1.) Které faktory zapříčinily aktuální vzestup radikálně pravicových politických stran v Evropské unii?
- 2.) Jaký vliv mohou mít pravicově populistické strany na bezpečnostní politiku jednotlivých evropských států?
- 3.) Mohou pravicově populistické strany ovlivňovat podobu a směřování politiky Evropské unie?

Pro zodpovězení uvedených otázek bude v jednotlivých částech textu použito několika vědeckých metod. V kapitole pojednávajících o vybraných pravicově populistických politických stranách bude využita metoda analýzy vývoje a činnosti zkoumaných subjektů. V následující kapitole zkoumající působení pravicově populistických politických stran na půdě Evropského parlamentu bude zase využita metoda syntézy, která pomůže vytvořit ucelenější obraz trendu posilování populistické pravice v celoevropské politice. V části empirické je pak využita metoda výpočtu a statistiky dokládajícího dlouhodobý relativní i absolutní nárůst podpory pravicově populistických stran ve většině států Evropské unie a výsledky jsou pak komparativní metodou porovnány v tabulce. Přínosem je přehledný stav reálné voličské podpory a vlivu evropského pravicově populistického proudu v jednotlivých unijních zemích, zatímco dosavadní odborné práce zatím popisovaly a analyzovaly spíše politickou podporu a vliv jednotlivých pravicově populistických subjektů v rámci unijních zemí.

Uvedené otázky bude možné zodpovědět v závěru práce poté, co budou v jednotlivých kapitolách objasněna dílčí témata důležitá pro řešenou evropskou pravicově populistickou problematiku. První kapitola se bude věnovat především teoretickému vymezení základních pojmů s využitím relevantní odborné literatury, včetně zahraniční produkce. V rámci teoreticko-metodologické části práce budou přiblíženy i další termíny spjaté s výzkumem evropského pravicového populismu. Následující část práce se poté věnuje metodologii a

metodice, v které jsou nastíněny základní východiska a přístupy využitelné při jejím zpracování.

Třetí kapitola je věnována vybraným pravicově populistickým stranám, které působí v jednotlivých evropských zemích. Kapitola zkoumá jejich volební historii, působení v národním parlamentu, včetně procesu jejich etablování. Jejich politický vliv je zkoumán v kontextu historických, ekonomických a sociálně-kulturních souvislostí v jednotlivých unijních zemích.

Čtvrtá část práce naváže na předchozí kapitolu tím, že doplní text o analýzu mezinárodně politických souvislostí působení pravicově populistických stran. Poznatky z druhé kapitoly, mapující vnitrostátní politický vliv pravicových populistů budou doplněny o mezinárodní kontext. V rámci práce sleduje autor snahu evropských radikálně pravicových proudů o integraci a vymezení jednotné evropské radikálně pravicové politiky, včetně společného postoje ke stěžejním mezinárodním otázkám.

Součástí práce je rovněž empirická část, která se zaměřuje na číselné a procentuální zpracování volebních výsledků pravicově populistických politických stran v zemích Evropské unie. Na základě oficiálních údajů o výsledcích různých typů voleb v jednotlivých členských státech Evropské unie bude v této části práce matematicky a statisticky doložen význam politického vlivu radikální pravice v evropské politice. Autor tento aspekt výzkumu pokládá za naléhavý, neboť dosavadní odborná literatura se tomuto fenoménu věnovala spíše okrajově.

Text by měl napomoci k lepšímu zmapování aktuální volební podpory a politického vlivu krajně pravicových, resp. pravicově populistických subjektů v Evropské unii a objasnit i procesy společensko-politické radikalizace. Ačkoliv si práce neklade za cíl úplné popsání všech aspektů činností krajně pravicových stran v každé z jednotlivých analyzovaných zemí, souhrn poznatků zde nastíněných by měl umožnit lépe pochopit celoevropské tendence a vzájemné souvislosti soudobého nástupu a etablování pravicově populistických stran na evropské politické scéně.

1 Vymezení pojmů

V souvislosti s výzkumem týkajícím se působení krajní pravice, potažmo pravicového populismu, je nutné operovat s celou škálou odborných pojmů. Některé pojmy jsou mnohdy značně obsahově podobné, existují též případy pojmů, které se významově částečně překrývají a některé pojmy jsou dokonce obsahově synonymními. Vedle toho však známe i případy odborných pojmů, které mají podobné označení, avšak z hlediska svého obsahu se jedná o fenomény značně odlišné. Pro co možná nejúplnější objasnění významu všech odborných pojmů je užitečné si vymezit základní terminologii, která bude v dalším textu užívána, a tak zamezit eventuálním nedorozuměním či dezinterpretacím.

Tato práce pojednává o soudobém evropském pravicovém populismu, avšak pro objasnění toho, co se skrývá za pojmem populismus či pravicový populismus musíme přistoupit více „zeširoka“, abychom si vyjasnili celkový kontext výše uvedeného pojmu.

Na téma populismu a působení populistů již byla napsána celá řada odborných studií i publicistických článků. Jako i u některých jiných pojmů v sociálních vědách i v tomto případě platí, že mezi odbornou veřejností nepanuje úplná shoda v tom, co přesně pojem populismus vyjadřuje, či jaké jsou jeho základní rysy.

Bazální definici pojmu populismus nám může poskytnout politologický slovník z pera Rastislava Tótha, který za populismus označuje používání politické rétoriky srozumitelné i „prostším“ lidem. Populismus se dle Tótha vyznačuje nepoužíváním komplikovaných pojmů, definováním jednoduchých a blízkých cílů, které jsou veřejností očekávané, citem pro veřejné mínění, všeobecné potřeby, schopnost komunikovat se širokou veřejností. Pojem populismus se používá i pro označení lidového hnutí s obecnými cíli používajícími obecné pojmy bez konkrétního zaměření. Jeho hybnou silou jsou nižší společenské vrstvy a cíle: pokrok, rozvoj průmyslu, decentralizace moci, boj proti mezinárodnímu kapitalismu, morální obnova apod. Autoritářský populismus je organizován státní nedemokratickou mocí na základě vládnoucí ideologie nebo

náboženství. Revoluční populismus je používán revolučními vůdci k získání podpory širokých mas pro získání moci. Jeho cíli jsou růst všeobecného blahobytu, odstranění státní korupce, elitismu, bídy, které jsou podmíněny svržením existující moci. Cíle deklarované populismem mohou být uskutečněny. Populismus neznamena lhaní, ale zjednodušení tvorby politických rozhodnutí.³

Štefan Danics nastínil základní atributy populismu v kontextu výzkumu politického extremismu. V práci *Extremismus a militantní demokracie* uvádí, že populismus (z latinského slova *populus* = lid) je politická doktrína, která popisuje jednání, při kterém političtí aktéři proti sobě staví „lid“ a elity. Populismus používají strany v pejorativním významu, protože své soupeře viní z prosazování rychlých a líbivých, ale těžko uskutečnitelných navrhovaných řešení složitých sociálně-ekonomických problémů.⁴

Uvedená základní vymezení populismu však sama o sobě nejsou zcela dostatečná. Lze namítnout, že rétoricky se vůči vládnoucí elitě vymezuje většina opozičních stran a stejně tak většina stran se odvolává na zájmy lidu, či zájmy občanů. Co tedy odlišuje populistickou politiku od nepopulistické?

Odpověď nám může naznačit vysvětlení Jana-Wernera Müllera, podle kterého je populismus specifická moralistická představa politiky, neboli způsob vnímání politického světa, který staví morálně čistý a plně sjednocený – a nakonec fiktivní – lid proti elitám, které jsou považovány za zkorumpované nebo nějakým jiným způsobem morálně podřadnější. Kritika elit je podle Müllera nutná, ale nikoliv dostatečná podmínka toho, aby se člověk kvalifikoval jako populist. Jinak by mohl být definován jako populist kdokoli, kdo kritizuje mocné a status quo v jakékoli zemi. Kromě antielitářství jsou tedy populisté vždy také antipluralističtí, populisté tvrdí že oni, a jen oni zastupují lid. Ostatní političtí soupeři jsou součástí nemorální, zkorumpované elity – alespoň to tak populisté tvrdí, když nemají sami moc. Pokud se dostanou k moci, neuznají žádnou legitimní opozici. Základní populistické tvrzení také implikuje, že ten, kdo není skutečným

³ TÓTH, Rastislav. *Politologický slovník*. Praha: Portál, 2015, ISBN 978-80-262-0807-5, s. 97-98.

⁴ DANICS, Štefan. *Extremismus a militantní demokracie*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2014, ISBN 978-80-7251-430-4, s. 33.

stoupencem populistické strany, vlastně vůbec nemusí být součástí vlastního lidu.⁵

Tento koncept má pak závažné důsledky pro určení toho, kdo je a není součástí lidu. Znamená to, že sami populisté rozhodují, kdo je z hlediska lidu „in“ a „out“.

V podobném duchu se vyjadřuje také Cas Mudde, který definuje populismus jako „zředěnou“ ideologii, která považuje společnost v zásadě rozdělitelnou na dvě homogenní a antagonistické skupiny, na „čistý lid“ stojící proti „zkažené elitě“, a která hlásá, že politika by měla být vyjádřením volonté générale (obecné vůle) lidu.⁶

Své vysvětlení nabízí rovněž Andrew Heywood, který připomíná, že slovem populismus se označovala některá politická hnutí a označovaly se jím i některé tradice politického myšlení. Hnutí nebo strany uváděné jako populistické se vyznačovaly tím, že se prezentovaly jako zastánci „obyčejných“ lidí před „zkaženými“ ekonomickými nebo politickými elitami. Jako politická tradice je populismus projevem názoru, že instinkty a přání lidu jsou hlavním legitimním vodítkem politického konání. Populističtí politikové se tudíž obracejí přímo k lidu a tvrdí, že vyjadřují jeho nejvlastnější přání a naděje, přičemž se žádným zprostředkujícím institucím nevěří. Třebaže populismus může být spjat s jakýmkoliv problémem i s jakoukoli ideologií, obvykle se hodnotí, že je samou svou podstatou autoritářský, přičemž „populistická“ demokracie se chápe jako nepřítel demokracie „pluralitní“.⁷

Jan Kysela ovšem ve svém rozboru pojmu populismus připomíná, že samotné vnímání „lidu“ se v průběhu dějin proměnilo a v této souvislosti upozorňuje i na přístup populistů k lidu. Kysela uvádí, že demokracie určuje lid jako zdroj moci, vykonavatele moci vybírá z lidu, blaho lidu považuje za účel vlády, základním pravidlem rozhodování je pro ni pravidlo většinové, jelikož vychází z rovnosti lidí. Netvrdí nicméně, že většina je neomylná a dokonalá, ba ani, že většina má

⁵ MÜLLER, Jan-Werner. *Co je to populismus?*. Přeložila Markéta HOFMEISTEROVÁ. Praha: Dybbuk, 2017, ISBN 978-80-7438-183-6, s. 32.

⁶ MUDDE, Cas. „The Populist Zeitgeist.“ *Government and Opposition* 93 (4), 2004, s. 543.

⁷ HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. 3. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, ISBN 978-80-7380-115-1, s. 432.

nutně rozhodovat o všem, co se sféry vládnutí týče, natožpak o čemkoliv, co prostor vládnutí přesahuje. Alespoň tehdy, pokud jde o demokracii moderní, západní, liberální, již v kontextu právním obvykle opisujeme jako demokratický právní stát, tedy demokracii omezenou (a chráněnou) právem ve smyslu formálním, procedurálním i substantivním: vládne se formou zákona přijatého v náležitém procesu a s respektem k fundamentálním hodnotám daného právního řádu. Jelikož jde navíc zásadně o demokracii reprezentativní, inkorporuje prvek výběru, ideálně těch nejlepších z nás (aristoi), svého druhu elit. Naproti tomu populista nepracuje primárně se z(a)měnitelnou většinou a menšinou lidu, a vlastně ani s jednotlivci, nýbrž spíše se dvěma antagonistickými tábory: skutečným, autentickým lidem, či možná Lidem, těmi dole, pojímanými ovšem jako monolit, proti němuž stojí elity, ti nahoře, jako další monolit. Nejde tedy ani tak o formování v čase se měnící většiny, ale o to, popřát sluchu lidu, který jako by byl statickou homogenní entitou, mýtickou kolektivitou, se společnými zájmy a přáními, jež jsou mírou hodnot. Demokrat může ve volbách prohrát, protože relevantní většina si vybrala někoho jiného. Propříště je otevřena možnost jeho vítězství. Prohraje-li však populista, zavání to prohrou lidu, a k té může dojít zejména díky manipulacím zlovolných elit, případně vnějších nepřátel.⁸

Kysela své myšlenky rozvádí úvahou, že populističtí vůdci bývají namnoze současně vůdci autoritářskými, jsou-li sami u moci, starají se, aby u moci setrvali. Samozřejmě ne kvůli sobě, ale pro Lid (lidi?). Liší se ovšem v prostředcích, které jsou k tomu ochotni použít, na základě čehož zůstávají ještě na půdě demokracie, byť třeba nějak radikalizované, anebo se sunou k nějakému hybridnímu režimu. Kysela z toho vyvozuje, že prvním znakem populismu je tudíž exkluzivní pojetí lidu, který je současně homogenní, rozpouštějí se v něm menšiny i jednotlivci. Dokládá to historickým exkurzem. Uvádí, že ve starořeckých obcích vláda lidu obnášela vládu občanů, tedy dospělých plnoprávných mužů. K politicky relevantnímu lidu tak nepatřili ženy, děti, otroci ani usedlí cizinci, ba ani jejich potomci. Totéž platilo i pro antický Řím, i tady byli

⁸ KYSELA, Jan. *Populismus v demokratickém právním státě: hrozba, nebo výzva?*. Praha: Leges, 2019, ISBN 978-80-7502-402-2, s 12.

lidem – občany především svobodní dospělí muži. Mezi (řeckým) pojmem *demos* a (římským) *populem* tedy není zásadní rozdíl v tom, že by jeden byl exkluzivní, zatímco druhý ne. Rozdíl se projevuje v tom, kdo k lidu (také) nepatří. Římský lid (*populus*) nezahrnoval celý národ, tj. všechny občany. Znamé „Senát a lid římský“ (*Senatus Populusque Romanus*) dává najevo odlišení a v optimálním případě i soulad autority senátorů s mocí lidu. Také to však značí, že senát k lidu nepatří, protože je původně patricijský, později sice i plebejský, ovšem vždy aristokratický. Stojí tu tedy protiklad lidu, chráněného svými tribuny, a aristokracie, elity, v pozdní republice vtělený do politických táborů populárů a optimátů. A to může být důvodem, proč je populismus od *populus* odvozený.⁹

V této souvislosti je vhodné připomenout, že politologické i právní koncepce chápání „lidu“ se mohou výrazně lišit. Existují rozličné pojmy, jako obyvatelstvo, národ, lid apod. Rovněž existují právní a politické spory o to, jak vnímat národ. Přehled základních koncepcí shrnul ve své práci o hrozbách pro liberální demokracii Ondřej Preuss.¹⁰

Jan Charvát uvádí, že populismus není politická ideologie, ale styl politické propagandy, který se obrací na „obyčejného člověka“, slibuje ho ochraňovat před „zkorumpovanými politickými elitami“ a „státní byrokratickou mašinérií“ na jedné straně a na druhé straně mu nabízí rychlá a jednoduchá řešení stávajících společenských problémů. Fixace na „obyčejného člověka“ je pro populismus klíčová, zatímco schopnost dosahovat slibovaných řešení diskutabilní. Dle Charváta se populismus často spojuje s radikálními až extrémními politickými názory, avšak z obou politických křídel. Existují proto pravicoví i levicoví populisté. Populismus lze ovšem oprávněně vnímat jako politickou techniku, kterou do určité míry používají všechny politické strany, včetně těch etablovaných. Populismus se zaměřuje na lidské emoce, zejména strach (z imigrantů, narkomanů, homosexuálů, komunistů/fašistů, islámu atd.) a z něj

⁹ KYSELA, Jan. *Populismus v demokratickém právním státě: hrozba, nebo výzva?*. Praha: Leges, 2019, ISBN 978-80-7502-402-2, s. 12-13.

¹⁰ PREUSS, Ondřej. *Klauzule věčnosti: je možné odstranit liberální demokracii?*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, ISBN 978-80-7380-556-2, s. 52-59.

vyplývající touhu po pořádku a spravedlnosti, které slibuje dosáhnout razantně a silou.¹¹

Autoři Vladimíra Dvořáková, Radek Buben a Jan Němec uvádějí tři pojetí populismu, a sice populismus jako ideu, populismus jako styl a populismus jako strategii. Populismus chápáný jako idea, velmi vágně vymezená, staví na pojetí ctnostného a dobrého lidu, v zásadě homogenního a vymezeného právě reprezentanty populistického hnutí, stojícího buď proti démonizované (někdy však démonické) domácí elitě, která je od tohoto lidu odcizena, nesdílí s ním stejný osud, hodnoty ani kulturu, a/nebo proti jinak definovanému protivníkovi: cizí mocnosti, jiné etnické či jazykové skupině atd. Cíle a zájmy této elity jsou zcela odlišné od cílů a zájmů lidu. Populismus tak může být chápán – z hlediska diskurzivní analýzy – jako dimenze politického, která konstruuje a dává význam lidu. Populisté tento lid hájí a plní jeho vůli. Toto pojetí jasně ukazuje, že populismus opravdu nemůže být generickým konceptem. Jediným společným jmenovatelem všech jeho forem je lidová suverenita a důraz na ni. Jinak již nacházíme mezi populismy v ideovém pojetí výrazné rozdíly. V kontextu každé země a každé společnosti je onen nepřítel definován jinak, stejně jako je jinak chápán lid. Někdy je oním lidem rolnictvo, jindy městští dělníci, v jiných kontextech drobní živnostníci. Klíčové u lidu je, že populismu dodává (domnělou či reálnou) početní sílu.¹²

Pokud jde o druhé pojetí uváděné výše zmíněnými autory, tedy populismus jako styl, lze jej chápat jako určitý diskurs, jako způsob používaný při politickém jednání. Jde v zásadě o styl, v němž jsou používány občasné apely na výše uvedené idey. Takový politický styl se uplatňuje především v kampaních vymezujících se vůči různě identifikovaným soupeřům či přímo nepřítelům, v nichž je jako hlavní zdroj legitimace slibovaných či prováděných kroků uváděn primárně zájem lidu, nikoli jiné zdůvodnění (racionality, výhodnost, zájem některé menšiny atd.). Tento styl je však občas používán téměř každým

¹¹ CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-098-6, s. 71.

¹² DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra, Radek BUBEN a Jan NĚMEC. *¡Que el pueblo mande!: levicové vlády, populismus a změny režimu v Latinské Americe*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012, ISBN 978-80-7419-091-9, s. 125.

politikem, hnutím a stranou a je naprosto logickým důsledkem fungování soutěživých demokracií, v nichž je hlavním zdrojem legitimacy vítězství ve volbách. Populistický styl je postaven na jednoduchosti a určité zkratkovitosti a heslovitosti, snaží se být co nejméně konkrétní a jeho cílem je odlišit uživatele tohoto stylu od ostatních politiků. Dopady zjednodušené zkratky užívané v těchto sděleních jsou dvojí: na jedné straně umožňují jejich pochopení co nejširšímu množství občanů a mají tak svým způsobem demokratizační efekt, na druhou stranu však umožňují těm, kteří je používají, zakrýt své záměry, jež jsou často v přímém rozporu s cíli tak snadno a lehce deklarovanými. Autoři rovněž uvádějí, že současné demokracie prošly (a procházejí) proměnami vedoucími ke stále větší volatilitě elektorátů, dříve relativně stabilních, a jelikož se neustále zvyšuje – především v důsledku úlohy masových médií – úloha osobností a lídrů v politice, a proto se stávají způsoby politické komunikace a propagandy, obvykle spojované zejména s populismem, součástí „mainstreamové“ politiky.¹³

Konečně třetí pojetí, populismus definovaný jako politická strategie, označuje politickou strategii vztahující se čistě k mocenské opoře, na níž staví daný politický subjekt. Populismus jako strategie stojí striktně na množství hlasů: populistická politika zakládá svou moc na podpoře od velkého množství stoupenců. Volby, plebiscity či průzkumy veřejného mínění jsou hlavními nástroji mobilizace této mocenské opory, zejména v situaci, kdy se určitý populistický subjekt dostane do konfrontace se svými protivníky. Na rozdíl od populistického stylu je strategie systematickým zdůvodňováním a legitimizací politik odvoláváním se na lidovou suverenitu. Ta má převážit jakékoliv jiné principy zakomponované v konceptu liberálních demokracií.¹⁴

Dvořáková, Buben a Němec rovněž upozorňují, že výše uvedené formy populismu se mohou různě překrývat. Existují aktéři vyznávající populistickou ideu, aniž by však tuto ideu dále politicky instrumentalizovali, což je často dáno absencí reálných možností činit tak v konkrétním politickém uspořádání. Mnozí takoví aktéři začali používat populistický styl. Avšak ten může být využíván

¹³ DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra, Radek BUBEN a Jan NĚMEC. *¡Que el pueblo mande!: levicové vlády, populismus a změny režimu v Latinské Americe*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012, ISBN 978-80-7419-091-9, s. 126-127.

¹⁴ Tamtéž, s. 128.

i těmi, kteří žádnou populistickou ideu nevyznávají a populistický styl a rétorika jim slouží pouze jako vhodný občasný mobilizační nástroj nebo jako snaha získat „lidovější“ tvář v případě nutnosti, byť jde jinak o politiky, pro něž není lidová suverenita rozhodujícím prvkem demokratického uspořádání. Politická strategie v sobě již z definice zahrnuje jak styl, tak ideu.¹⁵

Michal Kubát rovněž připomíná členění populismu na styl a strategii, se kterým již operovali někteří zahraniční politologové, nicméně upozorňuje, že pojmy politický styl a politická strategie jsou si velmi blízké, není snadné mezi nimi rozlišovat a je otázka, zda je takové rozlišení vůbec účelné. Těžko si totiž představit jejich jasné oddělení. Politická strategie nutně zahrnuje také politický styl. Politický styl přitom může být různý: populistický, technokratický, autoritativní a podobně. V takovém pojetí se rozdíl mezi politickou strategií a politickým stylem zcela vytrácí.¹⁶

Podrobně zmapovali teorii a typologii populismu Štefan Danics a Ladislava Tejchmanová. Autoři uvádějí, že populismus představuje tendenci odvolávat se na „vůli lidu“ s tím, že ho využívají politici, kteří chtějí moc získat, ale i udržet. Populistický program nebývá zpravidla ideologický, protože jeho podstatou jsou především sliby, že budou vyřešeny nejnaléhavější problémy. Populističtí politikové se tudíž obracejí přímo na lid, bez ohledu na standardní politické metody a postupy řešení problémů. Podporu získávají populisté díky rétorice, založené na kritice vládnoucí elity, včetně toho, že nadbíhají momentálním náladám „lidu“. Z toho je patrné, že populismus je v politice užíván velmi široce, neboť ho užívají především opoziční politické subjekty, které se chtějí dostat k moci, ale i vládní politické strany a vládcí, kteří si hodlají moc udržet. Populistický program těchto subjektů je jakoby apolitický či neideologický

¹⁵ DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra, Radek BUBEN a Jan NĚMEC. *¡Que el pueblo mande!: levicové vlády, populismus a změny režimu v Latinské Americe*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012, ISBN 978-80-7419-091-9, s. 128.

¹⁶ KUBÁT, Michal, Martin MEJSTRÍK a Jiří KOCIAN, ed. *Populismus v časech krize*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, ISBN 978-80-246-3439-5, s. 15.

a mohou ho použít politické subjekty v rámci celého spektra politických názorů, protože jde o kritiku vládnoucích elit a větší politické angažmá lidu.¹⁷

V české odborné literatuře je často uváděn Taggartův koncept populismu, ze kterého pak vychází přesnější vymezení samotného pojmu. Danics s Tejchmanovou tak stejně jako Dvořáková s Bubnem a Němcem¹⁸ upozorňují na Taggartovy základní charakteristiky populismu:

- Nepřátelství populismu k reprezentativní politice a zastupitelské demokracii,
- Odkaz na idealizované „srdcové oblasti“ (heartland), kdy společnost, politika a ekonomika byly ještě v pořádku a odrážely hodnoty obyčejných lidí,
- Nedostatek základních hodnot, protože populismus se vyvíjí v opozici vůči vládnoucím elitám a institucím, takže přesný obsah programu populistického hnutí či strany se liší v závislosti na povaze kritizovaných elit a institucí dané země, přičemž populismus se může nacházet na levé i na pravé straně politického spektra a může být zpátečnický i revolucionářský,
- Populistická hnutí a strany obvykle prospívají v době krize, ve které se sociální, ekonomické a politické struktury dostávají pod drobnohled lidu,
- Populistická hnutí či strany mají zpravidla krátké trvání, neboť ztrácí důvod k existenci, jakmile se stanou součástí těch státních struktur, které tak vehementně kritizovaly,
- Populismus má povahu chameleona, protože jeho konkrétní podoba závisí na národním kontextu, tj. času a místě, v nichž se objevuje.¹⁹

Autoři dále uvádějí tři základní pohledy na populismus:

¹⁷ DANICS, Štefan a Ladislava TEJCHMANOVÁ. *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2017, ISBN 978-80-7452-122-5, s. 127.

¹⁸ DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra, Radek BUBEN a Jan NĚMEC. *¡Que el pueblo mande!: levicové vlády, populismus a změny režimu v Latinské Americe*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012, ISBN 978-80-7419-091-9, s. 146.

¹⁹ DANICS, Štefan a Ladislava TEJCHMANOVÁ. *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2017, s. 129, ISBN 978-80-7452-122-5.

- 1) Populismus jako osvědčená komunikační strategie získání podpory „lidu“, kterou zpravidla využívá politická opozice, ale mohou se k ní uchýlit i vládní strany, aby si udržely moc,
- 2) Populismus jako „zúžená“ či „zředěná“ ideologie (z angl. thin-centered), která oproti klasické ideologii nenabízí komplexní světónázor, ale je zaměřena pouze na aspekty související s politickou mocí a politickým systémem,
- 3) Populismus označující strany, jejichž populistické jádro vymezil Panizza s tím, že toto populistické jádro je politologickou obcí většinou akceptováno a má následující charakteristiky:
 - Populisté staví „lid“ a „elity“ jako stejnorodé politické entity,
 - Zdůrazňují konflikt mezi zdravým „lidem“ a zkorumpovanou „elitou“,
 - Lid je chápán jako morálně čistý politický aktér.²⁰

Zajímavý a současně velmi přínosný pohled na populismus a jeho podoby v současné Evropě nabízí Jacques Rupnik, podle kterého se populismus vyznačuje pěti základními rysy. Předně je populismus politickou ideologií, která dělí společnost do dvou táborů. Hlavním politickým dělítkem již nemá být pravice versus levice, ale lid, jednotný a nevinný, a proti nim zkorumpované elity spjaté s mocenským systémem. Na této jasné dichotomii je dle Rupnika všechno postaveno. Druhým rysem je, že populisté si dělají nárok na monopol reprezentace lidu. My jsme voleni lidem a mluvíme za lid, vždy se snaží přesvědčit, že oni mají jakýsi patent na reprezentaci „skutečného lidu“. Jacques Rupnik upozorňuje, že v tomto smyslu je populismus velkým nebezpečím pro pluralitu ve společnosti. Třetím společným rysem různých populistických hnutí je dělení společnosti na otevřenou a uzavřenou. Rupnik v této souvislosti připomíná výrok maďarského premiéra Viktora Orbána z projevu z 28. ledna 2017, podle kterého si lidé přejí „společnost demokratickou, ale nikoliv společnost otevřenou“. My jsme ti, kdo chrání společnost a národ proti té „otevřené společnosti“ uvnitř i navenek, proto stavíme ploty a čelíme migraci. Začtvrté jsou populisté stoupcemí přímé demokracie proti zastupitelské a proto

²⁰ DANICS, Štefan a Ladislava TEJCHMANOVÁ. *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2017, ISBN 978-80-7452-122-5, s. 129-130.

mají v oblibě referendum a silné lídry. Zapáté je populismus určitý diskurs a slovník. Populistický diskurz nabízí sjednocující a mobilizující koncept (lid proti elitám, „my a oni“).²¹

Rupnik tedy konstatuje, že populistická hnutí v Evropě mají společné rysy, ale v mnohém se liší. V tomto ohledu autor rozlišuje tři základní typy evropského populismu, a sice severoevropský, jihoevropský a středoevropský, resp. „alpský“. Na jihu populistická hnutí typu Syriza v Řecku nebo Podemos ve Španělsku jsou hnutí proti ekonomické politice, která přišla s hospodářskou a finanční krizí roku 2008. Jsou antiglobalizační a také viní Evropu z toho, že se stala nástrojem globalizace a vnucuje jim úsporná opatření a rigidní ekonomickou a hospodářskou politiku. Populismus severní, ekonomicky prosperující Evropy, je především národovecký a antiimigrační, a zesílil zvláště během nedávné migrační vlny. Prakticky všechny populistické strany v severní části Evropy mají toto hlavní téma. A mezi severem a jihem je tu třetí kategorie, „alpský populismus“, který zahrnuje částečně Rakousko (hlavní tvář byl do roku 2019 předseda Svobodné strany Rakouska Strache), Švýcarsko (lídr Švýcarské lidové strany Blocher) a do jisté míry i bavorskou CSU, prosperující a tradiční „Laptop und Lederhosen“. Podobný trend sledujeme v severní Itálii (Liga severu), též vzdálenějším Vlámku a naposled v Katalánsku. Rupnik dochází k závěru, že populistům v těchto zemích jde především o to, aby pod praporem ochrany národní identity a jazyka, provedli především daňovou vzpouru, hájí tedy ty, kdo se nechtějí dělit. Sobectví povýšené na identitární politiku.²²

Alternativní pohled na roli populismu nabízí Veronika Sušová-Salminen, která na populismus nahlíží optikou politické levice, i proto se ve svém textu zabývá především levicovým populismem. Autorka připomíná, že „populismus“ se stal jedním z nejskloňovanějších slov posledních let. Zároveň upozorňuje na skutečnost, že ve veřejných diskuzích se populismus často objevuje jako nálepka, v politické debatě funguje spíše jako nástroj k ostrakizaci či negativní označování určitého názoru politika. Populismus se také spojuje s radikální

²¹ RUPNIK, Jacques. *Střední Evropa je jako pták s očima vzadu. O české minulosti a přítomnosti*. Praha: Novela bohémica, 2018, ISBN 978-80-87683-90-3, s. 367.

²² Tamtéž.

pravicí a jejím politickým programem. Tento přístup z něj dělá především otázku konkrétní ideologie. Souvislost s ideologií je ale dle autorky v případě populismu jiná, než se nám mainstreamové pojetí snaží tvrdit. Nelze si nevšimnout, že toto jednorozměrné vidění populismu z liberálních pozic je spojeno s konzervativní obranou statu quo a se snahami vyrovnat se se současnou krizí prostřednictvím především slovního „vymítání“. Je totiž očividné, že tito kritici populismu se v podstatě vůbec nezajímají o jeho příčiny a zdroje. Nejenže mu nerozumí, ale rozumět mu asi ani nechtějí.²³

Sušová-Salminen svou úvahu dále rozvíjí myšlenkou, že populismus představuje způsob artikulace politiky, který nastupuje v plné síle na scénu v případě krize politické organizace společnosti. Je nedílnou součástí moderní demokracie, slovy Margaret Canovanové jejím „stínovým obsazením“. Současný vzestup populismu souvisí s krizí liberální demokracie, respektive s krizí neoliberalismu jako převládajícího způsobu výkladu současného světa, politiky, vztahu mezi jednotlivcem a společností i mezi občanem a státem. Jde o revoltu proti neoliberální struktuře moci ve jménu „lidu“, tedy je odvoláním k základnímu legitimizujícímu pilíři demokracie – k vládě lidu. Nárůst populismu je tedy reakcí na určité podmínky či na určitý stav demokracie jako vnímané praxe.²⁴

Populismus tedy dle autorky může sehrát pozitivní roli při politice stavící se do opozice proti neoliberálnímu řádu. Důležitý je návrat k pravolevé linii konfliktu jako jedna z cest populistické obnovy (a reformy) demokracie, pokud ji chápeme jako lidovládu a jako způsob, jak vertikálně rozšířit základnu podílu lidu na moci. Levicový populismus si přiznává kolektivní charakter politiky i kolektivní kontext lidského osudu. Z politického hlediska je argumentace některých levicových liberálů v duchu „národ neexistuje, je to jen konstrukce“ programem nihilismu. Levicový populismus by měl stavět z těch prvků, které mohou přispět k levicové změně, s vědomím toho, že má tak či onak co do činění s mocenskými vztahy. Politika je a byla bojem o moc ve společnosti. Nihilismus skrytý za zmíněné konstatování o národu nemůže voliče oslovit, a to zvláště v kontextu rostoucí

²³ DRULÁK, Petr, Jan KELLER, Matěj STROPNICKÝ a Ilona ŠVIHLÍKOVÁ, ed. *Budoucnost levice bez liberalismu*. Praha: MDA, 2021, ISBN 978-80-87348-91-8, s. 85.

²⁴ Tamtéž.

prekarizace, která se týká nejen socioekonomických otázek a podmínek, ale která má i rozměr rapidní kulturní změny a ztráty celkové hodnotové orientace a ukotvení. Na prvním místě totiž sděluje: jsi sám a nikam nepatříš. Nejistota a znejišťování v čase nástupu prekariátu jsou stejně špatnou politikou, jako je pravicová „politika strachu“ z jinakosti. Jde totiž o politiku, která je osvědčeným receptem k nástupu autoritářství, i když se proti němu vehementně vymezuje.²⁵

Cílem populistické politiky je mobilizace, získání široké podpory pro legitimní změnu systému a jeho nové nastavení. Levice musí formulovat takové prvky populistického (či plebejského) spojenectví, které budou odpovídat potřebám většiny společnosti v českém kontextu. Teoretizování od akademického stolu nestačí, i když je přirozeně nenahraditelnou podmínkou úspěšné politiky. Sušová-Salminen v této souvislosti nastiňuje základní osu populisticky vysloveného programu: samospráva/suverenita – práce – spravedlnost – kvalita života – ekologie – mír a tolerance/soužití pod střešou „většiny neprivilegovaných“. Ovšem obsahové naplnění a vzájemné propojení není a nemůže být jenom teorií. Musí se formovat také zdola, dialogicky a s pomocí afektů, protože ani ta sebelepší myšlenka se v politice neobejde bez emoční investice. Dle autorky politickým nepřitelem levice a fakticky i demokracie je kapitál a privilegia, která z něj vycházejí. Populismus je nejen opuštěním „konsenzu“, ale také jeho novým hledáním. Jako artikulace politiky je populismus toliko nástrojem, nikoliv cílem sám o sobě. Autorka rovněž upozorňuje na možná rizika spojená s populismem, jak sama uvádí, populismus je dobrým sluhou, ale zlým pánem. Rozhodně by neměl být permanentní politikou, protože v takovém případě se lehce zvrátí v demagogii nebo něco ještě horšího. Z hlediska dneška a v souladu s podstatou nynější krize je však nenahraditelným nástrojem zápasu o budoucnost demokracie.²⁶

Výše uvedené definice a členění populismu se zabývaly samotným pojmem populismus *an sich*. Takové vymezení pojmu je nezbytným předpokladem pro pochopení specifitějšího termínu pravicový populismus, který je stěžejním

²⁵ DRULÁK, Petr, Jan KELLER, Matěj STROPNICKÝ a Ilona ŠVIHLÍKOVÁ, ed. *Budoucnost levice bez liberalismu*. Praha: MDA, 2021, ISBN 978-80-87348-91-8, s. 89.

²⁶ Tamtéž.

pojmem této práce. Proto je nutné dále nastínit, jaký je vztah populismu k politické pravici, případně rovněž k pravici krajní. Pokud jde o samotné označení „pravíkový“, je třeba toto adjektivum vnímat jako výsledek zažitého dělení politického spektra na dvě základní části, a sice pravici a levici. V odborné literatuře se můžeme dočíst, že termíny politická „pravice“ a „levice“ spjaté s Velkou francouzskou revolucí získaly svůj obsah na základě zasedacího pořádku při prvním jednání Generálních stavů v roce 1789. Aristokraté, kteří podporovali krále, seděli po jeho pravici, kdežto radikálové, tj. příslušníci třetího stavu (měšťané), seděli po jeho levici. Výraz „pravice“ brzy začal označovat monarchistické a reakcionářské sklony, zatímco výraz „levice“ označoval názory a postoje osvícené, pokrokové a revoluční. V současné politice je však obsah obou pojmů pestřejší, neboť už dávno neoznačují názory a postoje spjaté se silami Francouzské revoluce a reakce. K dnešní pravici řadíme kromě reakcionářů i různé radikály, kteří se zaměřují na budoucnost. Na druhé straně levice, již nepředstavuje pouze revoluční názory a postoje, neboť socialisté a komunisté se nejednou stavěli proti změně, když hájili či hájí sociální stát nebo centrálně plánované hospodářství. Letmý pohled na rozvoj politického myšlení ukazuje, že stejné myšlenky chápané v jednom období jako levicové byly v jiném období vnímané jako pravíkové a naopak.²⁷

Andrew Heywood k tématu uvádí, že pravolevé politické spektrum (political spectrum) je vlastně jakýsi samoznak, jímž popisujeme politické ideje a názory, a to tak, že souhrnně označujeme ideologická stanoviska politiků, stran a hnutí. Rovněž Heywood připomíná, že označení vzniklo za francouzské revoluce a souvisí s místy, která jednotlivé skupiny zaujaly na prvním zasedání francouzských Generálních stavů po roce 1789. Termíny levice a pravice však podle Heywooda žádný jasně definovaný význam nemají. Lineární politické spektrum na ose komunismus-socialismus-liberalismus-konzervatismus-fašismus shrnuje různé postoje k ekonomice a k úloze státu: levicové názory upřednostňují státní zásahy a kolektivismus, pravíkové trh a individualismus. V tom se údajně projevují hlubší ideologické a hodnotové rozdíly, přičemž levice

²⁷ DANICS, Štefan, Josef DUBSKÝ a Lukáš URBAN. *Základy sociologie a politikologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, ISBN 978-80-7380-225-7, s. 183.

upřednostňuje svobodu, rovnost, bratrství, práva, pokrok, reformu a internacionalismus. Oproti tomu pravice zdůrazňuje autoritu, hierarchii, řád, povinnosti, tradici, reakci a nacionalismus. Alternativní podkovovité politické spektrum bylo vypracováno po druhé světové válce, aby jasně upozornilo na totalitní a monistické (antipluralistické) tendence fašismu a komunismu, které postavilo do protikladu údajné tolerantnosti a otevřenosti těch přesvědčení, která představují hlavní proud.²⁸

Problémem výše uvedených znázornění však zůstává nedostatečné vystihnutí skutečného umístění hlavních politických proudů v rámci politického spektra, včetně těch, které můžeme označit za krajně pravicové či pravicově populistické. Abychom lépe pochopili principy a ideologická východiska (nejen) pravicově populistických stran, je lépe si jejich pozici v rámci politického spektra ukázat v tzv. dvoudimenzionálním znázornění. Jde o to, že umístění politické strany či hnutí na osu levice-pravice není zcela vypovídající, protože nevypovídá nic o vztahu strany k hodnotám, jako je autorita a svoboda, potažmo z hlediska ideologií ke směrům, jako je hodnotový konzervatismus či liberalismus. Proto se ve 20. století v politické vědě ujal třetí druh znázornění, kterým je právě dvoudimenzionální spektrum. Vodorovnou osu levice-pravice doplňuje ještě osa svislá, na jejíchž pólech jsou umístěny právě tyto dvě hodnoty, tedy autorita a svoboda.²⁹

Zatímco v ekonomických otázkách se jednotlivé politické subjekty umísťují blíže jednomu či druhému pólu v závislosti na jejich postoji k neregulovanému tržnímu hospodářství či naopak ke státním zásahům do ekonomiky a redistribuci bohatství, na ose svoboda-autorita se strany přibližují k určitému pólu na základě jejich názoru např. na možnost uzákonění sňatků homosexuálů, jejich přístupu k migrační politice či k politice trestní.

Významné politické směry tedy můžeme v rámci dvoudimenzionálního spektra umístit v rámci plochy, nikoliv pouze na úsečce či křivce, a právě takové plošné

²⁸ HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. 3. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, ISBN 978-80-7380-115-1, s. 320-321.

²⁹ Tamtéž.

znázornění přehledně ukáže, že řada politických stran, označovaných jako pravicově populistické, je vzhledem k svému ekonomickému programu na ose pravice-levice ve skutečnosti blízka centristickým pozicím, avšak na svislé ose se výrazně přibližuje pólu s názvem „autorita“. Oproti tomu řadu liberálních stran běžně označovaných jako umírněně pravicové, lze při umístění ve dvoudimenzionálním spektru umístit blíže pravicovému pólu vodorovné linie, avšak zároveň na svislé ose blíže pólu s názvem „svoboda“.

Z výše uvedeného výkladu lze vyvodit závěr, že sousloví „krajní pravice“ je ve své podstatě nepřesné, alespoň v případě, pokud budeme pravici vnímat v čistě ekonomickém slova smyslu. Naznačuje totiž, že subjekt, který takto označíme, bude na ose pravice-levice blízko pravému pólu, z čehož vyplývá, že bude především důsledně hájit zcela neregulovanou ekonomiku a kapitalismus bez přívlastků. Takové chápání krajní pravice je ovšem zavádějící, neboť mezi definiční znak krajně pravicových stran patří především příklon k blízkosti pólu „autorita“ na svislé ose dvoudimenzionálního znázornění. Jinými slovy, krajní pravice svou „okrajovost“ či „krajnost“ vyjadřuje především v hodnotových otázkách, avšak ne nutně v záležitostech ekonomických.

Petr Kupka, Martin Laryš a Josef Smolík uvádějí, že při popisu politických stran krajně pravicového typu se hovoří o krajně pravicové stranické rodině, avšak definice stranické rodiny krajní pravice představuje komplikovanou záležitost. Přestože existuje dostatek literatury zabývající se touto tematikou, autoři se velmi často v různých aspektech rozcházejí a neexistuje žádné obecně akceptované vymezení tohoto politického tábora. Největší překážku v nalezení všeobecně uznávané definice tohoto fenoménu lze spatřovat v samotné povaze krajní pravice, která je velmi různorodá a zahrnuje jak radikálně pravicové strany účastnící se vlády, tak i extremistické organizace, zájmové skupiny, subkultury i teroristické organizace, z nichž některé násilně – často i teroristickými činy či strategií „ovládnutí ulic“ – bojují proti etablovanému pořádku. Je tedy nutné si uvědomit, že krajní pravice není homogenním útvarem, a přestože vykazuje

určité společné vlastnosti a styl působení, je možno ji rozdělit do několika podkategorií.³⁰

Pokud tedy hovoříme o pojmu krajní pravice, lze jím označit širokou škálu politických směrů, které vykazují některé společné znaky. Díky nim lze vymezit krajní pravici jako alespoň částečně konzistentní celek. Jedná se především o zvýšený politický důraz (ve srovnání s politikou jiných stran) na:

- 1.) Národní zájmy (zpravidla ve smyslu subjektivně definovaného zájmu etnického národa),
- 2.) Ochranu „tradičního“ obyvatelstva před negativními důsledky imigrace ze třetího světa (kriminalita, terorismus, kulturní rozpad),
- 3.) Odpor vůči zneužívání výtěžků sociálního státu,
- 4.) Tvrdou trestní politiku,
- 5.) Odpor vůči soudobé evropské integraci, která je chápána jako levicový projekt.³¹

Je však důležité upozornit na skutečnost, že jednotlivé krajně pravicové proudy se rozcházejí v názorech na způsob prosazování těchto témat. Existují politické proudy, které svými cíli i metodami jejich prosazování můžeme označit za otevřeně protidemokratické, vedle nich pak působí i politické síly, které se s demokracií jako takovou nerozcházejí, byť jsou ochotny radikálně změnit status quo. V této souvislosti se hovoří o pravicovém extremismu a pravicovém radikalismu. Obě tyto kategorie souhrnně označujeme jako krajní pravici, či též ultrapravici. Zatímco pravicový (stejně jako levicový) radikalismus můžeme společně s politickým středem zařadit do ústavně-konformního demokratického spektra, definovaného demokratickým řádem, tak pravicový (a levicový) extremismus to této části spektra již zařadit nelze.³²

³⁰ KUPKA, Petr, Martin LARYŠ a Josef SMOLÍK. *Krajní pravice ve vybraných zemích střední a východní Evropy: Slovensko, Polsko, Ukrajina, Bělorusko, Rusko*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, ISBN 978-80-210-4845-4, s. 24-25.

³¹ SMOLÍK, Josef. *Národní strana v kontextu krajní pravice: 2003-2012*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2013, ISBN 978-80-7325-307-3, s. 35.

³² DANICS, Štefan. *Extremismus a militantní demokracie*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2014, ISBN 978-80-7251-430-4, s. 23.

Podrobný lingvistický rozbor pojmu radikalismus nabízí Štefan Danics. Uvádí, že slovo radical převzala stará angličtina z latinského radicalis, od radix, tj. „kořen“. Tímto přídavným jménem se původně označovala odvozenost od něčeho, popř. se jím poukazovalo na kořeny dané věci. Postupně se význam přesouval do přenesené polohy, ke konstatování, že věc vyrůstá z nějakých základů, z kořenů, z fundamentu. Dalším posunem byl konečně posun k vyjádření, že daná věc se vyvíjí odchylně od jiných, že se vzdaluje od něčeho, co je běžné, či tradiční. A právě v tomto významovém posunu se stal pojem radical konkurenční pojmu extreme. Ovšem radikalismus vede své stoupence k tomu, aby stávající status quo podrobili zásadní změně. Na základě toho, lze radikalismus vnímat jako politický postoj obhajující fundamentální změny v existujícím politickém, ekonomickém a sociálním pořádku, který se opírá o kořeny považované za základní hodnoty. Jeho smyslem je přiblížit budoucí stav společnosti těmto hodnotám za použití přiměřených prostředků, které jsou nutné k tomu, aby bylo tohoto stavu dosaženo, přičemž by byl tento stav dlouhodobě životný a stabilní. Obsah i forma radikalismu se proto mění s měnící se společností, zejména s dosaženým stupněm poznání.³³

Štefan Danics rozebírá i další důležitý termín, a tím je extremismus. Slovo pochází z latinského extremus, tedy superlativa přídavného jména exter, exterus, a znamená být na vnější straně. Extremismus lze potom považovat za krajní chování, popř. krajní názory, které jsou za „krajní“ považovány z toho důvodu, že nejsou akceptovány většinou společností. A zároveň i v politické teorii označuje extremismus takovou pozici na pomyslné názorové škále, která je nejvíce vzdálená od politického středu. Tato krajní pozice politických extremistů je spojena i s tím, že neváhají použít k realizaci svých programových cílů i násilí, kdežto radikálové užívají všechny dostupné legální prostředky, přestože se některé nacházejí na samém okraji ústavního rámce.³⁴

Pravicový extremismus je obranně antiindividualistický, neguje základní demokratický axiom fundamentální lidské rovnosti a je zaměřený proti liberálům

³³ DANICS, Štefan. *Extremismus a militantní demokracie*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2014, ISBN 978-80-7251-430-4, s. 21.

³⁴ Tamtéž.

a demokratickým silám a produktu jejich vývoje – demokratickému ústavnímu státu. Na místo principu stejných politických práv pro všechny by měl nastoupit politický řád, který by institucionalizoval fundamentální nerovnost lidí zakládající se na původu, výkonu, národnosti, etnické nebo rasové příslušnosti.³⁵

S kategorizací jednotlivých krajně pravicových subjektů na radikálně pravicové a pravicově extremistické může pomoci i analýza ideologie, ke které se ta která politická strana hlásí. Společnou jednotící ideologií, která slouží jako východisko většiny krajně pravicových stran, je nacionalismus. Ten je však pojímán různými způsoby a různé politické strany, dokonce nejen ty krajně pravicové, s ním pracují odlišným způsobem.

Zevrubnou analýzu historie a typologie nacionalismu provedl ve své knize o politických ideologiích Andrew Heywood. Připomíná, že slovo „národ“ (z latinského nasci, narodit se) se užívalo již od 13. století. Ve tvaru natio slovo označovalo skupinu lidí spojených narozením, přesněji místem narození. Původně tedy „národ“ označoval lidské plemeno nebo rasu, politický význam to však nemělo žádný. Teprve v 18. století začalo toto slovo získávat určitý politický příděch, a to ve chvíli, kdy se jednotlivci nebo skupiny začali označovat jako „nacionalisté“ ve smyslu členové, resp. příslušníci národa. V tisku užil slovo „nacionalismus“ poprvé francouzský kněz a odpůrce jakobínů Augustin Barruel, a to v roce 1789. Zhruba v polovině 19. století se obecně uznávalo, že nacionalismus je určitá politická doktrína, resp. politické hnutí, stal se například významnou složkou revolucí, které se Evropou přehnaly v roce 1848.³⁶

Heywood rovněž konstatuje, že nacionalismus lze definovat jako názor, podle něhož ústředním principem politické organizace je národ. V tom vychází nacionalismus ze dvou předpokladů. Za první, lidstvo je přirozeně rozděleno na různé národy. Za druhé, národ je nejvhodnější a možná jedinou legitimní jednotkou politického vládnutí. Klasický politický nacionalismus se tudíž snaží o to, aby hranice státu spadaly vjedno s hranicemi národa. V rámci tzv.

³⁵ DANICS, Štefan a Ladislava TEJCHMANOVÁ. *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2017, ISBN 978-80-7452-122-5, s. 69.

³⁶ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, ISBN 978-80-7380-137-3, s. 159.

národních států by se tedy příslušnost k národu a příslušnost ke státu (občanství) kryly. Heywood však upozorňuje, že nacionalismus je ideologický fenomén složitý a značně různorodý. Nejen že existují různé politické, kulturní a etické formy nacionalismu, rovněž politické důsledky nacionalismu byly značně rozdílné a někdy i protikladné, přičemž nacionalismus byl spojován se značně rozdílnými ideologickými proudy od liberalismu po fašismus.³⁷

Heywood připomíná i okolnosti vzniku nacionalismu. Jedná se o fenomén vzniklý za francouzské revoluce, protože předtím se jednotlivé země chápaly jako „říše“, „knížectví“ nebo „království“. Obyvatelé země byli „poddaní“ a hlavním zdrojem jejich politické identity nebylo vědomí příslušnosti k národu ani patriotismus, resp. vlastenectví. Francouzští revolucionáři, kteří povstali v roce 1789 proti Ludvíku XVI., však povstali ve jménu lidu a tento lid chápali jako „francouzský národ“. Na jejich myšlenky měly vliv spisy Jeana Jacqua Rousseaua a nová doktrína samosprávy lidu, resp. lidové samosprávy. Nacionalismus byl tudíž doktrínou revoluční a demokratickou, ve které se odrážela myšlenka, že z „poddaných krále“ se mají stát „občané Francie“. Národ má být svým vlastním pánem. Za revolučních a napoleonských válek let 1792-1815 byla velká část evropského kontinentu napadena Francií, to vyvolalo jak protifrancouzské nálady, tak touhu po nezávislosti. V Itálii a v Německu, po dlouhou dobu rozdrobených do mnoha malých států, pomohl zážitek cizího vpádu poprvé navodit vědomí národní jednoty, vyjadřované novou řečí nacionalismu, zděděnou z Francie.³⁸

Podle Heywooda vlna nacionalismu překreslila v 19. století mapu Evropy, jelikož mnohonárodní říše turecká, rakouská a ruská se počaly pod tlakem nacionalistů drobit. V roce 1848 propukla nacionalistická povstání v italských státech, rovněž mezi Čechy a mezi Maďary a také v Německu, kde se touha po národní jednotě projevila ustavením Frankfurtského parlamentu, který však trval jen krátce. Itálie byla sjednocena roku 1861, roku 1870 byl tamní sjednocovací proces završen

³⁷ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, ISBN 978-80-7380-137-3, s. 159.

³⁸ Tamtéž.

připojením Říma. Německo, do té doby soubor 39 států, bylo sjednoceno po prusko-francouzské válce v roce 1871.³⁹

Je tedy zřejmé, že ideologie nacionalismu výraznou měrou přispěla ke vzniku národních států. Nicméně podle Heywooda se koncem 19. století změnila i povaha nacionalismu. Nacionalismus se stal hnutím skutečně lidovým: všude se objevovaly vlajky, národní hymny, vlastenecká poezie a próza, lidové slavnosti a národní svátky. Z nacionalismu se stal jazyk masové politiky. Tím, co to umožnilo, byl rozvoj základního školství, masová gramotnost a šíření lidu dostupných a pro lid píšících novin. Dříve se nacionalismus spojoval s hnutími pokrokovými a liberálními, postupně se ho však stále více chápali politikové konzervativní a reakční. Nacionalismus se stal ekvivalentem společenské soudržnosti, řádu a stability, zejména tváří v tvář narůstající hrozbě socialismu, který ztělesňoval myšlenky sociální revoluce a mezinárodní solidarity dělnické třídy. Nacionalismus se snažil stále silnější dělnickou třídu začlenit do národa a tak zachovat ustálenou strukturu společnosti. Vlastenecké nadšení už nebylo podněcováno vyhlídkami na politickou svobodu či demokracii, ale připomínkami minulé slávy národa a na vítězství na válečném poli. Takový nacionalismus se stával stále šovinističtější a xenofobnější. Každý národ si nárokoval jedinečnost a nadřazenost, zatímco ostatní národy považoval za cizí, nedůvěryhodné nebo dokonce jej ohrožující. Toto nové ovzduší lidového nacionalismu pomáhalo živit politiku koloniální expanze, která se dramaticky zintenzivnila v 70. a 80. letech koncem 19. století a přivedla většinu světové populace pod nadvládu Evropanů. Přispěla rovněž k mezinárodní podezíravosti a rivalitě, která v roce 1914 vyústila ve světovou válku.⁴⁰

S uvedeným popisem vývoje nacionalistického uvažování lze s Heywoodem jistě souhlasit, nicméně s připomínkou, že výše popsany expanzivní nacionalismus mohl být v předmětném období praktikován pouze těmi národními státy, které v té době již existovaly a zároveň se těšily velmocenskému postavení. V Evropě se jednalo především o Spojené království, Francii a Německo, případně též

³⁹ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, ISBN 978-80-7380-137-3, s. 160.

⁴⁰ Tamtéž, s. 161.

Itálii. Avšak v mnohonárodnostních říších střední a východní Evropy byly tyto tendence z logiky věci mnohem problematičtější. Například Rakousko-Uhersko bylo tvořeno řadou národů, které se v tomto období svých vlastních moderních národních států ještě nedočkaly (Češi, Poláci, Jihoslované), tudíž ani nemohly žádnou vlastní expanzivní politiku provádět. Naopak místní nacionalismy stály v opozici vůči nadnárodní podunajské monarchii. Ještě složitější byla v tomto ohledu situace v carském Rusku. Vedle dominantního ruského národa zde žily desítky dalších národností (Finové, Poláci, pobaltské národy, kavkazské národy atd.) a navíc zde panovaly zcela odlišné ekonomické a společenské podmínky, dělnická třída byla slabší než v moderních západoevropských zemích a gramotnost ještě zdaleka nedosáhla úrovně střední a západní Evropy. Jestli se zde tedy vyvinul jakýsi pocit ruského vlastenectví či nacionalismu, jednalo se spíše o situaci nepočtených vyšších či vyšších středních vrstev. Pokud tedy vlády těchto impérií vůbec praktikovaly expanzivní politiku (např. rakousko-uherská anexe Bosny a Hercegoviny z roku 1908), nemohly se při ní opírat o jednotné nebo alespoň převažující nacionalistické cítění svého obyvatelstva.

Z hlediska tématu této práce je však podstatné výše uvedené dělení nacionalismu na liberální na straně jedné a šovinistický či xenofobní na straně druhé. Politika řady krajně pravicových politických stran se totiž historicky opírala právě o druhou uvedenou formu.

Nacionalismus byl tedy hnacím motorem vzniku národních států, které vznikly buď sjednocením do té doby několika samostatných území (Německo, Itálie), anebo naopak později rozpadem mnohonárodnostních říší (rozpad Rakousko-Uherska či Ruského impéria na konci první světové války). Nacionalismus s sebou však přinesl též četné konflikty, především v národnostně smíšených oblastech a sporných územích. Například rozpad Rakousko-Uherska znamenal další národnostní třenice, protože hranice mezi jednotlivými národy (budeme-li je chápat především v jazykovém slova smyslu) nebyly zcela zřetelné. Vznikly tak spory mezi novým Československým státem a českými Němci, kteří usilovali o připojení jimi obývaných území k Rakousku či k Německu, vypukla sedmidenní válka mezi Československem a Polskem o území Těšínska, válka mezi Československem a Maďarskem o území jižního Slovenska, další územní spory

existovaly mezi Maďarskem a Rumunskem, mezi Rakouskem a Itálií či mezi Německem a Polskem. V tomto smyslu vůči sobě jednotlivé státy či národy vystupovaly nikoliv z pozic liberálního nacionalismu, ale nacionalismu jazykového či etnického.

Jak uvádí Andrew Heywood, první světová válka nevyřešila závažné spory mezi národy, které především válečný konflikt způsobily. Byl to zejména zážitek porážky a zklamání podmínkami mírových smluv, co po sobě zanechalo dědictví nenaplněných očekávání a hořkosti. Nejzřejmější to bylo v Německu, Itálii a Japonsku, kde se v meziválečném období dostala k moci fašistická či autoritářská hnutí, a to za pomoci slibů, že politikou expanze a budování nové říše obnoví národní hrdost. Nacionalismus byl tudíž mocným faktorem, který vedl k válce jak v roce 1914, tak v roce 1939.⁴¹

Dle Heywooda lze nalézt a pojmenovat určitý společný základ nacionalistických idejí a teorií. Tvoří ho národ, organické společenství, sebeurčení a politika identity. Pokud jde o první bod, lze konstatovat, že základem nacionalismu je přesvědčení, že národ je nebo by měl být hlavním principem politické organizace. O tom, co to jsou národy a jak je definovat, však panuje značná názorová nejednota. Jestliže jsou národy kulturní entity, soubory lidí spojených společnými hodnotami a tradicemi, zejména společným jazykem, náboženstvím, dějinami a obývajících též zeměpisný prostor, pak lze národ definovat „objektivními faktory“: o lidech splňujících určitý požadovaný soubor kritérií lze říci, že k národu patří, zatímco o těch, kteří tento soubor kritérií nesplňují, se hovoří jako o těch, kdo k danému národu nepatří, resp. kdo patří k jiným národům. Jenže pak vyvstává řada otázek. Nejevidentnější symbol příslušnosti k národu je společný jazyk. Jazyk je ztělesněním osobitých postojů, hodnot a výrazových forem, které navozují pocit důvěrné známosti a přináležitosti. Například německý nacionalismus si tradičně zakládal na vědomí kulturní jednoty, projevující se čistotou a přetrváváním německého jazyka. Na druhé straně existují populace, které mluví stejným jazykem a přitom žádnou představu jakési společné národní identity nemají: Američané, Australané

⁴¹ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, ISBN 978-80-7380-137-3, s. 162.

a Novozélandané sice mluví anglicky, resp. angličtina je jejich mateřštinou, rozhodně se však nepovažují za příslušníky nějakého „anglického národa“. Jiné národy se těšily značné národní jednotě, aniž by měly nějaký národní jazyk. Příkladem může být Švýcarsko, jehož občané hovoří německy, francouzsky, italsky i rétorománsky. Dalším ukazatelem příslušnosti k národu bývá uváděno náboženství. Například v Severním Irsku lidé mluví stejným jazykem, vírou jsou však rozděleni. Katoličtí republikáni usilují o sjednocení se zbytkem Irska, většina protestantů jsou však unionisté a chtějí zachovat jednotu se Spojeným Královstvím. Národy se též opíraly o určité vědomí etnické či rasové jednoty. To bylo obzvláště zřetelné v Německu za nacismu. Nacionalismus má však obvykle spíše kulturní než biologický základ, je projevem etnické jednoty, která sice může být založená na rase, častěji se však odvozuje od společných hodnot a kulturních představ.⁴²

Problematiku definice národa Heywood shrnuje konstatováním, že národy jsou utvářeny kombinací objektivních a subjektivních faktorů, což vedlo ke vzniku různých koncepcí národa. Zatímco všichni nacionalisté přijímají se souhlasem, že národy jsou jakousi směsicí psychopolitických a kulturních faktorů, značně se rozcházejí v odpovědi na otázku, v jakém poměru jsou tyto faktory zastoupeny. Na jedné straně existují „vylučující“ exkluzivní pojetí národa, která kladou důraz na etnickou jednotu a společné dějiny. Podle tohoto názoru je národní identita „daná“, neměnná a vlastně nezměnitelná. Z toho vyplývá, že národy se vyznačují společnými předky, čímž se vlastně stírá hranice mezi národem a rasou. Národy tak drží pohromadě jakási „elementární pouta“, pevná a nejspíš vrozená citová vazba k jazyku, víře, tradičnímu způsobu života nebo k domovině. Takový přístup k národu je v různé míře vlastní konzervativcům i fašistům. Na druhé straně existují pojetí národa „široká“, resp. otevřená, inkluzivní, která zdůrazňují význam občanskosti, resp. občanské uvědomělosti a vlastenecké loajality a tím vlastně naznačují, že národy mohou být multirasové, multietnické, multináboženské atd. To ovšem zase stírá hranice mezi národem a státem

⁴² HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, ISBN 978-80-7380-137-3, s. 164-165.

a tudíž mezi příslušnosti k národu a státním občanstvím. Toto pojetí národa je obvykle vlastní liberálům a socialistům.⁴³

Druhým bodem společného základu nacionalistických idejí dle Heywooda je organické společenství. Podle nacionalistů je lidstvo zcela přirozeně rozděleno na různé národy, z nichž každý má svou svébytnou povahu a identitu. To je také důvod, tvrdí nacionalisté, proč jakási „vyšší“ loajalita a větší společenský význam patří spíše národu než kterékoli jiné sociální skupině nebo kterémukoli jinému společenskému uskupení. Zatímco například třída, gender, náboženství a jazyk mohou být významné v určitých konkrétních společnostech nebo za určitých konkrétních okolností, pouta svazující člověka s národem jsou zásadnější. Se svazkem a loajalitou, které člověka poutají k národu, se setkáváme ve všech společnostech, přetrvávají a fungují na jakési bazální, přímo instinktivní úrovni. Z těchto představ plyne závěr o pramalém rozdílu mezi etnicitou a příslušností k národu, jelikož moderní národy jsou jen moderní varianty prastarých etnických pospolitostí. V této souvislosti též Heywood připomíná klasické dělení sociálních skupin dle německého sociologa Ferdinanda Tönniese (1855-1936) na *Gemeinschaft* (společenství) a *Gesellschaft* (společnost). Zatímco *Gemeinschaft* je typická pro tradiční společnosti a vyznačuje se přirozenou náklonností a vzájemnou úctou, pro *Gesellschaft* jsou typické volnější, uměle a „smluvně“ založené vztahy, se kterými se typicky setkáváme v urbanizovaných a industrializovaných společnostech. Nacionalisté vycházejí z toho, že národ vyrůstá ze vztahů typu *Gemeinschaft*. Těmto představám oponují příznivci „konstruktivistických“ přístupů k nacionalismu, které vnímají národní identitu jako pojem do značné míry ideologický, sloužící obvykle zájmům mocných skupin.⁴⁴

U třetího bodu, tj. sebeurčení, Heywood připomíná, že nacionalismus se jako politická ideologie objevil teprve poté, co se myšlenka národního společenství setkala s teorií suverenity lidu. K tomu došlo za francouzské revoluce a stalo se tak pod vlivem děl Jeana-Jacquesa Rousseaua (1712-1778), který bývá občas považován za „otce“ moderního nacionalismu. I když se Rousseau otázkou

⁴³ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, ISBN 978-80-7380-137-3, s. 166-167.

⁴⁴ Tamtéž, s. 167-168.

národa nikdy konkrétně nezabýval a o fenoménu nacionalismu nikdy nepsal, jeho zdůrazňování suverenity lidu projevující se v představě „obecné vůle“ bylo semenem, ze kterého vzešly nacionalistické doktríny. V důsledku polského boje za nezávislost na Rusku Rousseau dospěl k závěru, že nezávislost náleží lidu kulturně sjednocenému. To se odrazilo v myšlenkách francouzské revoluce, že francouzským lidem jsou občané, nikoliv královi poddaní. Forma nacionalismu vzešlá z francouzské revoluce se tudíž opírala o představu lidu neboli národa, který si sám sobě vládne. Jinak řečeno, národ není jen přirozeným společenstvím, ale i přirozeným společenstvím politickým. Tento proud nacionalismu nedílně spojuje příslušnost k národu se státností. Rozhodující zkouškou národní identity je touha zajistit si nebo zachovat národní nezávislost, vyjadřovaná obvykle zásadou sebeurčení národa. Cílem nacionalismu je tudíž vytvoření „národního státu“. Tohoto cíle se dařilo dosáhnout dvěma způsoby – sjednocením (např. sjednocení Německa 1871, 1990), anebo získáním nezávislosti (např. vznik Polska v roce 1918).⁴⁵

Konečně čtvrtým důležitým atributem nacionalismu dle Heywooda je politika identity. Autor uvádí, že nacionalismus ve všech svých podobách se věnuje problému identity. Bez ohledu na to, jaké politické cíle sleduje, prosazuje s poukazem na jakési kolektivní vědomí identity, chápané obvykle jako patriotismus. Pro politického nacionalistu nejsou „objektivní“ faktory jako území, náboženství a jazyk o nic důležitější, než faktory „subjektivní“ jako vůle, paměť a vlastenecká loajalita. Nacionalismus tudíž nejde jen za politickými cíli. Říká také lidem, kým a čím jsou: dává lidem dějiny, upevňuje sociální pouta a kolektivního ducha a navozuje vědomí jakési osudovosti přesahující individuální existenci. Heywood rovněž tvrdí, že některé formy nacionalismu jsou s politickými požadavky spjaty volněji než jiné. Týká se to zejména kulturního nacionalismu a etnického nacionalismu. Kulturní nacionalismus je forma nacionalismu, která zdůrazňuje především posilování nebo obranu kulturní identity, nikoli politické požadavky. Etnický nacionalismus se od kulturního nacionalismu v některých ohledech liší, třebaže slova etnicita a kultura se evidentně zčásti překrývají.

⁴⁵ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, ISBN 978-80-7380-137-3, s. 169-170.

Etnicita (ethnicity) je loajalita k určité specifické populaci, kulturní skupině nebo k určitému specifickému území. Termín je to mnohoznačný, protože má konotace jak rasové, tak kulturní. O příslušnících etnických skupin se často – ať právem nebo neprávem – má za to, že pocházejí od společných předků, a příslušné skupiny jsou tudíž chápány jako jakási širší příbuzenství, spjatá pokrevním poutem. Dokonce i v případech, kdy se etnicita pojímá výlučně kulturně, funguje na hlubinné citové úrovni a zdůrazňuje hodnoty, tradice a praktické postupy, které dodávají lidem vědomí svébytnosti. Jelikož příslušníkem etnické skupiny se nelze stát tak, že bychom se k ní „připojili“ (možná s výjimkou smíšeného manželství), má etnický nacionalismus povahu zřetelně exkluzivní.⁴⁶

Pokud jde o politické působení nacionalismu, dělí jej Heywood na čtyři hlavní proudy, a sice nacionalismus liberální, nacionalismus konzervativní, nacionalismus rozpínavý a protikoloniální, resp. postkoloniální nacionalismus. Liberální nacionalismus spojuje především s počátky nacionalismu v 19. století, mezi liberální nacionalisty řadí italského republikána Giuseppe Mazziniho či latinskoamerického revolucionáře Simona Bolívara. Z principů liberálního nacionalismu rovněž vycházelo „čtrnáct bodů“ amerického prezidenta Woodrowa Wilsona, včetně bodu o právu národů na sebeurčení.⁴⁷

Konzervativní nacionalismus je výsledkem určitého dějinného paradoxu, neb počátkem 19. století panovaly mezi nacionalisty a konzervativci příkré rozpory. Konzervativci pokládali nacionalismus za sílu radikální a nebezpečnou, ohrožující řád a politickou stabilitu. Konzervativní státníci jako například britský premiér Benjamin Disraeli, německý kancléř Otto von Bismarck i ruský car Alexandr III. si však časem uvědomili, že nacionalismus je jejich přirozeným spojencem při udržování společenského řádu a obhajobě tradičních institucí, a stavěli se k němu se stále většími sympatiemi. Heywood konstatuje, že v moderním období se nacionalismus stal pro většinu konzervativců přímo článkem víry. Ve spojeném království se to například projevilo v rostoucí antipatii Konzervativní strany vůči evropské integraci. V USA George W. Bush využil tzv.

⁴⁶ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, ISBN 978-80-7380-137-3, s. 171-173.

⁴⁷ Tamtéž, s. 174.

„války proti teroru“ k tomu, aby spojil vojenskou asertivitu s obranou národních hodnot a s demonstrací charakteru národa. Heywood dodává, že konzervativní nacionalismus se obvykle projevuje spíše v národních státech, než v těch, které se teprve rodí. Konzervativcům nejde ani tak o principiální nacionalismus projevující se principiálním sebeurčením, před očima mají spíše vidinu společenské soudržnosti a veřejného pořádku ztělesněnou v patriotismu. Hlavním cílem konzervativního nacionalismu je zachovat jednotu národa podněcováním vlastenecké loajality a „hrdosti na vlastní zemi“, zejména tváří v tvář podvrtné ideji třídní solidarity, hlásané socialisty. Zvláště dovedně propojoval nacionalismus s konzervativní agendou Charles de Gaulle, v letech 1959-1969 francouzský prezident. De Gaulle apeloval na národní hrdost sledováním nezávislé, dokonce antiamerické obranné a zahraniční politiky a pokusy vrátit do společnosti řád a autoritu a vybudovat mocný stát. Thatcherismus byl v jistém smyslu britskou variantou gaullismu: apely na nacionalismus nebo alespoň národní nezávislost v Evropě spojoval s příslibem silné vlády a pevného vůdcovství. Konzervativní nacionalismus hraje obzvlášť významnou roli v situacích, kdy se má za to, že národní identita je ohrožena nebo je vystavena nebezpečí, že zeslábně. V mnoha moderních státech pomáhaly tuto formu nacionalismu udržovat při životě otázky spojené s přistěhovalectvím a nadstátností. Konzervativní výhrady k přistěhovalectví vyvěrají z přesvědčení, že kulturní rozmanitost vede k nestabilitě a konfliktům. Jelikož se stabilní a úspěšné společnosti musí opírat o sdílené hodnoty a společnou kulturu, je třeba buď výrazně omezit přistěhovalectví, zejména ze společností s odlišnými náboženskými a jinými tradicemi, nebo menšinové skupiny motivovat k asimilaci do „hostitelské“ společnosti.⁴⁸

V souvislosti s rozpínavým nacionalismem Heywood upozorňuje na skutečnost, že v mnoha zemích se nacionalismus projevoval především agresivitou a militarismem, tedy pravým opakem zásadové víry v sebeurčení národa. Od dřívějšího liberálního nacionalismu se tato forma nacionalismu odlišuje svým šovinismem. Slovo šovinismus je odvozeno od jména Nicolase Chauvina,

⁴⁸ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, ISBN 978-80-7380-137-3, s. 177-178.

francouzského vojáka fanaticky oddaného Napoleonovi I. O národech se nemá za to, že jsou si svým právem na sebeurčení rovny, vychází se naopak z názoru, že některé národy jsou díky svým charakteristickým rysům nebo kvalitám nadřazeny jiným. Tyto myšlenky se jasně projevíly v podobě evropského imperialismu, který se ospravedlňoval ideologií rasové a kulturní nadřazenosti. Na těchto základech pak vyvěraly jednotlivé formy pannacionalismu. Mezi ně patřily panslavismus či slavjanofilský nacionalismus populární především v Rusku na přelomu 19. a 20. století, či v témže období pangermanismus usilující o hegemonii Němců nad Evropou. V tomto období již mezi nacionalistické proudy začaly pronikat rasistické či antisemitské myšlenky.⁴⁹

Pro úplnost je vhodné zmínit i protikoloniální a postkoloniální nacionalismus, který byl vlastním především etnikům a národům kolonizovaným evropskými státy. Rozvinul se tedy především v Africe a Asii, přičemž byl důležitým prvkem v procesu dekolonizace. Národněosvobozenecké boje ovlivněné protikoloniálním nacionalismem tak probíhaly v letech 1937-1945 v Číně (proti Japonsku), v letech 1954-1962 v Alžírsku (proti Francii), v letech 1946-1954 ve Vietnamu (proti Francii) či v letech 1964-1975 opět ve Vietnamu (proti USA). Pozoruhodnou skutečností je sepětí těchto hnutí s revolučním marxismem. Revolucionáři počínaje Mao Ce-tungem v Číně a konče Fidelem Castrem na Kubě tak byli ovlivněni krajně levicovou ideologií. To je zásadní rozdíl oproti hlavním evropským nacionalistickým proudům, které byly převážně spjaté s politickou pravíci.⁵⁰

Hovoříme-li o krajní pravici a nacionalismu, je podstatné také zmínit důležitou složku krajně pravicové politiky, která byla historicky přítomna u většiny krajně pravicových proudů. Jedná se o rasismus, tedy o myšlenkový směr, který předpokládá, že lidské vlastnosti jsou rasově podmíněné. Jan Charvát uvádí, že o rasismu můžeme hovořit tehdy, máme-li před sebou ideologii, která tvrdí, že rozdíly mezi jednotlivými etniky jsou vrozené a neměnné, přičemž se z faktu

⁴⁹ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, ISBN 978-80-7380-137-3, s. 179-180.

⁵⁰ Tamtéž, s. 181-182.

odlišností jednotlivých ras odvozuje existence rasové hierarchie – nadřazenost jedné rasy nad ostatními.⁵¹

Heywood definuje rasismus v širokém slova smyslu jako názor, že z představy, podle níž je lidstvo rozděleno na biologicky navzájem odlišné „rasy“, lze vyvodit politické či sociální závěry. Rasistické teorie vycházejí tudíž ze dvou předpokladů. Prvním je tvrzení, že mezi lidmi existují zásadní genetické rozdíly, které mají charakter rozdílů druhových. Druhým je tvrzení, že tyto genetické rozdíly se projevují v rozdílech kulturních, intelektuálních a, resp. nebo, morálních, tudíž že tyto genetické rozdíly mají politický nebo sociální význam. Projevem politického rasismu je volání po rasové segregaci (například v podobě apartheidu) a doktríny o vyšší kvalitě nebo naopak podřadnosti „krve“ (například árijství či antisemitismus).⁵²

Termín rasa, do té doby používaný převážně v biologii a zoologii, se od 18. století začal používat i pro kategorizaci lidských typů. V roce 1735 provedl první podobné třídění švédský přírodovědec Carl von Linné (1707-1787). Na něho navázal Johann Friedrich Blumenbach (1752-1840), který jako první rozdělil lidstvo na pět skupin (kavkazskou, mongolskou, etiopskou, americkou a malajskou). Blumenbach sám ale ještě odmítal protičernošské předsudky. Takzvaný vědecký rasismus se pak zformoval v průběhu 19. století. Jedním z nejvýznamnějších teoretiků tohoto směru byl francouzský diplomat Joseph Arthur comte de Gobineau (1816-1882). Ve svém díle *Esej o nerovnosti lidských ras* (1853-1855) prezentoval tezi, že starověké civilizace zanikly v okamžiku, kdy se krev jejich tvůrců smísila s krví nižších ras, krev vyšších ras tak ztratila svou jedinečnost a duch civilizace podlehl barbarismu. Tento názor ho vedl až k historickému pesimismu, neboť čistá krev a čistá rasa byly podle něj již ztraceny a svět čekal pouze úpadek. Gobineau také definoval tři hlavní rasy, žlutou, černou a bílou, přičemž tvrdil, že árijská rasa má mezi ostatními výsadní postavení. Naopak optimistické vyústění měla vize Houstona Stewarta Chamberlaina (1855-1927), spisovatele biografii slavných německých osobností.

⁵¹ CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-098-6, s. 51.

⁵² HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, ISBN 978-80-7380-137-3, s. 236.

Tento Angličan žijící v Německu se pokusil de Gobineauovu pesimistickou předpověď vyvrátit ve svém díle *Základy 19. století* (1899). Chamberlain s Gobineauem souhlasil v tom, že pád civilizace je způsoben mísením krve, ale nesouhlasil s představou, že je tento proces ireverzibilní. Naopak tvrdil, že přísnou rasovou hygienou lze opět dosáhnout očištění nadřazené krve a zabránit úpadku civilizace. Nutná je k tomu pochopitelně tvrdá rasová politika. Tyto Chamberlainovy myšlenky přímo ovlivnily Adolfa Hitlera.⁵³

Zvláštní formu rasismu představuje antisemitismus. Charvát uvádí, že antisemitismus bývá jak jako nenávist vůči Židům, ve smyslu nenávisti vůči etnickým Židům, tak také vůči židům – lidem vyznávajícím židovské náboženství. Tato nenávist může nabývat mnoha podob – od předsudků přes osobní nevraživost až po institucionalizovanou nenávist, jejímž nejvýznamnějším vyvrcholením byl nacistický holocaust.⁵⁴

Autorem pojmu „antisemitismus“ je německý novinář Wilhelm Marr, který jej použil roku 1880 ve své knize *Cesta k vítězství germánství nad židovstvím*. Ve stejném roce založil Marr Antisemitskou ligu, která vystupovala proti údajné židovské hrozbě a požadovala odsun Židů ze země. Kritici samotného termínu poukazují na jeho vnitřní nekonzistentnost, neboť neexistuje žádný „semitismus“, proti kterému by bylo možno se vymezovat.⁵⁵

Samotný fenomén antisemitismu je ovšem mnohem starší. Židé představovali ve středověké Evropě největší a nejviditelnější etnicko-náboženskou minoritu a přitahovali často nenávist majoritní křesťanské společnosti. Křesťanský antisemitismus navazoval na středověkou tradici, která v Židech viděla vrahy Ježíše Krista, a jako takoví měli být jako celek zatíženi kolektivním hřichem a mělo jim být odebráno právo být vyvoleným národem. Konkrétní projev tohoto typu antisemitismu představovaly středověké zákony namířené proti židovskému náboženskému společenství, případně i proti jeho nositelům. Typické příklady takových zákonů představují omezení výkonu zaměstnání pro příslušníky

⁵³ CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-098-6, s. 55-56.

⁵⁴ Tamtéž, s. 43.

⁵⁵ Tamtéž, s. 43-44.

židovské komunity (zejména zákaz pracovat v zemědělství), označování Židů (například pomocí žlutých židovských klobouků, jako tomu bylo v Českém království), omezování počtu židovských sňatků a narozených dětí (numerus clausus) a vynucené křtění. Tato forma antisemitismu však neměla absolutní podobu, neboť směřovala vůči židovskému náboženství, a nikoli proti etnicitě. Vyhnout se tomuto antisemitismu tak bylo většinou možné konverzí ke křesťanství, takže v mnoha zemích docházelo k náboženské asimilaci Židů.⁵⁶

Změna nastala teprve v 19. století, kdy se začal prosazovat rasový, či biologický antisemitismus. Rasový antisemitismus odmítal antisemitismus náboženský s přesvědčením, že sami Židé jsou rasově oddělenou skupinou, kterou nemůže změnit ani přijetí křtu. Tuto změnu urychlil jak klesající význam křesťanství v novověké Evropě, tak i prudký nárůst nacionalismu v průběhu 19. století. Příkladem hlubokého zakořenění antisemitismu v tehdejší společnosti mohou být Dreyfusova aféra ve Francii nebo hilsneriáda v Čechách.⁵⁷

Právě působení nacionalismu v Evropě je důležité pro téma této práce, protože z něj vycházely hlavní krajně pravicové ideologie 20. století – nacismus a fašismus. Jedná se o formy pravicového extremismu a o jejich významu v politice dnešních krajně pravicových subjektů pojednává ve své knize Barbora Vegrichtová. Nacistická a fašistická ideologie vznikly během 20. let minulého století a doznaly největšího rozkvětu v době před druhou světovou válkou a v jejím průběhu. Po válce byly obě ideologie v mnoha zemích zakázány a jejich význam byl po dlouhou dobu spíše marginální. Dnes však hnutí inspirovaná těmito ideologiemi opět nabývají na síle. Po pádu fašistického režimu v Itálii a nacistického režimu v Německu sice došlo k mezinárodnímu odsouzení fašismu, resp. nacismu, ale nezmezili ani jejich přívrženci z období Mussoliniho a Hitlerovy vlády, ani myšlenky samotné.⁵⁸

Vegrichtová v této souvislosti upozorňuje na skutečnost, že pravicový extremismus a podoba současných hnutí krajní pravice není jevem

⁵⁶ CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-098-6, s. 44.

⁵⁷ Tamtéž, s. 45.

⁵⁸ VEGRICHTOVÁ, Barbora. *Extremismus a společnost*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Pízeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, ISBN 978-80-7380-665-1, s. 52.

konzistentním a rigidním. Vyvíjí se, adaptuje, mění a přizpůsobuje v závislosti na mnoha faktorech, společenských, politických a legislativních. Skutečnost, že extremisté mění a modernizují svá vystoupení, propagační činnost a image neznamena, že rovněž změnili své ideologické přesvědčení. Na jejich straně stojí mnoho pozitivních aspektů a výhod, které jim umožňují rozvíjet své aktivity a precizovat své postupy. Demokratické prostředí jim nabízí možnost využívat všechny instituty a strategie, které společnost a liberální stát vytvořil, deklaruje a zajišťuje. Rozvoj moderních komunikačních technologií nabízí extremistům zcela ojedinělou možnost oslovit v masovém měřítku veřejnost a spolupracovat se zahraničními vzory. Svobodu projevu využívají jako nástroj mnohavrstevné propagandy. Politické, ekonomické a sociální problémy ohýbají, reinterpretovali a zkreslují v zájmu prosazení a realizace vlastních cílů. Elementární principy demokratické společnosti, jako jsou základní lidská práva a svobody, účelově zneužívají jako prostředek manipulace a vydírání státu a veřejnosti.⁵⁹

Autorka uvádí, že za těchto podmínek je velmi komplikované jednoznačně identifikovat představitele a skupiny pravicového extremismu. Není možné se nechat ošálit jejich veřejným vystupováním, populistickými projevy a proklamovanými idejemi. Pro rozpoznání extremistické skupiny či jednotlivce je třeba jít mnohem dál. Vegrichová uvádí, že u konkrétního extrémně pravicového subjektu je nutné objektivně a konstruktivně analyzovat všechny její projevy, způsoby propagace, aktivity jako celku, ale i jejich jednotlivých členů, argumentační konstrukce a především ideje, ke kterým se hlásí a propagují veřejně či neveřejně, legitimními či nelegitimními prostředky. Extremistické subjekty je zapotřebí hodnotit komplexně z mnoha úhlů pohledu a ve vzájemných kontextech. Přestože se současná scéna pravicového extremismu vyznačuje do určité míry jistou roztříštěností a jednotlivé subjekty krajní pravice se v řadě aspektů odlišují, je možné při hlubším pohledu nalézt mnoho shodných atributů. Na základě těchto atributů je možné vypočítat jisté signifikantní prvky, které představují definujícími znaky pravicového extremismu. Adorace, nekompromisní respekt, či dokonce fanatická oddanost ideologiím nacismu a

⁵⁹ VEGRICHOVÁ, Barbora. *Extremismus a společnost*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, ISBN 978-80-7380-665-1, s. 53.

fašismu, ať již otevřeně proklamovaná či umně skrývaná, je charakteristickým rysem soudobých pravicových extremistů.⁶⁰

Mezi definující znaky fašistické ideologie Vegrichtová řadí znaky převládající v Mussoliniho Itálii, tedy tři základní momenty: odmítání myšlenek rovnosti (tedy odmítnutí jak liberalismu a demokracie, tak i komunismu), integrální nacionalismus a totalitní stát. Současně s těmito prvky fašismus zavedl politicko-ekonomický systém nazývaný korporativismus, jehož předobraz byl ve středověkém cechovním systému. Společnost měla být organizována v jednotlivých korporacích podle pracovního zařazení. Korporace měly překonat roztržičnost politické scény a nahradit ji přirozenou stratifikací podle zaměstnání. Zároveň měly plnit i ekonomickou roli a určovat směr výroby podle informací svých odborníků.⁶¹

Nacismus, jakožto modifikovaná verze fašismu, pak rovněž vychází z odmítnutí myšlenek rovnosti a z etnického nacionalismu. Od fašismu se však odlišuje ve svém přístupu ke státu. Nacismus stát nijak neadoruje, oproti tomu akcentuje otázku rasy a krve. Za elementární prvky nacistické ideologie lze tedy považovat exaltovaný nacionalismus, agresivní zahraniční politiku, nekompromisní antisemitismus, jednoznačné odmítnutí myšlenek demokracie a liberalismu, antikomunismus, antimarxismus, antibolševismus a především přesvědčení o nevyhnutelnosti a nutnosti rasového konfliktu v mezinárodním měřítku.⁶²

S přihlédnutím k výše uvedenému lze tedy konstatovat, že hovoříme-li v souvislosti s krajní pravíci o pravicovém populismu, tak především v kontextu pravicového radikalismu, nikoliv pravicového extremismu. Zatímco radikálně pravicové strany mohou používat populismus jako techniku při své politické agitaci, pravicoví extremisté primárně využívají odlišné nástroje politického boje. Není sice vyloučené, že pravicově extremistické politické strany mohou využívat některé prvky populismu, nicméně základními identifikačními znaky extremistů jsou nepřátelství k demokracii a ochota použít při prosazování svých cílů násilí.

⁶⁰ VEGRICHTOVÁ, Barbora. *Extremismus a společnost*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, ISBN 978-80-7380-665-1, s. 53.

⁶¹ Tamtéž, s. 58.

⁶² Tamtéž, s. 71.

Tyto identifikátory odlišují extremistické proudy od těch radikálních, a proto se bude hlavní část této práce zabývat především radikálně pravicovými stranami.

Michal Kubát uvádí, že politický populismus je záležitostí extrémně pravicových politických stran. Je třeba bránit svrchovanost lidu (národa), která je ohrožena zvnějšku (typicky Evropskou unií), ale také zvnitřku (různými menšinami). Současně je tento populismus antipolitický, a to v tom smyslu, že vidí ohrožení svrchovanosti lidu ze strany institucí a nástrojů zastupitelské demokracie. Proto je potřeba svrchovanost lidu obnovit odevzdáním politické moci do jeho rukou, což lze udělat zavedením přímé demokracie.⁶³

Jan Charvát charakterizuje pravicový populismus jako fenomén, který v Evropě začal působit od 70. let 20. století, ovšem tyto počátky pravicového populismu jsou spojeny především s ekonomickým liberalismem a odporem vůči vysokému zdanění. Tato první generace populistických stran byla záhy nahrazena novým typem pravicového populismu, který se více zaměřoval na nacionalismus a otázky spojené s odporem vůči imigraci. Hlavní body programů pravicových populistů se blíží programům neofašistů a neonacistů. Rozdíl spočívá v tom, že v pravicově-populistických stranách se koncentrují lidé, kteří mají zájem o reálnou politickou činnost, zatímco mezi neofašisty a ještě více neonacisty ustupuje zájem o vstup do reálné politiky do pozadí. Pravicově-populistické strany balancují na hraně legálnosti, což jim přináší zájem médií, a tedy i potenciálních voličů. Na druhé straně to však s sebou nese nebezpečí označení za pravicové extremisty, kterému se populisté vyhýbají. Proto se populisté obvykle straní otevřeného rasismu, poukazují spíše na kulturní odlišnosti, sebe označují za nacionalisty a neofašismu a neonacismus veřejně odsuzují, byť s protagonisty těchto skupin mohou neveřejně spolupracovat. Dle Charváta jádro pravicového populismu obvykle tvoří odpor vůči imigraci, antikomunismus a požadavek na kulturní i ekonomickou soběstačnost.⁶⁴

⁶³ KUBÁT, Michal, Martin MEJSTRÍK a Jiří KOCIAN, ed. *Populismus v časech krize*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, ISBN 978-80-246-3439-5, s. 18.

⁶⁴ CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-098-6, s. 72.

Štefan Danics ovšem upozorňuje na skutečnost, že populistická radikální pravice není pouze mírnější formou pravice extremistické, která zahrnuje fašismus, národní socialismus a různé jeho „neo“ formy. Existují totiž podstatné rozdíly mezi oběma směry. Radikální pravice je (formálně) demokratická, i když odporuje některým základním demokratickým hodnotám, kdežto extrémní pravice je protidemokratická, neboť odporuje základním demokratickým hodnotám. Populistická radikální pravice je speciální formou širší radikální pravice, která také zahrnuje nepopulistické ideje a hnutí. Je tudíž možné vidět populistickou radikální pravici jako dočasnou dominantní formu radikální pravice, jako radikální pravicový odraz současného populistického „ducha času“. Zatímco populismus může být definujícím znakem radikální pravice současné doby, neznámá to, že radikální pravice musí být vždy populistická. Také dnes existují nepopulistická či dokonce elitářská radikálně pravicová hnutí, i když jsou mnohem méně rozšířená a významná oproti úspěšnějším populistickým formacím.⁶⁵

V souvislosti se soudobou populistickou pravici je nutné zmínit i termín nativismus. Srozumitelnou definici nám nabízí Cas Mudde, který uvádí, že nativismus, kombinace nacionalismu a xenofobie, je ideologie, která zastává názor, že státy by měly být obývány výhradně příslušníky původní skupiny (národa) a že nepůvodní prvky (osoby a myšlenky) jsou pro homogenní národní stát zásadně ohrožující.⁶⁶

V neposlední řadě je potřebné v souvislosti se soudobou krajní pravici zmínit rovněž euroskepticismus, který se stal významným programovým prvkem řady pravicově populistických politických stran. Definovat pojem euroskepticismus přitom nemusí být zcela jednoduchý úkol. Jak uvádějí autoři Pavel Hynčica, Pavel Maškarinec a Lukáš Novotný, pokud si současná politická věda a dnešní evropská studia nevedí rady, jak definovat nějaký pojem, pak bude

⁶⁵ DANICS, Štefan a Ladislava TEJCHMANOVÁ. *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2017, ISBN 978-80-7452-122-5, s. 134.

⁶⁶ Research: The Relationship Between Immigration and.. | migrationpolicy.org. *Migration Policy Institute* | migrationpolicy.org [online]. Copyright © 2001 [cit. 04.05.2023]. Dostupné z: <https://www.migrationpolicy.org/research/relationship-between-immigration-and-nativism-europe-and-north-america>

euroskepticismus jistě na prvním místě. Víme, že se vztahuje k Evropské unii a že byl jako termín označující nějakou intenzitu kritického postoje vůči evropské integraci aktivován zejména v posledních dvaceti letech a je dáván do souvislosti se vznikem Evropské unie, respektive obecně s rozšířením agendy evropských společenství (ES) po přijetí Maastrichtské smlouvy v roce 1992. Došlo totiž nenávratně k posunu původních Evropských společenství, jež se etablovala dosud takřka výlučně v oblasti hospodářské a ekonomické, do nové roviny, jejímž cílem byla politická integrace unijního prostoru.⁶⁷

Uvedení autoři na základě sémantického rozboru termínu „euroskepticismus“ rozdělují na slovo „skepticismus“, tedy určité pochybnosti o tom, zda to, co si myslíme, je správné. Slovo „skepse“ dáváme obsahově do souvislosti s pojmy, jako je pochybování, nebo nedůvěra. „Euro“ nevztahujeme pouze ke společné měně euro, jak by se mohlo zdát, ale jedná se o předponu, která označuje takřka všechno, co souvisí s Evropskou unií. Hovoříme-li tak o euroskepticismu, pak tím míníme pochybnosti či nedůvěru vůči integračnímu procesu jako takovému nebo třeba určitým politikám, případně vůči výhradám k dalšímu směřování EU. V případě politických stran hovoříme o takzvaném stranickém euroskepticismu.⁶⁸

Štefan Danics uvádí, že euroskepticismus se stal součástí politického života díky kritickému projevu předsedkyně Konzervativní strany Margaret Thatcherové, která se v září 1988 na akademické půdě College of Europe v Bruggách výrazně distancovala od postupujícího procesu evropské integrace. Thatcherová se v tomto projevu zcela nevymezila vůči projektu samotné evropské integrace, ale vůči její aktuální podobě a dalšímu směřování. Od té doby se euroskepticismus začal vnímat jako kritický a opoziční směr, který se staví jak na národní, tak na unijní úrovni vůči evropské integraci, ale i vůči podobě Evropské unie.⁶⁹

Řada autorů euroskepticismus dále člení, známá je např. typologie Szczerbiaka a Taggarta rozlišující tvrdý stranický euroskepticismus a měkký stranický

⁶⁷ HYNČICA, Pavel, Pavel MAŠKARINEC a Lukáš NOVOTNÝ. Euroskepticismus ve střední Evropě. Praha: Academia, 2016. XXI. Století, ISBN 978-80-200-2619-4, s. 22.

⁶⁸ Tamtéž, s. 24.

⁶⁹ DANICS, Štefan a Ladislava TEJCHMANOVÁ. *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2017, ISBN 978-80-7452-122-5, s. 139.

euroskepticismus. Zatímco první varianta představuje principiální opozici vůči Evropské unii a celému projektu evropské integrace, přičemž jeho příznivci požadují i vystoupení z Evropské unie, druhá varianta vypovídá o tom, že politická strana se nestaví principiálně proti Evropské unii a evropské integraci, ale má pocit, že zájem její země je v rozporu s trajektorií EU a případně se může kriticky vyjadřovat vůči jedné či více společným politikám EU.⁷⁰

Výše byly načrtnuty základní rysy politických směrů spjatých s pravicovým populismem. Takto vymezený pravicový populismus může představovat širokou škálu různých aktérů, kteří mohou různými způsoby šířit či prosazovat jeho ideje. Může se jednat nejen o jednotlivce – politické aktivisty, ale i různá hnutí, mediální platformy a především politické strany. Protože tato práce pojednává o pravicově populistických politických stranách, zbývá tedy ještě objasnit samotný termín politické strany.

Maurice Duverger ve své průkopnické práci pojednávající o politických stranách vydané v roce 1951 uvádí, že stáří moderních stran představuje stěží jedno století. V roce 1850 žádná země na světě (kromě Spojených států) neznala moderní politické strany v moderním smyslu slova: existovaly v nich názorové směry, lidové kluby, debatní sdružení, parlamentní skupiny (neboli parlamentní kluby), avšak nebyly tam žádné strany v pravém slova smyslu. V roce 1950 strany fungují ve většině civilizovaných států a ostatní země se je snaží napodobovat.⁷¹

Vzhledem k tomu, že tato práce se zabývá, řečeno s Duvergerem, „civilizovanými státy“, budeme strany chápat jako aktéry působící v rámci demokratických pluralitních systémů, ve kterých vždy působí více politických stran. Giovanni Sartori však upozorňuje, že Duverger neposkytl minimální definici politické strany. Sartori se o takovou definici pokusil. Dle této definice je

⁷⁰ DANICS, Štefan a Ladislava TEJCHMANOVÁ. *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2017, ISBN 978-80-7452-122-5, s. 142.

⁷¹ DUVERGER, Maurice. *Politické strany*. Přeložila Olga VELÍŠKOVÁ, přeložil Zdeněk VELÍŠEK. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. *Politeia* (Karolinum), ISBN 978-80-246-2568-3, s. 23-24.

strana jakákoli politická skupina, která se představuje ve volbách a je schopna prostřednictvím voleb umístit kandidáty do veřejných úřadů.⁷²

Andrew Heywood ve své základní definici uvádí, že politická strana (political party) je skupina lidí organizovaných s cílem získat vládní moc. A to volbami či jinak. Politické strany se často zaměřují se zájmovými skupinami nebo se společenskými hnutími. Čtyři charakteristické rysy zpravidla odlišují politické strany od jiných skupin:

- Strany usilují o výkon vládní moci, a to získáním politických funkcí (malé strany ovšem mohou využívat volby k tomu, aby spíše než moc získaly určitou politickou platformu).
- Strany jsou organizované útvary s formálním členstvím, demonstrováním „stranickou legitimací“. To je odlišuje od širších a vágnějších společenských hnutí. Strany se obvykle zaměřují na širší škálu problémů a zabývají se všemi hlavními tématy vládní politiky (malé strany se však mohou zaměřit jen na jedno téma, pak se podobají zájmovým skupinám).
- Strany jsou vnitřně sjednoceny – i když v různé míře – společenskými politickými preferencemi a celkovou ideologickou identitou.⁷³

Doposud se text věnoval především vymezení samotného pojmu populismus. Vzhledem k tématu této práce je ovšem důležité zmínit se i typologii těch politických stran, které jsou v politické vědě označovány jako populistické. Základní rozčlenění nastínil Andrej Školkay, který odlišuje populistické strany „identické“ a „neidentické“. Zatímco „identické“ populistické strany nevyznávají klasickou ideologii, protože jejich politickým programem je boj proti zkorumpovanému establishmentu v dané zemi. Oproti tomu populistické strany „neidentické“ mají svůj politický program vycházející z určité ideologie a jsou odhodlány ho prosadit i za použití populismu. V této souvislosti Školkay upozorňuje na rozlišování intenzity populismu ve vztahu k politickým stranám. Požaduje totiž používání termínu populismu jako „podstaty“ či „vlastnosti“.

⁷² SARTORI, Giovanni. *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. Klasikové společenských věd, ISBN 80-7325-062-4, s. 74.

⁷³ HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. 3. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Pízeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, ISBN 978-80-7380-115-1, s. 316.

Školkaý uvádí, že existuje rozdíl mezi pojmem „populistická strana“ a pojmy populistická levice či pravice. První varianta představuje politickou stranu, která se ve svém programu identifikovala s populismem, zatímco v případě druhé varianty se jedná o populistickou pravicovou či levicovou stranu, která využívá populismu jako komunikační strategie k prosazení svého programu. Populistická je tedy rétoricky, nikoliv svým programem.⁷⁴

Uvažujeme-li o politických stranách jako o subjektech vykazujících znaky výše uvedených definic a pokud zároveň po ideové a programové stránce naplňující znaky výše vymezeného pravicového populismu, můžeme hovořit o pravicově populistických politických stranách. Z výše uvedeného zároveň vyplývá, že pravicově populistické politické strany řadíme mezi neidentické populistické strany.

2 Metodologie

Autor při zpracování dizertační práce využil několik vědecko-výzkumných metod, které odpovídaly charakteru jednotlivých kapitol práce. S tím, že některé vědecké metody se opakovaly při řešení práce ve více kapitolách, např. metoda deskripce, analýzy a komparace.

Východiskem pro zkoumání pravicového populismu v této práci je jeho zasazení do celkového rámce krajní pravice. Krajní pravice představuje sice heterogenní politický proud, avšak v postojích týkajících se základních politických témat se jednotlivé krajně pravicové subjekty shodují (například v otázce přístupu omezení imigrace či potírání kriminality). Rozdíl spočívá v odlišných postojích k demokratickému systému, který pravicoví extremisté odmítají, zatímco pravicoví populisté jej sice akceptují, ovšem hodlají jeho současnou podobu revitalizovat. Zde ovšem vzniká podstatné nebezpečí, protože ne vždy je snadné kvůli nezřetelné hranici mezi pravicovým extremismem na straně jedné a pravicovým radikalismem resp. pravicovým populismem na straně druhé tyto dva proudy od sebe odlišit, přičemž formálně pravicově populistická, ve skutečnosti však

⁷⁴ ŠKOLKAY, Andrej, Populism in Central Eastern Europe. IWM Working Paper No. 1, 2000 [online]. [cit. 14.02.2021]. Dostupné z: www.iwm.at/publ-jvc/jc-09-11.pdf.

extremistická politická strana může oficiálně deklarovat svoji oddanost demokracii, avšak skrytě pracovat na jejím podkopání, anebo může být jako celek demokratická, ale jejími členy mohou být i pravicoví extremisté.

V tomto ohledu spočívá riziko ve skutečnosti, že pravicoví populisté získávají stále vyšší voličskou podporu i díky krizi současného liberálně demokratického systému, kdy dosud vládnoucí liberální strany kvůli svým selháním při řešení palčivých společenských problémů dlouhodobě ztrácejí důvěru veřejnosti, zatímco pravicoví populisté sami sebe prezentují jako skutečné obhájce demokracie a právě díky volebním úspěchům získávají větší vliv. To může mít velký význam také v souvislosti s jimi prosazovanou přímou demokracií, tj. formou referend. Zároveň je samotný populismus anti-pluralistický, tedy vítězství pravicového populismu může znamenat výrazné omezení práv některých menšin, včetně omezení nezávislosti soudnictví a médií.

Potenciální nástup pravicových populistů k moci tedy nepředstavuje pouze přechod k restriktivnímu přístupu k imigraci, ale i pokus o odstranění konceptu liberální demokracie a jeho nahrazení konceptem tzv. neliberální demokracie podle maďarského vzoru. Jinak řečeno, pravicoví populisté mají tendenci tvrdit, že právní stát a instituce, které mají na starosti ochranu základních práv. (např. volební komise, ústavní soudy, nejvyšší soudy, atd.) nejenže omezují schopnost lidu vykonávat svoji právoplatnou moc, ale také vyvolávají rostoucí nespokojenost s tím, jak narůstají krizové jevy v rámci demokratického politického systému.

Touto optikou je k tématu přistupováno napříč celou prací, tedy zkoumaným objektem předkládané práce je krajně pravicový politický proud usilující o fundamentální změnu současného politického systému. Tento politický proud s sebou nese riziko možného omezení liberální demokracie, potažmo demokracie jako takové, včetně omezení práv některých skupin obyvatel, zejména minorit.

V různých kapitolách jsou primárně využity odlišné metody, zatímco metoda analýzy je uplatněna zejména v kapitolách zabývajících se hlavními pravicově populistickými politickými stranami současnosti – Alternativou pro Německo a

francouzským Národním sdružením, syntéza je následně využita pro sestavení uceleného obrazu evropského pravicového populismu na základě dílčích údajů o jednotlivých politických stranách.

Součástí dizertační práce je i empirická část, která na základě metody sběru a následné analýzy dat vytváří přehledné údaje o volebních výsledcích v národním i evropském měřítku. Komparací souhrnných výsledků ve sledovaných státech v období počátku století a současnosti pak práce ukazuje na signifikantní vzestup těchto subjektů.

Data byla sesbírána z oficiálních webových stránek příslušných úřadů v národních státech, typicky příslušné ministerstvo (např. vnitra), státní volební komise apod. Výsledky předmětných subjektů v každém sledovaném státě jsou v empirické části sestaveny do přehledných tabulek, přičemž v každé jsou údaje o absolutním i relativním volebním zisku, počtu získaných poslaneckých mandátů a celkovém umístění strany ve volbách. Na základě takto zpracovaných dat práce dokládá proces vzestupu radikální pravice prostřednictvím číselného vyjádření.

Přínosem zvoleného přístupu je vyplnění mezery v odborné literatuře, protože vymezení časových (i prostorových) změn míry podpory tohoto typu stran doposud v pracích věnujících se tomuto tématu absentovalo. Podobné analýzy již v některých publikacích zveřejněny byly, ovšem z dnešního pohledu, kdy právě pravicově populistický proud zaujal výsadní postavení na evropské politické scéně, vykazují tyto práce zejména určité limity. Zaprvé se zaměřovaly na širší spektrum stran (včetně extremismu a levicového populismu), tedy nezkoumaly výhradně pravicový populismus jako svébytný fenomén. A za druhé byly analyzovány vždy pouze výsledky jednotlivých pravicově populistických stran v jednotlivých státech, ale již nebyly vypracovány průměrné výsledky tohoto proudu v rámci všech sledovaných států, aby se prokázala celoevropská míra podpory těchto subjektů. Jedná se např. o publikace *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus* z pera Štefana Danicse a Ladislavy Tejchmanové či publikaci *Populismus v časech krize*. V neposlední řadě je zapotřebí si uvědomit, že uvedené publikace vyšly již před několika lety,

což při dynamickém vývoji soudobého pravicového populismu představuje problém poměrně rychlého zastarávání informací. Zásadní události spojené se zmohutněním pravicově populistického proudu probíhají právě v současných letech a měsících a některé klíčové momenty již nebude reflektovat ani předkládaná dizertační práce, což se týká například výsledků voleb do Evropského parlamentu v roce 2024.

3 Pravicově populistické strany ve vybraných zemích Evropské unie

V této kapitole se text bude zabývat jednotlivými pravicově populistickými politickými stranami v rámci vybraných zemí Evropské unie. Pro analýzu byly zvoleny záměrně pravicově populistické strany ze dvou nejlidnatějších států Evropské unie, tedy z Německa a Francie, tj. státy, které mají zásadní vliv i na dění ve zbytku Evropské unie. Kapitola by tedy měla rovněž přispět k objasnění obecnějších rozdílů mezi pravicově populistickými stranami v rámci západní a východní části Evropy. Tyto rozdíly budou analyzovány především v subkapitole pojednávající o Německu. Německo je totiž příkladem státu se specifickou historickou zkušeností, jehož západní část do roku 1990 fungovala v rámci západních struktur, tedy Evropských společenství a NATO, zatímco Východní Německo bylo součástí Rady vzájemné hospodářské pomoci a Varšavské smlouvy. Proto i pravicový populismus, který se v Německu etabloval po sjednocení obou částí země na celém území, nabývá ve Spolkové republice specifické podoby a záměrně je subkapitola pojednávající o Německu zařazena na první místo.

3.1 Německo

Z hlediska působení pravicového populismu vykazuje Německo několik specifíků, která jej odlišují od ostatních evropských zemí. Především jde o složité postavení krajní pravice jako celku. Německo je státem s neblahou historickou zkušeností s nacionálně socialistickou diktaturou, která rozpoutala druhou světovou válku a nesla odpovědnost za masové vyvražďování Židů a dalších etnik. Po porážce v roce 1945 a následném obnovení demokratického uspořádání v souvislosti se vznikem Spolkové republiky Německo (SRN) v roce

1949 proto nový stát úzkostlivě dohlížel na extremistické politické subjekty, které by mohly být potenciálně nebezpečné jeho existenci. Proto již v roce 1952 byla Spolkovým ústavním dvorem zakázána pravicově extremistická Socialistická říšská strana (Sozialistische Reichspartei, SRP), otevřeně se hlásící k někdejšímu nacistickému režimu.⁷⁵

Další specifikem, které zároveň souvisí s prve uvedeným, je skutečnost, že německá veřejnost po druhé světové válce dlouhodobě velmi citlivě reagovala na jakékoliv podněty spjaté s krajně pravicovou částí politického spektra, což se mj. projevovalo dlouhodobou volební neúspěšností krajní pravice. Německo kvůli své nacistické minulosti sice ztratilo mezinárodní prestiž, ale naskytla se možnost tento propad kompenzovat přijetím myšlenky evropské integrace, ovšem pro Němce to byla i určitá morální povinnost. V podpoře evropské integrace panovala shoda napříč všemi relevantními politickými stranami Spolkové republiky Německo, takže až do vzniku AfD se v německém stranickém systému neobjevila fakticky žádná vysloveně euroskeptická strana. Tento stav je označován jako tzv. „permissivní konsensus“, z něhož navíc plyne, že všichni přední představitelé Spolkové republiky Německo podporovali prohlubování evropské integrace, včetně rozšiřování její supranacionální dimenze.⁷⁶

Zatímco v řadě států západní Evropy (např. Francie, Itálie) proniky již ve 2. polovině 20. století do parlamentu některé krajně pravicové subjekty, v Německu se krajní pravice dlouhodobě potýkala s volebními neúspěchy.⁷⁷ Pokud se krajně pravicové strany účastnily volebních klání, uspěly nanejvýš na zemské úrovni, jako se to podařilo extrémně pravicové Národně demokratické straně Německa (NPD) v 60. letech v západním Německu či později na přelomu století v tzv. nových spolkových zemích, radikálně pravicovým Republikánům v 90. letech v Bádensku-Würtenbersku anebo extrémně pravicové Německé lidové

⁷⁵ MAREŠ, Miroslav a Štěpán VÝBORNÝ. *Militantní demokracie ve střední Evropě*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2013. Politologická řada, ISBN 978-80-7325-326-4, s. 47.

⁷⁶ HYNČICA, Pavel, Pavel MAŠKARINEC a Lukáš NOVOTNÝ. *Euroskepticismus ve střední Evropě*. Praha: Academia, 2016. XXI. Století, ISBN 978-80-200-2619-4, s. 88.

⁷⁷ KUBÁT, Michal, Martin MEJSTRÍK a Jiří KOCIAN, ed. *Populismus v časech krize*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, ISBN 978-80-246-3439-5, s. 96-97.

unii (DVU) na přelomu století. Na celostátní úrovni se žádné z uvedených krajně pravicových stran úspěšně nepodařilo. Výjimkou byly volby do Evropského parlamentu roku 1989, ve kterých zmínění Republikáni obdrželi 7,1 % hlasů.⁷⁸

Tento stav se začal měnit teprve v souvislosti se vznikem strany Alternativa pro Německo (Alternative für Deutschland, AfD). Nová pravicově populistická politická strana při svých prvních volbách do Evropského parlamentu v roce 2014 získala shodou okolností rovněž 7,1 % hlasů, přičemž na rozdíl od úspěchu Republikánů z roku 1989, který znamenal především oslabení levice, AfD se prosadila především na úkor pravice.⁷⁹

Zkoumáme-li úspěch strany AfD v předemtném období (2. desetiletí 21. století), je nutné si uvědomit, že vzhledem k výše uvedeným německým specifikům většina odborníků neočekávala takto razantní nástup krajní pravice. Německá socioložka Cornelia Koppetsch ve své knize zkoumající příčiny vzestupu pravicového populismu uvádí, že od založení strany AfD v roce 2013 se pravidelně předpovídá její brzký zánik. Nečekalo se, že se v roce 2014 dostane do Evropského parlamentu, ani političtí analytici nechtěli věřit svým očím, když se AfD od roku 2016 postupně dostávala do zemských parlamentů s dvouciferným počtem hlasů. Dlouho se zdálo, že Spolková republika Německo a později i sjednocené Německo jsou vůči vážným úspěchům pravicových stran imunní, a to nejen kvůli nebyvalé hospodářské prosperitě, ale také v důsledku intenzivní konfrontace s důsledky nacionálního socialismu, a proto byl vstup AfD do Spolkového sněmu v roce 2017 považován na jaře téhož roku za nemožný. AfD mezitím nejenže neustále posilovala, ale v některých spolkových zemích se stala druhou nejsilnější stranou a v průzkumech z jara 2019 se umístila o několik procentních bodů za Sociálnědemokratickou stranou Německa (SPD).⁸⁰

Avšak mezi úspěchem Republikánů v roce 1989 a úspěchem AfD v roce 2014 uplynulo čtvrt století, během kterého se na německé politické scéně udál složitý

⁷⁸ Europawahl 1989 - Der Bundeswahlleiter. *Der Bundeswahlleiter - Der Bundeswahlleiter* [online]. Copyright © Der Bundeswahlleiter, Wiesbaden 2021 [cit. 18.03.2021]. Dostupné z: <https://www.bundeswahlleiter.de/europawahlen/1989.html>

⁷⁹ KUBÁT, Michal, Martin MEJSTRÍK a Jiří KOCIAN, ed. *Populismus v časech krize*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, ISBN 978-80-246-3439-5, s. 95.

⁸⁰ KOPPETSCH, Cornelia. *Die Gesellschaft des Zorns. Rechtspopulismus im globalen Zeitalter*. Bielefeld: transcript Verlag, 2019, ISBN: 978-3-8376-4838-6, s. 10.

vývoj. Podmínky pro vznik a vzestup AfD se vytvářely pozvolna. Výše uvedená volební neúspěšnost krajní pravice souvisela se stabilitou německého stranického systému, který koncem 60. let vykrytalizoval v tzv. systém „dvou a půl strany“, který se na přelomu století přetransformoval do systému pěti stran. Vedle Křesťanskodemokratické unie (CDU), Sociálnědemokratické strany Německa (Sozialdemokratische Partei Deutschlands, SPD) a Svobodné demokratické strany Německa (Freie Demokratische Partei Deutschlands, FDP) se na celostátní úrovni prosadili i Zelení (Bündnis 90 – Die Grünen) a po roce 1990 i Strana demokratického socialismu (Partei des demokratischen Sozialismus, PDS) – od roku 2007 po sloučení s hnutím WASG transformovaná ve stranu Levice (Die Linke). V této souvislosti je třeba opět zdůraznit, že euroskeptické strany měly v SRN vždy mimořádně obtížný vstup na politickou scénu. V Německu jsou extrémně pravicové postoje výrazně menšinové, ačkoliv došlo k nárůstu odmítání vybraných skupin imigrantů, tedy zejména uprchlíků z arabského světa, Afriky, Středního východu a Asie. Německá extrémní pravice tak dokáže profitovat především ze strukturálních problémů východoněmeckých zemí spíše než ze sociálně-ekonomické nestability a rostoucí skepse vůči EU.⁸¹

Výše zmíněné problémy vyústily v aktivizaci liberálně konzervativních ekonomů a euroskeptických aktivistů. Již v osmdesátých letech se v CDU začal objevovat radikálně tržní ideový směr, který se snažil o návrat ke kořenům ordoliberalního hospodářského myšlení, a to do jisté míry i v opozici vůči pragmatickému Helmutu Kohlovi (vznik tzv. frankfurtského Stiftung Marktwirtschaft, tedy Nadace tržní hospodářství). Manfred Brunner, liberální politik z Mnichova, pak inicioval vznik Svazu svobodných občanů (Bund der freien Bürger, který existoval v letech 1993-2000), jednu z platforem, kolem níž se soustřeďovali pozdější zakladatelé AfD.⁸²

Proces formování strany AfD byl dlouhodobý. Kořeny pozdějšího jádra AfD se totiž začaly vytvářet právě již v 90. letech. Zejména po prohraných volbách v roce 1998, které uvrhly CDU do krize, vznikly nebo se aktivizovaly společenské

⁸¹ KUBÁT, Michal, Martin MEJSTŘÍK a Jiří KOCIAN, ed. *Populismus v časech krize*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, ISBN 978-80-246-3439-5, s. 97.

⁸² Tamtéž, s. 98.

platformy blízké CDU-CSU a FDP. V nich se angažovali pozdější významní členové AfD, například Hans-Olaf Henkel, v té době prezident Svazu německého průmyslu (Bundesverband der Deutschen Industrie, BDI), či profesor ekonomie Joachim Starbatty, předseda představenstva vlivné ideové platformy Společenství pro sociálně tržní hospodářství (Aktiongemeinschaft Soziale Marktwirtschaft). Vznikly také Aliance pro právní stát, Civilní koalice a Občanský konvent (Allianz für den Rechtsstaat, Zivile Koalition nebo Bürgerkonvent), mezi jejichž nejvýznamnější představitele patřila Beatrix von Storchová, předsedkyně a mluvčí Civilní koalice a spoluzakladatelka AfD, později její poslankyně Evropského parlamentu.⁸³

V průběhu vlády SPD a Zelených (1998-2005) inicioval profesor Bernd Lucke, pozdější zakladatel AfD, tzv. Hamburský apel proti zásahům politiků do hospodářství a požadoval radikální reformy fiskální politiky a sociální podpory. Apel podepsalo 243 ekonomů (deset z nich spoluzakládalo v roce 2013 AfD) a rozšiřovala jej Iniciativa nové sociálně tržní hospodářství (Initiative Neue Soziale Marktwirtschaft, INSM), think tank podnikatelských svazů zaměřený na propagaci liberálních reforem. Následoval Jenský manifest z roku 2008 (Spoluautorem byl Joachim Starbatty), který vyzýval k obnově sociální tržní ekonomiky návratem k zakladatelům německého ordoliberalismu.⁸⁴

Klíčovým momentem pro posílení euroskepticismu v Německu byl přelom nultých a desátých let 21. stol. Novým euroskeptickým myšlenkám dodala sílu především finanční krize a následující krize eurozóny. S euroskeptickou agendou přišla roku 2009 nová strana Svobodní voliči (Freie Wähler, FW), která kritizovala EU jako „dluhovou unii“. FW se v roce 2013 prosadili do zemského sněmu v Bavorsku (9,0 %), ale v témže roce neuspěli ve volbách spolkových. Zásadní změny do převažujícího přístupu k EU tak přinesla až AfD. Kancléřka Merkelová řešila nástup ekonomické krize a následující krizi eurozóny pragmaticky, a to značným posunem do levého středu. Řada opatření, která v této situaci zavedla, patřila spíše do sféry politiky SPD a Zelených. To jí sice

⁸³ KUBÁT, Michal, Martin MEJSTRÍK a Jiří KOCIAN, ed. *Populismus v časech krize*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, ISBN 978-80-246-3439-5, s. 98.

⁸⁴ Tamtéž.

umožnilo opakovaně vyhrát volby (2005, 2009, 2013), avšak její pragmatismus a přejímání témat a návrhů řešení ostatních stran dále rozměnil ideové rozdíly mezi jednotlivými aktéry na politické scéně. Mělo se však ukázat, že tato tendence má jednu výjimku – rostoucí radikálně tržní a euroskeptickou, postupně ovšem i protipřistěhovaleckou opozici, která vedla ke vzniku AfD. Právě v kruzích jejích zakladatelů a sympatizantů znamenala finanční krize zpochybnění legitimacy politické elity.⁸⁵

Jedno z hojně diskutovaných témat, které přineslo do Německa ostřejší euroskeptické postoje, byl zejména takzvaný Evropský stabilizační mechanismus (ESM) a celkově ekonomická krize, které vyvolaly nejistotu a skepsi i mezi německou veřejností. Stále se objevující problémy a horlivé hledání řešení situace, v jehož rámci bylo jasné, že Německo ponese značné náklady, tuto skepsi ještě posilovaly. Politickým dopadem ekonomické krize pak byl právě vznik politické strany AfD.⁸⁶

Příčinou vzniku AfD však nebyla pouze poptávka po straně vyznávající ekonomický liberalismus, ale též hodnotový konzervatismus. Jak upozorňuje Sebastian Friedrich ve své publikaci mapující vzestup AfD, hlavní cíl konzervatismu, tedy uchování stávajícího pořádku a jeho ochrana před změnami, staví konzervativce v kontextu společenské dynamiky pod neustálý tlak. Friedrich tuto myšlenku rozvádí dále s tím, že právě společenskopolitické otázky dostaly konzervativce v Německu v posledních letech a desetiletích do vážných problémů: Přistěhovalci chtěli být více než jen přijímaní „hosté“, ženy více než jen manželky, a gayové a lesby více než jen odchylka. Samotné strany konzervativní unie (CDU/CSU) nyní uznávají, že Německo je přistěhovaleckou zemí. Převážná většina společnosti se vyslovuje pro zrovnoprávnění pohlaví a homosexualita je stále více uznávána jako normální. O těchto společenských vývojích se v uplynulých letech stále více diskutovalo. Symbolizují to dvě knihy, které sehrály společenskopolitickou roli a odhalily krizi konzervativců:

⁸⁵ KUBÁT, Michal, Martin MEJSTRÍK a Jiří KOCIAN, ed. *Populismus v časech krize*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, ISBN 978-80-246-3439-5, s. 99.

⁸⁶ HYNČICA, Pavel, Pavel MAŠKARINEC a Lukáš NOVOTNÝ. *Euroskepticismus ve střední Evropě*. Praha: Academia, 2016. XXI. Století, ISBN 978-80-200-2619-4, s. 87.

Deutschland schafft sich ab (v českém překladu Německo páchá sebevraždu) a Das Eva-Prinzip.⁸⁷

V srpnu 2010 představil Thilo Sarrazin svou knihu Německo páchá sebevraždu, které se v Německu prodalo přes milion kusů. Teze bývalého ministra financí (a člena SPD) spolkové země Berlín rozproudily živou debatu.⁸⁸ Sarrazin tvrdí, že s Německem to jde již několik let hospodářsky a také kulturně z kopce, aniž by byly řešeny z jeho pohledu zásadní problémy. Největší problém spatřuje v poklesu porodnosti „nositelů úspěchu“, a zároveň ve vysoké porodnosti „přijímačů výhod“. Podle Sarrazina je inteligence z 60 až 80 % dědičná, proto dává do souvislosti hospodářský úpadek Německa právě s nízkou porodností inteligentních středních vrstev a vysokou porodností imigrantů.⁸⁹

Krise konzervatismu se projevila již po vydání knihy Das Eva-Prinzip televizní moderátorky Evy Hermanové v srpnu 2006, a sice v souvislosti s ženskou a rodinnou politikou. V knize se autorka zasazovala za klasické rozdělení rolí: muži podle jejich biologické dispozice nemají vychovávat děti, na rozdíl od žen, které by měly reflektovat jejich přirozené schopnosti. Autorčiny teze však byly v rozporu s politikou tehdejší ministryně pro rodinu Ursuly von der Leyenové (CDU), která razila moderní obraz rodiny.⁹⁰

V této souvislosti je důležité uvést, že se začal projevovat volební potenciál pro novou hodnotově konzervativní politickou stranu. Myšlenky konzervativních autorů si v Německu našly své příznivce. Podle průzkumu veřejného mínění z roku 2010 provedeného agenturou Emnid 18 % dotazovaných uvedlo, že by volilo „Sarrazinovu stranu“.⁹¹

Je tedy zřejmé, že „podhoubí“ pro vznik nové radikálně pravicové strany vznikalo velmi dlouho, a že společenská atmosféra na přelomu nultých a desátých let 21. století byla zralá pro vytvoření takové strany. Nelze než souhlasit s Melanie

⁸⁷ FRIEDRICH, Sebastian. Der Aufstieg der AfD. Neokonservative Mobilmachung in Deutschland. Berlin: BERTZ+FISCHER. 2015, ISBN: 978-3865057310, s. 11-12.

⁸⁸ Tamtéž, s. 12.

⁸⁹ SARRAZIN, Thilo. Německo páchá sebevraždu: jak dáváme svou zemi všanc. Praha: Academia, 2011. XXI. století, ISBN 978-80-200-2018-5, s. 90-93.

⁹⁰ FRIEDRICH, Sebastian. Der Aufstieg der AfD. Neokonservative Mobilmachung in Deutschland. Berlin: BERTZ+FISCHER. 2015, ISBN: 978-3865057310, s. 15-16.

⁹¹ Tamtéž, s. 17.

Amannovou, která v úvodu své knihy *Angst für Deutschland* uvádí, že AfD existovala již před jejím formálním založením. Nebyla fyzicky uchopitelná, ale byla myšlenkou, pocitem v myslích mnoha Němců. Jednalo se o pocit, že se v zemi něco pokazilo: že se cizinci nechtějí integrovat a Němci musí nést cizí břemeno, že státní moc oslabuje, školy a univerzity degenerují, majoritní společnosti dominují pronikající menšiny a politici se zaměřují na špatné problémy.⁹²

David Hanuška spatřuje nejdůležitější impuls pro založení nové strany v události, která se stala 25. března 2010. Toho dne dopoledne kancléřka Angela Merkelová ujistila členy Spolkového sněmu o tom, že na pomoc Řecku nebudou poskytnuty žádné přímé finanční prostředky. Stejného dne o několik hodin později svůj slib porušila, když na jednání hlav států a vlád členských zemí eurozóny souhlasila s prvním záchranným balíčkem finanční pomoci pro Řecko.⁹³

Na podzim roku 2010 inicioval profesor Bernd Lucke založení diskuzního fóra ekonomických odborníků s názvem Plénum ekonomů (Plenum der Ökonomen). Zakládací provolání tohoto debatního sdružení podepsalo více než 300 vysokoškolských pedagogů. Plénum ekonomů se v únoru 2011 významnou většinou vyslovilo proti plánu ministrů financí eurozóny na rozšíření tzv. evropského záchranného deštníku a vytvoření trvalého Evropského stabilizačního mechanismu. Sdružení výslovně upozornilo na riziko, že trvalá garance Evropské unie spočívající v zajištění platební schopnosti insolventních členských států by byla spojena se závažnými negativními důsledky, jelikož příznivé úvěrové podmínky a ručení ze strany evropského společenství států by dlužníky podněcovalo k opakování chyb minulosti a k pokračování politiky zadlužování k tíži ostatních evropských partnerů. V roce 2012 Bernd Lucke na protest proti evropské měnové záchranné politice po 33 letech členství vystoupil z CDU a následně inicioval založení hnutí s názvem Spojenectví Občanská vůle

⁹² AMANN, Melanie. *Angst für Deutschland. Die Wahrheit über die AfD: wo sie herkommt, wer sie führt, wohin sie steuert.* München: Droemer Knauer GmbH & Co. KG, 2017, ISBN: 978-3426277638, s. 9.

⁹³ HANUŠKA, David. *Alternativa pro Německo?* Praha: Naše vojsko, ISBN 978-80-206-1764-4, 2018, s. 12.

(Bündnis Bürgerwille). Na podzim 2012 pak byl založen spolek s názvem Volební alternativa 2013 (Wahlalternative 2013). Mezi jeho zakladatele patřili kromě Bernda Luckeho i přísedící ve spolkovém předsednictvu sdružení CDU zastupujícího zájmy malých a středních podniků (die CDU – Mittelstandsvereinigung) Gerd Robanus, bývalý redaktor a korespondent deníků Frankfurter Allgemeine Zeitung a Die Welt Konrad Adam a zejména Alexander Gauland, bývalý vydavatel a jednatel novin Märkische Allegemeine Zeitung. Gauland byl rovněž dosavadním členem CDU, ovšem již několik let kritizoval údajnou ztrátu konzervativního profilu této strany.⁹⁴

Oficiálním dnem založení nové politické strany se stal 14. duben 2013, kdy za účasti více než 1000 lidí pronesl první předseda strany Bernd Lucke v berlínském hotelu Intercontinental asi 45 minutovou řeč. Projev obsahující kritiku eura i spolkové vlády byl odměněn několikaminutovými ovacemi ve stoje za skandování „Jetzt geht´s los“ (v překladu „Už je to tady“).⁹⁵

Ve svých počátcích bylo obtížné stranu označit jako krajně pravicovou, či pravicově populistickou. Zpočátku se totiž AfD profilovala jako čistě antievropská strana, přičemž programaticky ji lze zařadit napravo od CDU/CSU. Stěžejním cílem strany byl od počátku zánik eurozóny nebo alespoň vystoupení SRN z Evropské unie. Dle hodnocení německého politologa Oskara Niedermayera z roku 2013 „AfD není protievropskou stranou. Je proti eurozáchranným opatřením a způsobu, jakým jsou tyto prováděny. Ale na rozdíl od UKIP není AfD pro odchod země z EU. (Viz např. volební heslo „Draghi hazarduje, vy platíte“/ Draghi zockt, Ihr zahlt). Velkým tématem bylo v této souvislosti Řecko (volební heslo „Řekové to znejistili, Němci zaplatili, banky kasírují“/ Griechen verzweifeln, Deztsche Zahlen, Banken kassieren). Strana rovněž přišla s požadavkem návratu některých kompetencí, které byly přesunuty na Brusel, zpět na národní úroveň (volební heslo „Odvalu pro Německo“/ Mut zu Deutschland). Dalším cílem se stalo posílení přímé demokracie. Důležitým aspektem programu strany je též daňová reforma a restriktivní přistěhovalecká politika (volební heslo

⁹⁴ HANUŠKA, David. Alternativa pro Německo? Praha: Naše vojsko, ISBN 978-80-206-1764-4, 2018, s. 12-14.

⁹⁵ FRIEDRICH, Sebastian. Der Aufstieg der AfD. Neokonservative Mobilmachung in Deutschland. Berlin: BERTZ+FISCHER. 2015, ISBN: 978-3865057310, s. 7.

„Přistěhovalectví ano. Ale ne do našich sociálních systémů.“/ Einwanderung ja. Aber nicht in unsere Sozialsysteme.) Podle volebního programu strany pro volby do Bundestagu v roce 2013 imigrace nemá být zcela zastavena, ale má být koncentrována skutečně jen na kvalifikované a „integrace schopné“ přistěhovalce.⁹⁶

Poprvé se AfD zúčastnila volebního klání 22. září 2013, kdy kandidovala nejen ve volbách do Spolkového sněmu, ale i v zemských volbách v Hesensku. Ve volbách do Spolkového sněmu obdržela 4,7 % hlasů a jen velmi těsný rozdíl ji dělil od vstupu do parlamentu.⁹⁷ Podobného výsledku strana dosáhla i v hesenských zemských volbách.

Tyto výsledky bylo možno interpretovat dvojím způsobem. Na straně jedné jako neúspěch, protože se strana nedostala do celostátního parlamentu, na straně druhé jako solidní výsledek pro subjekt, který v té době existoval teprve několik měsíců a celostátních voleb se účastnil poprvé. Konec konců se jednalo o nejlepší výsledek, jakého se podařilo dosáhnout nově vytvořené politické straně od roku 1953.⁹⁸

Navíc v průběhu několika následujících měsíců se ukázalo, že strana se pohybuje po vzestupné trajektorii. Vzestup AfD byl potvrzen již na jaře 2014, kdy strana dosáhla svého prvního úspěchu na celostátní úrovni v již zmiňovaných volbách do Evropského parlamentu. Tyto volby strana nechtěla nijak podcenit. Lídrem kandidátky se stal předseda Bernd Lucke a kandidátní listina byla složena z řady akademiků a ekonomů s převážně konzervativními postoji. Již samotná kampaň před volbami do Evropského parlamentu byla poznamenána internetovými atakami levicově populistické platformy „Blockupy“ a několika antifašistickými skupinami, pro které byly programové cíle strany naprosto nepřijatelné. Kritika těchto, ale i jiných subjektů směřovala zejména k jejím xenofobním postojům (viz např. volební heslo strany „Vystěhování potřebuje

⁹⁶ HYNČICA, Pavel, Pavel MAŠKARINEC a Lukáš NOVOTNÝ. Euroskepticismus ve střední Evropě. Praha: Academia, 2016. XXI. století, ISBN 978-80-200-2619-4, s. 102.

⁹⁷ Ergebnisse Deutschland - Der Bundeswahlleiter. *Der Bundeswahlleiter - Der Bundeswahlleiter* [online]. Copyright © Der Bundeswahlleiter, Wiesbaden 2013 [cit. 15.04.2021]. Dostupné z: <https://www.bundeswahlleiter.de/bundestagswahlen/2013/ergebnisse/bund-99.html>

⁹⁸ HANUŠKA, David. Alternativa pro Německo?. Praha: Naše vojsko, 2018, s. 18, ISBN 978-80-206-1764-4.

dobré důvody“/ Auwanderung brauch gute Gründe). Kolem AfD vládl docela čilý mediální rozruch, což jí napomáhalo etablovat se jako důvěryhodný euroskeptický subjekt a také agentury zabývající se výzkumem veřejného mínění jí pro tyto volby předpovídaly úspěch v podobě mandátů v Evropském parlamentu. Nakonec strana obdržela 7,1 % hlasů, což znamenalo zisk sedmi poslaneckých míst ve Štrasburku. Nejlépe strana bodovala ve Pforzheimu ve spolkové zemi Bádensko-Württenbersko, kde získala 14,5 % hlasů. Podle výzkumu agentury Infratest Dimap jí volili nejčastěji dřívější voliči CDU, SPD a Die Linke, což ukazuje na velmi různorodý voličský elektorát, který spojovaly především protiunijní postoje.⁹⁹

Pavel Hynčica, Pavel Maškařinec a Pavel Novotný ve svém rozboru rané politiky AfD (stav po volbách do Evropského parlamentu roku 2014) upozorňují, že AfD nelze vnímat jako typickou radikálně pravicovou politickou stranu a její voličské jádro se rekrutovalo spíše z řad zklamaných voličů zavedených stran, než ze skupiny podporovatelů extrémně pravicových stran. Autoři tvrdí, že pokud bychom se pokoušeli odhalit důvody podpory AfD, je nutné je hledat v protestu. Nejedná se o protest proti politickým stranám jako takovým, ať už stranám z levice nebo pravice, ale je to protest proti politické korektnosti a jisté nedotknutelnosti Evropské unie a otázkám azylové politiky. Pokud ovšem něco spojuje většinu voličů AfD, pak to není nenávisť vůči přistěhovalcům, cizincům, či národnostním menšinám, která je však samozřejmě v programatice strany a tím i u části jejich voličů zastoupena, ale právě kritický postoj vůči Evropské unii. Především díky němu strana oslovila voliče, a to jakkoli je stranická hierarchie stranických témat jen obtížně doložitelná, protože se skutečně jednalo o celý vějíř oblastí, jejichž aktuálnost byla ještě umocněna realitou ekonomické krize. Tyto tendence doložilo i několik reprezentativních výzkumných šetření, například „Mitte-Studie“ realizovaná univerzitou v Lipsku, podle níž mezi extremisty neexistuje velká ochota volit právě AfD. Dá se předpokládat, že těmto voličům se AfD jeví jako málo radikální. Faktem však zůstává, že jistá část voličského elektorátu, která je však v rámci tohoto citovaného šetření dosud jen těžce

⁹⁹ HYNČICA, Pavel, Pavel MAŠKARINEC a Lukáš NOVOTNÝ. Euroskepticismus ve střední Evropě. Praha: Academia, 2016. XXI. století, ISBN 978-80-200-2619-4, s. 104.

zachytitelná, sympatizuje s kritickými postoji vůči přistěhovalcům a jiným podobným skupinám. Cílem drtivé většiny voličů Alternativy pro Německo není ani tak vystoupení z EU, ale spíše významná korekce dosavadní německé politiky a opuštění vedoucí role ústředního a štědrého donátora, který půjčuje ekonomicky nevyspělému jihu Evropy. Ostatně mezi voliči figuruje i představa o znovuzavedení marky coby německé měny (což je jedno z velkých témat a jeden z velkých slibů, které strana prezentuje svým sympatizantům).¹⁰⁰

Na rozdíl od výše citované analýzy motivů podpory AfD se však stranická identita AfD začala právě po volbách do Evropského parlamentu roku 2014 a po následných trojích úspěšných zemských volbách měnit. Změna politiky AfD, její postupná radikalizace či posun doprava, tkví zřejmě právě v poměrně rychlých úspěších po jejím založení, protože právě úspěšní zemští politici se začali stavět do opozice vůči tehdejšímu vedení strany. Je tedy možné, že paradoxně úspěchy strany ve volebních kláních přispěly k její vyšší radikalizaci.

AfD v roce 2014 totiž dočkala prvních úspěchů na zemské úrovni, když uspěla ve zmíněných trojích zemských volbách. Všechna tři volební klání se konala na území bývalé Německé demokratické republiky, tedy v tzv. nových spolkových zemích. Nejprve na konci srpna stranu podpořilo 9,7 % voličů v Sasku¹⁰¹, následně AfD v polovině září obdržela 10,6 % hlasů v Durynsku¹⁰² a dokonce 12,2 % v Braniborsku.¹⁰³

Tato série volebních úspěchů ukázala, že AfD dokázala uspokojit poptávku po nové protestní politické straně a zároveň vyplnit voličské vakuum, které vzniklo odchodem zklamaných voličů od etablovaných politických stran. Na druhou stranu ale tento poměrně rychlý nástup strany na zemské úrovni vyvolal pnutí mezi vlivnými zemskými předsedy a centrálním vedením strany. Tato tenze postupně narůstala a vedla k prvnímu stranickému štěpení. Politická linie

¹⁰⁰ HYNČICA, Pavel, Pavel MAŠKARINEC a Lukáš NOVOTNÝ. Euroskepticismus ve střední Evropě. Praha: Academia, 2016. XXI. století, ISBN 978-80-200-2619-4, s. 105-106.

¹⁰¹ Wahlergebnisse - sachsen.de. Startseite - Wahlen - sachsen.de [online]. Dostupné z: <https://www.wahlen.sachsen.de/landtagswahl-2014-wahlergebnisse.php>

¹⁰² Thüringer Landesamt für Statistik [online]. Copyright ©2 [cit. 15.04.2021]. Dostupné z: https://statistik.thueringen.de/webshop/pdf/2014/29415_2014_01.pdf

¹⁰³ Der Landeswahlleiter – Brandenburger Wahlergebnisse – Brandenburger Wahlergebnisse [online]. Dostupné z: <https://www.wahlergebnisse.brandenburg.de/wahlen/LT2014/tabelleLand.html>

prosazovaná předsedou Berndem Luckem, tedy liberální přístup v hospodářských otázkách a přísně konzervativní přístup v otázkách společenských, se vnitrostranickým oponentům zdála příliš elitářská a nedostatečně přitažlivá pro běžné voliče. Cílem těchto oponentů bylo naopak prezentovat AfD jako tzv. stranu obyčejných lidí. V rámci tohoto přístupu hodlali zajít více na pravý okraj politického spektra a stranu po ideové stránce plánovali více přiblížit k myšlenkám drážďanského protestního hnutí PEGIDA. Tuto politiku vyjádřil zemský předseda AfD v Braniborsku Alexander Gauland slovy: „Jsme tu pro lidi, kteří nechtějí mít ve svém sousedství ubytovnu pro žadatele o azyl, aniž by na to byli dotázáni.“¹⁰⁴

Rostoucí rivalita ve věci vedení a ideového směřování strany narůstala zejména mezi Berndem Luckem a zemskou předsedkyní strany v Sasku Frauke Petryovou, vystudovanou chemičkou a bývalou podnikatelkou původem z Drážďan. Ta byla na stranickém sjezdu v Berlíně zvolena jednou ze tří stranických spolkových mluvčích (někdy označováni jako straničtí předsedové). Dva zbývající spolkové mluvčí byli sám Lucke a další spoluzakladatel strany Konrad Adam. Z tohoto důvodu Bernd Lucke zpochybňoval dosavadní stranickou strukturu se třemi mluvčími/předsedy na vrcholu. Jeho cílem byla existence pouze jednoho nejvyššího stranického postu. Ten měl být přitom určen pro něho. Tuto svoji představu zdůvodňoval nutností zlepšit rozhodovací procesy v rámci strany, ovšem od začátku šlo v této formálně organizační záležitosti zejména o možnost účinně ovlivňovat další ideologické směřování strany.¹⁰⁵

Spory ve vedení AfD se týkaly rovněž postoje strany k nově vzniklému protestnímu hnutí PEGIDA (akronym vzniklý ze slovního spojení *Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes*, Vlastenečtí Evropané proti islamizaci Západu), které bylo založeno koncem roku 2014 v Drážďanech a vymezovalo se proti masivnímu přistěhovalectví především ze zemí Blízkého východu. V této souvislosti byla ze strany protestujících kritizována zejména vládní azylová a migrační politika. V čele organizačního týmu hnutí byl Lutz

¹⁰⁴ HANUŠKA, David. *Alternativa pro Německo?*. Praha: Naše vojsko, 2018, ISBN 978-80-206-1764-4, s. 20.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 20-21.

Bachmann. Počet účastníků demonstrací neustále narůstal, od nepatrného začátku v říjnu 2014 až po 20 000 účastníků v lednu 2015.¹⁰⁶

Zatímco Bernd Lucke a jeho stoupenci si chtěli od tohoto hnutí zachovávat patřičný kritický odstup, zejména zemští předsedové ve východních spolkových zemích byli naopak názoru, že AfD musí politickou nespokojenost příznivců tohoto hnutí vzít vážně a patřičně ji zpracovat pro svoje vlastní účely. Zemský přededseda strany v Braniborsku Alexander Gauland dokonce považoval přívržence drážďanského protestního hnutí za přirozené spojení.¹⁰⁷

Tento rozpor však prozatím nevedl ke vnitrostranickému rozkolu. Ke kompromisu mezi stranickými liberály a stranickými konzervativci došlo na sjezdu v Brémách v lednu 2015. Bylo dohodnuto, že počet stranických mluvčích/předsedů bude nejdříve zredukován na dva, přičemž ale na příštím stranickém sjezdu měli být zvoleni už pouze jeden mluvčí/předseda a několik jeho zástupců. V tomto okamžiku se zdálo být ještě možné utlumit ideologické rozpory mezi Berndem Luckem a Frauke Petryovou.¹⁰⁸

V následujícím období se ovšem vnitrostranické spory dále vyostřily. V březnu 2015 zemský přededseda strany v Duryňsku Björn Höcke zveřejnil dokument s názvem Erfurtská rezoluce (Erfurter Resolution), kterou společně s jinými členy strany podepsal i zemský přededseda AfD v Sasku-Anhaltsku André Poggenburg. Obsahem rezoluce bylo varování před liberálním stranickým kurzem, kdy se strana při své politické činnosti údajně pohybuje pouze v rozsahu toho prostoru, který jí byl přidělen ze strany institucí, stran a médií. Rezoluce rovněž kritizovala odtažitost strany od protestních hnutí typu PEGIDA.¹⁰⁹

Pro skupinu signatářů Erfurtské rezoluce se ujal název Křídlo (Der Flügel). Příznivci této nijak pevně organizované stranické ideové skupiny ji prezentovali jako skupinu členů strany, kteří se přihlásili k původním cílům strany a kteří tyto

¹⁰⁶ PATZELT, Werner J., Joachim KLOSE a Philipp CURRLE. *PEGIDA: Warnsignale aus Dresden*. Dresden: Thelem, [2016]. Social coherence studies, 3, ISBN: 978-3-945363-44-7, s. 31.

¹⁰⁷ HANUŠKA, David. *Alternativa pro Německo?*. Praha: Naše vojsko, 2018, ISBN 978-80-206-1764-4, s. 22.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 22-23.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 23.

cíle chtějí angažovaně a cílevědomě prosazovat, aby zachránili svoji vlast a aby pro příští generace zajistili budoucnost, o kterou stojí za to usilovat. Od roku 2015 tato vnitrostranická skupina začala pořádat tzv. Kyffhäusertreffen, pravidelná letní setkání, která se symbolicky konají v blízkosti bývalého říšského hradu Kyffhausen. V kopci, na kterém byl hrad postaven, má údajně spát středověký německý císař Friedrich I. Barbarossa společně se svým vojskem, aby mohl vyjet na pomoc vlasti v případě jejího ohrožení.¹¹⁰

Aktivity stranických radikálů pochopitelně mohly způsobit odlišný směr celkového směřování strany a zřejmě byly i v rozporu s celkově umírněným obrazem strany, o který usilovalo stranické vedení. Předseda Bernd Lucke se pokoušel těmito silicím tendencím uvnitř strany zabránit. V květnu 2015 společně se svými příznivci (včetně europoslanců a některých zemských představitelů AfD) zahájil iniciativu Weckruf 2015 (Budíček 2015), v jejímž zakládajícím provolání lze nalézt slova odsuzující vnitrostranický puč: „Naše angažovanost pro dobrou věc nesmí být zneužita pro snahy, které chtějí z AfD učinit radikální, sektářskou stranu zuřících občanů“. Provolání sice formálně apelovalo na členy, aby stranu neopouštěli, samotný Bernd Lucke a jeho příznivci dali však jasně najevo, že jsou připraveni odejít, pokud v boji o moc a ideové zaměření strany podlehnou.¹¹¹

Bernd Lucke tedy tímto způsobem inicioval v rámci strany platformu za zachování jak její euroskeptické, tak i liberální identity, avšak na sjezdu v Essenu v červenci 2015 prohrál s Frauke Petryovou souboj o pozici předsedy, díky čemuž se AfD posunula do nacionalistické, protiislámské a protiamerické pozice. Lucke následně ze strany vystoupil a založil nové uskupení s názvem Aliance pro pokrok a obrodu (Allianz für Fortschritt und Aufbruch, ALFA). Stejně jako v případě AfD jde o neoliberální euroskeptickou stranu, která se ovšem na rozdíl

¹¹⁰ HANUŠKA, David. Alternativa pro Německo?. Praha: Naše vojsko, 2018, ISBN 978-80-206-1764-4, s. 24-25.

¹¹¹ Tamtéž, s. 26.

od AfD hlásí k proamerické orientaci. Do strany přešli spolu s Luckem čtyři z celkem sedmi europoslanců AfD, mezi nimi i Hans-Olaf Henkel.¹¹²

Essenský sjezd představuje v historii AfD významný mezník. Nejednalo se pouze o běžnou výměnu předsedy politické strany, ale, jak se později ukázalo, v Essenu se změnou předsednictva formálně projevila postupná radikalizace AfD, která posunula stranu výrazně doprava a zapříčinila vnímání strany jako krajně pravicového subjektu. V podstatě se jednalo o střet dvou koncepcí, dvou zásadně odlišných pojetí politiky. Na jedné straně stáli stoupenci původního liberálně-konzervativního étosu, na straně druhé národní konzervativci, kteří požadovali nový stranický kurs. Hluboké rozdíly mezi oběma vnitrostranickými tábory byly tak zásadního charakteru, že vítězství jednoho z nich muselo zákonitě vést k odchodům zástupců poraženého křídla ze strany. Právě Hans-Olaf Henkel, jedna z nejmóznějších tváří stranických liberálů, někdejší prezident Spolkového svazu německého průmyslu, okomentoval vítězství národních konzervativců výrokem, že „většina strany rozhodla nejen pro ostře pravicový kurz, ale také pro drzé provokace, protest a rozšiřování předsudků“. Odhaduje se, že stranu po essenském sjezdu opustilo až 20% členů.¹¹³

V souladu se svou novou politickou linií se AfD začala více zaměřovat na aktuální témata související s migrační krizí roku 2015. Strana se postavila do opozice vůči kancléřce Angele Merkelové a její vstřícné imigrační politice, kterou Merkelová zjednodušeně vyjádřila svým výrokem na tiskové konferenci vlády dne 31. srpna 2015 známým výrokem „Zvládneme to“ („Wir schaffen das“). Podle statistik německého ministerstva vnitra přitom jen v roce 2015 přišlo do Německa 890 000 žadatelů o azyl. AfD dokázala politicky zúročit nespokojenost části občanů s takto vysokým počtem nově příchozích a rovněž s některými incidenty, které se udály v souvislosti s imigranty na přelomu let 2015 a 2016. Především se jednalo o silvestrovskou noc roku 2015, při které imigranti severoafrického původu páchali trestnou činností mravnostního charakteru, především sexuální útoky a v několika případech i znásilnění žen v některých

¹¹² KUBÁT, Michal, Martin MEJSTŘÍK a Jiří KOCIAN, ed. *Populismus v časech krize*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, ISBN 978-80-246-3439-5, s. 110.

¹¹³ HANUŠKA, David. *Alternativa pro Německo?*. Praha: Naše vojsko, 2018, ISBN 978-80-206-1764-4, s. 28.

německých městech, především v Kolíně nad Rýnem a Hamburku. Jak se ukázalo v lednu 2016, většina mainstreamových médií o těchto událostech neinformovala veřejnost ještě několik dní poté. Předsedkyně AfD Frauke Petryová tyto události okomentovala jako události připomínající situaci bezpráví na konci války s tím, že veřejné sexuální zneužívání tohoto rozsahu nezažilo Německo již 70 let. Zároveň události označila za důkaz „pro strašlivé důsledky katastrofální azylové a imigrační politiky v životní realitě Německa roku 2016“.¹¹⁴

Roku 2016 pokračovala pro AfD úspěšná série zemských voleb, přičemž v tomto roce se strana dočkala významných úspěchů i v západní části Německa. Na západě se jednalo především o úspěch v lidnaté spolkové zemi Bádensko-Würtenbersko, kde AfD získala 15,1 % hlasů.¹¹⁵ Dvojciferného výsledku se straně podařilo dosáhnout také v Porýní-Falci, zde stranu podpořilo 12,6 % voličů.¹¹⁶ Ještě výraznějších úspěchů však strana dosahovala na východě Spolkové republiky. V Sasku-Anhaltsku stranu podpořila v tamních zemských volbách bezmála čtvrtina voličů a strana se umístila na druhém místě.¹¹⁷ Na podzim 2016 pak získala strana dvacetiprocentní podporu rovněž v Maklembursku-Předním Pomořansku.¹¹⁸ Výsledek AfD v této spolkové zemi měl pikantní nádech i v souvislosti se skutečností, že tato země byla považována za „domácí hřiště“ kancléřky Angely Merkelové, která zde kandidovala ve volbách do Spolkového sněmu. V těchto zemských volbách však CDU skončila až na třetím místě za vítěznými sociálními demokraty a druhou AfD.

Pro vývoj AfD v tomto období však nebyla určující pouze série volebních úspěchů, ale též vnitrostranický vývoj doprovázený debatou o dalším směřování

¹¹⁴ HANUŠKA, David. *Alternativa pro Německo?*. Praha: Naše vojsko, 2018, ISBN 978-80-206-1764-4, s. 31-33.

¹¹⁵ Amtliches Endergebnis der Landtagswahl 2016: Baden-Württemberg.de. 301 *Moved Permanently* [online]. Copyright © picture alliance [cit. 08.05.2021]. Dostupné z: <https://www.baden-wuerttemberg.de/de/service/presse/pressemitteilung/pid/amtliches-endergebnis-der-landtagswahl-2016/>

¹¹⁶ Landeswahlleiter Rheinland-Pfalz | Wahlergebnisse 2016 | Willkommen in Rheinland-Pfalz. [online]. Dostupné z: <https://www.wahlen.rlp.de/de/landtagswahl/wahlen/2016/>

¹¹⁷ Landtagswahl Sachsen-Anhalt 2016. *Aktuelle Nachrichten - Inland Ausland Wirtschaft* | tagesschau.de [online]. Copyright © ARD [cit. 08.05.2021]. Dostupné z: <https://www.tagesschau.de/wahl/archiv/2016-03-13-LT-DE-ST/>

¹¹⁸ Landtagswahl Mecklenburg-Vorpommern 2016. *Aktuelle Nachrichten - Inland Ausland Wirtschaft* | tagesschau.de [online]. Copyright © ARD [cit. 08.05.2021]. Dostupné z: <https://www.tagesschau.de/wahl/archiv/2016-09-04-LT-DE-MV/>

strany. Na přelomu dubna a května 2016 se ve Stuttgartu konal spolkový stranický sjezd, jehož hlavním úkolem byla debata o prvním uceleném stranickém programu. Ten byl na sjezdu následně přijat pod názvem „Program pro Německo. Program hlavních zásad Alternativy pro Německo“. Na stranickém sjezdu vystoupil kromě jiných řečníků i bývalý prezident České republiky Václav Klaus, který se ve svém projevu vyslovil proti démonizaci strany AfD, přičemž stupeň této démonizace v rámci německé politiky označil za absurdní a falešný. Členy strany vyzval, aby zůstali nekompromisní a nepoddajní. Sám sebe v rámci projevu charakterizoval jako přívržence AfD. Strana se dle jeho názoru rovněž měla vzepřít „zničující politické korektnosti“.¹¹⁹

V následujících měsících se začalo ukazovat, že postupná stranická radikalizace rozhodně neskončila vítězstvím národně konzervativního křídla nad stranickými liberály v roce 2015. Postupně totiž začalo sílit napětí i mezi novým vedením strany v čele s Frauke Petry a některými zemskými představiteli, kteří ve svých veřejných vystoupeních volili stále ostřejší rétoriku. V rámci strany tak začalo pomalu krystalizovat nové rozdělení, na jedné straně stál konzervativní tábor seskupený kolem předsedkyně, na straně druhé pak nacionalistický proud, který se opíral především o stranické organizace na východě. Prvním vážnějším projevem rostoucího napětí byl opětovně vzniklý spor o postoj strany k protestnímu hnutí PEGIDA. Spolkové předsednictvo v květnu 2016 vydalo rozhodnutí, kterým zakazovalo členům strany vystupovat jako řečníci na mítincích hnutí a zároveň na těchto akcích užívat stranické symboly, toto rozhodnutí pak bylo v červnu 2016 podpořeno stranickým konventem. Proti tomuto rozhodnutí se postavila tzv. Patriotická platforma, sestávající z příznivců předsedy durynské organizace Björna Höckeho. Tato skupina naopak hnutí PEGIDA považovala za katalyzátor pro AfD. Rozhodnutí spolkového předsednictva o neslučitelnosti s hnutím PEGIDA bylo později úspěšně napadeno u stranického spolkového rozhodčího soudu, který o něm rozhodoval v srpnu 2016. Rozhodnutí o neslučitelnosti s hnutím PEGIDA vydané stranickým konventem ovšem zůstalo beze změny i po ukončení tohoto vnitrostranického

¹¹⁹ HANUŠKA, David. *Alternativa pro Německo?*. Praha: Naše vojsko, 2018, ISBN 978-80-206-1764-4, s. 33-34.

rozhodčího řízení. V červenci 2016 spolkové předsednictvo rovněž vydalo zákaz přijímání členů Identitárního hnutí do strany.¹²⁰

Následné období však ukázalo i na limity politiky zaměřené primárně na kritiku přijímání imigrantů. Vzhledem k poklesu počtu nově přichozích migrantů v roce 2017 již problém masové imigrace do SRN nebyl nejdůležitějším tématem veřejného dění. Proto také AfD, strana, která se doposud profilovala především kritickým přístupem k politice německé vlády v této záležitosti, přestala dosahovat v zemských volbách tak výrazných volebních výsledků. Na jaře 2017 sice v zemských volbách v nejlidnatější spolkové zemi, Severním Porýní – Vestfálsku, dosáhla na dvojciferný volební výsledek, přesně na 11,2 % hlasů¹²¹, avšak v nejsevernější spolkové zemi Šlesvicku-Holštýnsku, podpořilo AfD „jen“ 5,9 % voličů a strana tak pouze těsně překonala pětiprocentní kvótu nutnou pro vstup do zemského parlamentu.¹²² Podobného nevýrazného výsledku dosáhla AfD také v sousedním Dolním Sasku, kde na podzim 2017 obdržela 6,2 % hlasů.¹²³

Tyto volební výsledky lze interpretovat dvojím způsobem. Oproti výsledkům v zemských volbách v roce 2016 se jednalo o jednoznačný propad podpory. Na druhou stranu se však AfD ve všech těchto spolkových zemích účastnila zemských voleb poprvé a pokaždé překonala pětiprocentní klauzuli, čímž si vždy zajistila poslanecké mandáty. Viděno touto optikou se jedná o úspěšné období.

Ostatně slabší volební výsledky AfD v Dolním Sasku a Šlesvicku-Holštýnsku korespondují s celkově slabou podporou strany v celém regionu severozápadního Německa. To naznačily již dřívější volební výsledky. Již v roce 2015 totiž AfD uspěla rovněž ve dvou nejmenších spolkových zemích, v Hamburku a v Brémách, přičemž v obou případech strana zaznamenala

¹²⁰ HANUŠKA, David. *Alternativa pro Německo?*. Praha: Naše vojsko, 2018, ISBN 978-80-206-1764-4, s. 34-35.

¹²¹ Landeswahlleiter Rheinland-Pfalz | Wahlergebnisse 2017 | Willkommen in Rheinland-Pfalz. [online]. Dostupné z: <https://www.wahlen.rlp.de/de/btw/wahlen/2017/>

¹²² Landtagswahl Schleswig-Holstein 2017. *Aktuelle Nachrichten - Inland Ausland Wirtschaft | tagesschau.de* [online]. Copyright © ARD [cit. 23.05.2021]. Dostupné z: <https://www.tagesschau.de/wahl/archiv/2017-05-07-LT-DE-SH/>

¹²³ Landtagswahl Niedersachsen 2017. *Aktuelle Nachrichten - Inland Ausland Wirtschaft | tagesschau.de* [online]. Copyright © ARD [cit. 23.05.2021]. Dostupné z: <https://www.tagesschau.de/wahl/archiv/2017-10-15-LT-DE-NI/>

jednocifernou procentuální podporu: v hamburských volbách stranu podpořilo 6,2 % tamních voličů, v Brémách pak AfD obdržela 5,5 % hlasů. Nejpozději v roce 2017 se tedy zřetelně prokázalo, že v celoněmeckém měřítku strana dosahuje relativně vysoké podpory, avšak voliči AfD jsou koncentrováni především v určitých oblastech. Otázka geografického rozložení podpory AfD si zaslouží alespoň stručný pokus o vysvětlení.

Při zkoumání volebních výsledků AfD z hlediska územní podpory je možné upozorovat, že do rozdílů se nepromítá pouze novodobé rozdělení Německa na východ a západ, ale i tradiční dělení na sever a jih. Severojižní dělení je výsledkem dlouhého historického vývoje, do kterého se promítla řada politických, sociálních a kulturních faktorů.

Ačkoliv Německo až do roku 1871 neexistovalo jako jednotný stát, jednotlivé geograficky blízké státy vykazovaly určité společné rysy, z nichž část přetrvala až do současné doby. Především se jedná o konfesní rozdělení vycházející z průběhu a výsledku náboženské reformace v 16. století a rovněž z výsledků třicetileté války ukončené vestfálským mírem roku 1648. Německé země zůstaly z konfesního hlediska rozděleny na převážně evangelický/luteránský sever a převážně katolických jih. Je pozoruhodné, že v zemích, které v dobách náboženské netolerance vykazovaly vyšší míru vstřícnosti k náboženským menšinám, se moderní krajní pravici tolik nedaří. Typickým příkladem je region někdejšího Braniborska-Pruska, tedy sever dnešní SRN. Protestantské Prusko v 17. a 18. století razilo tolerantní politiku vůči některým náboženským skupinám, známé je například přijetí ve Francii za vlády Ludvíka XIV. pronásledovaných hugenotů, jejichž část našla útočiště právě v Berlíně a v Braniborsku za vlády „velkého kurfiřta“ Friedricha Viléma v roce 1685.¹²⁴

Oproti tomu konzervativnější jih Německa s převládajícím katolicismem byl kulturně blíže habsburskému, protireformačně orientovanému Rakousku. Vzhledem ke skutečnosti, že římskokatolická církev si oproti ostatním křesťanským směrům udržela dominantní pozici na jihu/jihozápadě Německa,

¹²⁴ MÜLLER, Helmut M., Hanna VOLLRATH a Karl-Friedrich KRIEGER. *Dějiny Německa*. 2. dopl. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. Dějiny států, ISBN 80-7106-712-1, s. 113.

zatímco evangelíci převažují na severu, je možné, že v jižních a jihozápadních oblastech Německa existuje vyšší podíl konzervativně smýšlejících voličů, ať už v otázkách imigrační politiky nebo v např. v postoji k sexuálním menšinám. Je pravděpodobné, že tato skupina voličů, pokud se hlavní středopravicové síly, tedy CDU a v případě Bavorska CSU, ve své politice začnou přibližovat liberálním pozicím, může ve volbách podpořit krajně pravicové uskupení s ultrapravicovým ideovým profilem. Rovněž v sousedním Rakousku se krajní pravice dlouhodobě těší větší voličské přízni, nežli v severoněmeckých oblastech.

V tomto ohledu je rovněž nutné připomenout, že tento předpoklad platí především pro krajně pravicovou politiku vycházející z ultrakonzervativních základů. Pokud však konkrétní krajně pravicový subjekt zdůrazňuje odlišná témata a zacílí například svůj sociální program na tradičně levicový elektorát komunistů a sociálních demokratů, může získat naopak podporu v průmyslových či převážně ateistických oblastech. To je i případ nacistů a jejich volebních zisků na sklonku období výmarské republiky, kdy NSDAP získávala procentuálně vyšší volební podporu na severu Německa, než v tradičně rurálních oblastech jihu. Zde naopak konzervatismus zafungoval jako určitý protipól nacismu a poměrně silnou podporu si zde i na začátku 30. let udržela katolická strana Centrum společně s Bavorskou lidovou stranou.

Rozdíly mezi západní a východní částí Německa jsou v mnoha ohledech snad ještě výraznější, než výše uvedené rozdíly mezi severem a jihem. Jedná se o důsledek téměř půl století trvajících existence dvou německých států, které od sebe byly v období studené války odděleny tzv. železnou oponou. Fyzické oddělení obou územních celků bylo navíc symbolicky završeno stavbou berlínské zdi, která v roce 1961 na příštích téměř 30 let rozdělila hlavní město Německa. Odlišný politický a kulturní vývoj v obou částech rozděleného Německa se promítl do mentality obyvatelstva obou oblastí, velké voličské skupiny na východě Německa vykazují odlišné vzorce volebního chování, nežli na západě. Překotné politické změny po roce 1989 spolu s problémy ekonomické transformace území bývalé Německé demokratické republiky se staly živnou půdou pro levicový i pravicový populismus.

Právě na východě Německa tak AfD dosahuje nadprůměrných volebních výsledků. Na rozdíl od politického stylu, kterým se AfD snaží zaujmout západoněmecké voliče, volí na východě odlišnou taktiku. Otázka křesťanského konzervatismu či tradicionalismu zde nehraje takovou roli již z toho důvodu, že po více než 40 letech komunistické vlády je východoněmecké obyvatelstvo převážně ateistické. Apel proti přijímání dalších (muslimských) migrantů z Afriky a Blízkého východu tak zde nevychází ani tak z konzervativně tradicionalistických kořenů, ale spíše vyrůstá z pocitů zklamání nižších a nižších středních vrstev obyvatelstva, které mají pocit, že po sjednocení Německa se jejich životní situace nezlepšuje a naopak se cítí nově příchozími migračními vlnami ohroženy. Tento jev zapadá do celkového rámce nálad velké části východoněmeckého obyvatelstva, které má tendenci volit radikální až extrémní politické strany. Na rozdíl od krajně levicové Die Linke, která se opírá prakticky výhradně o volební podporu na východě, se však AfD podařilo oslovit i nemalou část západoněmeckých voličů.

Volební podporou krajní levice i krajní pravice, potažmo AfD, se své knize pojednávající o stranách a stranických systémech nových spolkových zemí Německa zabýval Lukáš Novotný. Příčiny úspěchu PDS (Partei des Demokratischen Sozialismus, Strana demokratického socialismu), resp. Die Linke, v zemských volbách v nových spolkových zemích jsou různé. Autor upozorňuje, že podobně jako v jiných postkomunistických státech se i zde při politické transformaci utvořila skupina lidí, kteří se cítili být lépe socializováni ve starém režimu – ať už například z politického přesvědčení nebo kvůli ztrátě privilegií. Krom toho strana oslovuje i ty, kteří jsou nespokojeni s důsledky znovusjednocení Německa, kteří se cítí být ve své zemi „občany druhé kategorie“, a v poslední době se také v nových spolkových zemích objevuje skupina zejména mladších voličů s radikálně levicovými, antiglobalistickými postoji, pro něž je Die Linke politickou alternativou, neboť zastupuje i tyto pozice. Autor upozorňuje na paradox, že PDS/Die Linke profituje z toho, co zavinila SED: vzhledem k ekonomickému bankrotu někdejší NDR musely být po znovusjednocení podniknuty rozsáhlé kroky k ekonomické restrukturalizaci, které měly zásadní dopady na pracovní a jiné návyky obyvatelstva. Strana však

profituje také z toho, že velké strany (CDU a SPD) často nepochopily situaci v nových zemích, podpora nebyla vždy smysluplná, mířená udržitelně, a svou roli sehrála jistě i určitá arogance západu a spolkových vlád, na niž se objevovaly stížnosti, která napomohla u části populace v nových spolkových zemích k odcizení. To se pak projevuje na výsledcích Die Linke, ale v poslední době patrně i AfD. Novotný upozorňuje, že jde o určitou frustraci, která však má částečně své opodstatnění. V nových spolkových zemích jsou náklady na život celkově nižší, ovšem jsou zde také podstatně menší mzdy a kupní síla občanů. Ty jsou největší v Bavorsku a Bádensku-Würtenbersku, naopak nejhorší je situace v Sasku-Anhaltsku, Braniborsku a Durynsku. Podobně i počet osob, které žijí v chudobě, je na východě vyšší: nejvyšší je v Meklembursku-Předním Pomořansku s 23,6 procenty či v Sasko-Anhaltsku s 20,9 procenty, zatímco v celorepublikovém průměru dosahuje hodnoty 15 procent. Navíc, pokud probíhá dotazování mezi lidmi, k jaké sociální skupině se cítí být příslušní, pak 40 procent občanů z nových spolkových zemí se kategorizuje jako „třída pracujících“, což je o polovinu více, než je tomu na západě. Jen třetina občanů Braniborska, Saska a Sasko-Anhaltska považuje své životní poměry za dostatečné, zatímco v Bavorsku je to asi polovina občanů. Je tedy třeba zohlednit i subjektivní pocity ve vnímání sebe sama a svých životních vyhlídek, což také přispívá k jistému rozčarování.¹²⁵

Potenciál krajně pravicových postojů, který se v minulosti projevil například volebními úspěchy extrémně pravicových stran DVU (Deutsche Volksunion, Německá lidová unie) a NPD (Nationaldemokratische Partei Deutschlands, Národně demokratická strana Německa), dokázala nyní využít AfD. Novotný připomíná úspěch DVU která v Sasku-Anhaltsku roku 1998 obdržela v zemských volbách 12,9 % hlasů a byla tak v zemském sněmu zastoupena ve volebním období 1998-2002. V letech 1999-2009 pak byla DVU rovněž zastoupena v zemském sněmu Braniborska. NPD se pak prosadila v Sasku v letech 2004-2014 a Meklembursku-Předním Pomořansku v letech 2006-2016. Autor tvrdí, že zejména volba NPD (strana například v Durynsku v roce 2009 skončila se 4,3 %

¹²⁵ NOVOTNÝ, Lukáš. *Nepotřebný východ?: strany a stranické systémy nových spolkových zemí Německa*. Praha: Academia, 2018. Společnost (Academia), ISBN 978-80-200-2899-0, s. 206.

mimo zemský parlament) je důkazem určitého nemalého voličského zázemí pro krajní pravici, které v těchto spolkových zemích existuje. To je dané mimo jiné i tím, že část populace odmítá otevírání východních zemí cizincům, což se nevztahuje jen na nové migranty. Koresponduje to také s faktem, že v nových spolkových zemích je výrazně větší rasová nesnášenlivost, než je tomu na západě. Zarazí též poměrně vysoká podpora AfD u mladých. Podle výzkumu volil každý čtvrtý volič mladší 25 let ze Sasko-Anhaltska právě tuto stranu, která se tak stala nejčastěji volenou stranou v této věkové skupině. V Sasku navíc v posledních volbách do Spolkového sněmu v roce 2017 byla vůbec nejúspěšnější stranou.¹²⁶

Lze předpokládat, že v takovéto společenské atmosféře pak imigrace zejména z neevropských zemí a zejména vstřícný přístup státních orgánů k imigrantům přispěje k ještě vyšší radikalizaci těchto skupin nespokojených občanů a jejich ještě silnějšímu přimknutí ke krajní pravici. Především krajní pravice, v tomto případě AfD, totiž ve své politice zdůrazňuje negativní aspekty imigrace, především upozorňuje na riziko kriminality, kterou s sebou imigrace přináší – krajně pravicové strany ve svých veřejných vystoupeních rády upozorňují zejména na násilné, ale i mravnostní či majetkové trestné činy, které jsou páchany imigranty či jejich potomky. Řešení radikální pravice spatřuje především v omezení počtu přijímaných imigrantů, případně deportací těch, kteří již na území státu dorazili a nemají nárok na azyl a rovněž v přísnější trestní politice. V této souvislosti je však nutné upozornit na zásadní skutečnost, který celý narativ o zvýšené kriminalitě problematizuje. Jako osoby s migračním pozadím jsou v SRN označováni lidé, kteří jsou cizinci, přistěhovalci, pozdní vysídlenci nebo osoby, které získaly německé občanství prostřednictvím adopce, stejně jako děti všech čtyř uvedených skupin. O kriminalitě osob s migračním pozadím se ve statistikách trestné činnosti a trestního soudnictví v SRN nelze vyjádřit, protože v současné době neexistuje přímá evidence pachatelů na základě migračního pozadí.¹²⁷

¹²⁶ NOVOTNÝ, Lukáš. *Nepotřebný východ?: strany a stranické systémy nových spolkových zemí Německa*. Praha: Academia, 2018. Společnost (Academia), ISBN 978-80-200-2899-0, s. 207.

¹²⁷ GOEBEL Jens, Jenny RYSCHAWY, Tabea FLEPS a Felix WINKLER. *Erster Periodischer Sicherheitsbericht 2017 bis 2021*. Freistaat Sachsen. Sächsisches Staatsministerium des Innern

Pokud tedy německý stát má zájem na tom, aby krajní pravice (nebo jakýkoliv jiný politický proud) nemohla volně operovat s prohlášeními o zvýšené kriminalitě, kterou s sebou imigrace přináší, měly by příslušné státní orgány přistoupit k evidenci a zveřejňování těchto údajů. Skutečný podíl osob s migračním pozadím na celkové kriminalitě by pak byl zveřejněn a podložen oficiálními úředními daty. Vzhledem k výše uvedeným specifikům obyvatelstva na území někdejší NDR je tento krok tím naléhavější na východě SRN, zejména pak v Sasku, kde se AfD těší nadprůměrné podpoře i v rámci východu Německa a kde byly v minulosti zaznamenány i radikálně pravicové demonstrace, včetně demonstrací ve městě Chemnitz (Saská Kamenice) po vraždě německého občana imigranty z Blízkého východu v roce 2018.

Shrneme-li tento sociologický exkurz snažící se vysvětlit geograficky rozdílnou voličskou podporu AfD, lze konstatovat, že území Německa můžeme v tomto ohledu pomyslně rozdělit na tři části: východní, ve které je AfD nejsilnější a je zde v jednotlivých zemích schopna získávat i více než čtvrtinu hlasů, dále jihozápadní část, kde AfD již nedosahuje tak silné podpory, přesto však získává dvouciferné volební výsledky přibližně mezi 10-15 % hlasů, a konečně severozápadní část, kde AfD dlouhodobě dosahuje svých nejslabších výsledků, obvykle jen mírně přesahujících pětiprocentní podporu.

Zásadním milníkem pro historii AfD se staly volby do Spolkového sněmu v roce 2017. Již v dubnu 2017 se v Kolíně nad Rýnem konal předvolební sjezd strany, který měl vytyčit politickou strategii pro následující období. V tomto období však zároveň vrcholily vnitrostranické spory. Předsedkyně Frauke Petry se vzdala účasti ve vrcholném týmu strany pro blížící se volby do Spolkového sněmu, což jí dle vnitrostranických kritiků již předem vyloučilo z možnosti stanout po těchto volbách v čele frakce AfD, která se následně měla utvořit na půdě Spolkového sněmu. Zároveň se snažila přenést vnitrostranické spory z osobní na strategickou úroveň. Na sjezdu hodlal prezentovat svůj plán nazvaný „Návrh pro budoucnost“ („Der Zukunftsantrag“), jehož hlavním cílem bylo navést stranu na reálně politický kurz, jehož konečným cílem ve střednědobém horizontu měla být

sowie Sächsisches Staatsministerium der Justiz und für Demokratie, Europa und Gleichstellung (Hrsg.), Dresden, 2023, s. 238.

účast AfD ve spolkové vládě. Frauke Petry v této souvislosti hledala inspiraci u rakouské Svobodné strany Rakouska (Die Freiheitliche Partei Österreichs – FPÖ).¹²⁸

Plán Frauke Petry měl být zřejmě výzvou k souboji s jedním z jejích největších kritiků Alexandrem Gaulandem. Ten je v dokumentu výslovně jmenován jako zastánce „strategie fundamentální opozice“ na rozdíl od „reálně politické cesty ke konzervativní všelidové straně“, což byla strategie navrhovaná Frauke Petry. Plán však nebyl na sjezdu vůbec projednán, jelikož velká většina delegátů ho odmítla zařadit na pořad jednání sjezdu. V reakci na tento plán prohlásil spolupředseda strany Jörg Meuthen, že se v případě rozlišování mezi „reálně politickým“ a „fundamentálně opozičním“ kurzem jedná o klamavý vjem, o kterém není nijak užitečné diskutovat. Když pak byl na sjezdu Alexander Gauland zvolen jedním ze dvou vrcholných kandidátů strany pro volby do Spolkového sněmu, ukázalo se, že vliv Frauke Petry uvnitř strany citelně oslabil. Jako druhá vrcholná kandidátka strany byla společně s Gaulandem zvolena Alice Weidel z Bádenska-Würtenberska zastávající uvnitř strany spíše hospodářsko-liberální pragmatický směr.¹²⁹

Na kolínském sjezdu byl rovněž schválen základní stranický programový dokument pro nadcházející volby nazvaný Program pro Německo / Volební program Alternativy pro Německo pro volby do německého Spolkového sněmu dne 24. září 2017.¹³⁰

Na jaře 2017 se německá média rovněž věnovala kauze tehdejšího předsedy bavorské zemské organizace AfD Petra Bystroně. Při příležitosti zveřejnění bavorské Zprávy o ochraně ústavy za rok 2016 totiž bavorský ministr vnitra Joachim Hermann informoval o zahájení pozorování Petra Bystroně ze strany příslušného zemského úřadu na ochranu ústavy, a to kvůli Bystroňově výroku ve věci ultrapravicového Identitárního hnutí. Toto hnutí pozorované úřadem již od roku 2016 měl totiž tento politik českého původu označit za „skvělou organizaci“.

¹²⁸ HANUŠKA, David. *Alternativa pro Německo?*. Praha: Naše vojsko, 2018, ISBN 978-80-206-1764-4, s. 40-41.

¹²⁹ Tamtéž, s. 41.

¹ Tamtéž, s. 40-42.

Sledování Petra Bystroně Bavorským zemským úřadem pro ochranu ústavy bylo ukončeno teprve s ohledem na ustavující schůzi Spolkového sněmu v říjnu 2017, do kterého byl Petr Bystroň jako poslanec zvolen. Petr Bystroň byl v té době již mediálně známou figurou, především kvůli jeho již dříve prezentovaným sympatiím k zemím Visegrádské čtyřky, které se stavěly na odpor proti přijímání migrantů v průběhu migrační krize po roce 2015. V květnu 2016 byl dokonce na Pražském hradě přijat mluvčím prezidenta republiky Jiřím Ovčáčkem.¹³¹

Několik měsíců před volbami do Spolkového sněmu v červnu 2017 zveřejnil tým vrcholných stranických kandidátů (Alexander Gauland a Alice Weidel) formou videa poselství pro členskou základnu strany. Členové strany jsou v tomto poselství varováni, aby nezastrašovali voliče nejednoznačnými výroky či skandály. Dle poselství očekávají voliči „hlasitou, ale konstruktivní opoziční stranu“. V týdnu před uveřejněním tohoto poselství pro členy strany se o velmi nevhodnou publicitu svým způsobem postaral zemský předseda strany v Sasku-Anhaltsku a jeden z ideových vůdců vnitrostranické skupiny Der Flügel André Poggenburg, a to díky zveřejnění jeho interní elektronické komunikace s ostatními členy strany. V této vnitrostranické komunikaci kromě jiného zaznělo heslo „Německo Němcům“ („Deutschland den Deutschen“) spojované s krajně pravicovou stranou NPD a Poggenburg v rámci této komunikace rovněž spekuloval o rozšíření vnějších hranic.¹³²

Volby dopadly pro AfD úspěšně. Strana obdržela 12,6 % hlasů a poprvé se tak dostala do Spolkového sněmu. Stala se rovněž třetí nejsilnější stranou v Německu. Již krátce po volbách se ovšem projevil zásadní ideologický a snad i osobní rozpor mezi dosavadní předsedkyní strany Frauke Petry a novým mocenským jádrem AfD kolem Alexandra Gaulanda a Alice Weidelové. Dosavadní předsedkyně, vědoma si ztráty svého vlivu ve straně a novým radikálnějším stranickým kurzem, na tiskové konferenci oznámila, že vystupuje z poslaneckého klubu strany. Následně opustila i samotnou AfD a společně se

¹³¹ HANUŠKA, David. *Alternativa pro Německo?*. Praha: Naše vojsko, 2018, ISBN 978-80-206-1764-4, s. 45.

¹³² Tamtéž, s. 40-47.

svými příznivci založila novou konzervativní politickou stranu s názvem Blaue Partei (Modrá strana).¹³³

Vstup AfD do Spolkového sněmu znamenal první úspěch krajní pravice ve volbách do celostátního parlamentu od dob NSDAP na sklonku Výmarské republiky. Pochopitelně zásadní rozdíl tkvěl ve skutečnosti, že ve 30. letech byl úspěšný pravicový extremismus, zatímco v roce 2017 uspěla strana pravicově populistická, ovšem určitou symboliku této události si uvědomovala řada osobností i organizací. Volební úspěch AfD proto silně negativně vnímaly například církve, kriticky se o úspěchu strany vyjádřili představitelé katolíků i evangelíků. Své stanovisko vydala rovněž Centrální rada židů v Německu (Zentralrat der Juden in Deutschland), přičemž uvedla, že nyní bude ve Spolkovém sněmu zastoupena strana, která ve svých řadách trpí pravicově extrémní myšlenky a která štvě proti menšinám v Německu. Své znepokojení nad volebním výsledkem AfD vyjádřila také Turecká obec v Německu (Türkische Gemeinde in Deutschland). Vysoký volební zisk AfD byl negativně komentován také ze strany některých čelných představitelů německého průmyslu, např. předseda představenstva koncernu Volkswagen Matthias Müller vyjádřil obavy, aby vstup AfD do Spolkového sněmu neznamenal negativní účinky pro demokracii a hospodářství v Německu.¹³⁴

Podzim roku 2017 završila strana dalším volebním úspěchem. Krátce po volbách do Spolkového sněmu se totiž dne 15. října 2017 konaly volby do zemského sněmu v Dolním Sasku. AfD zde obdržela 6,2 % hlasů, což představovalo zisk 9 poslaneckých mandátů. Opět se tak opakovala situace podobná stavu v Severním Porýní-Vestfálsku: z hlediska celostátní podpory strany se jednalo o

¹³³ Expředsedkyně AfD zakládá novou stranu. Chce získat konzervativní voliče | Plus. *Český rozhlas Plus* [online]. Copyright © 1997 [cit. 18.08.2021]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/expredsedkyne-afd-zaklada-novou-stranu-chce-ziskat-konzervativni-volice-6507498>

¹³⁴ HANUŠKA, David. *Alternativa pro Německo?*. Praha: Naše vojsko, 2018, ISBN 978-80-206-1764-4, s. 52- 53.

podprůměrný výsledek, ovšem na druhou stranu se jednalo o úspěch v tom smyslu, že strana dokázala proniknout do dalšího zemského sněmu.¹³⁵

Na půdě Spolkového sněmu se poslanci zvolení za AfD dokázali mediálně zviditelnit především dvěma svými legislativními návrhy z února 2018. Nejprve skupina poslanců AfD vypracovala návrh výzvy Spolkového sněmu, která by spolkové vládě uložila přípravu návrhu zákona zakazujícího celkové zahalování žen ve veřejném prostoru. Požadovaná nová zákonná norma měla dle názoru autorů návrhu sloužit ochraně individuální svobody muslimské ženy, vnitřní bezpečnosti a státnímu cíli zajištění společenského soužití. Tento návrh byl ovšem ostatními stranami odmítnut, přičemž bylo z jejich strany mimo jiné poukazováno na jeho údajnou protiústavnost.¹³⁶

Druhým návrhem poslanců AfD byl návrh ústavní normy, jejímž prostřednictvím měla být v Základním zákoně, tj. v německé ústavě, výslovně zakotvena němčina. Do základního zákona by byla implementována věta: „Zemským jazykem ve Spolkové republice Německo je němčina.“ Návrh měl dle jeho autorů napomoci zamezit vytlačování němčiny jinými jazyky, zejména ze strany dominantní angličtiny. V návrhu bylo výslovně poukázáno na zakotvení němčiny jako státního jazyka ve Spolkovém ústavním zákoně Rakouské republiky. Rovněž tento návrh byl ostatními parlamentními stranami zamítnut.¹³⁷

Série úspěchů ve volbách do zemských sněmů pokračovala i v roce 2018. Strana mohla slavit dvouciferný volební zisk ve volbách ve druhé nejlidnatější spolkové zemi – v Bavorsku. V zemských volbách, konaných dne 14. října 2018 podpořilo stranu více než 10 % voličů, a stala se tak čtvrtým nejsilnějším uskupením v bavorském zemském sněmu.¹³⁸

¹³⁵ Landtagswahl Niedersachsen 2017. *Aktuelle Nachrichten - Inland Ausland Wirtschaft | tagesschau.de* [online]. Copyright © ARD [cit. 21.08.2021]. Dostupné z: <https://www.tagesschau.de/wahl/archiv/2017-10-15-LT-DE-NI/>

¹³⁶ HANUŠKA, David. *Alternativa pro Německo?*. Praha: Naše vojsko, 2018, ISBN 978-80-206-1764-4, s. 59.

¹³⁷ Tamtéž, s. 59-60.

¹³⁸ Landtagswahl 2018: Amtliches Endergebnis | Bayerischer Landtag. *Bayerischer Landtag | Herzlich willkommen* [online]. Dostupné z: <https://www.bayern.landtag.de/abgeordnete/landtagswahl-2018/das-amtliche-endergebnis/>

28. října 2018 pak strana uspěla i v zemských volbách v Hesensku, kde získala 13,1 % hlasů. Vstupem do hesenského zemského sněmu tak AfD završila své úsilí o zajištění přítomnosti svých poslanců ve všech 16 zemských parlamentech. Od této chvíle strana zasedá jak ve Spolkovém sněmu, tak ve všech zemských sněmech, byť všude jako opoziční subjekt.¹³⁹

Svých doposud nejlepších výsledků na zemské úrovni však AfD dosáhla teprve v roce 2019. Jednalo se o trojí zemské volby na východě Německa, které se konaly v Braniborsku, Sasku a Durynsku. Ve všech třech volbách strana získala více než 20 % hlasů, přičemž v každé z těchto tří zemí se umístila na druhém místě. 1. září uspěla v Braniborsku, kde straně svůj hlas odevzdalo 23,5 % hlasujících, AfD tak zaostala o necelá tři procenta za vítěznými sociálními demokraty.¹⁴⁰

Ve stejný den se konaly volby v také Sasku. Zde AfD získala dokonce 27,5 % hlasů, za vítěznými křesťanskými demokraty ztratila necelých pět procent. Naopak sociální demokraté, kteří zvítězili v sousedním Braniborsku, zde obdrželi pouze 7,7 % hlasů.¹⁴¹

A konečně dne 27. října se uskutečnily volby v Durynsku. V této spolkové zemi s tradičně silnou podporou krajně levicové Die Linke vedl stranu AfD do voleb radikál Björn Höcke. AfD podpořilo 23,4 % voličů, vítězná Die Linke vedená dosavadním durynským premiérem Bodem Ramelowem získala 31 % hlasů.¹⁴²

Durynské volby a především následující dění byly v jistém smyslu přelomové. Především se jednalo o první volby v Německu od konce druhé světové války, ve kterých krajní pravice (v tomto případě AfD) a krajní levice (Die Linke) v součtu získaly více než 50 % hlasů. Z tohoto faktu plynul závěr, že bez alespoň

¹³⁹ Ergebnisse | Wahlen in Hessen. *Wahlen in Hessen* | [online]. Dostupné z: <https://wahlen.hessen.de/land-hessen/landtagswahl/ergebnisse>

¹⁴⁰ Der Landeswahlleiter – Brandenburger Wahlergebnisse - Landtagswahl 2019 - Ergebnistabelle Land. *Der Landeswahlleiter – Brandenburger Wahlergebnisse – Brandenburger Wahlergebnisse* [online]. Dostupné z: <https://www.wahlergebnisse.brandenburg.de/wahlen/LT2019/tabelleLand.html>

¹⁴¹ Wahlergebnisse - sachsen.de. *Startseite - Wahlen - sachsen.de* [online]. Dostupné z: <https://www.wahlen.sachsen.de/landtagswahl-2019-wahlergebnisse.php>

¹⁴² Landtagswahl Thüringen 2019. *Aktuelle Nachrichten - Inland Ausland Wirtschaft | tagesschau.de* [online]. Copyright © ARD [cit. 21.08.2021]. Dostupné z: <https://www.tagesschau.de/wahl/archiv/2019-10-27-LT-DE-TH/>

jedné z obou radikálních stran nemohla vzniknout zemská vláda. V případě Die Linke by se nejednalo o novou situaci, protože strana se již účastnila předchozí levicové zemské vlády, přičemž její člen Bodo Ramelow byl v minulém volebním období dokonce zemským ministerským předsedou. Takové řešení by bylo zároveň snadněji akceptovatelné německou politickou elitou i médií. Avšak zásadní rozdíl oproti předchozím durynským volbám v roce 2014 tkvěl především ve skutečnosti, že nyní levicové strany (Die Linke, SPD a Zelení) ztratily v zemském sněmu většinu. Středopravicové strany CDU a FDP se však zdráhaly podpořit vládu s účastí krajní levice. Složitá vyjednávání mezi jednotlivými frakcemi nakonec vyústila v překvapivé rozuzlení. Křesťanští demokraté spolu s liberály měli vytvořit menšinovou vládu podporovanou AfD. Tato nově utvořená poslanecká většina zvolila dne 5. února 2020 novým durynským předsedou vlády představitele FDP Thomase Kemmericha.

Kooperace poslanců CDU, FDP a AfD vedoucí ke zvolení Kemmericha premiérem se však setkala s odporem stranických centrál křesťanských demokratů i liberálů. Konání svých durynských spolustraníků ostře zkritizovala kancléřka Angela Merkelová, postup středopravicových stran kritizovaly rovněž levicové strany. Pod tímto politickým tlakem Kemmerich již 8. února 2020 rezignoval.¹⁴³ Následně byl novým ministerským předsedou zvolen opět Bodo Ramelow, který sestavil menšinovou vládu spolu se sociálními demokraty a Zelenými. Tato menšinová vláda si zajistila podporu prostřednictvím opoziční CDU. Politici se nakonec dohodli na uskutečnění předčasných voleb, které měly vyřešit nastalé politické provizorium.¹⁴⁴

Na konci listopadu 2019 si AfD zvolila nové vedení. Jako spolupředsedové byli zvoleni europoslanec Jörg Meuthen, který tak obhájil svůj dosavadní předsednický mandát, a rovněž saský politik Tino Chrupalla, který nahradil druhého z dosavadních spolupředsedů Alexandra Gaulanda, který už

¹⁴³ Durynský premiér Kemmerich kvůli podpoře od AfD končí. | E15.cz. E15.cz - *Byznys, politika, ekonomika, finance, události* [online]. Copyright © 2001 [cit. 21.08.2021]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/zahranicni/durynsky-premier-po-pouhem-dni-od-zvoleni-ohlasil-rezignaci-kemmerich-neustal-podporu-z-rad-afd-1366585>

¹⁴⁴ Tíšení durynské bouře. Novým zemským premiérem se stal levicový Bodo Ramelow — ČT24 — Česká televize. ČT24 — *Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR* — Česká televize [online]. Copyright © [cit. 21.08.2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3057880-tiseni-durynske-boure-novym-zemskym-premierem-se-stal-levicovy-bodo-ramelow>

nekandidoval. Gauland si za svého nástupce přál právě Chrupallu, zvolení předsednické dvojice Meuthen-Chrupalla rovněž vyjadřovalo snahu strany zbavit se nálepky extremistické organizace, protože ani jeden ze spolupředsedů nebyli členy Křídla.¹⁴⁵

Období let 2013-2019 se pro stranu AfD neslo ve znamení téměř neustálého vylepšování volebních zisků a s tím spojeného posilování svého významu na německé politické scéně. Strana uspěla v zemských volbách všech spolkových zemí, v celostátních volbách v roce 2017 i ve volbách do Evropského parlamentu v letech 2014 a 2019. Toto působení AfD bylo završeno právě trojím úspěchem v zemských volbách Saska, Durynska a Braniborska na podzim 2019. Strana se tak již plně etablovala na německé politické scéně, byť ve všech volených orgánech zůstala v opozici.

Politickou situaci nejen Německa však zásadně změnil příchod pandemie nemoci covid-19. Hrozba šíření nemoci a s tím související zavádění protipandemických opatření opanovaly rovněž německou politickou debatu. Vzhledem k tomu, že pandemie a reakce na ni nemá „levicové“ nebo „pravicové“ řešení, AfD, podobně jako další evropské pravavicově populistické strany, v prvních týdnech pandemie na jaře 2020 tápala v nalezení svého oficiálního stanoviska. Zpočátku kritizovala vládu za nedostatečná opatření proti šíření covidu, avšak později svůj postoj přehodnotila. V průběhu roku 2020 se pak postavila na stranu odpůrců protipandemických opatření. Tento přístup straně však bezprostředně příliv nových voličů nezajistil, zároveň téma pandemie odsunulo na vedlejší kolej téma migrace, na kterém se dosavadní politika strany vyprofilovala.¹⁴⁶

V důsledku tohoto vývoje začaly preference AfD v průzkumech stagnovat. Již v městských volbách v Hamburku v únoru 2020 obdržela strana pouhých 5,3 %

¹⁴⁵ Alternativa pro Německo má nové vedení, delegáti na sjezdu zvolili duo Jörg Meuthen a Tino Chrupalla | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. *iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy* [online]. Copyright © 1997 [cit. 07.10.2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/alternativa-pro-nemecko-afd_1911301828_nkr

¹⁴⁶ Alternativa pro Německo chystá kampaň, má ale problémy s tématy i jednotou | ČeskéNoviny.cz. *České noviny* | *ČeskéNoviny.cz* [online]. Copyright © Copyright 2021 ČTK [cit. 07.10.2021]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/alternativa-pro-nemecko-chysta-kampan-ma-ale-problemy-s-tematy-i-jednotou/2019559>

hlasů a jen těsně se dostala do zastupitelstva. Oproti minulým hamburským volbám konaným v roce 2015 se jednalo o horší výsledek, strana oslabila o 0,8 procenta.¹⁴⁷

Hamburský volební výsledek předznamenal další vývoj preferencí, resp. volebních výsledků strany. AfD oslabila ve dvojích zemských volbách konaných v březnu 2021. V Bádensku-Würtenbersku ji podpořilo 9,7 % voličů, tedy 5,4 % méně, než v roce 2016.¹⁴⁸ V Porýní-Falci dosáhla ještě slabšího výsledku, když získala 8,3 % hlasů, o 4,3 % méně, než před pěti lety.¹⁴⁹ Straně tak zřejmě příliš nepomohla ani předvolební cesta tří poslanců AfD – Alice Weidelové, Petra Bystroně a Robbyho Schlunda do Ruska, kde měli na programu jednání na ministerstvu zahraničí, v ruské centrální bance a se zástupci ruského parlamentu. Cílem cesty mělo být dle vyjádření představitelů AfD zlepšení německo-ruských vztahů. Petr Bystroň na Facebooku napsal: „Dnes jsme se setkali s předsedou zahraničního výboru ruského parlamentu, abychom hovořili o zlepšování německo-ruských vztahů. Shodli jsme se, že současný konfrontační kurz německé vlády způsobuje na obou stranách vážné škody“.¹⁵⁰

Stagnace možná souvisela i s dlouhodobou zátěží v podobě rizika sledování ze strany Spolkového úřadu na ochranu ústavy. Tento fakt by straně přinesl nálepku pravicového extremismu, čemuž se vedení strany snaží dlouhodobě zabránit. Do svízelné situace se v této souvislosti strana dostala v březnu 2020, kdy Spolkový úřad na ochranu ústavy oznámil, že zahájil sledování Křídla (Der Flügel), tedy radikální platformy uvnitř AfD (viz výše), z důvodu pravicově extremistických tendencí. Vedení strany reagovalo tlakem na platformu, který

¹⁴⁷ Bürgerschaftswahl Hamburg 2020. *Aktuelle Nachrichten - Inland Ausland Wirtschaft* | tagesschau.de [online]. Copyright © ARD [cit. 07.10.2021]. Dostupné z: <https://www.tagesschau.de/wahl/archiv/2020-02-23-LT-DE-HH/>

¹⁴⁸ Amtliches Endergebnis der Landtagswahl 2021: Baden-Württemberg.de. 301 *Moved Permanently* [online]. Copyright © picture alliance [cit. 07.10.2021]. Dostupné z: <https://www.baden-wuerttemberg.de/de/service/presse/pressemitteilung/pid/amtliches-endergebnis-der-landtagswahl-2021-1/>

¹⁴⁹ Ergebnis der Landtagswahl in Rheinland-Pfalz 2021 | Statista. • *Statista - das Statistik-Portal: Statistiken, Marktdaten & Studien* [online]. Copyright © Statista 2021 [cit. 07.10.2021]. Dostupné z: <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/3139/umfrage/endergebnis-der-landtagswahl-in-rheinland-pfalz/>

¹⁵⁰ Politici AfD před důležitými volbami vyrazili do Ruska za Sputnikem V - Seznam Zprávy. [online]. Copyright © 1996 [cit. 08.10.2021]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/politici-afd-pred-dulezitymi-volbami-vyrazili-do-ruska-za-sputnikem-v-146583>

měl vyústit v její rozpuštění. Po tomto vnitrostranickém tlaku došlo opravdu k samorozpuštění Křídla, které od té doby již nevyvíjí další činnost.¹⁵¹

Možnost sledování AfD jako celku ale zůstala i nadále otevřena. Podle neoficiálních informací, které pronikly do médií na jaře 2021, považoval úřad za extremistickou celou stranu, z čehož by plynula možnost jejího sledování. Podle rozhodnutí správního soudu v Kolíně nad Rýnem však kontrarozvědka prozatím sledovat AfD na celostátní úrovni nesmí.¹⁵²

Za této situace strana vstupovala do kampaně před volbami do Spolkového sněmu v roce 2021. Volební lídry měl podle původních plánů zvolit stranický sjezd v Drážďanech, který se konal 10.-11. dubna 2021. Na sjezdu však byl tento plán přehodnocen a delegáti se usnesli na tom, že lídry zvolí celá členská základna. Na sjezdu se však AfD usnesla, že jejím programovým cílem bude odchod z Evropské unie. Tento cíl byl odhlasován i přes nesouhlas spolupředsedy AfD a europoslance Jörga Meuthena. AfD rovněž schválila rezoluci, podle které odmítá karanténní uzávěru a také veškeré návrhy, které by vedly nucenému testování a povinnému očkování.¹⁵³

V květnu 2021 byli po celostranickém hlasování zvoleni jako lídři kandidátky Alice Weidelová a Tino Chrupalla, oba získali 71 % hlasů. Německými médii byla volba těchto kandidátů interpretována jako vítězství radikálů, byť Weidelová ani Chrupalla nebyli představiteli nedávno rozpuštěného Křídla. Na druhou stranu

¹⁵¹ Extremistické Křídlo německé AfD se rozpustí. Podvolilo se požadavku vedení strany — ČT24 — Česká televize. *ČT24 — Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize* [online]. Copyright © [cit. 07.10.2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3065556-extremisticke-kridlo-nemecke-afd-se-rozpusti-podvolilo-se-pozadavku-vedeni-strany>

¹⁵² Německý soud prozatím zakázal kontrarozvědce sledovat AfD na celostátní úrovni — ČT24 — Česká televize. *ČT24 — Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize* [online]. Copyright © [cit. 07.10.2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3278860-nemecky-soud-prozatim-zakazal-kontrarozvedce-sledovat-afd-na-celostatni-urovni>

¹⁵³ Alternativa pro Německo na sjezdu volební lídry nevybrala. Shodla se, že chce opustit EU — ČT24 — Česká televize. *ČT24 — Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize* [online]. Copyright © [cit. 07.10.2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3296387-alternativa-pro-nemecko-na-sjezdu-volebni-lidry-nevybrala-shodla-se-ze-chce-opustit-eu>

Chrupallův spolupředseda Jörg Meuthen si přál výběr umírněnějších kandidátů.¹⁵⁴

Kampaň před volbami v roce 2021 se však nesla v duchu jiných témat, než byl odpor proti imigraci či kritika koronavirových opatření. Hlavními tématy byly především otázky související s klimatickou změnou a ochranou životního prostředí. Zřejmě i z toho důvodu dosáhla svého dosud nejlepšího volebního výsledku strana Zelených, která skončila na třetím místě se ziskem necelých 15 %. Poprvé od spolkových voleb v roce 2002 zvítězili sociální demokraté, na druhém místě se umístila unie CDU/CSU. Naopak Alternativa pro Německo od minulých voleb v roce 2017 mírně oslabila, když obdržela 10,3 % hlasů, tedy o 2,3 % méně než o čtyři roky dříve. Zároveň se v pořadí stran propadla až na páté místo za liberální FDP.¹⁵⁵

Určitou útěchou za horší volební výsledek mohla být pro AfD skutečnost, že se jí podařilo zvítězit hned ve dvou spolkových zemích – v Sasku a v Durynsku. Tento fakt ale zároveň potvrdil dlouhodobý trend, a sice že voličské jádro AfD je v nových spolkových zemích, zatímco na západě Německa je pozice strany slabší.

Tento jev byl potvrzen i výsledkem strany v zemských volbách v nejlidnatější spolkové zemi Severní Porýní – Vestfálsko v květnu 2022, ve kterých AfD oproti předchozím tamním volbám oslabila o 2 %, když získala jen 5,4 % hlasů a jen těsně pronikla do zemského sněmu.¹⁵⁶

V této souvislosti je důležité připomenout 2022, že jarní měsíce roku 2022 byly obdobím rané fáze ruské invaze na Ukrajinu. Toto téma z velké části dominovalo politické debatě také v Německu, přičemž do určité míry se ve státech střední a

¹⁵⁴ AfD-Spitzenkandidaten: Sieg der Radikalen | Deutschland | DW | 25.05.2021. [online]. Copyright © 2021 Deutsche Welle [cit. 08.10.2021]. Dostupné z: <https://www.dw.com/de/afd-spitzenkandidaten-sieg-der-radikalen/a-57657510>

¹⁵⁵ Ergebnisse Deutschland - Die Bundeswahlleiterin. *Die Bundeswahlleiterin - Die Bundeswahlleiterin* [online]. Copyright © Der Bundeswahlleiter, Wiesbaden 2023 [cit. 04.05.2023]. Dostupné z: <https://www.bundeswahlleiter.de/bundestagswahlen/2021/ergebnisse/bund-99.html>

¹⁵⁶ Landtagswahl Nordrhein-Westfalen 2022. *Aktuelle Nachrichten - Inland Ausland Wirtschaft* | tagesschau.de [online]. Copyright © ARD [cit. 04.05.2023]. Dostupné z: <https://www.tagesschau.de/wahl/archiv/2022-05-15-LT-DE-NW/>

východní Evropy aktivizovaly ty politické síly, které požadovaly razantní postup proti Ruské federaci (zavádění hospodářských sankcí proti Rusku, materiální podpora Ukrajině apod.). V Německu prosazovali tento ostrý kurz především vládní Zelení, kterým právě v tomto období podle průzkumů výrazně rostly preference. Naopak podpora AfD po většinu roku více méně stagnovala. Je možné, že tento trend souvisel s předchozími mediálně probíranými otázkami vztahu AfD k Rusku.

Rok 2022 byl zároveň rokem, kdy německá vláda začala silněji akcentovat nutnost urychleného přijetí opatření majících za cíl zpomalit změnu klimatu. Toto téma bylo prosazováno rovněž Evropskou komisí. Zároveň docházelo ze strany Ruska v reakci na evropské sankce k omezování dodávek zemního plynu, přičemž v září 2022 došlo k explozím, které na dně Baltského moře poškodily plynovod Nord Stream 2, kterým měly v budoucnu začít proudit dodávky ruského plynu do Německa. Současně Zelení stále prosazovali plán, který zahájila již vláda Angely Merkelové, tedy úplné opuštění jaderné energetiky a odstavení zbylých jaderných elektráren v Německu. Tento plán byl z důvodu blížící se zimy a rizika možného nedostatku energie odsunut na duben následujícího roku. Symbolickým aktem, který zarámoval celoevropské úsilí o zlepšení životního prostředí, pak bylo odsouhlasení zákazu prodeje nových aut se spalovacím motorem od roku 2035.¹⁵⁷

Výše zmíněné problémy spjaté s energetickou krizí, pokračující válka na Ukrajině a spor o to, zda má Německo posílat na Ukrajinu svou vojenskou techniku, ale i opět ožívající migrační krize, to vše pravděpodobně přispělo k tomu, že preference Alternativy pro Německo začaly opět růst a na jaře 2023 se již AfD v průzkumech opět začala předstihovat Zelené a umísťovat se na třetím místě. AfD totiž v tomto období požadovala spíše rychlé ukončení bojů na Ukrajině, než podporu války až do porážky Ruska, odmítala ukončení jaderné energetiky a v širším smyslu kritizovala celý koncept klimatické politiky Evropské

¹⁵⁷ Od roku 2035 bez spalovacích motorů. Europoslanci přijali novou regulaci, zahrnuje však i výjimky | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. *iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy* [online]. Copyright © 1997 [cit. 04.05.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/regulace-evropsky-parlament-eu-auta-emise-co2_2302142107_ula

unie. Zároveň se ale AfD musela potýkat se skutečností, že Spolkový úřad pro ochranu ústavy označil mládežnickou organizaci strany za extremistickou.¹⁵⁸

Přes tento pro stranu problematický vývoj slavila AfD v průběhu roku 2023 poměrně významné úspěchy, byť spíše symbolického charakteru. V červnu toho roku získala AfD poprvé v historii křeslo zemského rady v okrese Sonnenberg V Durynsku. Kandidát AfD Robert Sesselmann tam v druhém kole přímé volby zvítězil nad kandidátem CDU Jürgenem Köpperem, když obdržel 52 % hlasů.¹⁵⁹

Ve druhé polovině roku 2023 pak Alternativa pro Německo dosáhla prozatím vrcholu své popularity, když se v průzkumech veřejného mínění propracovala celostátně až na druhé místo za křesťanské demokraty. Její podpora se promítla i do výsledků některých voleb na lokální úrovni. V prosinci 2023 zvítězil kandidát AfD Tim Lochner ve volbě starosty města saského města Pirna.¹⁶⁰

Zkraje roku 2024 však popularita AfD mírně oslabila, což mohlo mít několik příčin. Jednak mediální zveřejnění informace o schůzce pravicových politiků ve Wannsee, kde měli mimo jiné diskutovat o možnosti deportací imigrantů z území Německa. Tato zpráva vedla ke svolání masových demonstrací proti krajní pravici i proti samotné AfD.¹⁶¹ Druhým důvodem mohlo být založení nové radikálně levicové strany Spojenectví Sahry Wagenknechtové (Bündnis Sahra Wagenknecht, BSW). Sahra Wagenknechtová, poslankyně zvolená za krajně levicovou stranu Die Linke (Levice), se se svojí původní stranou rozešla kvůli svým konzervativním názorům na otázky spjaté s imigrací i v náhledu na válku

¹⁵⁸ 'Ohrožují demokracii.' Německá kontrarozvědka označila mládežnickou organizaci AfD za extremisty. | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. *iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy* [online]. Copyright © 1997 [cit. 04.05.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/nemecko-kontrarozvedka-afd-mladeznicka-organizace-extremismus_2304261255_nel

¹⁵⁹ AfD povzbudil „modrý zázrak“ ze Sonnenbergu, chce vlastního kandidáta na kancléře - Echo24.cz. *Echo24.cz - Názorový deník* [online]. Copyright © Echo Media, a.s. [cit. 30.07.2023]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/HLJg3/zpravy-svet-nemecko-afd-ma-prvniho-okresniho-radu-volby>

¹⁶⁰ AfD má poprvé křeslo starosty velkého města. Kousek za českými hranicemi - Novinky.cz. *Novinky.cz – nejčtenější zprávy na českém internetu* [online]. Copyright © 2003 [cit. 03.03.2024]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-evropa-afd-ma-poprve-kreslo-starosty-velkeho-mesta-kousek-za-ceskymi-hranicemi-40454592>

¹⁶¹ AfD po protestech zaznamenala největší propad v průzkumech za dva roky - Seznam Zprávy. [online]. Copyright © 1996 [cit. 03.03.2024]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/zahranicni-afd-po-protestech-zaznamenala-nejvetsi-propad-v-pruzkumech-za-dva-roky-244560>

na Ukrajině. Je možné, že její nová formace odčerpala část voličů nejen straně Die Linke, ale právě i AfD.¹⁶²

Shrneme-li vznik a vývoj a působení Alternativy pro Německo, můžeme konstatovat, že se jedná o typický projev vzestupu pravicového populismu v Evropě. Jednalo se o reakci na stav německé politiky ve druhém desetiletí 21. století, kdy stále větší části německé veřejnosti chyběla strana tohoto typu, v tomto ohledu se tedy jedná o jakési „vyplnění mezery“ v politickém spektru. Strana se přitom nejprve profilovala jako konzervativně-liberální (konzervativní ve společenských tématech, liberální v ekonomických otázkách), přičemž později se přesunula k národně konzervativním až nacionalistickým pozicím.

Strana se vyprofilovala svým jednoznačným postojem k masové nelegální migraci, kterou jasně odmítala a požadovala striktní protimigrační opatření. Později v období pandemie se podobně jako jiné pravicově populistické politické strany stavěla proti přísným uzávěrám a proti povinnému očkování. V zahraniční politice apelovala spíše na diplomatické řešení války na Ukrajině a v téže době se stavěla i proti evropské zelené tranzici. Kombinace těchto postojů přispěla k vytvoření poměrně velké voličské skupiny, která celostátně dlouhodobě převyšuje 10 % voličů, přičemž výrazně silnější je na východě Německa. V případě pokračující války na Ukrajině a zhoršujících se ekonomických podmínek v Německu je pravděpodobné, že AfD svou pozici ještě posílí. Tento trend je znatelný již v současnosti, kdy preference AfD podle šetření všech agentur na jaře a v létě 2023 výrazně vzrostly a straně vyjadřovalo podporu zhruba 20 % voličů.¹⁶³

3.2 Francie

Působení krajní pravice má ve Francii dlouholetou tradici. Ultrapravicová politika měla v minulosti mnoho podob a vycházela z různých historických kořenů. Od založení třetí francouzské republiky země zažila několik vln pravicového

¹⁶² Jednejme s Ruskem a zrušme sankce, vyzývá nová německá partaj - Novinky.cz. *Novinky.cz – nejčtenější zprávy na českém internetu* [online]. Copyright © 2003 [cit. 03.03.2024]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-evropa-jednejme-s-ruskem-a-zrusme-sankce-vyzyva-nova-nemecka-partaj-40458777>

¹⁶³ Podpora AfD dál roste. Má už 22 procent a překonala všechny vládní strany - Echo24.cz. *Echo24.cz - Názorový deník* [online]. Copyright © Echo Media, a.s. [cit. 29.07.2023]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/HcX3j/zpravy-svet-popularita-afd-v-nemecku-dal-roste>

populismu. Na přelomu 80. a 90. let 19. stol. sklízel úspěchy boulangérismus, jakási směs vlastenectví a sociální cítění ve prospěch lidu, přičemž tematicky čerpal ze ztráty Alsaska-Lotrinska a francouzského revanšismu. Jeho organizační struktura však nebyla jasná, hnutí bylo zřejmě ovládáno monarchistickou pravíci. Roku 1956 pak slavil překvapivý volební úspěch Pierre Poujad, který kritizoval výši daní. Poujadova Unie obrany obchodníků a řemeslníků se zaměřovala výlučně na střední třídu (hovoří se o revoltě části střední třídy, především té, které byla oslabena nástupem konzumní společnosti), ale v souvislosti s ním se užívá i pojmu „reakcionářský populismus“ nebo „národní populismus“.¹⁶⁴

Avšak doslova symbolem novodobé krajně pravicové politiky se ve Francii stala Národní fronta (Fronta National, FN), politická strana založená v roce 1972. Strana vzešla z prostředí francouzské extrémní pravice, pro niž měly zásadní význam dvě historické etapy: 1.) vznik „Francouzského státu“ (tedy vichystického režimu, odmítajícího odkaz Velké francouzské revoluce a republikánství) a začátek naplnění takzvané národní revoluce, 2.) dekolonizace, zejména pak alžírská válka. I proto lze nalézt reflexi těchto témat u FN.¹⁶⁵

U první z obou etap můžeme vystopovat kořeny pozdějšího antisemitismu francouzské krajní pravice. S nacistickým Německem kolaborující vláda ve Vichy se obecně zasadila o vyloučení všech a všeho „nenárodního“ z veřejného života, tedy zejména komunistů a Židů. Právě pro ně byl již v říjnu 1940 vydán Židovský statut (Statut des Juifs), a to bez nátlaku nacistů. Vichystický režim, vytvořený po porážce na jaře 1940, sliboval obnovu Francie v kontrarevolučním duchu. Symbolem této obnovy se stal maršál Pétain, jehož osobnost zůstává součástí extrémně pravicového pantheonu i v současnosti. Druhá zmiňovaná etapa byla neméně důležitá, neboť dekolonizace a zvláště pak alžírská válka přinesly do francouzské politiky rasistické tendence. Tato válka o nezávislost tří alžírských departementů měla za následek zformování různorodého hnutí za udržení francouzského Alžírsku, což mělo mimo jiné vliv na tehdejší francouzskou

¹⁶⁴ KUBÁT, Michal, Martin MEJSTŘÍK a Jiří KOCIAN, ed. *Populismus v časech krize*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, ISBN 978-80-246-3439-5, s. 60.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 60.

extrémní pravici. Dalším stmelujícím prvkem francouzských pravicových populistů bylo také katolictví, resp. ultrakonzervativní katolický nacionalismus.¹⁶⁶

Dlouholeté působení Národní fronty na francouzské politické scéně je nedílně spojeno se jménem Jean-Marie Le Pena, který převzal vedení strany v roce 1972. Původně strana vznikla pod názvem Národní fronta pro francouzskou jednotu (Front national pour l'unité française) jako organizace umožňující integraci různých radikálně pravicových hnutí, mimo jiné i Nového řádu (Ordre Nouveau). V roce 1974 pak Jean-Marie Le Pen poprvé kandidoval ve francouzských prezidentských volbách, avšak obdržel pouhých 0,75 % hlasů. Vzestup Národní fronty začal až ve druhé polovině 70. let, kdy strana dokázala využít negativních dopadů tehdejší hospodářské krize. Na konci tohoto desetiletí vešlo ve známost volebním heslem „Jeden milion nezaměstnaných, jeden milion přistěhovalců“, které se v té době objevovalo na plakátech.¹⁶⁷

Jean-Marie Le Pen dokázal pro Národní frontu vybudovat nejsilnější pozici na pravém pólu politického spektra. Přes uvedené obtížné počátky v 70. letech, kdy se straně ještě nedařilo oslovovat větší množství voličů, se FN v 80. letech dočkala prvních volebních úspěchů.¹⁶⁸

Ačkoliv se Le Pen nezapojil do prezidentských voleb v roce 1981, jelikož mu strana nedokázala zajistit dostatečnou podporu pro kandidaturu (minimálně 500 podpisů především místních zastupitelů), neměl tento nezdar vliv na další vzestup FN. Příčiny tohoto trendu lze najít v procesu změny politické situace ve Francii. Zatímco v letech 1958-1981 vládla zemi pouze gaullistická pravice, po vítězství kandidáta Socialistické strany (Parti socialiste, PS) Françoise Mitterranda v prezidentských volbách a samotné PS v následných volbách parlamentních se dostala k moci dosavadní dlouholetá opozice. Ta ve svých volebních programech slibovala rázné zásahy státu do ekonomiky, což se také v letech 1982 a 1983 dělo, ale nevyřešilo to ekonomickou a sociální situaci.

¹⁶⁶ KUBÁT, Michal, Martin MEJSTŘÍK a Jiří KOCIAN, ed. *Populismus v časech krize*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, ISBN 978-80-246-3439-5, s. 60-61.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 62.

¹⁶⁸ DANICS, Štefan a Ladislava TEJCHMANOVÁ. *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2017, ISBN 978-80-7452-122-5, s. 220.

Následně došlo rovněž k postupnému sbližování názorů na řešení situace ze strany levice i pravice. Toho pak využila FN, jejíž skutečný rozmach je datován právě do první poloviny 80. let.¹⁶⁹

Prvním výrazným úspěchem strany, byť zatím jen na lokální úrovni, byly místní volby v Dreux v roce 1983. Zde uspěl tehdejší generální tajemník FN Jean-Pierre Stirbois, což FN pomohlo nastavit strategii úspěšně aplikovanou v dalším politickém boji. Ukázalo se, že rozvoj komunální politiky představuje pole pro spolupráci s parlamentní pravíci na místní úrovni. Tehdy se obě největší pravicové strany Unie pro francouzskou demokracii (Union pour la démocratie française, UDF) a Sdružení pro republiku (Rassemblement pour la République, RPR) stavěly k takové spolupráci velmi kladně, protože vytvoření koalice s FN v Dreux umožnilo vítězství pravice v tomto tehdy „levicovém městě“. Toto vítězství v rámci koalice tak umožnilo FN „vystoupit z anonymity“. Ostatní politické subjekty totiž do té doby považovaly FN pouze za efemérní vzepětí stoupenců „archaických“ myšlenek. Tehdejší myšlenky Stirboise tuto situaci změnilo. Jeho působení by se dalo shrnout do dvou základních pilířů – šlo o snahu nalézt možnosti spolupráce s pravíci se záměrem dostat se k moci a 2) zjednodušit politický program FN, který tím pádem nabyl více populistických rysů s důrazem na propojení mezi lídrem a jeho voliči.¹⁷⁰

Brzy se dostavily úspěchy také na celostátní úrovni. Nejprve v roce 1984 FN obdržela 11 % hlasů ve volbách do Evropského parlamentu, následně získala roku 1986 9,8 % hlasů ve volbách do Národního shromáždění, což jí vyneslo zisk 35 poslaneckých křesel. V této souvislosti je však třeba upozornit na skutečnost, že zisk nemalého množství poslaneckých mandátů byl umožněn předchozí změnou volebního zákona schválenou roku 1985. Tato změna byla naplněním slibu prezidenta Mitterranda přejít z původního dvoukolového většinového volebního systému na systém proporční. Avšak po vítězství pravice právě ve volbách roku 1986 a začátku prvního období kohabitace se koalice

¹⁶⁹ KUBÁT, Michal, Martin MEJSTŘÍK a Jiří KOCIAN, ed. *Populismus v časech krize*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, ISBN 978-80-246-3439-5, s. 62.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 62-63.

UDF a RPR rozhodla znovu změnit volební zákon do původní podoby, což znemožnilo FN další úspěch v následujících parlamentních volbách.¹⁷¹

Strana proto nadále sbírala úspěchy především ve volbách do Evropského parlamentu, ve kterých je uplatňován poměrný systém. Zároveň kandidát Národní fronty obvykle získal poměrně vysoký počet hlasů ve volbách prezidentských. Roku 1988 tak Jena-Marie Le Pen získal 14,4 % hlasů v prvním kole prezidentské volby. Zhruba od poloviny 80. let si tedy strana vytvořila pevné voličské jádro čítající přibližně 10-15 % voličů, což představovalo volební ztráty jak pro levici, tak pro konzervativní pravici. To se potvrdilo ve volbách do Evropského parlamentu v roce 1994, kdy stranu podpořilo 10,4 % voličů, avšak na tento úspěch se straně roku 1999 nepodařilo navázat, když zaznamenala propad na pouhých 5,7 %.¹⁷²

Zajímavou úlohu sehrála FN v roce 1992, kdy prezident Francois Mitterrand předložil k referendu Maastrichtskou smlouvu, v níž šlo o vytvoření budoucí společné měny. Ve veřejném prostoru nebyly příliš slyšet hlasy těch, kteří měli ze společného evropského trhu zisk, tj. průmyslníků, velkých pěstitelů obilí atd., ale viditelné byly především protesty obětí svobodné konkurence nebo bruselských ometení. Zdůrazňovali, že sociální výdaje některých členských zemí jako Španělska nebo Itálie, byly menší než ty, které zatěžovaly francouzské výrobce. Pravice i levice byly proto rozděleny. Na levici byli socialisté pro, avšak komunisté proti. Na pravici byli bývalý prezident Valéry Giscard d'Estaing, předseda Hnutí pro Republiku Jacques Chirac či Édouard Balladur, proti se postavili mj. představitelé umírněné pravice Philippe Séguin či Philippe de Villiers a za krajní pravici právě Jean Marie Le Pen. Je tedy zřejmé, že ve vztahu k některým otázkám evropské integrace mohla Národní fronta nalézat spojence i

¹⁷¹ KUBÁT, Michal, Martin MEJSTŘÍK a Jiří KOCIAN, ed. *Populismus v časech krize*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, ISBN 978-80-246-3439-5, s. 64.

¹⁷² DANICS, Štefan a Ladislava TEJCHMANOVÁ. *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2017, ISBN 978-80-7452-122-5, s. 221.

mezi jinými názorovými proudy. Referendum skončilo těsným vítězstvím zastánců „Maastrichtu“, když zvítězili poměrem 51:49.¹⁷³

Svého vrcholného úspěchu v éře Le Penova předsednictví se FN dočkala při prezidentských volbách roku 2002, kdy Jean-Marie Le Pen získal v prvním kole 16,86 % hlasů (přibližně 4,8 milionu voličů) a překvapivě postoupil do druhého kola. V reakci na úspěch krajně pravicového kandidáta všechny mainstreamové politické strany, včetně krajní levice, vyzvaly své voliče, aby ve druhé kole hlasovali pro kandidáta umírněné pravice Jacquese Chiraca. Ve druhé kole pak Jacques Chirac skutečně drtivým způsobem zvítězil, když obdržel 82,2 % hlasů, zatímco Le Pen podpořilo jen necelých 18 % voličů.¹⁷⁴

Po roce 2002 započal pozvolný ústup z vydobytých pozic, v prezidentských volbách roku 2007 Le Pen neuspěl s tématem tzv. „národní preference“, tj. upřednostňování rodilých Francouzů v oblasti bydlení, sociálního zabezpečení apod. Radikálněji naladěné pravicové voliče totiž dokázal lépe oslovit bývalý ministr vnitra Nicolas Sarkozy, který se rozhodl jejich hlasy ve volební kampani získat prostřednictvím populistické rétoriky a některých témat Národní fronty, jakými byly zákon a pořádek, imigrace, multikulturní společnost či morální hodnoty. Výsledkem byl pro Sarkozyho zisk 31,18 % hlasů voličů, zatímco Le Pen obdržel pouze 10,44 % hlasů. Odliv voličů zaznamenala FN i ve volbách do Evropského parlamentu, když v roce 2009 získala jen 6,4 % hlasů, což jí vyneslo 3 křesla v EP, tedy o čtyři mandáty méně v porovnání s volbami v roce 2004.¹⁷⁵

Od konce 80. let do současnosti je FN pevně usazena ve francouzském stranickém systému jako jeho důležitá a konstantní součást, která zároveň od začátku vystupovala proti establishmentu, který Le Pen označil za „bandu čtyř“ (čtyři nejdůležitější politické strany – socialistická strana, komunistická strana, Sdružení pro republiku a Unie pro francouzskou demokracii, které si dlouhodobě rozdělovaly křesla ve francouzském parlamentu). Od svého počátku se FN

¹⁷³ FERRO, Marc. Dějiny Francie. Přeložil Jitka MATĚJŮ, přeložil Doubravka OLŠÁKOVÁ. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Dějiny států, ISBN 978-80-7106-403-9, s. 383.

¹⁷⁴ DANICS, Štefan a Ladislava TEJCHMANOVÁ. *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2017, ISBN 978-80-7452-122-5, s. 221.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 221.

stavěla proti korupci a vysokým daním, součástí jejího programu a rétoriky je rovněž boj proti imigraci. Hospodářskou krizi po roce 2008 chápala FN jako důsledek dlouhodobých problémů francouzského státu a společnosti, přičemž základními příčinami měla být imigrace a členství v Evropské unii. Příмым důsledkem této krize je dle FN jak ztráta francouzské identity, související s tlakem imigrantů prosazujících především islám, tak státní suverenity. V jádru těchto ideových východisek se mohl nacházet rasistický předsudek skrytý celou řadou různých pojmů, zejména pod termínem identita. FN považovala za viníka tohoto stavu politickou elitu, která byla kritizována jako celek (zde je patrný její silný antiestablishmentový a antiparlamentní ráz). Rozdíly panují i v názoru na ostatní politické strany, pravici FN sice odmítá, ale nalézá u ní jisté pozitivní rysy, levici, především komunisty a trockisty, je prezentována jako skutečný nepřítel. Politická elita tak obecně představuje propojený celek, který brání skutečné, „té pravé“ Francii převzít osud do vlastních rukou. Podle Národní fronty může do určité míry za soudobý špatný stav francouzské politiky také politická krize z roku 1968, v této tezi se ovšem shodovala i s Nicolasem Sarkozym a částí parlamentní pravice. V rámci strany však byly zaznamenány i takové představy, že ztráta francouzské identity začala již Velkou francouzskou revolucí roku 1789, což je tradiční názor části francouzské extrémní pravice.¹⁷⁶

FN se též dlouhodobě zasazuje o rázná řešení výše zmíněných problémů, které sužují Francii a neumožňují jí být „sama sebou“. Především jde o vyřešení imigrace, což ovšem neznamená jen zastavení přistěhovaleckých vln. Již v roce 2014 FN navrhovala až dvacetinásobné snížení počtu přijímaných imigrantů z přibližně 200 000 na 10 000 ročně či znemožnění slučování rodin, ale rovněž vystoupení Francie ze Schengenského prostoru či dokonce vyhoštění již usazených cizinců – především „nepřizpůsobivých“ a kriminálních živlů. Pomocí těchto opatření by měla být zároveň vyřešena otázka identity a mělo by dojít k naplnění jednoho ze základních bodů programu FN – zákazu tzv. náboženských komunit.¹⁷⁷

¹⁷⁶ KUBÁT, Michal, Martin MEJSTŘÍK a Jiří KOCIAN, ed. *Populismus v časech krize*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, ISBN 978-80-246-3439-5, s. 62.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 65-66.

Evropská unie je stranou vnímána na jedné straně jako garant pozitivního vývoje ve smyslu sjednocení evropských národů, na druhé straně je však zásadně odmítána forma tohoto sjednocení. FN se staví proti současné podobě integrace už z toho důvodu, že podle ní dochází ke ztrátě suverenity členských států a zároveň EU vnímá jako neoliberální a technokratický koncept. Jedním z požadavků FN tedy bylo rovněž vystoupení z eurozóny. Zároveň FN požaduje také uplatnění „národní priority“ také v oblasti ekonomické. FN tak ve svém volebním programu zdůraznila pomoc francouzské ekonomice tím, že francouzské produkty a služby dostanou přednost, v této souvislosti se hovoří o tzv. ekonomickém vlastenectví. Současná Evropská unie je podle FN zaměřena proti „obyčejným“ lidem Evropy a Francie je pak první obětí evropského sjednocování, především z hlediska finančního a ekonomického.¹⁷⁸

FN také přišla s požadavkem na demokratizaci Francie, ke které dojde v okamžiku, kdy se „pravým“ Francouzům vrátí skutečná moc rozhodovat. Jedním z důležitých mechanismů, který by měl dosažení tohoto cíle umožnit, je ústavní ukotvení institutu lidové zákonodárné iniciativy (a tedy odebrání zákonodárné iniciativy politikům). Ústava by se dále mohla opět měnit jen a pouze prostřednictvím referenda. V ekonomické oblasti se pak FN zaměřuje především na prosazování podpory menším a středním podnikům a také zemědělcům a řemeslníkům. Ti tvoří jádro francouzské ekonomické síly, které je dle FN oslabeno státem kvůli vysokým daním a okleštěné Evropskou unií kvůli evropskému právu.¹⁷⁹

Z výše uvedených ideových a programových východisek strany je zřejmé, že profil FN zcela odpovídá ostatním evropským pravicově populistickým stranám. Ať už se jedná o důraz na odmítnutí imigrace, hodnotový konzervatismus či podporu drobných podnikatelů. Směsí těchto požadavků se strana snaží dlouhodobě oslovovat voliče, byť s průběžnými inovacemi reagujícími na aktuální politickou situaci. V případě FN je ovšem významný ještě další důležitý aspekt,

¹⁷⁸ KUBÁT, Michal, Martin MEJSTŘÍK a Jiří KOCIAN, ed. *Populismus v časech krize*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, ISBN 978-80-246-3439-5, s.66.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 66-67.

který hraje roli při získávání větší voličské přízně, a tím je osobnost charizmatického lídra.

Právě osobnost Jean-Marie Le Pena dokázala straně dlouhodobě zajišťovat volební úspěchy. Le Pen mohl být částí francouzských voličů vnímán jako zosobněné vyjádření nesouhlasu s politickými, ekonomickými a sociálními poměry, zároveň pro ně byl však jen stěží představitelnou vládní alternativou. Byl schopen vyvolat a utvrzovat představu, že přináší nové, dosud neformulované otázky, které ostatní aktéři nepřijímali jako legitimní, avšak voliči je pocítovali jako zásadní. Všechny francouzské politické strany s výjimkou komunistů daly tvář v tvář volebním úspěchům FN v některých otázkách Le Penovi částečně za pravdu, především v oblasti imigrační politiky.¹⁸⁰

Právě tato skutečnost byla patrně jednou z příčin, proč po prezidentských volbách roku 2002 došlo k určitému opotřebení Le Penovy strategie, které se projevilo stagnací volebních zisků. Svou roli v tomto ohledu mohla sehrát i dlouhá doba působení Le Pena na politické scéně, která trvala již zhruba 30 let. FN se proto rozhodla pro postupnou generační změnu.

Původně byla za logickou pokračovatelku Le Penovy politiky považována jeho nejstarší dcera Marie-Caroline. Ta však spolu s manželem přestoupila do odštěpeneckého Národního republikánského hnutí (Mouvement National Républicain, MNR), které roku 1999 založil dosavadní „muž číslo dvě“ Národní Fronty, Bruno Mégret. Teprve po tomto rozkolu vstoupila do popředí Le Penova nejmladší dcera Marine. Přestože byla Marien Le Penová od roku 2005 představována jako možná budoucí předsedkyně strany, uvažoval se spíše o mužských nástupcích Le Pena – objevovala se jména jako Carl Lang či Bruno Gollnisch. Změna proto musela přijít postupně. Její prvním náznakem bylo Le Penovo rozhodnutí, že se nebude ucházet o post stranického předsedy a že nebude kandidovat v prezidentských volbách v roce 2012. Volby nového předsedy se pak konala sjezdu strany v Tours dne 16. ledna 2011. Výraznou většinu hlasů na svou stranu získala Marine Le Penová, kterou podpořilo 67,7 %

¹⁸⁰ KUBÁT, Michal, Martin MEJSTŘÍK a Jiří KOCIAN, ed. *Populismus v časech krize*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, ISBN 978-80-246-3439-5, s. 68.

delegátů a zcela jednoznačně tak porazila svého protikandidáta Bruna Gollnische. Oproti Gollnischovi měla Le Penová na své straně několik výhod – podporovala jí většina stranického aparátu kontrolovaného jejím otcem, od něhož dostala plnou podporu (Le Pen tak měl zdánlivou jistotu, že jeho vliv ve straně zůstane zachován), rovněž byla více medializovaná, než její protikandidát. Personalizace politiky tak byla jedním ze zásadních faktorů politické moci Le Penova rodinného klanu. Nástup Le Penovy dcery Marine do čela strany byl bezpochyby úspěšným tahem, který umožnil zachování pozice autoritativního charismatického lídra, byť v poněkud umírněnější podobě. Marine Le Penová se totiž snažila stranu zbavit nálepky extrémní pravice. Její otec se však svými výroky stále více dostával do střetu s touto strategií „oddémonizování“. Neshody mezi nimi pak vyvrcholily po Le Penových výrociích z dubna 2015, označující plynové komory v nacistických vyhlazovacích táborech za „detail historie“. V reakci na toto tvrzení, které poprvé pronesl již roku 1987, se Marine Le Penová rozhodla svého otce veřejně vyzvat k odchodu do politického důchodu, nahradila ho v čele kandidátky pro regionální volby v Provence svou neteří Marion Mérechal-Le Penovou a na mimořádném stranickém sjezdu v srpnu 2015 jej dokonce nechala ze strany vyloučit.¹⁸¹

Paradoxně však Le Penová svou politickou dráhu postavila na politickém dědictví po otci, které bylo nezanedbatelné. Národní fronta byla dlouhodobě zafixována na francouzské politické scéně, představovala určitou značku, které byla věrná velká skupina voličů. Marine Lepenové se podařilo „změkčit“ některé postoje strany a tím jí učinit přijatelnější pro širší spektrum voličů. Pod jejím vedením také začal stoupat počet členů strany. K 1. 11. 2014 měla mít strana údajně 83 000 platících členů, tj. dvojnásobek počtu ze začátku roku 2012. Rovněž došlo k omlazení stranické základny, protože do strany začali být přijímáni mladí lidé, kterým byl slibován stranický růst. Symbolem tohoto trendu se stala právě neteř Marine Le Penové, Marion-Mérachal Le Penová, která byla do parlamentu zvolena ve svých 22 letech. Důvody přitažlivosti strany pro mladou generaci mohou být různé. Pro některé z mladých členů strany může být

¹⁸¹ KUBÁT, Michal, Martin MEJSTŘÍK a Jiří KOCIAN, ed. *Populismus v časech krize*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, ISBN 978-80-246-3439-5, s. 68-69.

atraktivní stranická linie, hlásající, že FN ochraňuje společensky nejslabší a ty, kteří nikoho nezajímají – „les invisibles“. Pro některé z nich je členství formou vzpoury proti světu a zemi neslibující jim dobrou budoucnost. Eurofobie Národní fronty oslovuje pro změnu ty z nich, kteří nemají rádi Brusel, sní o hranicích a ochraně, nedůvěřují Evropě a tradiční politické strany jsou pro ně příliš umírněné.¹⁸²

Samotná Marine Le Penová v počátcích své předsednické role zachovala akcentování pro stranu stěžejních témat. Evropskou unii charakterizovala jako „eurodiktaturu“, která je „svým způsobem novým druhem totalitního režimu“. Podle jejího názoru nelze Evropskou unii reformovat, je zapotřebí ji zrušit. Konstatovala, že „Evropská unie je eurodiktatura a jakmile si uvědomí, že různé národy se snaží obnovit svou ztracenou suverenitu, použije doslova všechny prostředky, včetně těch vyloženě protiústavních a protidemokratických s cílem zachovat privilegia euroelity“. Rovněž uvedla, že sama věří v „Evropu suverénních národních států, které budou rozhodovat o svém směřování“. Globalizaci považuje za „formu totalitarismu“.¹⁸³

Před nástupem Donalda Trumpa do funkce amerického prezidenta Le Penová rovněž kritizovala zahraniční politiku USA. Zásahy Spojených států do mezinárodní politiky označila za „devastující“. Konstatovala, že USA se snaží Evropskou unii podřídit svým zájmům a ta se proti tomu nikterak rázně nestaví. Národní fronta odmítla možné uzavření tzv. transatlantické dohody o volném obchodu – TTIP, otevřeně se též stavěla k možnému vystoupení Francie ze Sveroatlantické aliance (NATO).¹⁸⁴

Le Penová rovněž kritizovala německou kancléřku Angelu Merkelovou za proamerickou politiku Spolkové republiky, v případě řecké dluhové krize byla pro vystoupení Řecka z eurozóny. Stejně jako jiné pravicově populistické euroskeptické strany se i Národní Fronta pod vedením Marine Le Penové stavěla odmítavě k migrační vlně v roce 2015. Le Penová argumentovala takto:

¹⁸² DANICS, Štefan a Ladislava TEJCHMANOVÁ. *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2017, ISBN 978-80-7452-122-5, s. 223-224.

¹⁸³ Tamtéž, s. 224.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 225.

„Když přijdou imigranti do naší země, je to proto, že je Francie jednou z nejatraktivnějších zemí – zdarma nabízí ubytování, stravu, vzdělávání, zdravotní péči... Nemáme již zdroje a je třeba vyslat silný signál: nemůžeme vás již vítat, nemáme již prostředky, máme 7 milionů nezaměstnaných a 9 milionů chudých lidí...“. Podle názoru Le Penové imigranty přitahuje francouzský sociální stát.¹⁸⁵

Vstřícnou politiku naopak FN razí směrem k Ruské Federaci a k prezidentu Vladimíru Putinovi. FN se vyjádřila kriticky k protiruským sankcím a zároveň uznala zákonnost referenda a následné anexe Krymu Ruskem. Kriticky se stavěla též k ukrajinské vládě a zhoršenou bezpečnostní situaci na Ukrajině přičítala na vrub politice USA a Evropské unie.¹⁸⁶

Le Penová také několikrát navštívila Moskvu. S Vladimírem Putinem se Le Penová osobně sešla před prezidentskými volbami na jaře roku 2017. Putin schůzku okomentoval slovy: „Přikládáme velkou důležitost našim vztahům s Francií a snaze udržovat hladké vztahy s držiteli moci i opozičními zástupci“.¹⁸⁷

V ruském prostředí se Národní fronta pod vedením Le Penové rovněž pokoušela zajistit financování své politické kampaně. Strana si roku 2014 vzala půjčku u První česko-ruské banky. Když média zveřejnila zprávu o půjčce, Národní fronta tento svůj krok obhajovala tvrzením, že francouzské banky jí nebyly ochotny peníze půjčit. Později musela strana čelit žalobě ruské firmy u moskevského soudu kvůli nesplacení částky ve výši 9 milionů eur, nicméně v červnu 2020 se strana s ruským věřitelem dohodla na mimosoudním vyrovnání.¹⁸⁸

¹⁸⁵ DANICS, Štefan a Ladislava TEJCHMANOVÁ. *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2017, ISBN 978-80-7452-122-5, s. 225.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 225..

¹⁸⁷ Le Penová se v Moskvě sešla s Putinem - Novinky.cz. *Novinky.cz – nejčtenější zprávy na českém internetu* [online]. Copyright © 2003 [cit. 20.11.2021]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/clanek/le-penova-se-v-moskve-sesla-s-putinem-40028541>

¹⁸⁸ Strana Marine Le Penové se dohodla s ruským věřitelem, dluží mu devět milionů eur — ČT24 — Česká televize. *ČT24 — Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize* [online]. Copyright © [cit. 20.11.2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3111593-strana-marine-le-penove-se-dohodla-s-ruskym-veritelem-dluzi-mu-devet-milionu-eur>

Tato kauza nebyla jedinou aférou vzniklou v souvislosti s financováním Národní fronty. Někdejší europoslanec, místopředseda FN a zároveň partner Marine Le Penové Louis Aliot musel roku 2017 čelit obvinění, že fiktivně zaměstnával stranické činitele jako poslanecké asistenty. Peníze na jejich mzdy byly čerpány z rozpočtu Evropského parlamentu, místo ze stranické pokladny.¹⁸⁹

Od převzetí FN Marine Le Penovou a nastavení nového politického kurzu začaly opět růst preference strany. Velmi dobrého výsledku dosáhla Le Penová při své první prezidentské kandidatuře v roce 2012, kdy ji podpořilo 17,9 % voličů, tedy více než jejího otce ve druhém kole prezidentských o deset let dříve. Historický úspěch pak zaznamenala strana ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2014, kdy dosáhla svého doposud nejlepšího výsledku 24,95 % hlasů. Tento výsledek jí zároveň zajistil vítězství v těchto volbách, což přineslo efekt též v symbolické rovině. Krajně pravicová politická strana totiž zvítězila v jedné ze zakládajících zemí Evropské unie.¹⁹⁰

Do té doby nejlepšího výsledku FN zaznamenala v prezidentských volbách v roce 2017. Do druhého kola postoupila spolu s centristickým kandidátem Emmanuelem Macronem kandidátka FN Le Penová, kterou v prvním kole volilo 22 % hlasujících. Ve druhém kole sice Le Penová nedokázala porazit favorizovaného Macrona, ale přesto dokázala oslovit 33 % voličů. Celá třetina hlasujících tedy v prezidentských volbách podpořila předsedkyni hlavní krajně pravicové strany v zemi.¹⁹¹

Porážka od středového kandidáta však vedení FN přiměla k úvahám o další transformaci strany. Dosavadní politika „zjemňující“ image FN sice zajistila straně nové voliče, ale přesto stále nezajistila takovou voličskou podporu, která by straně mohla reálně dopomoci k politické moci. Proto se Le Penová rozhodla

¹⁸⁹ Partner Le Penové byl obviněn ze zneužití peněz europarlamentu - Aktuálně.cz. *Zprávy - Aktuálně.cz* [online]. Copyright © [cit. 20.11.2021]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/partner-le-penove-byl-obvinen-ze-zneuziti-penez-europarlamen/r~80c5a30ae75e11e7a4500cc47ab5f122/>

¹⁹⁰ KUBÁT, Michal, Martin MEJSTŘÍK a Jiří KOCIAN, ed. *Populismus v časech krize*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 75, ISBN 978-80-246-3439-5.

¹⁹¹ Résultats de l'élection présidentielle 2017 / Présidentielles / Les résultats / Elections - Ministère de l'Intérieur. Bienvenue sur le site du Ministère de l'Intérieur [online]. Copyright © www.interieur.gouv.fr [cit. 19.11.2021]. Dostupné z: [https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Presidentielles/elecresult__presidentielle-2017/\(path\)/presidentielle-2017//FE.html](https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Presidentielles/elecresult__presidentielle-2017/(path)/presidentielle-2017//FE.html)

k dalšímu radikálnímu kroku v rámci stranické transformace – ke změně názvu strany. Na stranickém sjezdu FN březnu 2018, na kterém byla Le Penová rovněž znovuzvolena předsedkyní, navrhla opouštění původního názvu Národní fronta a jeho nahrazení názvem Národní sdružení (Rassemblement national, RN). Le Penová tento krok obhajovala snahou o získání moci, protože dosud prý byla strana jen stranou protestní. Změnou názvu by se tak subjekt i symbolicky odstříhl od své minulosti.¹⁹² Doposud zavedená značka Národní fronta byla po korespondenčním hlasování členů strany na začátku června 2018 nahrazena novým názvem – Národní sdružení.¹⁹³

Své silné postavení v rámci voleb do Evropského parlamentu potvrdila strana v roce 2019. Subjekt, tentokrát již kandidující pod názvem Národní sdružení, získal 23,3 % hlasů a opětovně tak zvítězil. V čele kandidátky stál Jordan Bardella, kterému v té době bylo 23 let.¹⁹⁴

Vedle volebních úspěchů strany vzbudily mediální pozornost také některé aféry spojované s činností FN/RN, potažmo její předsedkyně. Především se jednalo o aféru trestního stíhání Marine Le Penové. Kauza začala koncem roku 2015, kdy novinář Jean-Jacques Bourdin přirovnal Národní frontu k teroristické organizaci Islámský stát. Předsedkyně FN na tento výrok reagovala tím, že na sociální síti Twitter zveřejnila některé propagandistické snímky Islámského státu, které zachycují brutalitu příslušníků této organizace při vraždění zajatců. Le Penová tak chtěla názorně ukázat na rozdíl mezi Islámským státem a Národní frontou.¹⁹⁵ Na základě tohoto kroku zahájila francouzská prokuratura stíhání Le Penové,

¹⁹² Le Penová zůstává šéfkou Národní fronty, stranu chce přejmenovat na Národní sdružení — ČT24 — Česká televize. ČT24 — *Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR* — Česká televize [online]. Copyright © [cit. 19.11.2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2415727-le-penova-zustava-sefkou-narodni-fronty-jeji-otec-uz-nebude-cestnym-predsedou>

¹⁹³ Francouzská Národní fronta se přejmenovala Národní sdružení. Chce se zbavit kontroverzní minulosti — ČT24 — Česká televize. ČT24 — *Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR* — Česká televize [online]. Copyright © [cit. 19.11.2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2497438-francouzska-narodni-fronta-se-prejmenovala-narodni-sdruzeni-chce-se-zbavit-kontroverzni>

¹⁹⁴ Francii těsně ovládla Le Penová. Oproti druhé Macronově koalici si zajistila o mandát víc | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. iROZHLAS - *spolehlivé a rychlé zprávy* [online]. Copyright © 1997 [cit. 19.11.2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/francie-marie-le-penova-emmanuel-macron-narodni-sdruzeni-eurovolby-vysledky_1905271002_och

¹⁹⁵ Le Penovou stíhá prokuratura. Šéfka Národní fronty měla šířit fotky s vraždami Islámského státu | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. iROZHLAS - *spolehlivé a rychlé zprávy* [online]. Copyright © 1997 [cit. 19.11.2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/francie-marine-le-penova-islamsky-stat_1803011849_ako

přičemž obvinění se opíralo o článek trestního zákona, který zakazuje šíření násilných zpráv, které by mohly vážně poškodit lidskou důstojnost. Horní sazba trestu za tento trestný čin činí tři roky odnětí svobody a pokuta 75 000 eur. Stíhání bylo umožněno díky tomu, že Evropský parlament zbavil Le Penovou její poslanecké imunity.¹⁹⁶ Při soudním projednávání žaloba uvedla, že obvinění „měli absolutní právo zveřejnit tyto obrázky“, ale měli se před zveřejněním ujistit, že je nebudou moci vidět nezletilí. Žaloba proto požadovala sankci ve výši 5000 eur. Le Penová celý případ označila za politický proces. Ve sporu nakonec Le Penová v roce 2021 zvítězila, protože podle rozsudku soudu sice záběry byly násilné, ale jejich zveřejněním Le Penová neusilovala o šíření nenávisti.¹⁹⁷

V roce 2022 pak Marine Le Penová dosáhla svého největšího politického úspěchu, když ji v prvním kole prezidentských voleb podpořilo 8 136 369 voličů, což představovalo 23,1 % všech hlasujících. Tak vysokého počtu hlasů, v absolutním i procentuálním vyjádření, dosud nikdy nezískala. Zároveň po pěti letech zopakovala svůj postup do druhého kola, když za vítězem prvního kola, úřadujícím prezidentem Emmanuelem Macronem zaostala o 4,7 % hlasů.¹⁹⁸

Ve druhém kole však opět Emmanuela Macrona nedokázala porazit, tentokrát však obdržela mnohem více hlasů, než před pěti lety. Ve druhém kole pro Le Penovou hlasovalo 13 297 760 voličů, což představovalo zisk 41,5 % hlasů. Tento výsledek představuje dosud nejvyšší volební zisk krajní pravice ve francouzské historii.

Je zároveň potvrzením dlouhodobého trendu posilování nacionalistických sil. Sociologové při povolebních šetřeních zjistili, že prezident Emmanuel Macron se

¹⁹⁶ Europarlament zrušil Marine Le Penové imunitu. Kvůli videím se zvěrstvy IS — ČT24 — Česká televize. *ČT24 — Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize* [online]. Copyright © [cit. 19.11.2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2047780-europarlament-zrusil-marine-le-penove-imunitu-kvuli-videim-se-zverstvy>

¹⁹⁷ Soud osvobodil Le Penovou v případě zveřejnění fotek Islámského státu. Nešlo o šíření nenávisti | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. *iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy* [online]. Copyright © 1997 [cit. 19.11.2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/marine-le-penova-soud-zverejneni-fotek-twitter-islamsky-stat-sireni-nenavisti_2105041708_dok

¹⁹⁸ V prvním kole francouzských voleb zvítězil Macron, s Le Penovou míří do druhého — ČT24 — Česká televize. *ČT24 — Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize* [online]. Copyright © Česká televize 1996 [cit. 12.04.2022]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3469683-ve-francouzskych-volbach-vitezi-macron-spolu-s-le-penovou-miri-do-druheho-kola>

při svém vítězství opíral především o silnou voličskou podporu seniorů. Pokud by podle zjištění výzkumníků ve volbách hlasovali jen voliči do 60 let věku, Macron by ani nepostoupil do druhého kola.¹⁹⁹

Jestliže volební výsledek Marine Le Penové v prezidentských volbách je možné interpretovat více způsoby, tedy jako opětovnou porážku i jako dosud nejlepší výsledek pro stranu Národní fronta/Národní sdružení, pak výsledek strany v následných volbách parlamentních nelze označit jinak než jako jednoznačný úspěch. Volby do Národního shromáždění, které se konaly ve dnech 12. a 19. června 2022 se také nesly ve znamení příklonu významné části voličů ke krajním politickým proudům, tedy nejen ke krajní pravici, ale též ke krajní levici.

V prvním kole voleb obdrželo Národní sdružení 18,7 % hlasů, tedy o 5,5 % více, než v prvním kole parlamentních voleb roku 2017. Celkem pro stranu hlasovalo 4 248 537 voličů. Vysokou voličskou podporu si Národní sdružení udrželo i ve druhém kole voleb, kdy pro ni hlasovalo 3 589 465 voličů, což představovalo 17,3 % hlasů. Tento volební výsledek straně vynesl zisk 89 poslaneckých mandátů. Ačkoliv v celkovém pořadí kandidujících uskupení skončili nacionalisté na třetím místě, stali se druhou nejsilnější stranou v parlamentu, protože ve volbách skončilo na druhém místě uskupení levicových stran NUPES (Nouvelle Union populaire écologique et sociale, Nová ekologická a sociální lidová unie), kterou tvořily subjekty Nepoddajná Francie, Socialistická strana, Francouzská komunistická strana Zelení a další menší subjekty. Tyto strany si rozdělily svůj celkový zisk 131 mandátů, přičemž nejvíce mandátů získala Nepoddajná Francie – 78.

Národní sdružení se tedy v novém parlamentu stalo jednou z hlavních opozičních sil. V této nové fázi vývoje strany se však již Marine Le Penová nevrátila do pozice předsedkyně RN. Na stranickém sjezdu v listopadu 2022 byl novým předsedou zvolen sedmadvacetiletý europoslanec Jordan Bardella, který v uplynulých měsících zastával funkci pověřeného předsedy. Poprvé

¹⁹⁹ Volby ve Francii: Až odejdou Macronovi důchodci, vyhraje krajní pravice • RESPEKT. *RESPEKT* [online]. Copyright © Copyright Economia, a.s. ISSN 1801 [cit. 26.02.2023]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/agenda/volby-ve-francii-az-odejdou-macronovi-duchodci-vyhraje-krajni-pravice>

v padesátileté historii strany tak v předsednické funkci nezasedl nikdo z rodiny Le Penů. Bardella podporovaný Le Penovou zvítězil v souboji o předsednické křeslo s bývalým partnerem Le Penové Louise Aliota, když získal 85 % hlasů delegátů, zatímco Aliot pouze 15 %.²⁰⁰

Nový předseda strany na sebe upozornil v únoru roku 2023 mimo jiné tím, že ve svých prohlášeních pozměnil postoj RN k Rusku, potažmo k rusko-ukrajinskému konfliktu. V rozhovoru pro televizi France 2 uvedl, že „Není možné vyjednat mír, pokud Ukrajina nezíská zpět své území a pokud ruské jednotky neopustí Ukrajinu.“ Následně v rozhovoru pro L'Opinion uvedl výrok odsuzující ruského prezidenta Vladimira Putina: „V souvislosti se záměry a ambicemi Vladimira Putina došlo ke kolektivní naivitě“. Dodal, že „Vladimir Putin před pěti lety nebyl tím, kdo se o pět let později rozhodl napadnout Ukrajinu a páchat válečné zločiny v Oděse nebo Mariupolu“.²⁰¹

Zvýšenou popularitu přineslo Národnímu sdružení prosazení důchodové reformy prezidenta Emmanuela Macrona. Opatření, kterým se mj. zvýšil věk pro odchod do důchodu z 62 na 64 let, vyvolal masové demonstrace, kterých se po celé Francii účastnily statisíce až miliony lidí. Zároveň prudce klesla popularita prezidenta Macrona a podle jednoho ze sociologických průzkumů zveřejněných na jaře 2023 by Marine Le Penová nyní porazila Emmanuela Macrona v prezidentských volbách.²⁰²

Shrneme-li politiku a vývoj Národního sdružení v posledních desetiletích, můžeme konstatovat, že vedle vzestupu Alternativy pro Německo se jedná o další typický příklad posílení pravicového populismu v Evropě. Strana pod vedením Le Penové se odštěpila od extrémně pravicové minulosti spjaté

²⁰⁰ Poprvé mimo rodinu. Le Penovou střídá v čele Národního sdružení Bardella - Seznam Zprávy. *Seznam Zprávy* [online]. Copyright © Seznam Zprávy, a.s. [cit. 04.04.2023]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/zahranicni-poprve-mimo-rodinu-le-penovou-strida-v-cele-narodniho-shromazdeni-bardella-218523>

²⁰¹ Byla to naivita. Šéf lepenovců předvedl radikální obrat v názoru na Ukrajinu - Seznam Zprávy. *Seznam Zprávy* [online]. Copyright © Seznam Zprávy, a.s. [cit. 04.04.2023]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/zahranicni-byla-to-naivita-sef-lepenovcu-predvedl-radikalni-obrat-v-nazoru-na-ukrajinu-226500>

²⁰² Le Penové razantně stoupla podpora. Macrona by nyní podle průzkumů porazila - Echo24.cz. *Echo24.cz - Názorový deník* [online]. Copyright © Echo Media, a.s. [cit. 05.05.2023]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/HKpMD/zpravy-svet-francie-le-penova-prezident-volby-pruzkumy-vitezka>

s otcem-zakladatelem Le Penem. Zároveň si však zachovala podstatné postoje, které jsou blízké velké části francouzské veřejnosti – tedy odpor k imigraci, důraz na francouzský nacionalismus a nedůvěru v evropskou integraci. Spolu s hospodářskými a sociálními problémy, které začínají sužovat francouzskou společnost, je politika Národního sdružení stále přijatelnější alternativou pro stále větší část francouzské společnosti.

4 Spolupráce pravicově populistických stran v Evropském parlamentu

Otázka mezinárodní spolupráce krajně pravicových politických stran s sebou historicky přinášela řadu problémů. Na rozdíl od jiných velkých stranických rodin, jako jsou například křesťanští demokraté, socialisté nebo liberálové, se nacionalistům nikdy nepodařilo vytvořit jednotnou celoevropskou zastřešující platformu, která by byla základnou pro úspěšnější prosazování jejich programu v celoevropském měřítku. Tento hendikep krajní pravice má několik příčin. Předně se jedná o podstatu samotné nacionalistické ideologie, která ze své podstaty usiluje o posílení toho kterého státu či národa, často ovšem na úkor jiných států či národů. S tím souvisí i historická zkušenost s působením nacionalismu. V dějinách proběhla řada střetů různých nacionalismů, potažmo různých států pod praporem nacionalismu. Docházelo ke sporům o určitá území, na které si dělalo nárok vícero států, z nacionalistických důvodů docházelo k útlaku různých národnostních či etnických skupin. Vyvrcholením těchto trajektorií byly dvě světové války, ovšem ani v pozdějším období nebyly některé regiony ušetřeny válečných strádání z důvodu národnostní nesnášenlivosti, příkladem mohou být jugoslávské války na konci 20. století. V jednotlivých národních historiografiích mohlo docházet k různým interpretacím těchto událostí, které byly ve vzájemném rozporu. Skutečné i domnělé dějinné křivdy zůstávají v historické paměti jednotlivých národů a tím spíše jsou pak důležitým aspektem politiky těch politických stran, které můžeme označit jako nacionalistické. Pokud tak v některých evropských státech působily či stále působí krajně pravicově nacionalistické politické strany, jistě se shodovaly nebo se shodují v celé řadě otázek, například v odporu k imigraci. Zároveň ale spolu nemohly či nemohou navázat spolupráci, protože se rozcházel v pohledu na

vzájemný vztah „svých“ národů či států. Typickým příkladem je krajní pravice na Slovensku a v Maďarsku. Ačkoliv jak slovenští, tak maďarští ultrapravicoví politici hlásali např. protiromská hesla, extrémní pravice v Maďarsku zároveň skrytě či otevřeně požadovala připojení bývalých území Uher, včetně území dnešní Slovenské republiky, k Maďarsku. To je ovšem nepřijatelné pro slovenskou krajní pravici, která pochopitelně hájí nedotknutelnost slovenského území. S určitou mírou zjednodušení lze konstatovat, že v tomto ohledu mají možnou vzájemnou spolupráci usnadněnou ty krajně pravicové politické strany, které působící ve vzájemně nesousedících státech, resp. ve státech, jejichž vztahy nejsou zatíženy traumatizujícími historickými zkušenostmi.

Druhým, neméně závažným důvodem problematizujícím mezinárodní spolupráci krajní pravice je odlišný stupeň radikálnosti těchto subjektů v různých zemích. Pokud v jedné zemi působí extrémně pravicová či dokonce pravicově extremistická formace, pravděpodobně s takovou politickou stranou odmítne spolupráci radikálně pravicová či pravicově populistická politická strana z jiného státu, byť by tyto strany mohly mít podobný postoj k některým společenským problémům. Příkladem může být distancování se Národní fronty od maďarské strany Jobbik či od řeckého neofašistického Zlatého úsvitu.²⁰³

Přes výše uvedené problémy v rámci mezinárodní, potažmo evropské spolupráce, se v průběhu několika desetiletí podařilo největším evropským krajně pravicovým politickým stranám navázat vcelku životaschopnou spolupráci, byť tato kooperace prošla mnohými změnami a fungovala v různých konfiguracích. Podmínkou vytvoření spolupráce bylo překonání výše uvedených obtíží, které potenciální kooperaci znesnadňovaly, ne-li znemožňovaly. Toto překonání bylo umožněno především tím, že ve většině evropských států si hlavní pozici na pravém pólu politického spektra vydobily radikálně pravicové, potažmo pravicově populistické strany, zatímco strany pravicově extremistické zůstaly většinou marginálními subjekty. Hlavní představitelé evropské krajní pravice v současnosti tak obvykle nepožadují odstranění demokratického

²⁰³ Le Penová chce po eurovolbách strhnout „bruselskou zed“ | Idnes.cz [online]. [cit. 27.11.2021]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/le-penova-chce-v-euoparlamentu-sjednotit-extremisty.A140128_2027255_zahranicni_zt

systému, teritoriální rozšíření svého státu na úkor států jiných, či fyzickou likvidaci skupin obyvatelstva. Jejich stěžejními tématy jsou spíše odpor k imigraci z afrických a asijských zemí, hodnotový konzervatismus (např. odpor ke sňatkům homosexuálů) a euroskepticismus, vyjádřený především kritikou evropských integračních procesů a požadavkem na maximální míru suverenity evropských států. I proto mohou v současnosti spolupracovat např. představitelé německé a francouzské krajní pravice, aniž by jejich kooperace byla znemožněna např. sporem o Alsasko-Lotrinsko.

Ovšem je zapotřebí upozornit na třetí problematický moment, a tím je štěpení krajně pravicových proudů uvnitř jednotlivých národních států. Tento jev může být zapříčiněn mnoha faktory – od vnitrostranických programových sporů po osobní vzájemné antipatie či silné ambice čelných představitelů politických stran. V některých případech zůstane většina voličů „věrná“ původní straně, v důsledku čehož se odštěpené formace rychle dostanou do pozice marginálních subjektů, případně krátce poté zanikají. Typickým příkladem je založení strany *Blaue Partei* bývalou předsedkyní Alternativy pro Německo po jejím odchodu z *AfD*. Zatímco odchod někdejší nejvyšší stranické představitelky neměl na voličskou podporu *AfD* prakticky žádný vliv, nová formace se prakticky od počátku potýkala s minimálním zájmem voličů a brzy poté zanikla.

Existují ale i případy, ve kterých dojde k marginalizaci původní formace, zatímco dominantním hráčem na pravém okraji politického spektra se stane subjekt nový. Příkladem může být změna ve Velké Británii, kdy dlouholetý lídr Strany nezávislosti Spojeného království (*UKIP*) Nigel Farage stranu opustil a založil Stranu pro Brexit. Zatímco strana *UKIP* pod vedením Nigela Farage zvítězila ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2014, v následujících europarlamentních volbách v roce 2019 již mohl Farage slavit vítězství coby lídr Strany pro Brexit. Strana *UKIP* oproti tomu nezískala jediného europoslance.²⁰⁴

²⁰⁴ Eurovolby 2019 - Volby do Evropského parlamentu | V Británii se raduje Nigel Farage, vyhrává jeho Strana pro brexit | e15.cz. e15.cz - *Byznys, politika, ekonomika, finance, události* [online]. Copyright © 2001 [cit. 05.05.2023]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/volby/volby-do-evropskeho-parlamentu-2019/v-britanii-se-raduje-nigel-farage-vyhra-va-jeho-strana-pro-brexit-1359216>

A konečně existují i případy, kdy sice vznikne nová krajně pravicová strana, která dokonce může po určitou dobu dosahovat vyšších volebních zisků, než „původní“ krajně pravicový subjekt. Novému subjektu se však již existující krajně pravicové straně nepodaří odlákat většinu voličů. Vedle sebe tak uvnitř jednoho státu přinejmenším po určitou dobu zasedají v parlamentu dvě krajně pravicové strany s podobným zaměřením. K takové situaci došlo v Rakousku po štěpení Svobodné strany Rakouska, kdy její bývalý předseda Jörg Haider založil nový subjekt s názvem Svaz pro Budoucnost Rakouska. Obě strany poté uspěly ve volbách do rakouské Národní rady v letech 2006 i 2008. V Nizozemsku se zase dlouholetou krajně pravicovou hegemonií Strany pro Svobodu (PVV) Geerta Wilderse pokusil narušit nový subjekt s názvem Fórum pro demokracii (Forum voor Democratie, FvD) založený roku 2016. A konečně z parlamentních voleb v Dánsku roku 2022 vzešla jako nejsilnější krajně pravicová strana nová formace s názvem Dánští demokraté, přičemž dosavadní dlouholetý lídr tamního krajně pravicového spektra – Dánská lidová strana, se jen stěží dostala do parlamentu.²⁰⁵

Právě poslední dva příklady jsou zároveň ukázkou komplikovanosti celoevropské spolupráce pravicově populistických stran. Ve volbách do evropského parlamentu roku 2019 získalo FvD bezmála 11 % hlasů, když se tomuto novému subjektu podařilo oslovit většinu nacionalisticky orientovaných voličů. Tím se však podstatně snížil počet voličů strany PVV, která ve zmíněných volbách obdržela pouze 3,5 % hlasů a nezískala jediného europoslance. Skupina Identita a demokracie tak přišla o své nizozemské poslance, protože poslanci zvolení za FvD se ke skupině ID nepřipojili.

Obdobná situace nyní pro ID hrozí v Dánsku. Vzhledem k tomu, že Dánská lidová strana je již etablovanou součástí evropské strany Identita a demokracie a zároveň její evropští poslanci stále jsou členy její europarlamentní skupiny, vyvstává pro stranu Identita a demokracie nový problém. Její dánská odnož, tedy Dánská lidová strana, dlouhodobě ztrácí voliče a není jisté, zda uspěje v příštích

²⁰⁵ Resultater - Hele landet - Folketingsvalg tirsdag 1. november 2022 - Danmarks Statistik. Object moved [online]. Dostupné z: <https://www.dst.dk/valg/Valg1968094/valgopg/valgopgHL.htm>

volbách do Evropského parlamentu. Zároveň v Dánsku vznikl nový subjekt s podobným programovým profilem – Dánští demokraté. Ti obdrželi v posledních volbách do dánského parlamentu více než 8 % hlasů a před příštími volbami do Evropského parlamentu se tak stali nejsilnější dánskou krajně pravicovou stranou. Je však nejisté, zda budou Dánští demokraté ochotní se k frakci Identita a demokracie připojit a nevstoupí raději do jiné skupiny. Dánští demokraté, byť zdůrazňují obdobná témata jako Dánská lidová strana, jsou pro Dánskou lidovou stranu politickou konkurencí a nelze předjímat, zda posílí parlamentní frakci právě té evropské strany, jíž jsou členy její národní konkurenti.

Otázka společného postupu krajně pravicových politických stran vznikala postupně a její naléhavost postupně narůstala společně s měnícími se politickými a společenskými okolnostmi. V zásadě platí, že krajně pravicové politické strany začaly úžeji spolupracovat v okamžiku, kdy v různých státech pravicově populistické politické strany posílily na takovou úroveň, že začaly být relevantními subjekty na politickém hřišti a zároveň začala být aktuální stejná či podobná politická témata v různých státech.

Zde je důležité připomenout, že spolupráce jednotlivých ideologicky spřízněných stran probíhá ve dvou podobách. Širší kooperace probíhá v rámci evropských politických stran, jejichž členy mohou být různé národní politické formace, třeba i mimoparlamentní. Konkrétnější obrysy pak spolupráce ve druhé formě, kdy jednotlivé politické strany, které uspějí ve volbách do Evropského parlamentu, se na jeho půdě snaží o vytvoření jednotlivých poslaneckých frakcí, tzv. politických skupin.

Vzhledem k tomu, že frakce fungují v Evropském parlamentu již od jeho vzniku v roce 1979, je určitým paradoxem, že zmíněná širší forma spolupráce byla v rámci evropské integrace formálně zakotvena až později. Ačkoliv evropské politické strany vznikaly již dříve, možnost formální registrace evropských politických stran při Evropské unii totiž přinesla teprve Maastrichtská smlouva z roku 1992. Článek 41 Maastrichtské smlouvy doplnil Římskou smlouvu o článek 138a. Článek 138a (později přečíslovaný na článek 191) uváděl, že „politické strany na evropské úrovni jsou důležitým faktorem integrace v rámci

Unie. Přispívají k utváření evropského povědomí a k vyjadřování politické vůle občanů Unie“. Takto se zrodil pojem „politická strana na evropské úrovni“.²⁰⁶

V této souvislosti je možné pozorovat existenci další paradoxní situace. Jedná se o skutečnost, že politické strany na evropské úrovni, podle dikce maastrichtské smlouvy „důležitý faktor evropské integrace“, nezakládají pouze politické strany nakloněné evropské integraci, ale právě také ty politické subjekty, které k evropské integraci zastávají rezervovanější postoj, či strany evropskou integraci přímo odmítající. To je případ především radikálně pravicových, potažmo pravicově populistických stran, do jejichž programové výbavy je obvykle zahrnut různě odstupňovaný euroskepticismus.

Nejedná se pouze o symbolické spojení odpůrců evropského integračního projektu. Vznik registrované evropské politické strany s sebou přináší důležitý benefit financování takové nadnárodní organizace. Od roku 2018 má financování formu příspěvku. Příspěvek může pokrýt až 90 % nárokovatelných výdajů strany. Příspěvek lze využít k pokrytí tzv. nárokovatelných výdajů, tzn. výdajů přímo spojených s cíli uvedenými v politickém programu strany. Jedná se o výdaje na schůze a reprezentaci, publikační náklady, administrativní, personální a cestovní výdaje a konečně také náklady kampaní před evropskými volbami.²⁰⁷

V současnosti je oficiálně zaregistrováno 10 evropských politických stran. Jedná se o Evropskou lidovou stranu, Stranu evropských socialistů, Alianci liberálů a demokratů pro Evropu, Evropskou demokratickou stranu, Evropskou zelenou stranu, Evropskou svobodnou alianci, Identitu a demokracii, Evropské konzervativce a reformisty, Stranu evropské levice a Evropské křesťanské politické hnutí.²⁰⁸

²⁰⁶ EUR-Lex - 11992M/TXT - EN - EUR-Lex. EUR-Lex — *Access to European Union law — choose your language* [online]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A11992M%2FTXT>

²⁰⁷ Financování evropských politických stran. [online]. [cit. 27.11.2021]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/contracts-and-grants/cs/political-parties-and-foundations/european-political-parties>

²⁰⁸ Registered Parties | Parties and Foundations | Authority for European Political Parties and European Political Foundations | European Parliament. *301 Moved Permanently* [online]. [cit. 27.11.2021]. Dostupné z: <http://www.appf.europa.eu/appf/en/parties-and-foundations/registered-parties>

Jak bylo uvedeno výše, cesta k vytvoření jednotné krajně pravicové evropské politické strany nebyla snadná kvůli zásadním odlišnostem a vzájemným rozporům mezi jednotlivými krajně pravicovými stranami. Zatímco proevropské stranické rodiny jako socialisté, lidovci nebo liberálové vytvořili své evropské politické strany již v 70. letech a v okamžiku přijetí Maastrichtské smlouvy již fakticky existovaly, krajní pravice na své sjednocení teprve čekala. Ačkoliv k vytvoření krajně pravicové politické strany na evropské úrovni nakonec skutečně došlo, nejednalo se úplně sjednocení všech krajně pravicových stran a hnutí v celé Evropské unii. Ukázalo se totiž, že vzájemné spolupráce a současně také významných volebních úspěchů dokážou nejlépe dosáhnout ty krajně pravicové politické strany, které lze označit za pravicově populistické, resp. radikálně pravicové. Naopak strany extrémně pravicové, mnohdy spjaté s pravicovým extremismem, různé neonacistické či neofašistické subjekty, nedokázaly vytvořit širokou evropskou spolupráci a navíc zůstaly na okraji zájmu voličů.

Ani všechny pravicově populistické politické strany se však nesjednotily do jediné evropské formace. Na tomto místě je zapotřebí opět připomenout důležitou skutečnost, že neexistuje shoda na tom, které politické strany lze označit za pravicově populistické, a které např. za ultrakonzervativní či pouze euroskeptické. Některé politické strany se svou politikou pohybují na pomyslném pomezí těchto jednotlivých politických směrů. Svou stranickou identitu mohou navíc tyto strany v průběhu času měnit a vyvíjet se od radikálnějších pozic k umírněnějším, jako v případě Národní fronty/Národního sdružení, anebo své postoje naopak radikalizovat, jako v případě Alternativy pro Německo. Důležitým aspektem je rovněž odlišnost ve vnímání pravicového radikalismu či populismu v různých částech Evropské unie. Zatímco ve většině západoevropských států jsou nacionalistické postoje v kombinaci s ostrou protipřistěhovaleckou rétorikou obvykle vlastní právě tamním pravicově populistickým stranám, které do současné doby zůstávají až na výjimky v opozici, ve východní části Evropské unie takovou politiku běžně zastávají hlavní pravicové politické strany podílející se na vládě zdejších zemí. Typickým příkladem může být Polsko nebo Maďarsko. V případě maďarské vládní strany Fidesz je situace o to pikantnější,

že do roku 2021 byli europoslanci zvolení za tento subjekt součástí frakce evropských lidovců. Po dlouhodobých rozporech mezi stranou Fidesz na straně jedné a zbytkem politických stran sdružených ve frakci Evropské lidové strany na straně druhé předešli evropští poslanci Fideszu hrozícímu vyloučení tím, že frakci sami opustili.²⁰⁹

Fungování evropských politických stran se odráží v rozložení sil v Evropském parlamentu. Jednotlivé národní strany spolupracující v rámci evropské politické strany obvykle vytvářejí politickou skupinu na půdě evropského parlamentu. Tyto frakce však mohou své řady rozšířit i o poslance zvolené za národní stranu, která není členem dané evropské politické strany. Příkladem může být volební úspěch Pirátské strany ve volbách do Evropského parlamentu v České republice v roce 2019. Čeští Piráti se stali nejúspěšnější pirátskou stranou v celé Evropské unii, naopak ve většině ostatních členských států v evropských volbách pirátské subjekty neuspěly, nemohla tedy být vytvořena samostatná frakce Pirátů. Aby nezůstali nezařazenými europoslanci, museli čeští Piráti na půdě europarlamentu vstoupit do jedné z frakcí tvořených poslanci z jiných evropských politických stran. Ukázalo se, že ideově nejbližšími politickými silami jsou Zelení, proto Piráti vstoupili do politické skupiny Zelení – Evropská zelená aliance.²¹⁰

Vznik a fungování europarlamentních politických skupin musí splňovat některé formální náležitosti. Aby mohla být frakce oficiálně ustavena, musí především splnit podmínky minimálního počtu poslanců společně s minimálním počtem členských států, ze kterých tito poslanci pocházejí. Tato čísla se s postupným rozšiřováním Evropské unie zvyšovala. Podle současných pravidel musí frakci tvořit přinejmenším 23 poslanců zvolených v minimálně 7 zemích.²¹¹

²⁰⁹ Maďarský Fidesz opustil frakci evropských lidovců, předešel tak vyloučení - Seznam Zprávy. *Seznam Zprávy* [online]. Copyright © 1996 [cit. 05.12.2021]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/madarsky-fidesz-opustil-evropske-lidovce-predesel-tak-vyloucen-145349>

²¹⁰ Černá vlajka po boku Zelených. Pirátští europoslanci z Česka posílí čtvrtou největší frakci | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. *iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy* [online]. Copyright © 1997 [cit. 27.11.2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/pirati-europarlament-frakce-zeleni_1906042320_jak

²¹¹ The political groups. [online]. [cit. 27.11.2021]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/organisation-and-rules/organisation/political-groups>

Tyto politické skupiny byly na základě ideové spřízněnosti zvolených poslanců vytvářeny už v prvním Evropském parlamentu, který fungoval od roku 1979. A již ve druhém volebním období v letech 1984-1989 se představitelům krajní pravice podařilo poprvé vytvořit svou poslaneckou frakci. Skupina nesla název Skupina evropské pravice (Group of the European Right) a největší část jejich členů tvořili poslanci zvolení za francouzskou Národní frontu. Vedle nich ve frakci zasedli také poslanci Italského sociálního hnutí a také zástupce řecké Národní politické unie.²¹²

Devadesátá léta pak pro krajní pravici představovala období spíše neúspěšné. Ve volbách do Evropského parlamentu v roce 1989 krajně pravicové strany zaznamenaly nepříliš vysoké zisky, byť na půdu EP poprvé pronikli němečtí Republikáni. Ovšem právě jejich neshody s Italským sociálním hnutím (MSI) ohledně statutu jižního Tyrolska vedly k jejich odmítnutí vstoupit s MSI do jedné frakce. Nakonec byla vytvořena Technická skupiny evropské pravice složená z europoslanců Republikánů, francouzské Národní fronty a belgického Vlámského zájmu. V následujícím volebním období v letech 1994-1999 již krajní pravice v Evropském parlamentu vlastní skupinu vytvořit nedokázala a poslanci zvolení za krajně pravicové politické strany obvykle zůstali nezařazení.²¹³

Nová kapitola samostatně fungujících krajně pravicových skupin v Evropském parlamentu se začala psát teprve po roce 1999, kdy se části krajně pravicových politických stran znovu začalo dařit vytvářet jednotné skupiny. Situace však byla komplikovanější, protože kvůli neochotě části krajně pravicových subjektů vzájemně spolupracovat stále nebyla vytvořena frakce, která by v sobě zahrnovala poslance všech krajně pravicových stran. Tato nejednota evropské krajní pravice se projevila nejen ve volebním období 1999-2004, 2004-2009, 2009-2014, 2014-2019 a rovněž i ve volebním období po roce 2019. V zásadě ve všech uvedených volebních obdobích platilo, že mezi nezařazenými poslanci skončili zástupci extrémně pravicových stran, jako např. maďarský Jobbik, řecký Zlatý úsvit, či německá NPD.

²¹² Résultats élections européennes 1984. *Europe Politique* [online] [cit. 05.04.2023]. Dostupné z: <https://www.europe-politique.eu/elections-europeennes-1984.htm>

²¹³ Résultats élections européennes 1994. *Europe Politique* [online] [cit. 05.04.2023]. Dostupné z: <https://www.europe-politique.eu/elections-europeennes-1994.htm>

Naopak radikálně pravicové, resp. pravicově populistické politické strany byly v utváření frakcí úspěšnější. I v jejich případě ale kvůli vzájemným neshodám dosud nedošlo k vytvoření jednotné europarlamentní skupiny, která by zahrnovala všechny politické strany tohoto typu. Naopak vedle sebe jistou dobu fungovaly dvě konkurenční skupiny tvořené nacionalistickými či euroskeptickými formacemi. Tato dvojkolejnost nacionalistického euroskeptického proudu byla příznačná pro velkou část první pětiny nového století.²¹⁴

Pro dokreslení celkové nepřehlednosti rozložení politických sil v rámci Evropského parlamentu je nutné navíc uvést, že některé krajně pravicové či pravicově populistické politické strany po určitou dobu byly nebo jsou členy středopravicových politických frakcí, kde kooperovaly s jinými konzervativními pravicovými stranami, které jako krajně pravicové obvykle vnímány nejsou.

Zárodky budoucí širší spolupráce na půdě Evropského parlamentu krajní pravice se začaly tvořit již na sklonku 20. století. Po evropských volbách roku 1999 vznikla poslanecká skupina s názvem Unie pro Evropu národů (Union for Europe of the Nations, UEN). Na spolupráci se dohodli zástupci Dánské lidové strany (Dansk Folkeparti), italské Ligy Severu (Lega Nord), italské strany Národní aliance (Alleanza Nazionale) či irské strany Fianna Fáil a některých dalších subjektů. Po roce 2004 byla skupina posílena o některé europoslance z nových členských států střední a východní Evropy – především o poslance zvolené za polskou stranu Právo a spravedlnost.²¹⁵

Vedle skupiny UEN fungovala ve stejném volebním období další euroskeptická skupina s názvem Evropa demokracií a rozdíků (Europe of Democracies and Diversities, EDD). Hlavní politickou silou zde byla Strana nezávislosti Spojeného království (United Kingdom Independence Party, UKIP) vedená Nigelem Faragem, či nizozemská Státní reformní strana (Staatkundig Gereformeerde

²¹⁴ Radikálové a euroskeptici vtrhli do Bruselu. Ale ne společně - Aktuálně.cz. *Zprávy - Aktuálně.cz* [online]. Copyright © [cit. 05.04.2023]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/radikalove-a-euroskeptici-vtrhli-do-bruselu-ale-ne-spolecne/r~e8832ad2e66b11e3bc790025900fea04/>

²¹⁵ Résultats élections européennes 2004. *Europe Politique* [online] [cit. 05.04.2023]. Dostupné z: <https://www.europe-politique.eu/elections-europeennes-2004.htm>

Partij, SGP), hlásící se ke křesťanskému konzervatismu. Celkem skupinu tvořili poslanci ze čtyř států.²¹⁶

Po volbách roku 2004 skupina EDD zanikla, nicméně v novém volebním období se některé nacionalistické a euroskeptické strany sdružily ve frakci Nezávislost/demokracie (Independence/Democracy, IND/DEM), přičemž nová frakce byla početnější, než někdejší EDD. Nejvýraznějším představitelem této frakce byl předseda Strany nezávislosti Spojeného království Nigel Farage, ve skupině zasedli rovněž poslanci italské Ligy severu (Lega Nord), polské ultrakatolické strany Liga polských rodin (Liga polskich rodzin, LPR), či český europoslanec zvolený za stranu Nezávislí, bývalý ředitel televize Nova Vladimír Železný. Ve frakci však absentovala francouzská Národní fronta. Celkem ve skupině spolupracovalo 37 poslanců z desíti států.

V následujícím období po roce 2009 skupina v důsledku volebních neúspěchů některých politických subjektů zanikla. Strana nezávislosti Spojeného království, která ve volbách uspěla se ziskem deseti mandátů, tak musela hledat nové spojence pro vytvoření další frakce. Vznikla tak skupina s názvem Evropa svobody a přímé demokracie (Europe of Freedom and Direct Democracy, EFDD), která sdružovala poslance zvolené například za Dánskou lidovou stranu, stranu Práví Finové (Perussuomalaiset, PS), Slovenskou národní stranu, litevskou stranu Pořádek a spravedlnost (Tvarka ir teisingumas, TT) anebo za italskou Ligu severu. Řada poslanců některých krajně pravicových stran, včetně francouzské Národní fronty nebo nizozemské Strany pro svobodu, však opět zůstala nezařazených.

Novým faktorem ovlivňujícím rozložení sil krajní pravice v Evropském parlamentu se stala frakce s názvem Evropští konzervativci a reformisté (European Conservatives and Reformists, ECR). Tato nová europarlamentní skupina vznikla odchodem části politických stran z hlavní pravostředové politické frakce Evropské lidové strany. Důvodem byl především rezervovanější postoj těchto stran k evropské integraci. Některé subjekty, které opustily frakci evropských

²¹⁶ EDD Group - EUabc. EUABC A dictionary on words related to the EU [online] [cit. 05.04.2023]. Dostupné z: <http://en.euabc.com/word/320>

lidovců a založily frakci ECR, přitom na národní úrovni hrají roli největší pravicové strany. Mezi zakládající členy ECR tak patřila britská Konzervativní strana (Conservative Party, CP) nebo česká Občanská demokratická strana (ODS). Nově vzniklou frakci posílila rovněž polská strana Právo a spravedlnost, jejíž europoslanci ovšem v minulém volebním období nebyli členy lidovecké frakce, ale frakce UEN. Evropští konzervativci a reformisté se později pro svůj euroskepticismus vycházející z pravicových pozic stali zajímavou alternativou pro některé krajně pravicové politické strany, které se v určitém období odmítaly připojit k čistě nacionalistickým či pravicově populistickým frakcím vzniklým kolem Národní fronty či Strany nezávislosti Spojeného království.²¹⁷

Konfigurace politických sil se totiž po volbách do Evropského parlamentu v roce 2014 zásadně změnila. V některých státech dokázaly poprvé v historii krajně pravicové strany zvítězit, jednalo se především o Francii, kde zvítězila Národní fronta, ale i o Velkou Británii, kde vyhrála Strana nezávislosti Spojeného království (UKIP). Vítězství strany UKIP, která prosazovala odchod Británie z Evropské unie, bylo důkazem o sílícím euroskepticismu v britské společnosti. Krajní pravice ovládla rovněž volby v Dánsku, kde se na prvním místě umístila Dánská lidová strana se ziskem 26 % hlasů. Kromě toho v několika dalších státech, ve kterých se dosud ultrapravicovým stranám nepodařilo proniknout do Evropského parlamentu, nyní krajně pravicové strany uspěly. Příkladem může být Švédsko, kde radikálně pravicová strana Švédští demokraté (Sverigedemokraterna, SD) obdržela 9,7 % hlasů a získala své první dva mandáty v Evropském parlamentu. Poprvé v evropských volbách uspěla i řecká extrémně pravicová strana Zlatý úsvit, která získala 9,4 % hlasů a tři mandáty. A v neposlední řadě do Evropského parlamentu pronikli i zástupci Alternativy pro Německo, kterou v SRN v těchto volbách podpořilo 7 % německých voličů, byť AfD v té době ještě jako krajně pravicová strana jednoznačně vnímána nebyla.

Toto celkové posílení krajně pravicových stran vytvořilo těmto subjektům větší manévrovací prostor pro vytváření různých spojení. Několik krajně pravicových politických stran se sdružilo v rámci skupiny Evropa svobody a

²¹⁷ BBC NEWS | UK | UK Politics | Conservative MEPs form new group. [online]. [cit. 05.04.2023] Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/8112581.stm

přímé demokracie, byť tato frakce se profilovala především jako tvrdě euroskeptická, nikoliv jako čistě nacionalistická. Nejsilnější zastoupení zde měla Strana nezávislosti Spojeného království, které se podařilo získat 24 europoslaneckých křesel. 17 mandátů získalo italské populistické Hnutí pěti hvězd (Movimento 5 Stelle, M5S), ovšem zde je nutné zdůraznit, že toto hnutí se neprofilovalo jako pravicové a se stranou UKIP jej spojoval především euroskepticismus. Do frakce vstoupili i poslanci zvolení za krajně pravicovou stranu Švédští demokraté nebo za litevskou stranu Pořádek a spravedlnost a členem se stal i poslanec zvolený za českou Stranu svobodných občanů (SSO, Svobodní) Petr Mach. Rovněž v případě českých Svobodných je vhodné připomenout, že se nejedná o krajně pravicovou stranu, avšak jako silně pravicová se strana profiluje svým liberálním až libertariánským ekonomickým programem a rovněž je tvrdě euroskeptická, když požaduje vystoupení České republiky z Evropské unie.²¹⁸

O sjednocení všech pravicově populistických a euroskeptických stran se pokoušela Marine Le Penová, ale její snahu o sjednocení se stranou UKIP v jedné frakci představitelé UKIP odmítli, protože podle jejich prohlášení byla Národní fronta příliš extrémní. Vzhledem ke skutečnosti, že několik ideově spřízněných stran vstoupila do jiných frakcí (Švédští demokraté do EFDD, Práví Finové do ECR), nezbyl dostatečný počet pravicově populistických subjektů, který by mohl sestavit samostatnou frakci. O spolupráci s Národní frontou totižjevily zájem Svobodná strana Rakouska, italská Liga Severu, Vlámský zájem, nizozemská Strana pro svobodu a polský Kongres nové pravice, celkem tedy chtěly spolupracovat subjekty ze šesti států, přičemž pravidla pro vytvoření samostatné frakce vyžadovala participaci poslanců minimálně ze sedmi států.

Nacionalistické subjekty se však rok po volbách, tedy v roce 2015, přece jen sdružily do nové frakce s názvem Evropa národů a svobody. Dopomohl jim k tomu odchod britské poslankyně UKIP Janice Atkinsonové z frakce EFDD.

²¹⁸ Politický program Svobodných | *Svobodní - Strana svobodných občanů*. Svobodní - Strana svobodných občanů [online]. Copyright © Copyright 2023 Svobodni.cz [cit. 05.04.2023]. Dostupné z: <https://www.svobodni.cz/politicky-program/>

Tato poslankyně poté pomohla vytvořit frakci uvedeným šesti nacionalistickým stranám právě tím, že pocházela ze sedmého státu.²¹⁹

Již od roku 2014 navíc začala fungovat evropská politická strana s názvem Hnutí pro Evropu národů a svobody. Zakládajícími členy byla francouzská Národní fronta, italská Liga severu, Vlámský zájem a rovněž malý český subjekt s názvem Občanská konzervativní strana. Roku 2019 se pak strana přejmenovala na Stranu identity a demokracie (Identity and Democracy Party).

Zajímavým vývojem prošla v předmětném volebním období založená skupina Evropských konzervativců a reformistů. Pilířem této frakce nadále zůstali britští Konzervativci, také čeští občanští demokraté a poslanci zvolení za polskou stranu Právo a spravedlnost. Nyní však frakce do svých řad přijala i některé poslance zvolené za krajně pravicové strany. Jednalo se především o stranu Práví Finové, jejíž jediný zástupce přítom v minulém volebním období zasedal v rámci frakce EFDD. Práví Finové oproti předchozím evropským volbám navíc posílili, takže nyní Evropským konzervativcům a reformistům poskytli hned dva mandáty. Řady ECR rozšířili rovněž čtyři poslanci zvolení za Dánskou lidovou stranu a zejména sedm poslanců Alternativy pro Německo.

Složitým vývojem prošla v tomto volebním období strana AfD. Vnitrostranický rozkol v AfD po zvolení Frauke Petryové předsedkyní v roce 2015 (viz kapitola 2) se promítl i do pozic europoslanců zvolených za tuto stranu. Pět ze sedmi europoslanců zvolených za AfD, kteří měli blíže k bývalému liberálnější naladěnému předsedovi Luckemu, stranu opustilo. Straně tedy zbyli pouze dva europoslanci, a sice Beatrix von Storch a Marcus Pretzell. Poté, co strana AfD v únoru 2016 oznámila zahájení spolupráce se Svobodnou stranou Rakouska, reagovalo v březnu 2016 předsednictvo frakce ECR návrhy na vyloučení zbylých dvou europoslanců AfD z frakce kvůli spolupráci AfD s krajně pravicovou FPÖ,

²¹⁹ Ex-Ukip Janice Atkinson joins Le Pen-led EU group | European Union | The Guardian. [online]. Copyright © [cit. 06.04.2023]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2015/jun/16/ex-ukip-janice-atkinson-joins-le-pen-led-eu-group>

přičemž oba europoslance vyzvalo, aby do 31. března opustili frakci. Pokud by odmítli dobrovolně odejít, měl být 12. dubna podán návrh na vyloučení.²²⁰

Zatímco Beatrix von Storch 8. dubna frakci opustila a přidala se k frakci Evropa svobody a přímé demokracie, Marcus Pretzell se 12. dubna 2016 nechal vyloučit.²²¹ 1. května 2016 pak posílil řady frakce Evropa národů a svobody. Pretzell však v roce 2017 po odchodu své životní partnerky Frauke Petryové z AfD stranu rovněž opustil a poté spolu s Petryovou vstoupil do nově založené Modré strany.²²²

Razantní postup frakce ECR proti poslancům AfD se přitom jeví paradoxně, uvědomíme-li si, že v době, kdy byli europoslanci AfD vylučováni z důvodu spolupráce AfD s krajně pravicovou FPÖ, byli členy ECR i poslanci zvolení za krajně pravicové strany z jiných států, jednalo se o stranu Práví Finové, Dánskou lidovou stranu nebo lotyšskou stranu Národní aliance.

Důležitým momentem pro další vývoj euroskeptického pravicového populismu představovalo referendum o vystoupení Spojeného království z Evropské unie, které se konalo. Uspořádání referenda bylo přislíbeno před britskými parlamentními volbami v roce 2015 britským konzervativním premiérem Davidem Cameronem, který tak reagoval na sílící euroskeptické nálady. Sám Cameron ale deklaroval, že on je pro pokračování členství v Evropské unii. Důležitým faktorem ovlivňujícím nálady v britské společnosti byla skutečnost, že euroskeptické postoje nezastávala pouze pravicově populistická strana UKIP, ale i významná část vládní Konzervativní strany, včetně někdejšího londýnského starosty a pozdějšího ministra zahraničních věcí a premiéra Borise Johnsona. Vlažný vztah k Evropské unii měl i lídr opozice, předseda Labouristické strany Jeremy Corbyn. Výsledek 51,9 % pro odchod z Evropské unie byl přesto

²²⁰ ECR group kicks out German far-right MEPs – POLITICO. *POLITICO – European Politics, Policy, Government News* [online]. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/ecr-afd-von-storch-pretzell-two-members-of-german-far-right-party-asked-to-leave-voluntarily/>

²²¹ EU parliament ejects AfD lawmaker – DW – 04/13/2016. [online]. Copyright © [cit. 06.04.2023]. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/eu-parliamentary-group-ejects-german-afd-lawmaker/a-19183077>

²²² Frauke Petry und Marcus Pretzell in Rodgau: Startschuss für neue Partei. *Aktuelle Nachrichten aus Offenbach - op-online.de* [online]. Copyright © [cit. 06.04.2023]. Dostupné z: <https://www.op-online.de/region/rodgau/frauke-petry-marcus-pretzell-rodgau-startschuss-neue-partei-9298977.html>

překvapivý, protože většina průzkumů veřejného mínění před konáním referenda naznačovala, že většina Britů hodlá hlasovat pro setrvání v Evropské unii. V reakci na výsledek referenda premiér Cameron rezignoval a funkci převzala jeho stranická kolegyně Theresa Mayová. Následná jednání o způsobu vystoupení Spojeného království z Evropské unie a o právním nastavení následných vzájemných vztahů se ovšem ukázala jako natolik složitá, že samotné datum vystoupení bylo několikrát odsouváno. Pokud by nedošlo k dohodě mezi britskou a unijní stranou, hrozil odchod Spojeného království bez dohody, tzv. tvrdý brexit, který by měl za následek tvrdší podmínky pro vzájemné vztahy, včetně okamžitého zavedení celních poplatků. Několikrát byla některými osobnostmi dokonce zmíněna možnost opakování referenda, které tentokrát, podle předpokladu navrhovatelů, mělo dopadnout ve prospěch setrvání v Evropské unii. Tento vývoj vedl k radikalizaci euroskeptické scény, která nesla nelibě pomalá vyjednávání a odklady termínu vystoupení. Roku 2019 založil někdejší předseda strany UKIP Nigel Farage Stranu pro Brexit (Brexit Party). Strana jako svůj cíl deklarovala zajištění vystoupení Británie z Evropské unie.

K výrazným proměnám ve spolupráci krajní pravice na půdě Evropského parlamentu došlo po volbách v roce 2019. Pravicově populistické politické strany nyní zvítězily ve třech zemích – Spojeném království, Francii a Itálii. Zatímco ve Francii opětovně zvítězila Národní fronta, v Británii opanoval volby právě nový subjekt Brexit Party. V Itálii volby vyhrála Liga severu. Kromě toho posílila i strana AfD, která tentokrát dokázala oslovit desetinu německých voličů. Poprvé v tomto typu voleb uspěla krajně pravicová strana i v České republice – politická strana Svoboda a přímá demokracie (SPD) obdržela 9,14 % hlasů, což jí vyneslo zisk dvou mandátů v Evropském parlamentu, evropskými poslanci se stali lékař a bývalý ministr zdravotnictví ve vládě Miloše Zemana Ivan David a generál ve výslužbě Hynek Blaško.

Největší úspěch znamenaly volby pro Stranu identity a demokracie. Národní sdružení (dřívější Národní fronta) a ostatní nacionalistické subjekty z někdejší frakce Evropa národů a svobody získaly nové partnerské strany a měly od počátku dostatek poslanců z různých zemí, kteří mohli vytvořit samostatnou frakci s názvem Identita a demokracie. Kromě poslanců Národního sdružení

v poslanecké skupině zasedli i zástupci Svobodné strany Rakouska, české Svobody a přímé demokracie, italské Ligy severu, Vlámského zájmu, Alternativy pro Německo, Konzervativní lidové strany Estonska (Eesti Konservatiivne Rahvaerakond, EKRE), a rovněž Dánské lidové strany a Pravých Finů.²²³ Neúspěchem však volby dopadly pro nizozemskou Stranu pro Svobodu, která nezískala ani jednoho europoslance. Prosadila se naopak nová nizozemská krajně pravicová strana Fórum pro demokracii.

Poprvé se do Evropského parlamentu dostali zástupci španělské krajně pravicové strany Vox a krajně pravicové strany Bratři Itálie. Ti posílili skupinu Evropských konzervativců a reformistů. Společně se Švédskými demokraty a lotyšskou Národní aliancí tak vytvořili pomyslný čtyřlístek krajně pravicových stran v rámci ECR. Vedle nich v rámci skupiny ECR nadále zasedají politici polské vládní strany Právo a spravedlnost i Občanské demokratické strany.²²⁴

Naopak po volbách roku 2019 již nebyla obnovena skupina EFDD. Skupina již neměla dostatek subjektů, které by ji nadále tvořily. Euroskeptické proudy byly nakonec paradoxně oslabeny vystoupením Spojeného království z Evropské unie. Skupina Evropských konzervativců a reformistů přišla o poslance zvolené za britskou Konzervativní stranu, parlament opustili rovněž poslanci Strany pro Brexit.

Shrneme-li vývoj krajně pravicových politických proudů v Evropském parlamentu od přelomu století do současnosti (rok 2023), můžeme konstatovat, že signifikantní jsou především dva jevy. Za prvé, krajně pravicový tábor v uplynulých dvou desetiletích výrazně zmohtněl a počet nacionalistických či národně konzervativních europoslanců narostl. Za druhé, i přes uvedené posílení krajní pravice se dodnes nepodařilo vytvořit jednotnou krajně pravicovou poslaneckou skupinu. Ačkoliv i v tomto smyslu dosáhla krajní pravice výrazného pokroku, především vytvořením skupiny Identita a demokracie, řada krajně

²²³ Far-right forms new group in European Parliament – DW – 06/14/2019. [online]. Copyright © [cit. 06.04.2023]. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/far-right-parties-form-new-group-in-european-parliament/a-49189262>

²²⁴ About - ECR Party. *ECR Party - ECR Party* [online]. Dostupné z: <https://ecrparty.eu/about/>

pravicových, resp. pravicově populistických politických stran zůstává stranou této formace.

Zůstává tedy otázkou, zda se krajní pravici, především pravicově populistickým stranám, podaří v budoucnu sjednotit se v rámci jedné europarlamentní frakce a zvýšit tak svůj politický význam. Potenciál tohoto typu politických stran v období současných i a pravděpodobných budoucích krizí je jistě nezanedbatelný, ovšem dosavadní zkušenosti s navazováním vzájemné spolupráce naznačují, že takovýto proces bude jistě i nadále obtížný.

Na druhou stranu při hlasováních o jednotlivých legislativních návrzích není tolik podstatné, zda je množina poslanců formálně sjednocená v jedné poslanecké skupině, ale zda o tomto návrhu jednotně hlasuje. V tomto ohledu je pravděpodobné, že poslanci zvolení za tyto subjekty budou v budoucnu jednotní, protože byť se představitelé těchto stran mnohdy vůči sobě vymezují, v názorech na jednotlivá témata se shodují. Spojuje je především odpor k masové migraci z afrických a asijských zemí do Evropy, odmítnutí evropské zelené tranzice, případně též přenášení pravomocí z národních států na evropské instituce. Protože tato témata stále naléhavěji vnímají i občané evropských států, je pravděpodobné, že pravicově populistický proud bude mít po volbách roku 2024 v Evropském parlamentu ještě významnější zastoupení.

5 Empirická část

Evropské nacionalistické, potažmo krajně pravicové politické strany zaznamenávají ve 21. století nebyvalý vzestup a v řadě států se postupně dostávají do pozice hlavních politických sil. Tento trend je zřetelný již několik let, přičemž v soudobé české odborné literatuře je předmětnému tématu věnována spíše okrajová pozornost. Politologické či bezpečnostně analytické studie se zaměřují buď na působení jednotlivých pravicově populistických politických stran pouze v jedné zemi (např. publikace Davida Hanušky *Alternativa pro Německo?*) či ve státech určitého geograficky nebo historicko-kulturně vymezeného okruhu (např. kniha *Krajní pravice ve vybraných státech střední a východní Evropy* autorů Petra Kupky, Martina Laryše a Josefa Smolíka). Některé publikace sice zahrnují analýzu populistických stran a hnutí ve větším počtu evropských států,

avšak analyzují fenomén populismu obecněji se zahrnutím jak pravicově populistických, tak levicově populistických subjektů, příkladem může být kniha Michala Kubáta, Jiřího Kociana a Martina Mejstříka *Populismus v časech krize*. Vzestup populistických stran analyzuje i publikace Štefana Danicse a Ladislavy Tejchmanové *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus*, avšak tato publikace, jak už její název napovídá, věnuje pozornost i extremistickým politickým subjektům. Kromě krajní pravice navíc zaměřuje svou pozornost i na krajní levici. Přínosem empirické části této práce je tedy zejména analýza volebního vzestupu výhradně pravicově populistických politických stran, jakožto specifického politického proudu, extrahovaného z širšího proudu politického populismu či krajní pravice.

V neposlední řadě spočívá přínos analýzy ve skutečnosti, že v letech 2019-2023 se politická scéna evropských zemí včetně krajní pravice výrazně proměnila. Tato změna byla zapříčiněna nejen průběhem koronavirové pandemie, ale i novými geopolitickými, ekonomickými a sociálními tématy. V období války na Ukrajině či v éře institucemi Evropské unie prosazované zelené tranzice a s tím spojenými ekonomickými náklady nachází evropská krajní pravice nová témata. Přístup pravicově populistických stran k těmto tématům tvoří novou dynamiku, kterou ani relativně nová odborná literatura vydaná do roku 2020 nemohla reflektovat.

Tato dizertační práce vznikla se záměrem pokusit se alespoň částečně vyplnit tuto mezeru, přičemž autor si je vědom, že vzhledem k rozsahu práce nemůže téma pojmut komplexně v celé své šíři. Na druhou stranu však samotné téma práce může být určitým základním příspěvkem k dané problematice či upozorněním na potřebu dalšího výzkumu v této oblasti. Zatímco podrobnější analýza vybraných subjektů proběhla v kapitolách týkajících se působení pravicově populistických stran ve dvou vybraných členských státech Evropské unie, tedy Francie a Německa, podrobný rozbor působení pravicově populistických stran v dalších státech v této části textu již absentuje.

O jednotlivých subjektech, jejichž programový profil odpovídá pravicovému populismu, a které působí v jiných členských zemích Evropské unie, se

zmiňovala kapitola týkající se spolupráce těchto stran na půdě Evropského parlamentu. Tato část textu ovšem zkoumá působení nacionalistických pravicově populistických stran právě v rámci jejich působení v Evropském parlamentu, jejich vzájemné interakce a snahu o integraci do širšího celoevropského proudu. Ani v této pasáži však nebyly analyzovány trajektorie uvedených stran a hnutí v předmětných národních státech a jejich volební výsledky. Z výše uvedených kapitol tedy nelze vyvodit závěr o celoevropském trendu, tedy o sílícím pravicově populistickém (radikálně pravicovém) proudu.

Tento účel by měla splnit empirická část. Ta je koncipována způsobem, který reflektuje vzestup radikálně pravicových politických stran ve většině unijních států, přičemž jejím smyslem by mělo být doložení úspěchů pravicově populistických politických stran prostřednictvím procentuálního vyjádření. Zaměřuje se na období let 1998-2023 (uvedeny jsou však i výsledky voleb konaných do května 2024), přičemž je využita metoda sekundární analýzy dat prostřednictvím volebních výsledků ve zkoumaných státech v uvedeném časovém období. Metodou komparace výsledků v jednotlivých státech pak lze vyvodit obecné závěry o širším evropském trendu s přihlédnutím ke specifikům v konkrétních státech.

5.1 Zvolené parametry výzkumu

Uvedené časové období v rozsahu jednoho čtvrtstoletí bylo zvoleno z několika důvodů. Předně samotný fakt, že sledovaný časový úsek byl omezen už tím, že jeho počátek nebyl stanoven na počátek nějaké historické změny, např. konec studené války v roce 1989 či dokonce konec druhé světové války v roce 1945, má svůj důležitý význam. Příliš dlouhé sledované období by poněkud rozostřilo sledované údaje, přičemž před rokem 1989 se ta část sledovaných zemí, ležících v regionu střední a východní Evropy, nacházela pod sovětskou sférou vlivu a neprobíhala v ní svobodná demokratická soutěž politických stran, takže sledování celoevropského vývoje podpory populistické pravice by nedávalo smysl, přičemž v závěrečné fázi studené války již v některých západoevropských státech začala populistická pravice dosahovat prvních úspěchů.

Do zkoumaného období nebylo zahrnuto ani období zhruba prvního desetiletí po konci studené války, protože v této rané fázi demokratického vývoje východoevropských států se ještě pravicově populistický proud ve své současné podobě plně neetabloval, naopak v rámci krajní pravice byly v různých státech aktivní některé extrémně pravicové subjekty.

Zároveň na přelomu 20. a 21. stol. dochází v západní Evropě k několika jevům – vrcholí jakási první „vlna“ úspěchů pravicového populismu, svým rozsahem výrazně menší, než současná pravicově populistická „vlna“, zatímco soudobá „vlna“ se však zároveň právě v tomto období začala postupně tvořit. Zatímco na přelomu století dosahuje svého zatím nejvyššího procentuálního zisku Svobodná strana Rakouska (1999) a o několik let později postupuje do druhého kola prezidentské volby ve Francii Jean-Marie Le Pen (2002), ve Skandinávii se v té době účastní svých prvních parlamentních voleb nové pravicově populistické subjekty – Dánská lidová strana (1998) nebo Práví Finové (1999).

Z hlediska východní Evropy se jedná o důležité dějinné období z důvodu postupné integrace do západních politických a ekonomických struktur. Právě na přelomu století je část států středovýchodní Evropy včleněna do Severoatlantické aliance (1999) a toto přelomové období je pak završeno „východním“ největším rozšířením Evropské unie v roce 2004. V tomto období se též začínají formovat silné národně konzervativní až pravicově populistické proudy, které představují „východní“ část dnešní pravicově populistické vlny: roku 2001 je v Polsku založena strana Právo a spravedlnost, roku 2002 v Maďarsku odchází do opozice strana FIDESZ, která se v následném osmiletém opozičním období posune z původních liberálních pozic k výrazně nacionalistické a euroskeptické politice.

Zkoumáme-li určitý jev, tedy v tomto případě vstup, setrvání a případné posílení nebo oslabení pravicově populistického proudu na půdě národních parlamentů, je zbytečné věnovat se volebním výsledkům v těch státech, kde pravicoví populisté v parlamentu absentují. Vzhledem k tomu, že empirická část zkoumá trajektorie těch pravicově populistických politických stran, které působí na půdě národních parlamentů členských států Evropské unie v současné době, tedy

v na přelomu let 2023/2024, nejsou do analýzy zahrnuty ty státy, ve kterých v současnosti pravicově populistické subjekty v parlamentu zastoupeny nejsou, byť v určitém části sledovaného období v tomto státě pravicově populistická strana v parlamentu zastoupení měla. Příkladem může být Litva, ve které do roku 2020 působila v parlamentu strana Pořádek a spravedlnost, která však kvůli vnitřním sporům roku 2020 zanikla.²²⁵

Z výše uvedených důvodů jsou mezi zkoumanými zeměmi rozdíly v délce sledovaného období. Protože soudobý pravicově populistický proud se ve sledovaných zemích etabloval v různých obdobích, jsou tyto časové rozdíly promítnuty i do délky sledovaného období v různých státech. Rozhodujícím je však rok 1998, volební výsledky žádné pravicově populistické strany před tímto rokem nejsou do analýzy zahrnuty, byť by v současnosti působící strana existovala již před tímto rokem. Pokud v některém ze sledovaných států pravicově populistické subjekty dosahovaly volebních výsledků zajišťujících vstup do parlamentu i před začátkem zkoumaného období, nebudou tyto výsledky do analýzy zahrnuty. Příkladem takového státu může být Rakousko, kde Svobodná strana Rakouska působila téměř po celé období od konce druhé světové války, ale v této práci jsou uvedeny pouze její výsledky od parlamentních voleb roku 1999.

Zároveň byl ale do analýzy zařazen i druhý důležitý parametr, a tím je kontinuita. Pokud od určitého roku do současnosti nepřetržitě působí na půdě národního parlamentu pravicově populistický proud, jsou do analýzy výsledků zahrnuty i výsledky té strany, která tento proud reprezentovala předtím, než ji v průběhu sledovaného období vystřídala jiná pravicově populistická strana. Například v případě Nizozemska jsou do analýzy zahrnuty volební výsledky pravicových populistů již od roku 2002, protože od tohoto roku do současnosti je pravicově populistický proud nepřetržitě zastoupen na půdě tamního parlamentu, i když různými politickými stranami – List Pima Fortuyna se účastnil voleb v letech

²²⁵ Největší litevský bojovník proti gayům se objevil na videokonferenci s polonahým mužem - Novinky.cz. *Novinky.cz – nejčtenější zprávy na českém internetu* [online]. Copyright © 2003 [cit. 27.08.2023]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/koktejl-nejveti-litevsky-bojovnik-proti-gayum-se-objevil-na-videokonferenci-s-polonahym-muzem-40344726>

2002-2006, zatímco Strana pro Svobodu se účastní parlamentních voleb od roku 2006 atd.

Do analýzy nebudou zahrnuty volební výsledky ve státech před vznikem tamní pravicově populistické strany, která aktuálně působí v národním parlamentu zkoumané země, pokud tato strana vznikla teprve v průběhu sledovaného období a pokud před jejím vstupem do parlamentu nebyla v tomto parlamentu zastoupena jiná pravicově populistická strana. Příkladem může být Rumunsko. V Rumunsku je parlamentní účast pravicových populistů relativně novým fenoménem, strana Aliance pro unii Rumunů byla založena teprve v roce 2019 a doposud se účastnila parlamentních voleb jen jednou – v roce 2020. Proto je v případě Rumunska uveden pouze výsledek strany v roce 2020.

Je zapotřebí upozornit na skutečnost, že v některých státech ve zkoumaném období působilo či stále působí vedle sebe více relevantních pravicově populistických subjektů, které si vzájemně konkurují, avšak jejich základní programový profil je podobný a v řadě témat nacházejí uvedené strany názorovou shodu. V minulosti bylo takovým státem např. Rakousko, v současnosti pak země Beneluxu nebo Dánsko. V takových případech budou u daného státu uvedeny výsledky všech těchto subjektů a pro účely analýzy budou brány v potaz výsledky pravicového populismu jako celku.

Jak již bylo uvedeno, pro účely analýzy byly zvoleny ty členské státy Evropské unie, ve kterých ve zkoumaném období na půdě národního parlamentu v současnosti působí subjekty, které je možné charakterizovat jako pravicově populistické. Vedle Německa a Francie, které byly zkoumány podrobně v rámci samostatných kapitol, se jedná i o země Beneluxu, tedy o Belgii, Nizozemsko a Lucembursko. Uvedena budou i data ze severských států, tedy Švédska, Finska a Dánska, dále údaje o pobaltských státech, čili o Lotyšsku a Estonsku. Do analýzy jsou zahrnuty rovněž země střední Evropy, kterými pro účely tohoto textu rozumíme Rakousko a státy sdružené v takzvané Visegradské skupině, tedy Polsko, Česko, Slovensko a Maďarsko. Zkoumány budou rovněž země jihovýchodní Evropy, potažmo Balkánského poloostrova, kam bylo zahrnuto Slovinsko, Chorvatsko, Rumunsko Bulharsko a Řecko. A konečně byly mezi

množinu zkoumaných států zahrnuty i země jižní a jihozápadní Evropy, tedy Itálie, Španělsko a Portugalsko.

V empirické části práce tedy budou představeny údaje o vývoji volebních výsledků radikálně pravicových, resp. pravicově populistických stran z 23 členských států Evropské unie. Do studie nebyly zahrnuty ty státy, ve kterých na půdě národních parlamentů subjekty tohoto typu v současnosti nepůsobí. Jedná se především o geograficky malé státy s nízkým počtem obyvatel – Malta a Kypr, případě středně velké státy – Irsko a Litva. Mezi zkoumané země nebylo rovněž zařazeno Spojené Království, které již není členským státem Evropské unie, byť právě vystoupení tohoto státu z Evropské unie bylo způsobeno i agitací silných nacionalistických pravicově populistických politických stran, tedy nejprve Strany nezávislosti Spojeného Království a následně Strany pro Brexit.

Naopak do analýzy byly zahrnuty i ty státy, které před rokem 2004, resp. 2007 či 2013 ještě nebyly členy Evropské unie. Proto je zde zahrnut i vývoj volebních výsledků tamních pravicově populistických stran i před vstupem těchto států do EU.

Důležitým faktorem zasluhujícím pozornost je i aspekt vládní účasti uvedených politických stran. Mocenský či vlivový vzestup každého politického subjektu se totiž neměří pouze velikostí volební podpory, ale i schopností vstoupit do exekutivy a uskutečňovat svůj program. Proto je v textu uvedena i informace o vládní účasti uvedených stran. V této souvislosti je vhodné si uvědomit, že už samotný vysoký zisk pravicově populistických subjektů může nepřímo přispět k prosazování některých témat těchto stran. Středové strany sice odmítnou spolupracovat s pravicovými populisty v rámci vládní koalice, ale aby zabránily dalšímu nárůstu popularity populistické pravice, začnou samy prosazovat některá opatření, která požaduje právě radikální pravice – například zpřísnění imigrační politiky.

V některých z uvedených států nefiguruje krajní pravice pouze jako významný aktér při volbách parlamentních, ale i v jiném typu voleb, především ve volbách prezidentských. Jedná se zejména o státy s přímou volbou prezidenta.

V takových případech jsou do přehledu zahrnuty i výsledky prezidentských voleb.

Na rozdíl od těch částí práce, které podrobně zkoumají činnost a vývoj Alternativy pro Německo a francouzského Národního sdružení, jsou u stran uvedených v empirické části zkoumány primárně jejich volební výsledky, protože ty jsou podstatné pro analýzu trendu, na kterou se empirická část zaměřuje. Proto u každého státu uvedeného v empirické části je uveden kontext působení zdejší pravicově populistické strany pouze v nezbytně nutné míře, aniž by hlouběji zkoumal např. programový vývoj nebo vnitrostranické spory.

5.2 Volební úspěšnost pravicově populistických stran

Lucembursko

Lucembursko jistě není klíčovým aktérem evropské politiky, byť je sídlem některých evropských institucí. Není ani typickým příkladem růstu podpory pravicového populismu v Evropě, nicméně v přehledu zemí je v této práci uvedeno pro úplnost. I v této nevelké zemi totiž působí pravicově populistická strana s názvem Alternativní demokratická reformní strana. Její volební zisky nejsou nikterak vysoké a doposud se straně ani nepodařilo proniknout do Evropského parlamentu, nicméně dlouhodobě má několik zástupců v národním parlamentu.²²⁶

Tabulky v příloze týkající se této části jsou vytvořeny autorem., údaje dostupné na webu lucemburské vlády <https://elections.public.lu/en.html>.

Belgie

Belgická politická scéna je zásadně ovlivněna skutečností, že obyvatelstvo státu je rozděleno do dvou dominantních jazykových skupin. Severní oblasti státu, tedy Flandry resp. Vlámsko, jsou obývány nizozemskojazyčnými Vlány, zatímco frankofonní Valoni obývají jih země. Třetí jazykovou skupinou je německojazyčné obyvatelstvo obývající malé území na východě Belgie, ovšem politické zastoupení této komunity není pro celostátní politiku významné. Od tohoto jazykového a národnostního rozdělení se odvíjí také federativní

²²⁶ Parties and Elections in Europe. Parties and Elections in Europe [online]. Copyright © [cit. 08.07.2023] Dostupné z: <http://www.parties-and-elections.eu/luxembourg.html>

uspořádání státu a jeho institucionální pořádek. Vedle celostátního dvoukomorového belgického parlamentu skládajícího se z poslanecké sněmovny a senátu, existují ještě regionální parlamenty – vlámský, valonský a bruselský.

Prizmatem tohoto rozdělení je nutné nahlížet i na výsledky voleb. Dvojazyčné politické strany zaměřující se na obyvatelstvo obou částí jazykově rozdělené země, jsou v zásadě marginální. Hlavní politické síly fungují na národním principu, tedy orientují se v rámci Belgie pouze na jednu národnost. V Belgii tak samostatně vedle sebe působí např. vlámská sociální demokracie (Vooruit) a frankofonní Socialistická strana (Parti socialiste). Z toho důvodu jsou volební zisky obou formací vždy limitovány počtem jim nakloněných voličů pouze v jedné z oblastí. V posledních celostátních volbách v roce např. valonští socialisté obdrželi 9,5 % hlasů, zatímco jejich vlámské kolegové méně – pouhých 6,7 %. Výsledek sociálnědemokratického proudu jako celku v Belgii získáme až součtem obou výsledků. Sociální demokraté obou národností tedy v belgických parlamentních volbách získali 16,2 % hlasů.²²⁷

Ještě komplikovanější je situace na pravém pólu politického spektra. Zatímco ve vlámské části se pravicovému populismu dlouhodobě daří dosahovat vysokých volebních zisků a nacionalistická pravice je již dominantní částí vlámské politiky, ve Valonsku je krajní pravice zcela okrajovým proudem. Z hlediska tématu této práce je tedy podstatné zaměřením se na výsledky vlámských pravicových populistů. Vlámský nacionalistický proud je spjat nejen s požadavkem na restriktivnější imigrační politiku, ale i se separatistickými tendencemi, které usilují o nezávislost Flander.

Hlavním reprezentantem vlámského nacionalistického proudu v belgické politice je strana Vlámský zájem (Vlaams Belang, VB), pokračovatelka někdejší krajně pravicové strany Vlámský blok, která fungovala již od roku 1979, a která byla roku 2003 rozpuštěna. Vlámský zájem dlouhodobě usiluje o nezávislost Vlámka a prosazuje silně protiimigrační politiku. V těchto tématech zejména v uplynulém desetiletí byla ale straně zdatným konkurentem jiná formace, kterou se stala

²²⁷ Parties and Elections in Europe. *Parties and Elections in Europe* [online]. Copyright © [cit. 08.07.2023] Dostupné z: <http://www.parties-and-elections.eu/belgium.html>

strana Nová vlámská aliance (Nieuw-Vlaamse Alliantie, N-VA), založená roku 2001. Na rozdíl od VB působila navenek N-VA umírněnějším dojmem, avšak v základních otázkách se obě formace shodovaly. Nacionalisticky naladění voliči se tak rozdělili do dvou skupin, přičemž část zůstala věrná straně VB, větší skupina voličů ale začala podporovat N-VA. Poněkud zkreslující je v této souvislosti vysoký volební výsledek N-VA ve volbách v roce 2007, kdy strana kandidovala ve volební koalici s křesťanskými demokraty a samostatně se účastnila opět teprve následných volebních klání.²²⁸

Na rozdíl od VB již má N-VA zkušenost s vládní účastí, když se v letech 2014-2018 podílela na belgické federální vládě. Oproti Vlámskému zájmu se N-VA také dlouhodobě podílí na vlámské regionální vládě, zatímco poslanci VB zůstávají i na regionální úrovni v opozici.

Podstatnou skutečností je, že obě strany v součtu dokážou oslovit více než 40 % vlámských voličů, což představuje na poměry západoevropských zemí neobvykle vysoké číslo. V posledních volbách do vlámského parlamentu podpořilo N-VA a VB celkem 1 836 229 občanů, tedy 43,3 % voličů ve Vlámku. Podíl radikálně pravicových stran na celostátním belgickém volebním výsledku je ovšem z výše uvedených důvodů nižší, což možná poněkud umenšuje např. pozornost světových médií. Zvláště, podaří-li se, tak jako po volbách v roce 2019, vytvořit federální vládu bez účasti vlámských nacionalistů. Jak N-VA, tak VB zůstaly po těchto volbách v opozici a nemohou tedy zásadně promlouvat do tvorby belgické vládní politiky. Je ovšem možné, že ve volbách roku 2024 obě strany obdrží ještě více hlasů, podle aktuálních průzkumů veřejného mínění dosahuje ve Vlámku podpora obou stran v součtu hodnot kolem 45 %.²²⁹

²²⁸ DANICS, Štefan a Ladislava TEJCHMANOVÁ. *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2017. ISBN 9788074521225, s. 219.

²²⁹ DE GROTE PEILING. Kwart van Vlamingen zou voor Vlaams Belang stemmen, beste peiling in anderhalf jaar voor CD&V | De Grote Peiling | hln.be. *HLN - Het Laatste Nieuws - Volg het nieuws op de nr1 nieuwssite in België, HLN.be brengt je het allerlaatste nieuws 24/24 en 7/7, uit binnen - en buitenland, evenals dichtbij met nieuws uit je eigen regio.* | hln.be [online]. Copyright © rv [cit. 04.05.2023]. Dostupné z: <https://www.hln.be/binnenland/de-grote-peiling-kwart-van-vlamingen-zou-voor-vlaams-belang-stemmen-beste-peiling-in-anderhalf-jaar-voor-cdenv~a96df3d9/?referrer=https%3A%2F%2Fen.wikipedia.org%2F>

Tabulky v příloze týkající se této části jsou vytvořeny autorem., údaje dostupné na webu belgického ministerstva vnitra <https://elections.fgov.be/index.php?id=1622&L=2>.

Nizozemsko

Specifičnost pravicově populistického proudu v nizozemské politice spočívá nejen v jeho značné nejednotnosti (v nizozemském parlamentu jsou po volbách roku 2021 zastoupeny hned čtyři pravicově populistické subjekty) ale i v tradici výrazných charizmatických lídrů, kteří stáli za vznikem těchto subjektů. Tuto tradici založil protiislámský liberálně zaměřený aktivista Pim Fortuyn, který byl zavražděn krátce před volbami roku 2002 a jehož strana následně zaznamenala výrazný volební zisk. Na tuto politiku pak se svou Stranou pro svobodu navázal Geert Wilders, který se stal doposud nejúspěšnějším krajně pravicovým lídrem v moderních nizozemských dějinách, a který v čele strany setrval do současnosti a dokázal dlouhodobě udržovat poměrně vysoké volební zisky. Přesto i Strana pro Svobodu byla přechodně vytlačena z pozice lídra krajní pravice, když místo ní slavila úspěch ve volbách do Evropského parlamentu roku 2019 nová pravicově populistická formace s názvem Fórum pro demokracii, v jejímž čele stál další výrazný lídr – Thierry Baudet. Po sérii skandálů však popularita FvD značně opadla a v následujících volbách do národního parlamentu se opět nejsilnější krajně pravicovou stranou stala PVV, byť i FvD oproti předchozím parlamentním volbám svůj výsledek vylepšilo. Nejnověji se do čela radikálně pravicového proudu dostala agrárně orientovaná strana s názvem Farmáři – Občanské hnutí. V čele strany stojí bývalá novinářka Caroline van der Plas. Pod jejím vedením se straně podařilo oslovit velkou část voličů s tématem odporu proti vládou prosazovaným opatřením majícím přispět k omezení emisí dusíku. Strana zvítězila v provinciálních volbách na jaře 2023.²³⁰

Čtvrtou pravicově populistickou politickou stranou, která je zastoupena v nizozemském parlamentu, je subjekt s názvem JA21. Jedná se o zkratku názvu Juiste Antwoord 2021 (Správná odpověď 2021), který odkazuje k roku

²³⁰ Nizozemská politika zažila zemětřesení, převálcovali ji farmáři - Seznam Zprávy. [online]. Copyright © Seznam Zprávy, a.s. [cit. 30.04.2023]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/zahranicni-nizozemska-politika-zazila-zemetreseni-prevalcovali-ji-farmari-227886>

zahájení činnosti strany. JA21 vzniklo již v prosinci 2020 po odchodu části straníků FvD. Ti nesli nelibě obvinění z rasismu a homofobie, kterým čelilo mládežnické křídlo FvD a rovněž odmítali rétoriku předsedy FvD Thierryho Baudeta. Předsedou strany je Joost Eerdmans, který byl zvoleným členem parlamentu již za List Pima Fortuyna.²³¹

Je příznačné, že rozpad liberálně-konzervativní nizozemské vlády v červenci 2023 byl zapříčiněn právě neshodami vládních stran v otázce přístupu k imigraci.²³² Vláda se tedy rozpadla kvůli neschopnosti najít konsenzus v tématu, které je „vlajkovou lodí“ programové výbavy pravicově populistických stran právě v době, kdy se Evropa potýká s přílivem nové migrační vlny z Afriky. Ve volbách obdržely čtyři strany tvořící pravicově populistický proud téměř třetinu hlasů – nejvíce v historii Nizozemska. Poprvé zvítězila Strana pro svobodu.

Tabulky v příloze týkající se této části jsou vytvořeny autorem, údaje dostupné na webu nizozemských volebních výsledků <https://www.verkiezingsuitslagen.nl/>.

Dánsko

Hlavním a v podstatě jediným reprezentantem krajně pravicového proudu v Dánsku byla až do přelomu druhého a třetího desetiletí 21. století Dánská lidová strana. Ta se dokázala umístit na druhém místě dánských parlamentních volbách v roce 2015, o rok dříve dokonce zvítězila ve volbách do Evropského parlamentu. Od roku 2019 ale její volební zisky klesají. Navíc se na dánské politické scéně etablovaly nové pravicově populistické strany: Nová pravice a především Dánští demokraté.²³³

²³¹ Forum-rebellen Eerdmans en Nanninga starten eigen partij: JA21. – de Volkskrant [online]. [cit. 08.07.2023]. Dostupné z: https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/forum-rebellen-eerdmans-en-nanninga-starten-eigen-partij-ja21~bfaa6ad1/?referrer=https%3A%2F%2Fen.wikipedia.org%2F&utm_source=link&utm_medium=social&utm_campaign=shared_earned

²³² V Nizozemsku padla vláda kvůli neshodám ohledně migrace - Novinky.cz. *Novinky.cz – nejčtenější zprávy na českém internetu* [online]. Copyright © 2003 [cit. 08.07.2023]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-evropa-v-nizozemsku-padla-vlada-kvuli-neshodam-ohledne-migrace-40437109>

²³³ Resultater - Hele landet - Folketingsvalg tirsdag 1. november 2022 - Danmarks Statistik. *Object moved* [online]. Dostupné z: <https://www.dst.dk/valg/Valg1968094/valgopg/valgopgHL.htm>

Pravicově populistický proud jako celek si i nadále udržuje poměrně vysokou podporu, ve volbách roku 2022 tři pravicově populistické strany obdržely v součtu 14 % hlasů, ovšem ve srovnání s jinými skandinávskými či západoevropskými zeměmi se jedná spíše o podprůměrný výsledek. Možným vysvětlením je přísná protiimigrační politika vládnoucí sociálnědemokratické strany, která je prevencí přesunu voličů ke krajní pravici.

Tabulky v příloze týkající se této části jsou dílem autora. Údaje dostupné z webu <https://www.dst.dk/valg/index.htm>.

Švédsko

Na rozdíl od Dánska je švédský pravicově populistický proud dlouhodobě stabilní. Jednotu tohoto proudu ztělesňuje strana Švédští demokraté, založená roku 1988 lidmi s extremistickou neonacistickou minulostí. Ve svých počátcích dosahovali Švédští demokraté zanedbatelných volebních zisků, avšak od přelomu století začala dosahovat stále výraznějších volebních výsledků. Tento fakt souvisel mimo jiné i se skutečností, že vedení Švédských demokratů se snažilo od své minulosti distancovat a prezentovat stranu jako seriózní alternativu k vládnoucímu establishmentu.

Tento kurs se ukázal být úspěšným, neboť roku 2010 strana poprvé překonala pětiprocentní hranici nutnou pro vstup do parlamentu. V následujících parlamentních volbách se stala třetí nejsilnější švédskou politickou stranou, roku 2018 pak pro stranu poprvé hlasovalo více než milion občanů a roku 2022 se Švédští demokraté stali druhou nejsilnější stranou ve Švédsku, když je podpořila pětina voličů. Strana se stala nejsilnější pravicovou stranou a strany od středu doprava získaly v parlamentu těsnou většinu.²³⁴

Tabulky v příloze týkající se této části jsou vytvořeny autorem. Údaje jsou dostupné na webu švédského volebního úřadu <https://www.val.se/>.

²³⁴ Ve švédských volbách uspěla ultrapravice s neonacistickými kořeny - Novinky. [online]. Copyright © 2003 [cit. 30.04.2023]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-evropa-ve-svedskych-volbach-uspela-ultrapravice-s-neonacistickymi-koreny-40408382>

Finsko

Vývoj pravicového populismu ve Finsku vykazuje několik podobných znaků se sousedním Švédskem. Podobně jako ve Švédsku je i ve Finsku radikálně pravicový proud jednotný, přičemž je zde reprezentován stranou Praví Finové (někdy je název překládán i jako Strana Finů). Strana Praví Finové byla založena roku 1995 a svých prvních parlamentních voleb se zúčastnila roku 1999. Podobně jako Švédští demokraté nedosahovali ani Praví Finové zpočátku výraznějších volebních úspěchů. Klíčovou osobností pro další vývoj strany byl Timo Soini, který zastával post předsedy strany v letech 1997-2017. Pod jeho vedením se Pravým Finům podařilo výrazně navýšit počet svých poslanců. Zatímco ještě po parlamentních volbách roku 2007 disponovala strana pouhými pěti křesly, v následujících volbách roku 2011 se jí podařilo počet mandátů téměř zosminásobit, když získala 39 křesel. Vážnou vnitrostranickou krizi vyvolala volba nového předsedy roku 2017. Z ní vzešel vítězně Jusi Halla-aho, který byl částí straníků považován za příliš radikálního. V důsledku této události vystoupilo ze strany několik poslanců i bývalý předseda Timo Soini. Nicméně i Jusi Halla-aho se stal úspěšným předsedou, když ještě mírně vylepšil volební zisk strany z voleb roku 2015 a po volbách roku 2019 se tak Praví Finové mohli těšit z opětovného zisku 39 křesel. Pod vedením nového předsedy zaznamenali Praví Finové rovněž svůj dosavadní nejvyšší volební zisk ve volbách do Evropského parlamentu. Nejlepší výsledek ve volbách do národního parlamentu pak Praví Finové slavili roku 2023, když napodobili úspěch Švédských demokratů z předchozího roku. Rovněž Pravé Finy podpořila pětina voličů a strana se stala druhou nejsilnější finskou politickou stranou. Od roku 2021 je předsedkyní strany Riikka Purra, pod jejímž vedením se po úspěšných volbách stali Praví Finové součástí finské vládní koalice.²³⁵

Tabulky v příloze týkající se této části jsou vytvořeny autorem. Údaje jsou dostupné na webu finského ministerstva spravedlnosti <https://tulospalvelu.vaalit.fi/indexe.html>.

²³⁵ Lídr vítězné finské strany oznámil vznik pravicové vládní koalice. Program zveřejní nová vláda v pátek | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. *iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy* [online]. Copyright © 1997 [cit. 27.08.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/sanna-marinova-finsko-volby-vlada-koalice_2306160933_jar

Estonsko

Relativně novou politickou stranou v rámci evropské radikálně pravicové stranické rodiny je estonský subjekt s názvem Konzervativní lidová strana Estonska (Eesti Konservatiivne Rahvaerakond, EKRE). Strana vznikla roku 2012 fúzí dvou menších subjektů – Lidové unie Estonska a Estonského patriotického hnutí. Roku 2015 uspěla hned v prvních parlamentních volbách, kterých se účastnila, přičemž v následujících volbách roku 2019 se již stala třetí nejsilnější stranou. Přes mírný pokles ve volbách 2023 se EKRE stala druhou nejsilnější politickou stranou v Estonsku.

Tabulky v příloze týkající se této části jsou vytvořeny autorem. Údaje dostupné na webu estonských volebních výsledků <https://www.valimised.ee/en>.

Lotyšsko

Hlavním představitelem nacionalistického proudu v Lotyšsku je strana Národní aliance (Nacionālā Apvienība, NA). Podobně jako EKRE vznikla i NA sloučením dvou menších samostatných subjektů, a sice malé formace s názvem Vše pro Lotyšsko! a strany Pro vlast a svobodu. Prvním předsedou byl od roku 2010 Roberts Zile, v současnosti ji vede Raivis Dzintars. Od roku 2011 se podílí na vládních koalicích, což poněkud zmírňuje protestní étos vlastní většině soudobých pravicově populistických stran. Zřejmě i proto volební výsledky strany stagnují.

Na druhou stranu je nutno uvést, že po parlamentních volbách roku 2022 se do stočlenného lotyšského parlamentu nedostaly hned čtyři dosavadní parlamentní strany, které dohromady disponovaly 68 poslanci. Dvě z nich – liberální strana Rozvoj/Pro! a konzervativní strana Pro humánní Lotyšsko byly založeny teprve v nedávné minulosti a předchozí parlamentní volby v roce 2018 byly zároveň prvními parlamentními volbami, kterých se účastnily, přičemž obě tvořily spolu s NA v letech 2018-2022 vládní koalici. V tomto ohledu je tedy NA určitým ztělesněním stability a kontinuity lotyšského politického systému.

Tabulky v příloze týkající se této části jsou vytvořeny autorem. Údaje jsou dostupné na webu lotyšské ústřední volební komise <https://www.cvk.lv/en>.

Polsko

Polsko je jedním ze států, ve kterých se výzkum působení pravicového populismu musí vypořádat s určitými specifiky. Jde o to, že nacionalistické tendence a s nimi spojená politika (např. protiimigrační či v přístupu k právům lidí LGBT) jsou viditelné u hlavního pravicového proudu v zemi, který byl navíc v letech 2015-2023 u moci. Tento stav je dán mj. tradičně silným postavením polské katolické církve. Národně konzervativní linie polské vlády byla navíc podtržena jistým euroskepticismem, který byl v zahraniční politice kompenzován orientací na Spojené státy americké. Tento politický kurs je spjat s důrazem na militarizaci polského státu a vojenskou spolupráci s USA. V rámci této politiky byla na polském území roku 2023 zprovozněna první americká vojenská základna.²³⁶

V tomto ohledu tedy lze konstatovat, že Polsko bylo jistou „laboratoří“ vlády soudobé nacionalistické pravice, která sloužila jako jistý vzor pro dosud opoziční pravicově populistické, resp. radikálně pravicové politické strany v jiných evropských zemích.

Hegemonem polské pravice a do jisté míry i celé soudobé politické scény je strana Právo a spravedlnost (Prawo i sprawedliwość, PiS). Strana byla založena roku 2001 bratry Lechem a Jarosławem Kaczyńskými a v témže roce se poprvé účastnila parlamentních voleb. V nich obdržela 9,5 % hlasů a stala se součástí opozice proti tehdejší levicové vládě. Roku 2005 již ve volbách zvítězila, přičemž vládla v koalici s krajně pravicovou stranou Liga polských rodin až do předčasných voleb v roce 2007. V roce 2005 v prezidentských volbách zvítězil spoluzakladatel strany Lech Kaczyński, zatímco jeho bratr-dvojče Jarosław byl v letech 2006-2007 polským premiérem. Více než rok tak trvala v evropských

²³⁶ V Polsku vznikla první stálá posádka USA. Bude ji tvořit 13 vojáků a 140 civilních zaměstnanců iROZHLAS - spolehlivé zprávy. *iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy* [online]. Copyright © 1997 [cit. 08.07.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/spojene-staty-evropa-posadka-polsko-vojaci_2303211850_ale

poměrech unikátní situace, kdy sourozenci vykonávali funkce prezidenta a předsedy vlády.

Po tragické smrti Lecha Kaczyńského při letecké havárii u Smolenska v roce 2010 se v následujících prezidentských volbách pokusil svého zesnulého bratra nahradit Jarosław, nicméně byl poražen liberálním kandidátem Bronisławem Komorowským. PiS pak byla poražena Občanskou platformou i v parlamentních volbách roku 2011.²³⁷

Strana PiS však uspěla se svým volebním spojenectvím s názvem Sjednocená pravice. PiS kandidovala spolu s několika menšími pravicovými subjekty a tento tah přinesl polským národním konzervativcům vítězství ve volbách roku 2015 i v následných volbách roku 2019. Kandidát PiS Andrzej Duda zároveň zvítězil v prezidentských volbách 2015 a svůj mandát obhájil i roku 2020. Ve volbách roku 2023 již však Sjednocená pravice na většinu v Sejmu nedosáhla a skončila v opozici.

Vedle PiS, resp. Sjednocené pravice funguje v Polsku i menší radikálně pravicová strana s názvem Konfederace svoboda a nezávislost (Konfederacja Wolność i Niepodległość). Jedná se o spolupráci několika menších krajně pravicových politických stran, které se hlásí k různým tradicím polské pravice. Mezi ideologickými prvky přítomnými v programech stran tvořících Konfederaci můžeme nalézt polský nacionalismus, ekonomický liberalismus a polský monarchismus. V jejím čele stojí Slawomir Mentzen.²³⁸

Konfederace byla ve volebním období let 2019-2023 v opozici, po volbách na podzim 2023 se mohla stát cenným spojencem pro Sjednocenou pravici kvůli zajištění parlamentní většiny, ovšem ani dohromady s Konfederací ne získala

²³⁷ Wybory 2011. [online]. Copyright © 2011 KBW [cit. 04.05.2023]. Dostupné z: <https://wybory2011.pkw.gov.pl/wsw/pl/000000.html>

²³⁸ V Polsku posiluje krajní pravice. Její šéf před volbami slibuje ‚pivo na ex, zrušení daní a levičáků I iROZHLAS - spolehlivé zprávy. *iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy* [online]. Copyright © 1997 [cit. 27.08.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlaz.cz/zpravy-svet/spojene-staty-evropa-posadka-polsko-vojaci_2303211850_ale

Sjednocená pravice v Sejmu většinu a vlády se ujala liberální vláda Donalda Tuska.

Tabulky v příloze týkající se této části jsou vytvořeny autorem. Údaje dostupné na webu polské Státní volební komise <https://pkw.gov.pl/>.

Česká republika

Po neúspěchu Sdružení pro republiku – Republikánské strany Československa pod vedením Miroslava Sládka ve volbách roku 1998 krajní pravice v české poslanecké sněmovně patnáct let absentovala. Situace se změnila roku 2013, kdy slavilo úspěch hnutí Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury. V důsledku vnitřních sporů se hnutí po roce 2015 fakticky rozpadlo. Okamura však spolu s Radimem Fialou založil nový subjekt s názvem Svoboda a přímá demokracie (SPD), se kterým se ve volbách roku 2017 umístil na čtvrtém místě. Strana zůstala stejně jako v předchozím období Úsvit v opozičních lavicích. O čtyři roky později skončila SPD opět čtvrtá, nicméně oslabila na 9,6 % a skončila opět v opozici.

Tabulky v příloze týkající se této části jsou vytvořeny autorem. Údaje dostupné na webu Českého statistického úřadu <https://www.volby.cz/>.

Slovensko

Dlouholetým hlavním představitelem nacionalismu a pravicového populismu na Slovensku byla Slovenská národní strana (Slovenská národná strana, SNS), která však v posledních parlamentních volbách nepřekročila pětiprocentní hranici nutnou pro vstup do parlamentu. Rovněž ve volbách do Evropského parlamentu SNS již dvakrát (2014 a 2019) neuspěla. Na aktuální kondici SNS tedy nelze demonstrovat vzestup pravicového populismu. To však neznamená, že témata blízká krajní pravici ve většině ostatních zemí nerezonují i na Slovensku. Protiimigrační politiku prosazuje řada dalších stran včetně oficiálně levicové strany SMĚR – sociální demokracie (SMER – sociálna demokracia, SMER – SD), proti přijímání migrantů v průběhu migrační krize 2015-2016 se vyjadřoval i předseda liberální strany Svoboda a solidarita (Sloboda a solidarita, SaS)

Richard Sulík. Již po volbách roku 2016 se navíc do slovenského parlamentu dostala extrémní pravice – Lidová strana Naše Slovensko (LSNS). Tu po několika skandálech spojených s předsedou strany Marianem Kotlebou opustilo několik členů v čele s europoslancem Milanem Uhríkem. Ti poté založili novou krajně pravicovou stranu Republika, která podle průzkumů má šanci uspět v předčasných parlamentních volbách 2023. A konečně od voleb 2016 zasedají ve Slovenské národní radě i poslanci zvolení za pravicově populistické hnutí Borise Kollára Jsme rodina (Sme rodina, SR), které na evropské úrovni spolupracuje s dalšími pravicově populistickými stranami v rámci strany Identita a demokracie. Po volbách roku 2020 se SR stalo součástí vládní koalice a Kollár byl zvolen předsedou parlamentu.²³⁹

Po rozpadu slovenské středopravicové vlády a předčasných volbách roku 2023 se změnilo i zastoupení pravicového populismu na půdě Národní rady. Parlament opustilo Kollárovo hnutí Jsme rodina, naopak do parlamentu se vrátila Slovenská národní strana.

Tabulky v příloze týkající se této části jsou vytvořeny autorem. Údaje dostupné na webu Statistického úřadu Slovenské republiky <https://volby.statistics.sk/>.

Maďarsko

Podobně jako v Polsku je i v případě Maďarska pravicový populismus ve zvláštním postavení v tom smyslu, že představuje hlavní pravicový proud v zemi, který zároveň nepřetržitě již od roku 2010 v zemi vládne. Na rozdíl od Polska však vládu tvoří pouze jedna politická strana, a sice Občanský svaz – FIDESZ, v jehož čele stojí maďarský premiér Viktor Orbán.

Strana FIDESZ, která byla jako liberální subjekt zformována v souvislosti se změnou režimu v Maďarsku na přelomu let 1989-1990, byla u moci již ve volebním období v letech 1998-2002. Následovalo osmileté období vlády levice, přičemž straně FIDESZ se podařilo profitovat z nespokojenosti veřejnosti

²³⁹ Slovenská vláda vznikla rychle. Může za to i virus Finmag.cz [online] [cit. 27.08.2023]. Dostupné z: <https://finmag.penize.cz/spolecnost/414033-slovenska-vlada-vznikla-rychle-muze-za-to-i-virus>

s končící vládou a ve volbách roku 2010 si výrazným volebním vítězstvím zajistila parlamentní většinu. Kromě toho se radikálněji naladěná část veřejnosti přiklonila k extrémně pravicové straně Jobbik – Hnutí za lepší Maďarsko. Parlamentní většinu si FIDESZ udržel ve všech následujících volbách (2014, 2018 a 2022), Viktor Orbán se snažil udržovat přízeň voličů mimo jiné svým razantním postupem proti migrační vlně z Blízkého východu v roce 2015. Ani sjednocení opozičních stran v roce 2022 však nepřineslo volební porážku vládnoucích nacionalistů a FIDESZ slavil čtvrté volební vítězství v řadě.²⁴⁰

Maďarská vláda po několik let spolupracovala s polskou vládou v řadě témat, například právě v odporu k imigraci, avšak ruská invaze na Ukrajinu roku 2022 přinesla ochlazení vztahů mezi oběma středoevropskými státy. Zatímco Polsko od prvních dní války vyjadřovalo podporu Ukrajině a zaujívalo silně protiruské postoje, Maďarsko zvolilo k Rusku smířlivější postoj a apelovalo spíše na ukončení války.

Tabulky v příloze týkající se této části jsou vytvořeny autorem. Údaje dostupné na webu maďarského národního volebního úřadu <https://www.valasztas.hu/web/national-election-office>.

Rakousko

Rakouská radikální pravice se v rámci tamního politického spektra těší dlouhodobě velmi silnému postavení. Svobodná strana Rakouska (Freiheitliche Partei Österreichs, FPÖ) představuje po několik desetiletí jednu ze tří nejsilnějších stran v Rakousku. Zatímco do poloviny 80. let dosahovala pouze jednociferných volebních výsledků, od roku 1986 začala oslovovat vyšší procento voličů. Strůjcem tohoto nástupu byl předseda strany Jörg Haider, který se stal i hejtmanem spolkové země Korutany.

²⁴⁰ „Naše vítězství je vidět z Měsíce i Bruselu.“ Orbánův Fidesz slaví čtvrté vítězství v řadě | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. *iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy* [online]. Copyright © 1997 [cit. 27.08.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/madarsko-parlamentni-volby-scitani-hlasu-fidesz-opozice_2204031917_aur?_gl=1*1u4jvid*_up*MQ..*_ga*ODU5NzU0MjJzLjE2OTMxNTQ0NzE.*_ga_PHL4J7WBV*MTY5MzE1NDQ3MC4xLjAuMTY5MzE1NDQ3MC4wLjAuMA..

Nacionalistická rétorika strany měla v 90. letech mj. i protičeskou stránku – především kritika platnosti tzv. Benešových dekretů či odpor k provozu jaderné elektrárny v Temelíně. Roku 1999 strana dosáhla svého doposud nejvyššího volebního výsledku a poté vstoupila s lidovci do vládní koalice, což vyvolalo tzv. diplomatické sankce ze strany ostatních států Evropské unie. Ty byly po roce odvolány, ale samotná FPÖ prošla vážnou krizí – vnitrostranické spory vedly k odchodu předsedy Haidera. Spolu s ním Svobodné opustil téměř celý poslanecký klub. Haider a ostatní politici, kteří Svobodné opustili, pak založili konkurenční pravicově populistický subjekt – Svaz pro budoucnost Rakouska (Bündnis Zukunft Österreich, BZÖ). BZÖ pronikla do parlamentu ve volbách 2006 a 2008.

FPÖ postupně znovu vylepšovala své volební výsledky pod vedením předsedy Heinze-Christiana Stracheho. Tento proces dosáhl vrcholu roku 2017, kdy FPÖ obdržela 25 % hlasů a opět vstoupila do vládní koalice s lidovci. Vládní angažmá Svobodných však skončilo předčasně, když byl Strache nucen odstoupit kvůli tzv. aféře Ibiza. V předčasných volbách roku 2019 sice pravicové strany (lidovci a Svobodní) udrželi parlamentní většinu, ovšem Rakouská lidová strana si tentokrát za svého koaličního partnera zvolila Zelené.²⁴¹

Tabulky v příloze týkající se této části jsou vytvořeny autorem. Údaje dostupné na webu rakouského ministerstva vnitra <https://www.bmi.gv.at/412/Nationalratswahlen/start.aspx>.

Rumunsko

Představitelem rumunského pravicově populistického proudu je strana s názvem Aliance pro unii Rumunů (Alianța pentru Unirea Românilor, AUR). Strana požaduje znovusjednocení Rumunska s Moldavskem, odmítá imigraci a hodnotově staví na křesťanském konzervatismu. Protože byla založena teprve roku 2019, zúčastnila se zatím pouze jedněch parlamentních voleb, a sice v roce

²⁴¹ Úsvit nové koalice: Rakouští Zelení si „pláclí“ s lidovci – Seznam Zprávy. *Seznam Zprávy* [online]. Copyright © Seznam Zprávy, a.s. [cit. 27.08.2023]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/usvit-nove-koalice-rakousti-zeleni-si-placl-i-s-lidovci-85671>

2020. V nich dokázala oslovit více než půl milionu voličů, a stala se tak čtvrtou nejsilnější rumunskou politickou stranou.²⁴²

Tabulka v příloze týkající se této části je vytvořena autorem. Údaje dostupné na webu rumunského ústředního volebního úřadu <https://parlamentare2020.bec.ro>.

Bulharsko

Bulharská radikálně pravicová scéna prošla v uplynulých desetiletích zásadními změnami. Roku 2014 se do parlamentu dostala koalice radikálně pravicových stran s názvem Vlastenecká fronta, její nejvýraznější součástí byla strana IMRO – Bulharské národní hnutí. Ve stejném roce strana IMRO – Bulharské národní hnutí obdržela ve volbách do Evropského parlamentu 10 % hlasů. V parlamentních volbách roku 2017 strana kandidovala v rámci volební koalice Sjedenocení vlastenci, která obdržela 9% hlasů a strana poté a vstoupila do vlády. Roku 2019 IMRO – Bulharské národní hnutí pak znovu proniklo do Evropského parlamentu se ziskem 7,14 % hlasů. Ve volbách v dubnu 2021 se již strana do bulharského parlamentu nedostala.

Od někdejšího lídra krajní pravice, nacionalistické strany Ataka (Útok), která se v letech 2017-2019 dokonce stala součástí vládní koalice, postupně rovněž odešla většina voličů. Již ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2014 Ataku podpořilo jen 3 % voličů, a strana tak přišla o své dosavadní dva mandáty. V evropských volbách roku 2019 se výsledek strany ještě zhoršil, když obdržela pouze 1 % hlasů. Roku 2017 spolu se stranou IMRO – Bulharské národní hnutí kandidovala v koalici Sjedenocení vlastenci. V dubnových volbách roku 2021 pak strana rovněž vypadla z národního parlamentu.

Krajní pravice v Bulharsku tak na jaře 2021 ztratila své parlamentní zastoupení. Na pravém pólu politického spektra se ale začalo formovat několik nových hnutí. Již v předčasných volbách v červenci 2021 se nejsilnějším pravicově

²⁴² Romania: parliamentary election results 2020 | Statista. Statista - The Statistics Portal for Market Data, Market Research and Market Studies [online]. Copyright © Statista 2023 [cit. 30.04.2023]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/1193327/romania-parliamentary-election-results/>

populistickým uskupením stali Bulharští patrioti, nicméně subjekt získal pouze 3,10 %, a tak neuspěl se svým pokusem proniknout do parlamentních lavic. Ovšem už v listopadu se v důsledku politické krize konaly v Bulharsku již třetí parlamentní volby v jednom kalendářním roce. V nich již krajní pravice uspěla a po zhruba půlroční přestávce tak nacionalisté obnovili svou parlamentní přítomnost. Stranou, která uspěla, se stal subjekt s názvem Znovuzrození. Ten kandidoval poprvé již ve volbách roku 2017 a postupně navyšoval své volební zisky. V dalších předčasných volbách roku 2022 svůj volební výsledek zdvojnásobil. A v zatím posledních parlamentních volbách roku 2023 se již stal třetí nejsilnější bulharskou politickou stranou.²⁴³

Tabulky v příloze týkající se této části jsou vytvořeny autorem. Údaje dostupné na webu Ústřední volební komise Bulharska <https://www.cik.bg/en/>.

Řecko

Dominantním hráčem v rámci řecké krajní pravice byla ve druhé dekádě 21. století pravicově extremistická strana Zlatý úsvit. Ten dosáhl několika nezanedbatelných úspěchů, zejména volební zisky v parlamentních volbách v letech 2012-2015, které se pohybovaly mezi 6 a 7 procenty. Nicméně v roce 2019 již v parlamentních volbách neuspěla, když obdržela pouze 2,9 %.

Pravicově populistická forma krajní pravice působila v minulých letech poněkud ve stínu Zlatého úsvitu, přičemž se vyznačovala určitou nejednotností. Vedle sebe po určitou dobu působily dvě pravicově populistické strany – Pravoslavné ortodoxní hnutí založené v roce 2000 a strana Nezávislí Řekové (ANEL), která vznikla roku 2012. Pravoslavné ortodoxní hnutí ztratilo roku 2014 své dva mandáty v Evropském parlamentu, zatímco ANEL ve stejných volbách naopak své první křeslo získal. ANEL uspěl roku 2015 ve dvojích parlamentních volbách a vstoupil do vlády s radikálně levicovou stranou SYRIZA. Roku 2019 se však již do parlamentu nedostal. Aktuálně reprezentuje pravicově populistický proud v

²⁴³ Bulharské parlamentní volby vyhrál blok expremiéra Borisova. | ČeskéNoviny.cz. České noviny | ČeskéNoviny.cz [online]. Copyright © Copyright 2021 ČTK [cit. 27.08.2023]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/2347142>

zemi strana Řecké řešení, která byla založena roku 2016. Ta ve volbách roku 2019 uspěla se ziskem 3,7 % hlasů, což jí zajistilo deset křesel v helénském parlamentu.

Novou dynamiku do rozložení sil v rámci řeckého krajně pravicového spektra vnesly dvojí volby roku 2023. V těch téma protiimigrační politiky neakcentovala jen radikální pravice, ale i hlavní pravicová strana v zemi, konzervativní Nová demokracie pod vedením Kyriakose Mitsotakise. Ta v květnových volbách obdržela 40,79 % hlasů. Strana Řecké řešení oproti volbám 2019 mírně posílila a získala 4.45 % hlasů, což jí vyneslo zisk 16 poslaneckých křesel.²⁴⁴

Protože vítěz voleb – Nová demokracie – nedokázal sestavit jednobarevnou vládu, konaly se v červnu předčasné volby. V těch již ND získala v parlamentu většinu, k zajímavému posunu ovšem došlo na krajní pravici. Kromě Řeckého řešení do parlamentu pronikly dvě další krajně pravicové politické strany – Nejsilnější krajně pravicovou stranou se stali Spartáné, kteří obdrželi 4,68 % hlasů a získali 12 poslaneckých křesel. Řecké řešení získalo 4,44 % hlasů a 12 mandátů a trojlístek radikálně pravicových stran doplnila strana Demokratické vlastenecké hnutí – Vítězství se ziskem 3,69 % a 8 mandáty. Krajní pravice jako celek tak obdržela 12,81 % hlasů a 32 mandátů.

Z politologického hlediska je poněkud problematické kategorizovat stranu Spartáné. Z hlediska rétoriky strany by bylo možné ji označit za radikálně pravicovou či pravicově populistickou, ovšem existují indicie o jejich vazbách na pravicový extremismus. V čele Spartánů stojí Vasilis Stigtas, ovšem existuje podezření, že skutečným vůdcem strany je Ilias Kasidiaris, který skončil ve vězení kvůli svým aktivitám v rozpuštěné neonacistické straně Zlatý úsvit. Předseda Stigtas prohlašoval, že jeho hodnotami jsou vlast, rodina, náboženství a demokracie. Před volbami nevedl kontaktní volební kampaň. Novinářům sdělil, že „v této zemi existuje paralelní stát, který sympatizuje s levicí a anarchisty. Kdybychom svolali veřejné setkání, tak bychom museli čelit násilníkům. Ale my jsme mírumilovní“. Předseda Spartánů rovněž uvedl, že za migraci do Řecka

²⁴⁴ Paradoxné výsledky parlamentných volieb v Grécku !Argument [online]. [cit. 30.07.2023]. Dostupné z: <https://casopisargument.cz/?p=50517>

může Turecko, které „posílá nelegální migranty, aby rozměnilo řeckou identitu“. Vyzval též k „jednotě evropských národů“ založené na solidaritě, kterou „ale Řecko nedostalo, ačkoliv je štítem před invazí migrantů z Asie a Afriky“.²⁴⁵

Na rozdíl od zmíněného Zlatého úsvitu však strana nebyla soudně zakázána, proto je zahrnuta do přehledu pravicově populistických stran v této práci.

Tabulky v příloze týkající se této části jsou vytvořeny autorem. Údaje dostupné z webu řeckého ministerstva vnitra <https://www.ypes.gr/en/>.

Chorvatsko

Roku 2020 byla založená pravicově populistická strana Vlastenecké hnutí (Domovinski pokret, DP). Prvním předsedou se stal Miroslav Škoro. Ještě v témže roce se zúčastnila parlamentních voleb, ve kterých byla poměrně úspěšná, když obdržela 10,9 % hlasů a stala se třetí nejsilnější chorvatskou politickou stranou.

Ve volbách roku 2024 stranu podpořilo 202 714 občanů, což představovalo 9,6 % hlasů, a DP se opět umístilo na třetím místě.

Tabulka v příloze týkající se této části je vytvořena autorem. Údaje dostupné z webu

Státní	volební	komise	Chorvatska
--------	---------	--------	------------

<https://www.izbori.hr/site/site/en/homepage/18>.

Slovinsko

Pravý pól politického spektra ve Slovinsku představovala v tamním parlamentu dlouhodobě Slovinská národní strana (Slovenska narodna stranka, SNS), která však roku 2011 se ziskem pouhých 1,8 % hlasů své parlamentní zastoupení ztratila. Názory občanů odmítajících imigraci z Afriky a Blízkého východu však zastupuje hlavní pravicová strana v zemi. Reprezentantem protiimigračního pravicového proudu ve slovinské politice je Slovinská demokratická strana. V jejím čele stojí od roku 1994 Janez Janša, který byl již třikrát (2004-2008,

²⁴⁵ Nejsme fašisti, tvrdí Sparťané. Řecký úkaz brojí proti migraci, Ukrajinu neřeší | Idnes.cz [online]. [cit. 30.07.2023]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/recko-volby-spartane-uspech-neonacisti-pravice-stigkas-kasidiaris.A230628_092024_zahranicni_vajo

2012-2013 a 2020-2022) slovinským premiérem. Po porážce ve volbách roku 2022 je SDS v opozici.²⁴⁶

Na rozdíl od většiny evropských radikálně pravicových stran není SDS na evropské úrovni členem Evropských konzervativců a reformistů či Identity a demokracie, ale hlavního evropského středopravicového uskupení – Evropské lidové strany.

Tabulky v příloze týkající se této části jsou vytvořeny autorem. Údaje dostupné z webu Státní volební komise Slovinska <https://www.dvk-rs.si/en/about-the-commission/>.

Itálie

Pravicový populismus v Itálii představuje jeden z nejsilnějších politických proudů v zemi. Vedle Polska a Maďarska je Itálie další zemí, kde dosáhli pravicoví populisté tak vysokých volebních zisků, které jim zajišťují dominantní postavení v rámci politického spektra. Je důležité zmínit, že na parlamentní úrovni vedle sebe působí dva pravicově populistické subjekty s podobným programem. Jedná se o aktuálně silnější stranu Bratři Itálie a menší stranu Liga (někdejší Liga severu). Zatímco Bratři Itálie jsou na evropské úrovni součástí Evropských konzervativců a reformistů, Liga je členem strany Identita a demokracie. Obě strany se od roku 2022 podílí na italské vládě, třetím koaličním partnerem je pak pravicová strana Forza Italia (Vzhůru Itálie). Toto vládní složení umožnil volební výsledek, který přinesl jednoznačné vítězství pravice.²⁴⁷

Liga se odstříhla od svého někdejšího názvu po volbách roku 2013, kdy došlo k propadu voličské přízně. Zatímco pod značkou Liga severu se strana snažila prosazovat témata spjatá s větší autonomií severních regionů Itálie, či dokonce akcentovala severoitalský separatismus, pod značkou Liga se zaměřila spíše na

²⁴⁶ Překvapení ve Slovinsku. Volby vyhrálo liberální hnutí, premiér Janša uznal porážku - Aktuálně.cz. *Zprávy - Aktuálně.cz* [online]. Copyright © [cit. 20.11.2021]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/prekvapeni-ve-slovinsku-volby-vyhralo-liberalni-hnuti-premier/r~a11d13acc3f211ec8a24ac1f6b220ee8/>

²⁴⁷ Italy: election results 2022 | Statista. Statista - *The Statistics Portal for Market Data, Market Research and Market Studies* [online]. Copyright © Statista 2023 [cit. 30.04.2023]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/1335834/italy-election-results/>

odpor proti nelegální migraci ze Severní Afriky. Nově zvolený předseda Matteo Salvini tehdy změnil kurz strany ve snaze rozšířit podporu i na jih země.²⁴⁸

Současná nejsilnější krajně pravicová politická strana v zemi s názvem Bratři Itálie (Fratelli d'Italia, Fdi) byla založena mnohem později, teprve na konci roku 2012. V jejím čele stojí od počátku Georgia Meloniová. Zatímco v prvních parlamentních volbách, kterých se se strana účastnila, obdrželi Bratři Itálie jen necelá 2 % hlasů, v následujících parlamentních volbách roku 2018 již svůj zisk zdvojnásobili. Postupem času získávali stále větší popularitu a roku 2022 zvítězili v parlamentních volbách. Georgia Meloniová stanula v čele koaliční vlády, kterou Bratři Itálie utvořili s Ligou a se středopravicovou stranou Forza Italia.

Tabulky v příloze týkající se této části jsou vytvořeny autorem. Údaje dostupné z webu italského ministerstva vnitra <https://elezionistorico.interno.gov.it/>.

Španělsko

Po obnovení demokracie ve Španělsku v polovině 70. let v tamním parlamentu dlouhodobě absentovala krajně pravicová politická strana. Dominantní roli hrály dvě velké politické strany – levicovní socialisté a středopravicovní lidovci.

Situace se změnila v dubnových volbách roku 2019, kdy se do parlamentu poprvé dostala radikálně pravicová strana Vox, která zdůrazňovala svůj odpor k nelegální migraci a požadovala razantní postup proti separatistickým snahám Katalánska. Po listopadových předčasných volbách svůj výsledek ještě vylepšila, když obdržela 15 % hlasů.²⁴⁹ Ve volbách 2023 strana poněkud oslabila, ale udržela si pozici třetí nejsilnější politické strany v zemi. Po sestavení levicové vlády skončila strana opět v opozici. V čele strany stojí Santiago Abascal.

²⁴⁸ DANICS, Štefan a Ladislava TEJCHMANOVÁ. *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2017. ISBN 9788074521225, s 290.

²⁴⁹ Spain general elections 2019: Socialists win repeat Spanish election, Vox becomes third-biggest force in Congress | Spain | EL PAÍS English. *EL PAÍS English* [online]. Dostupné z: https://english.elpais.com/elpais/2019/11/10/inenglish/1573407794_574125.html

Tabulky v příloze týkající se této části jsou vytvořeny autorem. Údaje jsou dostupné na stránkách španělského ministerstva vnitra <https://infoelectoral.interior.gob.es/es/elecciones-celebradas/resultados-electorales/>.

Portugalsko

Podobně jako v Rumunsku, Chorvatsku nebo Řecku je i v Portugalsku tamní soudobá nejsilnější pravicově populistická strana teprve nedávno založeným subjektem. Roku 2019 byla založena strana Dost! (Chega!, Ch), v jejímž čele stojí André Claro Amaral Ventura. Tato euroskeptická strana byla nejprve součástí uskupení několika pravicových stran s názvem BASTA pro evropské volby 2019. V této volbě sice ještě krajní pravice neuspěla, nicméně Chega kandidovala ve stejném roce již samostatně do portugalského parlamentu, obdržela 1,3 % hlasů a získala 1 poslanecké křeslo. Ve volbách roku 2022 již dokázala oslovit více než 7 % voličů.

Tabulka v příloze týkající se této části je vytvořena autorem. Údaje dostupné z webu portugalské Národní volební komise <https://www.cne.pt/>.

5.3 Interpretace výsledků

Výše uvedené údaje pravicově populistických politických stran v členských státech Evropské unie ukazují zřejmý celoevropský trend, kterým je vzestup populistické či radikální pravice. Zatímco na počátku sledovaného období roku 1998 byly soudobé pravicově populistické strany přítomny v parlamentech deseti ze sledovaných států (Lucembursko, Francie, Belgie, Dánsko, Finsko, Rakousko, Maďarsko, Slovensko, Slovinsko a Itálie), v současné době jsou přítomny ve 23 státech – k deseti výše uvedeným přibylo Německo, Nizozemsko, Švédsko, Estonsko, Lotyšsko, Polsko, Česko, Rumunsko, Bulharsko, Řecko, Chorvatsko, Španělsko a Portugalsko.

Zatímco na počátku sledovaného období tedy pravicově populistické strany představovaly spíše jakousi anomálii v politických spektrech evropských zemí, nyní jsou zcela běžnou součástí evropské politické scény a výjimku naopak

představují státy, kde pravicoví populisté v parlamentech přítomni nejsou. Mezi tyto státy patří Litva (kde však byla v letech 2004-2020 v parlamentu zastoupena pravicově populistická strana Pořádek a spravedlnost), Irsko, Kypr a Malta. Je ovšem zapotřebí zdůraznit, že na Kypru působí strana Národní lidová fronta (ELAM), která se svým profilem blíží více extrémní pravici, nežli pravici radikální či populistické, proto není Kypr zahrnut do množiny sledovaných zemí.

Vzednutí „vlny“ evropského pravicového populismu lze prokázat nejen na větším počtu států, ve kterých jsou pravicoví populisté přítomní v parlamentu, ale i na vyšších volebních ziscích pravicově populistických subjektů. Na základě volebních výsledků radikálně pravicových stran na národní úrovni ve většině států lze konstatovat, že volební zisk pravicových populistů se ve sledovaném období zvýšil, byť v několika státech se v posledních konaných volbách volební zisk pravicových populistů oproti jejich tamnímu nejlepšímu výsledku snížil (příkladem může být Rakousko). Prostřednictvím výpočtu lze zjistit i nárůst průměrného volebního zisku těchto subjektů ve sledovaných státech. Zde se ovšem potýkáme s řadou problémů souvisejících se způsobem porovnávání procentuálních zisků pravicových populistů ve sledovaných zemích. Jde o to, že v jednotlivých státech se volby konají v jiných letech, časově se tedy nepřekrývají volební cykly. Tuto nesnáz lze vyřešit tím způsobem, že do průměru by byly zařazeny výsledky pravicových populistů vždy v prvních volbách, které se v každé zemi ve sledovaném období konaly. Dalším problémem však představuje skutečnost, že v různých zemích jsou různě dlouhá volební období. Ve většině států jsou čtyřletá, ale v některých zemích se parlamentní volby mohou konat jednou za pět let (například v Itálii). Tuto různorodost ještě komplikuje fakt, že mnohdy dochází ke konání předčasných voleb (například v Bulharsku proběhly v letech 2021-2023 patery parlamentní volby).

Mění se i počet pravicově populistických stran, které v daném státě působí (například v Nizozemsku po volbách roku 2002 zasedala v parlamentu jediná pravicově populistická strana – List Pima Fortuyna, v současnosti jsou v parlamentu zastoupeny hned čtyři pravicově populistické strany). V tom případě musí být do výpočtu zařazen součet výsledků všech pravicově

populistických subjektů v daném státě kandidujících ve stejných volbách. Problematická je rovněž otázka, zda a případně jak do výpočtu zahrnout ty státy, ve kterých současné parlamentní pravicově populistické strany ve volbách v minulosti absentovaly, ale jiné již v parlamentu zastoupeny byly (například v Řecku před volbami roku 2019 zasedala v parlamentu nacionalistická strana ANEL, po volbách již nacionalistický proud začala reprezentovat strana Řecké řešení), anebo pravicově populistické strany absentovaly zcela (například Rumunsko před rokem 2020), přičemž v jiných státech v té době již radikálně pravicové strany získávaly vysoký počet hlasů. A v neposlední řadě lze uvažovat i o jakési širší krajně pravicové vlně, protože v některých státech donedávna dosahovaly zisků zaručujících vstup do parlamentu i extrémně pravicové strany (například Lidová strana Naše Slovensko či řecký Zlatý úsvit), které sice nejsou předmětem výzkumu v této práci, ovšem jejich úspěch bezesporu je dokladem společenské radikalizace.

Poněkud jednodušší, alespoň pokud jde o časové srovnání, se jeví komparace výsledků těchto stran ve volbách do Evropského parlamentu. Ty se konají v jednotném termínu ve všech členských státech Evropské unie, ovšem je zde nutné opětovně zdůraznit, že ne všechny současné členské státy Evropské unie byly členskými zeměmi už na začátku sledovaného období. Proto se jeví zbytečným do srovnávání zahrnout výsledky před volbami do Evropského parlamentu v roce 2014, (byť právě na výsledcích některých stran lze právě zde dobře ilustrovat vzestup radikální pravice – například francouzská Národní fronta si mezi lety 2009 a 2014 polepšila ze 3 na 21 europoslanců). Lze ovšem poměrně přesně porovnat výsledky radikální pravice mezi lety 2014 a 2019.

Pro srovnání výsledků mezi po sobě následujícími volbami do Evropského parlamentu se obvykle používají výsledky jednotlivých europarlamentních skupin, nicméně pro potřeby této práce se toto srovnání nejeví jako dostatečné, protože některé pravicově populistické strany nejsou součástí pravicově populistické frakce Identita a demokracie či „převážně“ pravicově populistické frakce Evropští konzervativci a reformisté, ale jiné jsou součástí Evropské lidové

strany (například Slovinská demokratická strana) nebo jsou poslanci těchto stran nezařazení (například maďarský FIDESZ).

Proto byla struktura tabulky koncipována primárně nikoliv podle výsledků jednotlivých frakcí, ale na základě výsledků pravicově populistických stran v jednotlivých státech, přičemž v každém ze sledovaných států je uvedena minimálně jedna pravicově populistická strana, v některých však kandidovalo více subjektů tohoto typu. Součtem výsledků těchto stran v daném státě pak získáme lepší přehled o skutečné podpoře pravicového populismu v daném státě. Z tohoto důvodu je při analýze výsledků pravicových populistů vhodnější hovořit o pravicově populistickém proudu, nežli o samostatných pravicově populistických stranách. Širší pojem pravicově populistický proud totiž lépe vystihne celkový výsledek podobně orientovaných politických stran v jednom státě, například v Nizozemsku nebo v Řecku. V tabulce nejsou zaznamenány ty unijní státy, ve kterých pravicoví populisté roku 2019 nekandidovali (Rumunsko a Chorvatsko). Proto tabulka zahrnuje pouze 21 států.

V této souvislosti je nutné zdůraznit, že tabulka ještě nezaznamenává nejnovější nárůst podpory pravicového radikalismu/populismu, protože jeho nejnovější fáze nastala až po volbách do Evropského parlamentu roku 2019. Zřejmě se tedy projeví teprve v následujících evropských volbách roku 2024. Jedná se především o úspěchy nových pravicově populistických stran, které v době konání minulých evropských voleb roku 2019 ještě neexistovaly a v daných státech v té době radikální pravice neuspěla – typickým příkladem je Chorvatsko nebo Rumunsko. V dalších státech sice roku 2019 již pravicově populistické strany kandidovaly, ale od té doby v těchto zemích radikálně pravicový/pravicově populistický proud ještě výrazně posílil – příkladem může být Bulharsko nebo Portugalsko.

Tabulka je součástí přílohy této dizertační práce. Pořadí zemí je sestaveno podle nejlepšího výsledku pravicově populistického proudu v roce 2019.

Na základě výsledků pravicově populistického proudu v jednotlivých státech lze vypočítat i průměrnou hodnotu výsledku tohoto směru ve sledovaných zemích.

Průměrný výsledek pravicově populistického proudu v množině 21 sledovaných zemí získáme součtem hodnot výsledků za každý jednotlivý stát a následným vydělením získané hodnoty, kde dělitelem je počet sledovaných zemí.

Průměrný výsledek pravicově populistického proudu ve sledovaných zemích činí 15,1 % v evropských volbách v roce 2014. Pravicoví populisté tehdy obdrželi 51,5 % hlasů v Maďarsku, v Polsku 31,8 %, v belgickém Vlámku 33,5 %, v Itálii 9,9 %, ve Slovinsku 28,2 %, ve Francii 24,9 %, v Rakousku 20,2 %, v Lotyšsku 17,6 %, ve Švédsku 9,7 %, v Nizozemsku 13,3 %, ve Finsku 12,9 %, v Estonsku 4 %, v Německu 7,1 %, v Dánsku 26,6 %, v Lucembursku 7,5 %, v Bulharsku 3 %, v Česku 3,1 %, na Slovensku 3,6 %, ve Španělsku 1,6 %, v Řecku 6,2 % v 0 % v Portugalsku. V případě, že bychom množinu zemí rozšířili i o Rumunsko a Chorvatsko, kde ještě v těchto evropských volbách pravicově populistický proud absentoval, průměrná hodnota výsledku se sníží na 13,7 %.

Roku 2019 pak stejná hodnota činí ve 21 zemích 19 % (17,4 % ve 23 státech včetně Chorvatska a Rumunska, kde stále pravicově populistické strany absentovaly). V Maďarsku získali pravicoví populisté 52,6 % hlasů, v Polsku 49,9 %, ve Vlámku 41,5 %, v Itálii 40,7 %, ve Slovinsku 30,2 %, ve Francii 23,3 %, v Rakousku 17,2 %, v Lotyšsku 16,5 %, ve Švédsku 15,3 %, v Nizozemsku 14,5 %, ve Finsku 13,8 %, v Estonsku 12,7 %, v Německu 11 %, v Dánsku 10,8 %, v Lucembursku 10 %, v Bulharsku 9,3 %, v Česku 9,1 %, na Slovensku 7,3 %, ve Španělsku 6,2 %, v Řecku 6,2 % a v Portugalsku 1,5 %.

Komplikovanějším úkolem je analýza rozdílů ve volebních výsledcích pravicově populistického proudu ve volbách do národních parlamentů sledovaných zemí. Hlavním důvodem je samozřejmě absence jednotného termínu voleb, ale též dynamický vývoj politické scény, se kterým souvisí zánik pravicově populistických stran a vznik nových. Proto byl pro analýzu zvolen následující postup: výpočet průměrné procentuální hodnoty volebního zisku pravicově populistického proudu z prvních parlamentních voleb od roku 1998 v každé ze sledovaných zemí, nejpozději z voleb, které se konaly roku 2001. Do výpočtu za ty ze sledovaných zemí, ve kterých v těchto volbách pravicově populistické subjekty zatím absentovaly, je využito číslo 0. Na tomto místě je zapotřebí

zdůraznit, že v počátečních letech sledovaného období v některých ze sledovaných států ještě působily krajně pravicové politické strany, které však brzy skončily své parlamentní působení (například volební neúspěch SPR-RSČ v České republice roku 1998) a/nebo svým profilem se více blížily extrémní pravici, než pravicovému populismu (například Strana maďarské spravedlnosti a života MIÉP). Tyto subjekty se tak nestaly součástí vývoje soudobého pravicově populistického proudu, a proto nejsou do výpočtu průměrné hodnoty zahrnuty. Vzhledem k relativně nízkým volebním výsledkům by však výslednou hodnotu zásadně nezvýšily.

Z uvedených tabulek vyplývá, že z 23 sledovaných zemí se strany tvořící soudobý pravicově populistický proud účastnily v období 1998-2001 voleb v desíti státech: roku 1998 v Dánsku (volební zisk 7,4 %), Švédsku (0,4 %), v Maďarsku (26 %) a na Slovensku (9,1 %), roku 1999 v Lucembursku (11,3 %), v Belgii (9,9 %), ve Finsku (1 %) a v Rakousku (29,9 %), v roce 2001 v Polsku (9,5 %) a v Itálii (3,9 %).

Výpočet problematizuje Francie kvůli svému pětiletému volebnímu období – parlamentní volby se zde konaly již v roce 1997 (rok před začátkem sledovaného období) a následující teprve roku 2002, ve kterém už však v řadě výše uvedených států probíhaly druhé volby do národního parlamentu ve sledovaném období. Výsledek bez započtení „francouzské“ hodnoty by byl poněkud zkreslený, proto byly vypočítány dvě hodnoty – jedna bez započítání výsledku Národní fronty roku 1997 a druhá se zahrnutím tohoto výsledku. U zbylých států je pro tuto úvodní hodnotu započítána nula, protože ve zbytku ze sledovaných států se v té době pravicově populistické strany, které se staly součástí soudobého pravicově populistického proudu, ještě voleb neúčastnily.

Průměrná hodnota volebního výsledku pravicových populistů ve 23 sledovaných státech na začátku sledovaného období bez výsledku francouzské Národní fronty z roku 1997 činila 4,6 %. Nejlepšího výsledku dosáhli roku 1998 rakouští Svobodní (26,9 %) a maďarský FIDESZ (26 %), nejhoršího pak ve stejném roce Švédští demokraté (0,4%).

Pokud do výsledku zahrneme i výsledek francouzské Národní fronty z roku 1997 (14,9 %), hodnota bude činit 5,2 %, tedy o šest desetín procenta více.

Jednodušší je pochopitelně výpočet pravicově populistického proudu z posledních parlamentních voleb v každé ze sledovaných zemí. V každém z těchto států získala nejméně jedna pravicově populistická strana parlamentní zastoupení. Všechna tato volební klání proběhla v letech 2019-2024. Ve většině států dosáhl pravicově populistický proud dvojciferného výsledku: nejvíce v Maďarsku (52,5 %), následuje Polsko (42,6 %), Itálie (34,8 %), Nizozemsko (31,1 %), Belgie (27,9 %), Slovinsko (25 %), Švédsko (20,5 %), Finsko (20,1 %), Francie (18,7 %), Portugalsko (18,1 %), Rakousko (16,2 %), Estonsko (16,1 %), Dánsko (14,4 %), Bulharsko (14 %), Španělsko (13,4 %), Řecko (12,8 %), Německo (10,8 %), Česko (9,6 %), Chorvatsko (9,6 %), Lotyšsko (9,4%), Lucembursko (9,3%), Rumunsko (9,1 %) a Slovensko (7,8 %). Průměrná hodnota výsledku pravicově populistického proudu tedy činí 19,3 %. Srovnáme-li tento výsledek s prvním výpočtem, zjistíme, že volební podpora pravicového populismu se v průběhu zhruba jednoho čtvrtstoletí zvýšila přibližně 3,5 krát. Více než trojnásobně silnější průměrný výsledek tedy dokládá masivní příklon evropských voličů k pravicově populistickému, resp. radikálně pravicovému proudu. Vzhledem k dynamickému vývoji se navíc hodnota průměrného výsledku pravděpodobně ještě zvýší, v roce 2024 se uskuteční parlamentní volby v Belgii, v Bulharsku i v Rakousku.

Závěr

Pravicový populismus prošel za poslední čtvrtstoletí dynamickým vývojem. Z původně okrajových politických stran se ve většině členských států Evropské unie stali důležití aktéři v politickém spektru, kteří neskrývají své ambice chopit se vlády a uskutečňovat svůj program.

Pokud jde o zodpovězení otázek formulovaných v úvodu práce, lze na ně na základě zjištění uvedených v práci odpovědět.

1.) Které faktory zapříčinily soudobý vzestup radikálně pravicových politických stran v Evropské unii?

Lze konstatovat, že vzestup pravicově populistických politických stran způsobila kombinace několika faktorů. Autor práce se přiklání k názoru, že primárním faktorem byla masová imigrace ze zemí Afriky a Blízkého východu, která vrcholila v letech 2015-2016, přičemž pravicově populistické politické strany ostře kritizovaly liberální přístup evropských vlád k imigraci, který nadále zůstává bez zásadnějších změn. Tento fakt lze dokumentovat na vzestupu politické strany Alternativa pro Německo, která ve volbách roku 2013 ještě neuspěla při svém prvním pokusu o vstup do Spolkového sněmu, zatímco roku 2017 po kulminaci migrační krize a s ní spojenými incidenty, se AfD dostala do parlamentu s dvojciferným procentuálním ziskem. Druhým významným faktorem byl postoj pravicově populistických stran k vládním opatřením proti pandemii koronaviru, přičemž zde se pravicoví populisté snažili získat především hlasy těch voličů, kteří nesouhlasili s uzavěrami hranic, omezováním hromadné dopravy či povinným očkováním. A konečně nejnověji se pravicoví populisté dokázali vyprofilovat na kritice evropské politiky zelené tranzice, kterou prosazují evropské instituce spolu s vládami některých členských států Evropské unie. Příliv voličů k pravicově populistickým politickým stranám je tak zapříčiněn především odmítnutím řady politik evropských vlád ve fundamentálních společenských otázkách.

2.) Jaký vliv mohou mít pravicově populistické strany na bezpečnostní politiku jednotlivých států?

Z výše uvedeného textu je zřejmé, že pravicově populistické strany mají na bezpečnostní politiku evropských států zásadní vliv. Ať už tím, že díky vysokým volebním ziskům jsou v takové pozici, že mohou samy vytvořit vládu (Maďarsko, Polsko, Itálie) a následně uskutečňovat zahraniční nebo migrační politiku zásadně odlišnou od států, ve kterých vládou středové liberální strany. Tohoto cíle se mohou pokoušet dosahovat rovněž tím, že na jejich hlasech je např. závislá menšinová vláda (Švédsko), anebo tím, že kvůli hrozbě jejich dalšího vzestupu začnou umírněné strany samy provádět restriktivnější politiku nejen v otázkách migrace, ale i tzv. zelené politiky, aby zamezily přesunu dalších voličů k radikální pravici a udržely pravicově populistické strany v opozici (Dánsko). A rovněž umírněné strany přebírají i další pravicově populistická témata, zejména co se týká kritiky EU, včetně nativismu v domácích ekonomických otázkách.

3.) Mohou pravicově populistické strany ovlivňovat směřování Evropské unie?

Pravicově populistické strany prozatím nejsou v dostatečně silné pozici, aby dokázaly zastavit aktuální trend evropské zelené tranzice, nebo změnit podobu migrační politiky, tj. zásadně omezit přísun imigrantů do EU. V klíčových evropských státech (Německo, Francie) je populistická pravice stále v opozici a nenese tedy vládní odpovědnost za migrační a azylovou politiku. V řadě evropských států se však již k moci dostala a svou politikou se v různé míře dostává do sporu s evropskými institucemi – např. Maďarsko svou politikou vůči imigraci nebo svým přístupem k válce na Ukrajině, nebo Polsko svojí soudní reformou. Na půdě Evropského parlamentu prozatím pravicovní populisté nemají takovou pozici, která by jim umožňovala prosazovat svoji politiku, to však mohou změnit volby do Evropského parlamentu v roce 2024, ve kterých pravděpodobně uspějí pravicově populistické strany i v těch státech, ve kterých se jim dosud nedařilo.

Ukazuje se, že pravicově populistický politický proud v EU pravděpodobně ještě nedosáhl svého úplného vrcholu, aby mohl silněji a zásadněji ovlivňovat a promlouvat do politik EU. Posilování pravicového populismu v EU je do určité

míry determinováno politikou středových politických stran, kterou mohou reformovat politiky EU, aby více odpovídaly aktuálním problémům, včetně tabuizovaných témat, čímž by oslabily nárůst vlivu a popularity pravicových populistických stran v EU.

Práce přispěla ve své teoretické části k pracovnímu vymezení pravicového populismu, což umožnilo identifikovat a posuzovat vliv pravicově populistických subjektů v rámci praktické části. Autor identifikoval pravicově populistické strany v jejich širším pojetí, což umožnilo analýzu a komparaci jejich volebních výsledků a realisticky objasnit jejich skutečný politický vliv na politiky Evropské unie, včetně politik národních unijních států. Autor dospěl k závěru, že politický vliv pravicově populistických stran v EU neustále narůstá a není ho možné interpretovat pouze na základě volebních výsledků v jednotlivých unijních státech bez evropského kontextu. V neposlední řadě autor upozornil na řadu bezpečnostních aspektů, které jsou spojeny s narůstajícím politickým vlivem pravicového populismu v evropské dimenzi.

Literatura –

AMANN, Melanie. *Angst für Deutschland. Die Wahrheit über die AfD: wo sie herkommt, wer sie führt, wohin sie steuert.* München: Droemer Knauer GmbH & Co. KG, 2017. ISBN: 9783426277232.

DANICS, Štefan. *Extremismus a militantní demokracie.* Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2014. ISBN 978-80-7251-430-4.

DANICS, Štefan, Josef DUBSKÝ a Lukáš URBAN. *Základy sociologie a politologie.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-225-7.

DANICS, Štefan a Ladislava TEJCHMANOVÁ. *Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus.* Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2017. ISBN 9788074521225.

DRULÁK, Petr, Jan KELLER, Matěj STROPNICKÝ a Ilona ŠVIHLÍKOVÁ, ed. *Budoucnost levice bez liberalismu.* Praha: MDA, 2021. ISBN 978-80-87348-91-8.

DUVERGER, Maurice. *Politické strany.* Přeložila Olga VELÍŠKOVÁ, přeložil Zdeněk VELÍŠEK. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. Politeia (Karolinum). ISBN 978-80-246-2568-3.

DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra, Radek BUBEN a Jan NĚMEC. *¡Que el pueblo mande!: levicové vlády, populismus a změny režimu v Latinské Americe.* Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 9788074190919.

FRIEDRICH, Sebastian. *Der Aufstieg der AfD. Neokonservative Mobilmachung in Deutschland.* Berlin: BERTZ+FISCHER. 2015. ISBN 9783865057310.

FERRO, Marc. *Dějiny Francie.* Přeložil Jitka MATĚJŮ, přeložil Doubravka OLŠÁKOVÁ. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-403-9.

GOEBEL Jens, Jenny RYSCHAWY, Tabea FLEPS a Felix WINKLER. *Erster Periodischer Sicherheitsbericht 2017 bis 2021*. Freistaat Sachsen. Sächsisches Staatsministerium des Innern sowie Sächsisches Staatsministerium der Justiz und für Demokratie, Europa und Gleichstellung (Hrsg.), Dresden, 2023, s. 238.

HANUŠKA, David. *Alternativa pro Německo?*. Praha: Naše vojsko, 2018. ISBN 9788020617644.

HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. 3. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-115-1.

HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 9788073801373.

HYNČICA, Pavel, Pavel MAŠKARINEC a Lukáš NOVOTNÝ. *Euroskepticismus ve střední Evropě*. Praha: Academia, 2016. XXI. století. ISBN 9788020026194.

CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál, 2007. ISBN 9788073670986.

KOPPETSCH, Cornelia. *Die Gesellschaft des Zorns. Rechtspopulismus im globalen Zeitalter*. Bielefeld: transcript Verlag, 2019. ISBN: 978-3-8376-4838-6.

KUBÁT, Michal, Martin MEJSTRÍK a Jiří KOCIAN, ed. *Populismus v časech krize*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 9788024634395.

KUPKA, Petr, Martin LARYŠ a Josef SMOLÍK. *Krajní pravice ve vybraných zemích střední a východní Evropy: Slovensko, Polsko, Ukrajina, Bělorusko, Rusko*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. ISBN 9788021048454.

KYSELA, Jan. *Populismus v demokratickém právním státě: hrozba, nebo výzva?*. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 9788075024022.

MAREŠ, Miroslav a Štěpán VÝBORNÝ. *Militantní demokracie ve střední Evropě*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2013. Politologická řada. ISBN 9788073253264.

MUDDE, Cas. „The Populist Zeitgeist.“ *Government and Opposition* 93 (4), 2004, s. 542-563.

MÜLLER, Helmut M., Hanna VOLLRATH a Karl-Friedrich KRIEGER. *Dějiny Německa*. 2. dopl. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. Dějiny států. ISBN 80-7106-188-3.

MÜLLER, Jan-Werner. *Co je to populismus?*. Přeložila Markéta HOFMEISTEROVÁ. Praha: Dybbuk, 2017. ISBN 9788074381836.

NOVOTNÝ, Lukáš. *Nepotřebný východ?: strany a stranické systémy nových spolkových zemí Německa*. Praha: Academia, 2018. Společnost (Academia). ISBN 978-80-200-2899-0.

PATZELT, Werner J., Joachim KLOSE a Philipp CURRLE. *PEGIDA: Warnsignale aus Dresden*. Dresden: Thelem, [2016]. *Social coherence studies*, 3. ISBN 9783945363461.

PREUSS, Ondřej. *Klauzule věčnosti: je možné odstranit liberální demokracii?*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. Monografie (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 9788073805562.

RUPNIK, Jacques. *Střední Evropa je jako pták s očima vzadu: o české minulosti a přítomnosti*. Praha: Novela bohemica, 2018. ISBN 978-80-87683-90-3.

SARRAZIN, Thilo. *Německo páchá sebevraždu: jak dáváme svou zemi všanc*. Praha: Academia, 2011. XXI. století. ISBN 9788020020185.

SARTORI, Giovanni. *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. *Klasikové společenských věd*. ISBN 80-7325-062-4.

SMOLÍK, Josef. *Národní strana v kontextu krajní pravice: 2003-2012*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2013. Politologická řada. ISBN 9788073253073.

ŠKOLKAY, Andrej, Populism in Central Eastern Europe. IWM Working Paper No. 1, 2000 [online]. [cit. 14.02.2021]. Dostupné z: www.iwm.at/publ-jvc/jc-09-11.pdf

TÓTH, Rastislav. *Politologický slovník*. Praha: Portál, 2015. ISBN 9788026208075.

VEGRICHTOVÁ, Barbora. *Extremismus a společnost*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-665-1.

Články

ŠKOLKAY, Andrej, Populism in Central Eastern Europe. IWM Working Paper No. 1, 2000 [online]. [cit. 14.02.2021]. Dostupné z: www.iwm.at/publ-jvc/jc-09-11.pdf.

Elektronické zdroje

„Naše vítězství je vidět z Měsíce i Bruselu.“ Orbánův Fidesz slaví čtvrté vítězství v řadě | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. *iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy* [online]. Copyright © 1997 [cit. 27.08.2023]. Dostupné z: [https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/madarsko-parlamentni-volby-scitani-hlasu-fidesz-](https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/madarsko-parlamentni-volby-scitani-hlasu-fidesz-opozice_2204031917_aur?_gl=1*1u4jvid*_up*MQ..*_ga*ODU5NzU0MjJzLjE2OTMxNTQ0NzE.*_ga_PHLy4J7WBV*MTY5MzE1NDQ3MC4xLjAuMTY5MzE1NDQ3MC4wLjAuMA..)

[opozice_2204031917_aur?_gl=1*1u4jvid*_up*MQ..*_ga*ODU5NzU0MjJzLjE2OTMxNTQ0NzE.*_ga_PHLy4J7WBV*MTY5MzE1NDQ3MC4xLjAuMTY5MzE1NDQ3MC4wLjAuMA..](https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/madarsko-parlamentni-volby-scitani-hlasu-fidesz-opozice_2204031917_aur?_gl=1*1u4jvid*_up*MQ..*_ga*ODU5NzU0MjJzLjE2OTMxNTQ0NzE.*_ga_PHLy4J7WBV*MTY5MzE1NDQ3MC4xLjAuMTY5MzE1NDQ3MC4wLjAuMA..)

„Ohrožují demokracii.“ Německá kontrarozvědka označila mládežnickou organizaci AfD za extremisty. | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. *iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy* [online]. Copyright © 1997 [cit. 04.05.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/nemecko-kontrarozvedka-afd-mladeznicka-organizace-extremismus_2304261255_nel

About - ECR Party. *ECR Party - ECR Party* [online]. Dostupné z: <https://ecrparty.eu/about/>

AfD má poprvé křeslo starosty velkého města. Kousek za českými hranicemi - Novinky.cz. *Novinky.cz – nejčtenější zprávy na českém internetu* [online]. Copyright © 2003 [cit. 03.03.2024]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-evropa-afd-ma-poprve-kreslo-starosty-velkeho-mesta-kousek-za-ceskymi-hranicemi-40454592>

AfD povzbudil „modrý zázrak“ ze Sonnenbergu, chce vlastního kandidáta na kancléře - Echo24.cz. *Echo24.cz - Názorový deník* [online]. Copyright © Echo Media, a.s. [cit. 30.07.2023]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/HLJg3/zpravy-svet-nemecko-afd-ma-prvniho-okresniho-radu-volby>

AfD-Spitzenkandidaten: Sieg der Radikalen | Deutschland | DW | 25.05.2021. [online]. Copyright © 2021 Deutsche Welle [cit. 08.10.2021]. Dostupné z: <https://www.dw.com/de/afd-spitzenkandidaten-sieg-der-radikalen/a-57657510>

Alternativa pro Německo chystá kampaň, má ale problémy s tématy i jednotou | ČeskéNoviny.cz. *České noviny | ČeskéNoviny.cz* [online]. Copyright © Copyright 2021 ČTK [cit. 07.10.2021]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/alternativa-pro-nemecko-chysta-kampan-ma-ale-problemy-s-tematy-i-jednotou/2019559>

Alternativa pro Německo má nové vedení, delegáti na sjezdu zvolili duo Jörg Meuthen a Tino Chrupalla | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. *iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy* [online]. Copyright © 1997 [cit. 07.10.2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/alternativa-pro-nemecko-afd_1911301828_nkr

Alternativa pro Německo na sjezdu volební lídry nevybrala. Shodla se, že chce opustit EU — ČT24 — Česká televize. *ČT24 — Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize* [online]. Copyright © [cit. 07.10.2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3296387-alternativa-pro-nemecko-na-sjezdu-volebni-lidry-nevybrala-shodla-se-ze-chce-opustit-eu>

Amtliches Endergebnis der Landtagswahl 2016: Baden-Württemberg.de. 301 *Moved Permanently* [online]. Copyright © picture alliance [cit. 08.05.2021].

Dostupné z: <https://www.baden-wuerttemberg.de/de/service/presse/pressemitteilung/pid/amtliches-endergebnis-der-landtagswahl-2016/>

Amtliches Endergebnis der Landtagswahl 2021: Baden-Württemberg.de. 301 *Moved Permanently* [online]. Copyright © picture alliance [cit. 07.10.2021]. Dostupné z: <https://www.baden-wuerttemberg.de/de/service/presse/pressemitteilung/pid/amtliches-endergebnis-der-landtagswahl-2021-1/>

BBC NEWS | UK | UK Politics | Conservative MEPs form new group. [online]. [cit. 05.04.2023] Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/8112581.stm

BIROUL ELECTORAL CENTRAL [online] [cit. 05.04.2024]. Dostupné z: <https://parlamentare2020.bec.ro/>

Bulharské parlamentní volby vyhrál blok expremiéra Borisova. | ČeskéNoviny.cz. České noviny | ČeskéNoviny.cz [online]. Copyright © Copyright 2021 ČTK [cit. 27.08.2023]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/2347142>

Bundesministerium Inneres [online] [cit. 05.04.2024]. Dostupné z: <https://www.bmi.gv.at/412/Nationalratswahlen/start.aspx>

Bürgerschaftswahl Hamburg 2020. *Aktuelle Nachrichten - Inland Ausland Wirtschaft* | tagesschau.de [online]. Copyright © ARD [cit. 07.10.2021]. Dostupné z: <https://www.tagesschau.de/wahl/archiv/2020-02-23-LT-DE-HH/>

Byla to naivita. Šéf lepenovců předvedl radikální obrat v názoru na Ukrajinu - Seznam Zprávy. *Seznam Zprávy* [online]. Copyright © Seznam Zprávy, a.s. [cit. 04.04.2023]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/zahranicni-byla-to-naivita-sef-lepenovcu-predvedl-radikalni-obrat-v-nazoru-na-ukrajinu-226500>

Central Election Commission of Latvia [online]. [cit. 05.04.2024]. Dostupné z: <https://www.cvk.lv/en>

CENTRAL ELECTORAL COMMISSION of the Republic of Bulgaria [online] [cit. 05.04.2024]. Dostupné z: <https://www.cik.bg/en/>

Comissão Nacional de Eleições [online] [cit. 05.04.2024]. Dostupné z: <https://www.cne.pt/>

Černá vlajka po boku Zelených. Pirátští europoslanci z Česka posílí čtvrtou největší frakci | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. *iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy* [online]. Copyright © 1997 [cit. 27.11.2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/pirati-europarlament-frakce-zeleni_1906042320_jak

DANMARKS STATISTIKS VALGHJEMMESIDE [online]. [cit. 05.04.2024]. Dostupné z: <https://www.dst.dk/valg/index.htm>

DE GROTE PEILING. Kwart van Vlamingen zou voor Vlaams Belang stemmen, beste peiling in anderhalf jaar voor CD&V | De Grote Peiling | hln.be. *HLN - Het Laatste Nieuws - Volg het nieuws op de nr1 nieuwssite in België, HLN.be brengt je het allerlaatste nieuws 24/24 en 7/7, uit binnen - en buitenland, evenals dichtbij met nieuws uit je eigen regio. | hln.be* [online]. Copyright © rv [cit. 04.05.2023]. Dostupné z: <https://www.hln.be/binnenland/de-grote-peiling-kwart-van-vlamingen-zou-voor-vlaams-belang-stemmen-beste-peiling-in-anderhalf-jaar-voor-cdenv~a96df3d9/?referrer=https%3A%2F%2Fen.wikipedia.org%2F>

Der Landeswahlleiter – Brandenburger Wahlergebnisse – Brandenburger Wahlergebnisse [online]. Dostupné z: <https://www.wahlergebnisse.brandenburg.de/wahlen/LT2014/tabelleLand.html>

Der Landeswahlleiter – Brandenburger Wahlergebnisse - Landtagswahl 2019 - Ergebnistabelle Land. *Der Landeswahlleiter – Brandenburger Wahlergebnisse – Brandenburger Wahlergebnisse* [online]. Dostupné z: <https://www.wahlergebnisse.brandenburg.de/wahlen/LT2019/tabelleLand.html>

Durynský premiér Kemmerich kvůli podpoře od AfD končí. | E15.cz. *E15.cz - Byznys, politika, ekonomika, finance, události* [online]. Copyright © 2001 [cit. 21.08.2021]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/zahranicni/durynsky-premier-po-pouhem-dni-od-zvoleni-ohlasil-rezignaci-kemmerich-neustal-podporu-z-rad-afd-1366585>

ECR group kicks out German far-right MEPs – POLITICO. *POLITICO – European Politics, Policy, Government News* [online]. Dostupné z:

<https://www.politico.eu/article/ecr-afd-von-storch-pretzell-two-members-of-german-far-right-party-asked-to-leave-voluntarily/>

EDD Group - EUabc. EUABC A dictionary on words related to the EU [online]. [cit. 05.04.2023] Dostupné z: <http://en.euabc.com/word/320>

elections.public.lu. Official elections website of the Grand Duchy of Luxembourg. [online] [cit. 30.07.2023]. Dostupné z: <https://elections.public.lu/en.html>

Eligendo L'archivio [cit. 05.04.2024]. [online] Dostupné z: <https://elezionistorico.interno.gov.it/>

Ergebnis der Landtagswahl in Rheinland-Pfalz 2021 | Statista. • *Statista - das Statistik-Portal: Statistiken, Marktdaten & Studien* [online]. Copyright © Statista 2021 [cit. 07.10.2021]. Dostupné z: <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/3139/umfrage/endergebnis-der-landtagswahl-in-rheinland-pfalz/>

Ergebnisse | Wahlen in Hessen. *Wahlen in Hessen* | [online]. Dostupné z: <https://wahlen.hessen.de/land-hessen/landtagswahl/ergebnisse>

Ergebnisse Deutschland - Der Bundeswahlleiter. *Der Bundeswahlleiter - Der Bundeswahlleiter* [online]. Copyright © Der Bundeswahlleiter, Wiesbaden 2013 [cit. 15.04.2021]. Dostupné z: <https://www.bundeswahlleiter.de/bundestagswahlen/2013/ergebnisse/bund-99.html>

Ergebnisse Deutschland - Die Bundeswahlleiterin. *Die Bundeswahlleiterin - Die Bundeswahlleiterin* [online]. Copyright © Der Bundeswahlleiter, Wiesbaden 2023 [cit. 04.05.2023]. Dostupné z: <https://www.bundeswahlleiter.de/bundestagswahlen/2021/ergebnisse/bund-99.html>

EU parliament ejects AfD lawmaker – DW – 04/13/2016. [online]. Copyright © [cit. 06.04.2023]. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/eu-parliamentary-group-ejects-german-afd-lawmaker/a-19183077>

EUR-Lex - 11992M/TXT - EN - EUR-Lex. EUR-Lex — *Access to European Union law — choose your language* [online]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A11992M%2FTXT>

Evroparlament zrušil Marine Le Penové imunitu. Kvůli videím se zvěrstvy IS — ČT24 — Česká televize. ČT24 — *Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize* [online]. Copyright © [cit. 19.11.2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2047780-evroparlament-zrusil-marine-le-penove-imunitu-kvuli-videim-se-zverstvy>

Europawahl 1989 - Der Bundeswahlleiter. *Der Bundeswahlleiter - Der Bundeswahlleiter* [online]. Copyright © Der Bundeswahlleiter, Wiesbaden 2021 [cit. 18.03.2021]. Dostupné z: <https://www.bundeswahlleiter.de/europawahlen/1989.html>

European Political Foundations | European Parliament. *301 Moved Permanently* [online]. [cit. 27.11.2021]. Dostupné z: <http://www.appf.europa.eu/appf/en/parties-and-foundations/registered-parties>

Eurovolby 2019 - Volby do Evropského parlamentu | V Británii se raduje Nigel Farage, vyhrává jeho Strana pro brexit | e15.cz. *e15.cz - Byznys, politika, ekonomika, finance, události* [online]. Copyright © 2001 [cit. 05.05.2023]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/volby/volby-do-evropskeho-parlamentu-2019/v-britanii-se-raduje-nigel-farage-vyhra-va-jeho-strana-pro-brexit-1359216>

Expředsedkyně AfD zakládá novou stranu. Chce získat konzervativní voliče | Plus. *Český rozhlas Plus* [online]. Copyright © 1997 [cit. 18.08.2021]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/expredsedkyne-afd-zaklada-novou-stranu-chce-ziskat-konzervativni-volice-6507498>

Extremistické Křídlo německé AfD se rozpustí. Podvolilo se požadavku vedení strany — ČT24 — Česká televize. ČT24 — *Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize* [online]. Copyright © [cit. 07.10.2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3065556-extremisticke-kridlo-nemecke-afd-se-rozpusti-podvolilo-se-pozadavku-vedeni-strany>

Ex-Ukip Janice Atkinson joins Le Pen-led EU group | European Union | The Guardian. [online]. Copyright © [cit. 06.04.2023]. Dostupné z:

<https://www.theguardian.com/world/2015/jun/16/ex-ukip-janice-atkinson-joins-le-pen-led-eu-group>

Far-right forms new group in European Parliament – DW – 06/14/2019. [online]. Copyright © [cit. 06.04.2023]. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/far-right-parties-form-new-group-in-european-parliament/a-49189262>

Financování evropských politických stran. [online]. [cit. 27.11.2021]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/contracts-and-grants/cs/political-parties-and-foundations/european-political-parties>

Forum-rebellen Eerdmans en Nanninga starten eigen partij: JA21. – de Volkskrant [online]. [cit. 08.07.2023]. Dostupné z: https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/forum-rebellen-eerdmans-en-nanninga-starten-eigen-partij-ja21~bfaa6ad1/?referrer=https%3A%2F%2Fen.wikipedia.org%2F&utm_source=ink&utm_medium=social&utm_campaign=shared_earned

Francii těsně ovládla Le Penová. Oproti druhé Macronově koalici si zajistila o mandát víc | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. *iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy* [online]. Copyright © 1997 [cit. 19.11.2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/francie-marie-le-penova-emmanuel-macron-narodni-sdruzeni-eurovolby-vysledky_1905271002_och

Francouzská Národní fronta se přejmenovala Národní sdružení. Chce se zbavit kontroverzní minulosti — ČT24 — Česká televize. *ČT24 — Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize* [online]. Copyright © [cit. 19.11.2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2497438-francouzska-narodni-fronta-se-prejmenovala-narodni-sdruzeni-chce-se-zbavit-kontroverzni>

Frauke Petry und Marcus Pretzell in Rodgau: Startschuss für neue Partei. *Aktuelle Nachrichten aus Offenbach - op-online.de* [online]. Copyright © [cit. 06.04.2023]. Dostupné z: <https://www.op-online.de/region/rodgau/frauke-petry-marcus-pretzell-rodgau-startschuss-neue-partei-9298977.html>

HELLENIC REPUBLIC. Ministry of the Interior [online] [cit. 05.04.2024]. Dostupné z: <https://www.ypes.gr/en/>

<https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-evropa-v-nizozemsku-padla-vlada-kvuli-neshodam-ohledne-migrace-40437109>

ibz [online]. [cit. 05.04.2024]. Dostupné z: <https://verkiezingen.fgov.be/>

INFO ELECTORAL [online] [cit. 05.04.2024]. Dostupné z: <https://infoelectoral.interior.gob.es/es/elecciones-celebradas/resultados-electorales/>

Italy: election results 2022 | Statista. Statista - *The Statistics Portal for Market Data, Market Research and Market Studies* [online]. Copyright © Statista 2023 [cit. 30.04.2023]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/1335834/italy-election-results/>

Jednejme s Ruskem a zrušme sankce, vyzývá nová německá partaj - Novinky.cz. *Novinky.cz – nejčtenější zprávy na českém internetu* [online]. Copyright © 2003 [cit. 03.03.2024]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-evropa-jednejme-s-ruskem-a-zrusme-sankce-vyzyva-nova-nemecka-partaj-40458777>

Kiesraad [online]. [cit. 05.04.2024]. Dostupné z: <https://www.verkiezingsuitslagen.nl/>

Krajowe Biuro Wyborcze [online]. [cit. 05.04.2024]. Dostupné z: <https://pkw.gov.pl/>

Landeswahlleiter Rheinland-Pfalz | Wahlergebnisse 2016 | Willkommen in Rheinland-Pfalz. [online]. Dostupné z: <https://www.wahlen.rlp.de/de/landtagswahl/wahlen/2016/>

Landeswahlleiter Rheinland-Pfalz | Wahlergebnisse 2017 | Willkommen in Rheinland-Pfalz. [online]. Dostupné z: <https://www.wahlen.rlp.de/de/btw/wahlen/2017/>

Landtagswahl 2018: Amtliches Endergebnis | Bayerischer Landtag. *Bayerischer Landtag | Herzlich willkommen* [online]. Dostupné z: <https://www.bayern.landtag.de/abgeordnete/landtagswahl-2018/das-amtliche-endergebnis/>

Landtagswahl Mecklenburg-Vorpommern 2016. *Aktuelle Nachrichten - Inland Ausland Wirtschaft* | tagesschau.de [online]. Copyright © ARD [cit. 08.05.2021]. Dostupné z: <https://www.tagesschau.de/wahl/archiv/2016-09-04-LT-DE-MV/>

Landtagswahl Niedersachsen 2017. *Aktuelle Nachrichten - Inland Ausland Wirtschaft* | tagesschau.de [online]. Copyright © ARD [cit. 23.05.2021]. Dostupné z: <https://www.tagesschau.de/wahl/archiv/2017-10-15-LT-DE-NI/>

Landtagswahl Niedersachsen 2017. *Aktuelle Nachrichten - Inland Ausland Wirtschaft* | tagesschau.de [online]. Copyright © ARD [cit. 21.08.2021]. Dostupné z: <https://www.tagesschau.de/wahl/archiv/2017-10-15-LT-DE-NI/>

Landtagswahl Nordrhein-Westfalen 2022. *Aktuelle Nachrichten - Inland Ausland Wirtschaft* | tagesschau.de [online]. Copyright © ARD [cit. 04.05.2023]. Dostupné z: <https://www.tagesschau.de/wahl/archiv/2022-05-15-LT-DE-NW/>

Landtagswahl Sachsen-Anhalt 2016. *Aktuelle Nachrichten - Inland Ausland Wirtschaft* | tagesschau.de [online]. Copyright © ARD [cit. 08.05.2021]. Dostupné z: <https://www.tagesschau.de/wahl/archiv/2016-03-13-LT-DE-ST/>

Landtagswahl Schleswig-Holstein 2017. *Aktuelle Nachrichten - Inland Ausland Wirtschaft* | tagesschau.de [online]. Copyright © ARD [cit. 23.05.2021]. Dostupné z: <https://www.tagesschau.de/wahl/archiv/2017-05-07-LT-DE-SH/>

Landtagswahl Thüringen 2019. *Aktuelle Nachrichten - Inland Ausland Wirtschaft* | tagesschau.de [online]. Copyright © ARD [cit. 21.08.2021]. Dostupné z: <https://www.tagesschau.de/wahl/archiv/2019-10-27-LT-DE-TH/>

Le Penová chce po eurovolbách strhnout „bruselskou zed“ | Idnes.cz [online]. [cit. 27.11.2021]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/le-penova-chce-v-europarlamentu-sjednotit-extremisty.A140128_2027255_zahranicni_zt

Le Penová se v Moskvě sešla s Putinem - Novinky.cz. *Novinky.cz – nejčtenější zprávy na českém internetu* [online]. Copyright © 2003 [cit. 20.11.2021]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/clanek/le-penova-se-v-moskve-sesla-s-putinem-40028541>

Le Penová zůstává šéfkou Národní fronty, stranu chce přejmenovat na Národní sdružení — ČT24 — Česká televize. *ČT24 — Nejdůvěryhodnější zpravodajský*

web v ČR — Česká televize [online]. Copyright © [cit. 19.11.2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2415727-le-penova-zustava-sefkou-narodni-fronty-jeji-otec-uz-nebude-cestnym-predsedou>

Le Penové razantně stoupla podpora. Macrona by nyní podle průzkumů porazila - Echo24.cz. *Echo24.cz - Názorový deník* [online]. Copyright © Echo Media, a.s. [cit. 05.05.2023]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/HKpMD/zpravy-svet-francie-le-penova-prezident-volby-pruzkumy-vitezka>

Le Penovou stíhá prokuratura. Šéfka Národní fronty měla šířit fotky s vraždami Islámského státu | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy [online]. Copyright © 1997 [cit. 19.11.2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/francie-marine-le-penova-islamsky-stat_1803011849_ako

Lídr vítězné finské strany oznámil vznik pravicové vládní koalice. Program zveřejní nová vláda v pátek | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy [online]. Copyright © 1997 [cit. 27.08.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/sanna-marinova-finsko-volby-vlada-koalice_2306160933_jar

Maďarsko už není demokracie, shodli se europoslanci - Novinky.cz. *Novinky.cz – nejčtenější zprávy na českém internetu* [online]. Copyright © 2003 [cit. 04.05.2024]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-madarsko-uz-neni-demokracie-shodli-se-europoslanci-40408798>

Maďarský Fidesz opustil frakci evropských lidovců, předešel tak vyloučení - Seznam Zprávy. *Seznam Zprávy* [online]. Copyright © 1996 [cit. 05.12.2021]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/madarsky-fidesz-opustil-evropske-lidovce-predesel-tak-vylouceni-145349>

Ministry of Justice - Information and Result Service [online]. [cit. 05.04.2024]. Dostupné z: <https://tulospalvelu.vaalit.fi/indexe.html>

Nejsme fašisti, tvrdí Spartané. Řecký úkaz brojí proti migraci, Ukrajinu neřeší | Idnes.cz [online]. [cit. 30.07.2023]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/recko-volby-spartane-uspech-neonacisti-pravice-stigkas-kasidiaris.A230628_092024_zahranicni_vajo

Největší litevský bojovník proti gayům se objevil na videokonferenci s polonahým mužem - Novinky.cz. *Novinky.cz – nejčtenější zprávy na českém internetu* [online]. Copyright © 2003 [cit. 27.08.2023]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/koktejl-nejvetsi-litevsky-bojovnik-proti-gayum-se-objevil-na-videokonferenci-s-polonahym-muzem-40344726>

NEMZETI VÁLASZTÁSI IRODA [online] [cit. 05.04.2024]. Dostupné z: <https://www.valasztas.hu/web/national-election-office>

Německý soud prozatím zakázal kontrarozvědce sledovat AfD na celostátní úrovni — ČT24 — Česká televize. *ČT24 — Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize* [online]. Copyright © [cit. 07.10.2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3278860-nemecky-soud-prozatim-zakazal-kontrarozvedce-sledovat-afd-na-celostatni-urovni>

Nizozemská politika zažila zemětřesení, převálcovali ji farmáři - Seznam Zprávy. [online]. Copyright © Seznam Zprávy, a.s. [cit. 30.04.2023]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/zahranicni-nizozemska-politika-zazila-zemetreseni-prevalcovali-ji-farmari-227886>

Od roku 2035 bez spalovacích motorů. Europoslanci přijali novou regulaci, zahrnuje však i výjimky | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. *iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy* [online]. Copyright © 1997 [cit. 04.05.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/regulace-evropsky-parlament-eu-auta-emise-co2_2302142107_ula

Paradoxné výsledky parlamentných volieb v Grécku !Argument [online]. [cit. 30.07.2023]. Dostupné z: <https://casopisargument.cz/?p=50517>

Parties and Elections in Europe. Parties and Elections in Europe [online]. Copyright © [cit. 08.07.2023] Dostupné z: <http://www.parties-and-elections.eu/luxembourg.html>

Parties and Elections in Europe. *Parties and Elections in Europe* [online]. Copyright © [cit. 08.07.2023] Dostupné z: <http://www.parties-and-elections.eu/belgium.html>

Partner Le Penové byl obviněn ze zneužití peněz europarlamentu - Aktuálně.cz. Zprávy - Aktuálně.cz [online]. Copyright © [cit. 20.11.2021]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/partner-le-penove-byl-obvinen-ze-zneuuziti-penez-europarlamen/r~80c5a30ae75e11e7a4500cc47ab5f122/>

Podpora AfD dál roste. Má už 22 procent a překonala všechny vládní strany - Echo24.cz. Echo24.cz - Názorový deník [online]. Copyright © Echo Media, a.s. [cit. 29.07.2023]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/HcX3j/zpravy-svet-popularita-afd-v-nemecku-dal-roste>

Politici AfD před důležitými volbami vyrazili do Ruska za Sputnikem V - Seznam Zprávy. [online]. Copyright © 1996 [cit. 08.10.2021]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/politici-afd-pred-dulezitymi-volbami-vyrazili-do-ruska-za-sputnikem-v-146583>

Politický program Svobodných | Svobodní - Strana svobodných občanů. Svobodní - Strana svobodných občanů [online]. Copyright © Copyright 2023 Svobodni.cz [cit. 05.04.2023]. Dostupné z: <https://www.svobodni.cz/politicky-program/>

Poprvé mimo rodinu. Le Penovou střídá v čele Národního sdružení Bardella - Seznam Zprávy. Seznam Zprávy [online]. Copyright © Seznam Zprávy, a.s. [cit. 04.04.2023]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/zahranicni-poprve-mimo-rodinu-le-penovou-strida-v-cele-narodniho-shromazdeni-bardella-218523>

Překvapení ve Slovinsku. Volby vyhrálo liberální hnutí, premiér Janša uznal porážku - Aktuálně.cz. Zprávy - Aktuálně.cz [online]. Copyright © [cit. 20.11.2021]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/prekvapeni-ve-slovinsku-volby-vyhralo-liberalni-hnuti-premie/r~a11d13acc3f211ec8a24ac1f6b220ee8/>

Radikálové a euroskeptici vtrhli do Bruselu. Ale ne společně - Aktuálně.cz. Zprávy - Aktuálně.cz [online]. Copyright © [cit. 05.04.2023]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/radikalove-a-euroskeptici-vtrhli-do-bruselu-ale-ne-spolecne/r~e8832ad2e66b11e3bc790025900fea04/>

Registered Parties | Parties and Foundations | Authority for European Political Parties and

Research: The Relationship Between Immigration and.. | migrationpolicy.org. *Migration Policy Institute* | migrationpolicy.org [online]. Copyright © 2001 [cit. 04.05.2023]. Dostupné z: <https://www.migrationpolicy.org/research/relationship-between-immigration-and-nativism-europe-and-north-america>

Resultater - Hele landet - Folketingsvalg tirsdag 1. november 2022 - Danmarks Statistik. Object moved [online]. Dostupné z: <https://www.dst.dk/valg/Valg1968094/valgopg/valgopgHL.htm>

Resultater - Hele landet - Folketingsvalg tirsdag 1. november 2022 - Danmarks Statistik. Object moved [online]. Dostupné z: <https://www.dst.dk/valg/Valg1968094/valgopg/valgopgHL.htm>

Résultats de l'élection présidentielle 2017 / Présidentielles / Les résultats / Elections - Ministère de l'Intérieur. Bienvenue sur le site du Ministère de l'Intérieur [online]. Copyright © www.interieur.gouv.fr [cit. 19.11.2021]. Dostupné z: [https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Presidentielles/elecresult__presidentielle-2017/\(path\)/presidentielle-2017//FE.html](https://www.interieur.gouv.fr/Elections/Les-resultats/Presidentielles/elecresult__presidentielle-2017/(path)/presidentielle-2017//FE.html)

Résultats élections européennes 1984. Europe Politique [online] [cit. 05.04.2023]. Dostupné z: <https://www.europe-politique.eu/elections-europeennes-1984.htm>

Résultats élections européennes 1994. Europe Politique [online] [cit. 05.04.2023]. Dostupné z: <https://www.europe-politique.eu/elections-europeennes-1994.htm>

Résultats élections européennes 2004. Europe Politique [online] [cit. 05.04.2023]. Dostupné z: <https://www.europe-politique.eu/elections-europeennes-2004.htm>

Romania: parliamentary election results 2020 | Statista. Statista - The Statistics Portal for Market Data, Market Research and Market Studies [online]. Copyright © Statista 2023 [cit. 30.04.2023]. Dostupné z:

<https://www.statista.com/statistics/1193327/romania-parliamentary-election-results/>

Slovenská vláda vznikla rychle. Může za to i virus Finmag.cz [online] [cit. 27.08.2023]. Dostupné z: <https://finmag.penize.cz/spolecnost/414033-slovenska-vlada-vznikla-rychle-muze-za-to-i-virus>

Soud osvobodil Le Penovou v případě zveřejnění fotek Islámského státu. Nešlo o šíření nenávisti | iROZHLAS - spolehlivé zprávy. *iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy* [online]. Copyright © 1997 [cit. 19.11.2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/marine-le-penova-soud-zverejneni-fotek-twitter-islamsky-stat-sireni-nenavisti_2105041708_dok

Spain general elections 2019: Socialists win repeat Spanish election, Vox becomes third-biggest force in Congress | Spain | EL PAÍS English. *EL PAÍS English* [online]. Dostupné z: https://english.elpais.com/elpais/2019/11/10/inenglish/1573407794_574125.html

State Election Commission [online] [cit. 05.04.2024]. Dostupné z: <https://www.dvk-rs.si/en/about-the-commission/>

State Electoral Commission of the Republic of Croatia [online] [cit. 05.04.2024]. Dostupné z: <https://www.izbori.hr/site/site/en/homepage/18>

Stemming 2-7-2023: Grote electorale impact van crises – Peil.nl [online]. [cit. 08.07.2023]. Dostupné z: <https://peilingen.maurice.nl/2023/07/stemming-2-7-2023-grote-electorale-impact-van-crisis/>

Strana Marine Le Penové se dohodla s ruským věřitelem, dluží mu devět milionů eur — ČT24 — Česká televize. *ČT24 — Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize* [online]. Copyright © [cit. 20.11.2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3111593-strana-marine-le-penove-se-dohodla-s-ruskym-veritelem-dluzi-mu-devet-milionu-eur>

Štatistický úrad Slovenskej republiky [online] [cit. 05.04.2024]. Dostupné z: <https://volby.statistics.sk/>

The political groups. [online]. [cit. 27.11.2021]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/organisation-and-rules/organisation/political-groups>

Thüringer Landesamt für Statistik [online]. Copyright ©2 [cit. 15.04.2021]. Dostupné z: https://statistik.thueringen.de/webshop/pdf/2014/29415_2014_01.pdf

Tišení durynské bouře. Novým zemským premiérem se stal levicový Bodo Ramelow — ČT24 — Česká televize. ČT24 — *Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize* [online]. Copyright © [cit. 21.08.2021]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3057880-tiseni-durynske-boure-novym-zemskym-premierem-se-stal-levicovy-bodo-ramelow>

Úsvit nové koalice: Rakouští Zelení si „pláclí“ s lidovci – Seznam Zprávy. *Seznam Zprávy* [online]. Copyright © Seznam Zprávy, a.s. [cit. 27.08.2023]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/usvit-nove-koalice-rakousti-zeleni-si-placl-i-s-lidovci-85671>

V Nizozemsku padla vláda kvůli neshodám ohledně migrace - Novinky.cz. *Novinky.cz – nejčtenější zprávy na českém internetu* [online]. Copyright © 2003 [cit. 08.07.2023]. Dostupné z:

V Polsku posiluje krajní pravice. Její šéf před volbami slibuje ‚pivo na ex, zrušení daní a levičáků I iROZHLAS - spolehlivé zprávy. *iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy* [online]. Copyright © 1997 [cit. 27.08.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/spojene-staty-evropa-posadka-polsko-vojaci_2303211850_ale

V Polsku vznikla první stálá posádka USA. Bude ji tvořit 13 vojáků a 140 civilních zaměstnanců iROZHLAS - spolehlivé zprávy. *iROZHLAS - spolehlivé a rychlé zprávy* [online]. Copyright © 1997 [cit. 08.07.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/spojene-staty-evropa-posadka-polsko-vojaci_2303211850_ale

V prvním kole francouzských voleb zvítězil Macron, s Le Penovou míří do druhého — ČT24 — Česká televize. ČT24 — *Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize* [online]. Copyright © Česká televize 1996 [cit.

12.04.2022]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3469683-ve-francouzskych-volbach-vitezi-macron-spolu-s-le-penovou-miri-do-druheho-kola>

Valimised [online]. [cit. 05.04.2024]. Dostupné z: <https://www.valimised.ee/en>.

Valmyndigheten [online]. [cit. 05.04.2024]. Dostupné z: <https://www.val.se/>

Ve švédských volbách uspěla ultrapravice s neonacistickými kořeny - Novinky. [online]. Copyright © 2003 [cit. 30.04.2023]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-evropa-ve-svedskych-volbach-uspela-ultrapravice-s-neonacistickymi-koreny-40408382>

VOLBY.CZ [online] [cit. 05.04.2024]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/>

Volby ve Francii: Až odejdou Macronovi důchodci, vyhraje krajní pravice • RESPEKT. *RESPEKT* [online]. Copyright © Copyright Economia, a.s. ISSN 1801 [cit. 26.02.2023]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/agenda/volby-ve-francii-az-odejdou-macronovi-duchodci-vyhraje-krajni-pravice>

Wahlergebnisse - sachsen.de. Startseite - Wahlen - sachsen.de [online]. Dostupné z: <https://www.wahlen.sachsen.de/landtagswahl-2014-wahlergebnisse.php>

Wahlergebnisse - sachsen.de. *Startseite - Wahlen - sachsen.de* [online]. Dostupné z: <https://www.wahlen.sachsen.de/landtagswahl-2019-wahlergebnisse.php>

Wybory 2011. [online]. Copyright © 2011 KBW [cit. 04.05.2023]. Dostupné z: <https://wybory2011.pkw.gov.pl/wsw/pl/000000.html>

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Volební výsledky pravicově populistických stran

Příloha č. 2 – Výsledky pravicově populistických stran ve volbách do Evropského parlamentu v letech 2014 a 2019